

# HRDINSKÉ LEGENDY STARÉ FRANCIE



Václav Cibula



# Městská knihovna v Praze



## půjčuje

knihy, audioknihy,  
obrazy, deskové hry...



## nabízí prostory pro

samostatné studium,  
skupinová setkání,  
přednášky, konference...



## poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,  
přednášky, kurzy...



## pořádá

autorská čtení, přednášky,  
koncerty, filmové projekce,  
akce pro děti...



## podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem  
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz  
e-knihovna.cz  
knihovna@mlp.cz  
facebook.com/knihovna



# Hrdinské legendy staré Francie

Václav Cibula

Znění tohoto textu vychází z díla [Hrdinské legendy staré Francie](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Albatros v Praze v roce 1973. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.



Podle [předlohy](#) z fondu [Moravské zemské knihovny v Brně](#).

## §

Text díla (Václav Cibula: Hrdinské legendy staré Francie), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.



Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 2. 9. 2022.



## OBSAH

Poslední výprava rytíře Rolanda .....	8
Jak se stala Berta královnou.....	51
Dobytí města Nîmes .....	66
Život a dobrodružství Renalda z Montalbanu .....	83
Oberon .....	207
Čtenáři na rozloučenou .....	231
Výslovnost místních jmen.....	237
Základní literatura.....	238

*Je večer, oranžové slunce zapadá za lesnatý obzor. Vojsko se zastavilo na veliké louce, unavení jezdci slézají z koní. K nebi vyletí roj jisker, dříví praská, rozhořívají se první ohně. Jezdci odkládají přilbice i pancíře z drobných železných kroužků a stírají prach ze zpocených tváří. Sluhové už přivázali koně, sejmuli těžká sedla zdobená třepením a malovanými znaky a rychle vztyčují stany.*

*Pomalů se šere, na nebi vyskakuje hvězda za hvězdou. Muži mlčí, jsou unaveni, jen občas někdo prohodí tlumené slovo, v polotmě za stany křísne podkova o kámen, zazvoní železo o železo, zacinkají ostruhy. Zdvihá se večerní vítr a vyšíváné praporce na vrcholcích stanů se lehce vlní.*

*Už týden je vojsko na cestě a ještě týden má před sebou, než dorazí do bran dobrého města Paříže. Tam se spojí s jinými vojsky, neboť král je povolal, aby vyjeli proti nepříteli. Do bitvy táhne i zpěvák hrdinských písní, který je na čas vojny ve službách urozeného pána ze severní země normanské. Zpěvák je unaven cestou, ale jeho den ještě neskončil. Za malou chvíli ho pán zavolá, zpěvák předstoupí k ohni a v kruhu odpočívajících mužů bude zpívat svůj příběh, aby je povzbudil a dodal jim síly do zítřejšího dne. Večer co večer zpívá další a další pokračování své staré písně a občas, když prach a žízeň trápí jezdce k nesnesení, zavolá ho pán i za dne a zpěvák musí zpívat za jízdy v sedle. Včera večer však jeden příběh dokončil a dnes si od rána lámal hlavu, jakou píseň vybrat: jezdci jsou unaveni z horkého dne, jaký příběh jenom zvolit, aby jim vlil do žil krev dávných hrdinů, o nichž se v písních vypráví?*

*Je po večer, pán už kývá, musí jít.*

*Vstoupil do kruhu světla. Někdo přihodil do ohně dřevo, plameny vysoko vyšlehly a jiskry vyletěly až k hvězdám. Co je jich na temném nebi! Muži sedí na kamenech a v trávě, jsou zaprášení a dívají se na zpěváka se zvědavým očekáváním i s nedůvěrou.*

*„Začni,“ pobízí už netrpělivě pán, „nečekej! Času je namále, pověz nám o hrdinských činech rytíře Rolanda, ať je každý stejně statečný, jako byl on sám!“*

*Je rozhodnuto, a je rozhodnuto dobře. Večer co večer, snad až k branám dobrého města Paříže, bude zpěvák zpívat u planoucích ohňů rytířskou velepíseň o tom, co odvážný Roland učinil v královských službách a jak byl doposledka věrný své vlasti, jak ani ve chvíli nejhorší neopustil své přátele.*

*Je ticho, jen dříví praská v plamenech a ze tmy je slyšet pohyby koní. Jezdci vyčkávají a mlčí. Zaprášený sluha, který třel hrstí suché trávy zpocenou srst pánova hřebce, naklonil hlavu ke svému druhovi:*

*„Tu píseň znám, už jsem ji slýchal před mnoha bitvami. Je dobrá a slavná, a rytíř, o němž zpívá, byl hrdina. Ale proč jen ho král zanechal v nebezpečí, proč mu nepomohl? Ať o tom zpívá píseň sebelíp, věř mi, to nebyl dobrý čin. Ten král, ten starý král – –“*

*Od ohňů se ozval pevný, hluboký hlas. Únava zmizela ze zpěvákovy tváře. Stojí uprostřed kruhu, dívá se do šera ke stanům a zpívá. Jezdci naslouchají jednotvárné melodii a mlčí; slova písně se nesou přes barevné praporce na vrcholech stanů a přes hlavy sluhů, postávajících kolem koní, dál do tmy a noci, až k hlídkám na návrší. Stále noví a noví jezdci přicházejí a usedají do trávy kolem zpěváka. Nad lesem se objevil cíp vycházejícího měsíce, bílé stěny stanů vystoupily matně ze tmy a třepení na provazech vlaje v lehkém větru.*

*Zpěvák zaklání hlavu, přivírá unavené oči, spálené horkým sluncem i prachem z celodenní jízdy, a zpívá svou píseň.*

*Muži dychtivě naslouchají.*

*Kdo slyšet chce, ať tiše poslouchá...*

# Poslední výprava rytíře Rolanda

Kdo slyšet chce, ať tiše poslouchá.  
Povím teď příběh, sotva kdo jej zná,  
jak rytíř Roland cti své věrně dbal  
a do smrti až při svém králi stál,  
jak nezapomněl, co mu přísahal,  
ani když v bitvě ocitl se sám  
uprostřed nepřátel, a bojoval  
až do konce. Též příběh řekne vám  
o rytíři, jenž Ganelon byl zván,  
jak z nízké msty a nenávisti jat  
zapomněl na čest, zradil Rolanda,  
s ním nejvěrnější druhy zaprodal  
a do očí pak o tom králi lhal –  
však právem král ho přísně potrestal!  
To Karel byl a oběma jim vlád.  
Už sedm let v Španělsku bojoval  
a mečem svým chtěl zahnat Marsila,  
jenž Saracénům pyšně kraloval,  
zpět za moře, kde byla jeho vlast.  
Za sedm let měl Karel celý kraj,  
nebylo hradu, jenž by odolal,  
všech dobyl měst, jen Zaragoza však  
se bránila a v ní je Marsil pán.  
Den ze dne víc ho souží tíseň zlá  
a trápí ho, však bojovat chce dál  
a nevzdává se saracénský král,  
třebaže zlé a špatné zprávy má,

jak Karel bez oddechu dotírá  
a že je s vojsky blízko městských bran.  
Jsme tedy v Zaragoze; právě tam  
vše začíná, jak příběh poví dál, teď slyšte už!

Je horký den uprostřed léta; saracénský král Marsil sestoupil do stínu zahrady a posadil se na kamenný stupeň z modrého mramoru. Zamyšleně se rozhlédl po houfcích zamlklých vojáků, kteří postávali kolem dokola, a zavolal své vévody a hrabata:

„Slyšte, jaká zlá tíseň na nás dotírá; už sedm let bojuje proti nám král Karel ze sladké Francie, a já dodnes nemám vojsko, které by ho porazilo: je tomu příliš dávno, co jsme dobyli této země, co jsme dobyli Španělsko! Jste moudří, poradte mi a ochraňte mě před potupou!“

Domluvil, ale nikdo mu nedovedl odpovědět jediné slůvko. Teprve po chvíli se ozval Blankandrin ze zámku Valfundu.

„Neztrácejte odvahu,“ řekl Blankandrin, který byl mezi jeho rytíři nejchytřejší. „Jen vzkazte Karlovi, že se stanete jeho přítelem! Pošlete mu medvědy, lvy a psy, sedm set velbloudů a tisíc sokolů, pošlete mu čtyři sta mezků přetížených zlatem a stříbrem, i padesát vozů, aby mohl zaplatit svým vojákům. A vzkazte mu, že přijedete za ním do Francie, až se vrátí zpátky domů; bude-li požadovat záruku, pak mu pošlete deset či dvacet mužů jako rukojmí, aby vám uvěřil. Vypravíme k němu syny svých žen – já pošlu svého vlastního, i kdyby ho to stálo život. Lépe bude, když syn tam ztratí hlavu, než abychom my ztratili svou čest a důstojnost!“

„Při mé pravici,“ pokračoval Blankandrin, „a při vousu, který vítr cuchá na mých prsou, uvidíte pak, jak nám francouzské vojsko ukazuje záda. Francouzi se vrátí do Paříže a budou oslavovat vítězství, však je dobře známe; ale sláva pomine, dny minou a po vás nebude vidu ani slechu. Karel se rozhněvá a jistě potrestá naše rukojmí. Lépe však, když přijdou o hlavy, než abychom my upadli do bídy a do neštěstí!“

Tak ukončil Blankandrin svou radu a všichni přikyvovali:

„Mluví pravdu!“

„Jděte tedy,“ řekl Marsil svým věrným, „vezměte do rukou olivové ratolesti, jež odedávna značí mír a poslušnost; dám vám zlata a stříbra, co jen budete chtít. A Karlovi povězte, aby mi byl milostiv, že ani měsíc neuplyne a přijedu za ním i se svými věrnými, abych přijal jeho podmínky. A chce-li rukojmí, má je tedy mít!“

„Tak dosáhnete svého,“ pravil Blankandrin a král dal přivést deset mezků se zlatými uzdami a se stříbrným kováním na sedlech. Poslové vzali do rukou čerstvě ulomené olivové větve, rozloučili se, vyrazili na cestu; jedou za Karlem, vládcem Francie – těžko odolá král jejich léčkám!

Karel ještě nic netuší: je spokojen, usmívá se. Odpočívá ve veliké zahradě, v kruhu svých nejvěrnějších: je s ním patnáct tisíc mužů z jeho vzdálené vlasti. Ti starší sedí na bílých kobercích a hrají dámu nebo šachy, mladší se cvičí v zacházení s mečem. Pod jedlím u šípkového keře stojí trůn z ryzího zlata; tam sedí král, vládce a pán Francie. Má bílé vousy, hlavu prokvetlou stříbrem, postavu jako junák a ušlechtilou tvář – věru nepotřebuje cizinec, aby mu dvakrát ukazovali, který z rytířů je král! I sestoupí Marsilovi poslové z koní a pozdravují ho s hlubokou úctou.

První z poslů promluvil Blankandrin. „Buďte požehnan,“ řekl pokorně, „slavný králi! Vyslechněte, co vám vzkazuje náš pán a velitel, král Marsil. Chce vám dát nemálo ze svého bohatství, medvědy a lvy, lovecké ohaře, sedm set velbloudů a tisíc sokolů, čtyři sta mezků naložených zlatem a stříbrem, a ještě padesát vozů plných zlata, abyste mohl bez nesnází zaplatit svým vojákům. Dost dlouho už se zdržujete ve Španělsku. Vraťte se do Francie, uzavřete s námi mír! Můj pán přijede za vámi, aby vám složil slib věrnosti a přátelství.“

Karel sklonil hlavu, zadíval se do země: to už byl jeho zvyk, nikdy nepospíchal se slovem; vždycky si rozvážil všechno, co chtěl povědět. Když nakonec povstal, jeho tvář byla hrdá:

„Dobře jste mluvili,“ pravil uznale. „Ale kdo mi zaručí, že Marsil splní svůj slib a že opravdu přijede?“

„Rukojmí,“ odpověděl pohotově Blankandrin, který už tu otázku čekal. „Dostanete jich deset, patnáct či dvacet, kolik jen budete chtít. Dám vám i svého vlastního syna – a vlastního syna přece neposláme na smrt! Vybereme vám ty nejurozenější, z nejlepších rodů. Až budete ve svém paláci, můj pán přijede za vámi, aby přijal vaše podmínky, jak přikázete; tady, uprostřed trosek a na bitevním poli, nebylo by přece takové setkání důstojné.“

„Jedině tak se můžete zachránit před porážkou,“ přikývl král, ale nedůvěra v jeho srdci se nerozplynula.

Večer byl krásný, slunce ještě plálo na obloze. Král dal postavit ve velké zahradě stan pro posly – o jejich pohodlí pečovalo dvanáct vybraných sluhů; tam poslové strávili noc, dokud nevyšlo slunce.

Král Karel vstal za prvního úsvitu a pod jedli dal svolat své věrné: chtěl ještě slyšet v radě jejich slovo. Sešlo se jich při východu slunce víc než tisíc a mezi nimi i jeho synovec Roland a Rolandův přítel Olivier, jeden statečný a odvážný, druhý rozvážný a moudrý, a také Ganelon, budoucí zrádce.

„Marsil ke mně poslal své vyjednávače,“ řekl král. „Chce mi dát dobrou míru ze svého bohatství, medvědy a lvy, i ohaře pro lov, sedm set velbloudů a tisíc loveckých sokolů, čtyři sta mezků naložených zlatem, a ještě padesát plných vozů. Avšak vzkazuje mi, abych odešel ze Španěl: že za mnou přijede a složí mi slib věrnosti. Ale nevím, co skrývá na dně svého srdce, a neznám jeho pravé úmysly.“

Řekl, co chtěl říci. První se přihlásil rytíř Roland, povstal a odporoval:

„Pane, přece nemůžeme věřit Marsilovi! Už sedm let jsme ve Španělsku; kolikrát jsme měli vítězství na dosah ruky! A vždycky Marsil zradil, pokaždé zrušil slovo. Vzpomeňte si na jeho poslední poselství! Vyslal tehdy patnáct svých mužů s olivovými ratoolestmi v rukou a každý vám říkal stejné sliby, jaké jste vyslechl včera. Radil

jste se tehdy s námi a naše slovo bylo lehkovážné: na naši radu jste poslal k Marsilovi dva ze svých věrných – a už se nikdy nevrátili. Ved'te své vojsko k Zaragoze, obléhejte ji třeba celý lidský věk, ale neodcházejte bez vítězství, pomstěte ty dva, kteří životem doplatili na naši špatnou radu!“

Král sklání hlavu, probírá se ve vousech, neodpovídá svému horokrevnému synovci tak ani onak. Všichni mlčí a rozvažují, potom vstane Ganelon a předstoupí před Karla:

„Běda, uvěří-li král špatnému rádci! Když vám Marsil vzkazuje, že za vámi přijede, nemůžete přece odmítnout ruku podávanou ke smíru! Málo záleží na našich životech tomu, kdo vám může radit, abyste tu ruku nepřijal! Neposlouchejme lehkověrné a obraťme se k moudrým!“

Domluvil a předstoupil další rytíř, nejstarší z rádců; nebylo na dvoře královském věrnějšího.

„Slyšel jste Ganelonovu radu, pane,“ řekl Karlovi. „Je to dobrá rada. Král Marsil vás žádá o milost, nač tedy pokračovat v boji? Vždyť chce-li vás ujistit o pravdivosti svých slov a poslat vám rukojmí jako záruku svého slibu, pak už tato válka vlastně skončila!“

Rádci přikyvují, souhlasí: „Dobře promluvil, pane!“

„Zbývá tedy rozhodnout jen jedno,“ pravil král. „Koho pošleme s odpovědí do Zaragozy?“

„Já půjdu,“ ozval se Roland, „a rád!“

„Vy určitě nepůjdete,“ zasáhl rozhodně jeho přítel Olivier. „Máte nespoutanou a hrdou povahu, jistě byste se dostal do nesnází. Jestliže král dovolí, pojedu do Zaragozy sám.“

„Nepojedete tam jeden ani druhý,“ řekl král mírně. „A nechci, abyste to opakovali ještě jednou.“

Rádci zmlkli, nikdo už nepromluvil ani slovo. Po dlouhé chvíli vstal Turpin z Remeše, vystoupil z řady a pravil králi:

„Pane, dejte mi svou rukavici na znamení plné moci, já půjdu k Marsilovi, ať vidím, jaký je to vlastně člověk.“

Král se zamračil a řekl ostře: „Sedněte si zase na svůj bílý koberec a nemluvte už, když vás nežádám!“ Potom přehlédł tváře svých věrných a dodal:

„Rytíři, zvolte ze svých řad jednoho, který by donesl Marsilovi mé poselství.“

„Navrhuji,“ ozval se Roland, „aby jel Ganelon. Je rozvážný a opatrný, jistě neučiní nic nepředloženého.“

Všichni se obrátili na Ganelona a tváře se jim rozjasnily: „To je dobrý muž pro takový úkol, vhodnějšího sotva najdeme!“

Ganelon se zamračil; nepoznal, že Roland myslí svou radu upřímně. Shodil z ramen kuní kožešiny, změřil si rádce odhodlaným pohledem, postavil se hrdě a zpřímá. Postavu měl urostlou, široká ramena: byl tak pěkný, že na něm s obdivem spočinuly všechny zraky.

„Proč ta zloba?“ zakabonil se Ganelon na Rolanda. „Jsem váš příbuzný, a vy přesto navrhuje,te, abych jel do Zaragozy? Chcete se mi pomstít, že moje rada došla slyšení, a vaše nikoliv! Pojedu; avšak jestli se vrátím, způsobím vám takové soužení, že na mne nezapomenete do smrti!“

„To je pýcha a pošetilost,“ odpověděl hrdě Roland. „Na hrozby nedbám, ale k takovému poselství se hodí jen rozumný člověk, to uznávám; jen proto jsem vás navrhoval. Však chce-li král, jsem připraven vydat se na cestu. Pojedu místo vás, cítíte-li se uražen.“

„Místo mne nepojedete! Nejste můj poddaný a já nejsem váš pán. Já pojedu do Zaragozy; ale spíš tam ztratím vlastní krk, než abych zapomněl na svůj hněv a odpustil vám.“

Roland se na něj přátelsky usmál, ale Ganelona se zmocnil takový hněv, že ho div smysly neopustily. V poslední chvíli se však ovládl a řekl jen temně:

„Nemám vás rád a nezapomenu vám, že jste mě navrhl k takovému úkolu.“ Pak se obrátil ke Karlovi a uklonil se. „Králi, jsem připraven, chci splnit váš příkaz. Pojedu do Zaragozy, vím, že to musí být. A stejně dobře vím, že kdo se tam jednou vydá, už se zpátky nikdy nevrátí. Pamatuje

tedy, že mám malého synka: tomu zanechávám všechny své povinnosti a všechna svá práva. Postarejte se o něj dobře, už ho nikdy nespatřím.“

„Máte citlivé srdce,“ pokývl král hlavou. „Ale přikazuje-li vám vlast, musíte poslechnout! Přistupte blíž a vezměte hůl a rukavici na znamení své moci. Francouzi vás vybrali!“

„Pane,“ pravil Ganelon, „nikoli Francouzi, ale Roland. Do smrti mu to nezapomenu, ani jeho přátelům, kteří se v něm vidí a poslouchají ho na slovo. To jim říkám, pane, před vámi!“

„Jste příliš rozhněván,“ snažil se ho uklidnit král. „Avšak jít musíte, je to vaše povinnost.“

„Půjdu tedy, i když vím, že mám stejnou naději na návrat jako ti dva, kteří se vydali do Zaragozy přede mnou. Pamatujte na má slova: už se nikdy nevrátím, Marsil mě připraví o hlavu.“

Král mu podal rukavici ze své pravé ruky, ale ve chvíli, kdy ji chtěl Ganelon uchopit, rukavice mu vyklouzla z prstů a spadla na zem. Všichni strnuli, považovali to za zlé znamení, ale Ganelon zdvihl rukavici a poznamenal: „Brzy uslyšíte, jak to dopadlo!“

Potom se obrátil na krále a řekl: „Pane, propustte mě. Musím jít a nechci se už déle zdržovat.“

Král se s ním rozřehnal, odevzdal mu znamení moci i vzkaz, Ganelon odešel do stanu a oblékl si svou nejkrásnější zbroj. Na boty si připevnil zlaté ostruhy, opásal se mečem a vystoupil na svého grošáka; jeho strýc mu podržel třmeny. Rádcům při tom pohledu tekly po tvářích slzy – také oni věděli, do jakého nebezpečí se Ganelon vydává. „Tak dlouho jste byl s námi na královském dvoře,“ loučí se s ním jedni, „tak dlouho jste byl v králově družině! Ne, to neměl Roland dělat, vás neměl navrhopvat; jste příliš urozený a šlechtetný na takový úděl!“ A jiní zase říkají: „Vezměte nás s sebou, pomůžeme vám, když bude zapotřebí!“

Avšak Ganelon už spěchá: „Bude lepší, když zahynu sám a tolik dobrých rytířů zůstane naživu. Vy se teď vrátíte domů. Pozdravujte mou ženu a mého synka! Pomáhejte mu a stůjte při něm v dobrém i zlém.“

Rozloučil se s králem, pobídl koně, vydal se na dalekou cestu.

Marsilův posel Blankandrin však tušil, že Karel pošle svou odpověď co nejdříve, a nijak tedy s návratem nespíchal: počkal si na Ganelona a nabídl mu, že pojedou do Zaragozy společně. Ganelon nic nenamítal, a tak jejich koně zvolna klušou pod starými olivami a jejich jezdci spolu opatrně rozmlouvají.

„Podivuhodný člověk,“ pravil uznale Blankandrin, „ten Karel! Uhájil Francii, i slané moře přeplul, dostal se až do Anglie! Avšak co chce ještě dělat tady, ve španělské zemi?“

„Je už takový,“ pokrčil rameny Ganelon. „Nikdo ho neporazí a nikdo se mu ani nedokáže postavit v boji.“

„Francouzi jsou ušlechtilí lidé, ale špatně radí svému pánovi. Takovými radami ho brzy zničí, protože dlouhé války vyčerpávají krále i jeho věrné.“

„To platí jen na jediného, na Rolanda. Nikdo jiný mu tak neradí, to on je pravá ruka králova, to on ho posiluje v odvaze; až Rolanda nebude, teprve potom budete mít klid a pokoj.“

Tak spolu jeli a rozprávěli, zkoumali jeden druhého, až se dohodli; Ganelon se chtěl Rolandovi pomstít, a proto přivoli k zradě: potichu si příslibili, že najdou způsob jak Rolandovi uškodit. Spěchali stezkami a cestami, až dojeli do Zaragozy; pod vysokou sosnou seskočili na zem.

Ve stínu štěpnice byl trůn, potažený vzácným hedvábím, a na něm seděl saracénský král Marsil; kolem něho se tísnilo dvacet tisíc jeho věrných, nikdo neřekl ani slůvko, tak byli všichni zvědaví, co uslyší a jaké bude poselství francouzského krále.

A tu už přichází Ganelon a Blankandrin. Blankandrin předstoupí před Marsila, drží Ganelona za ruku, uctivě pozdravuje svého krále.

„Pane, vyřídili jsme Karlovi vaše poselství. Když jsme mu vše vypověděli, zvedl obě ruce do výše na důkaz díků, jinou odpověď nám nedal. Ale posílá vám svého uroence, muže velmi mocného; ten vám poví, bude-li už konečně mír, či nikoliv.“

„Ať mluví,“ přikývl Marsil netrpělivě, „ať mluví, posloucháme!“

Ganelon už cestou všechno pečlivě promyslel. Začal uhlazeně a zdvořile jako člověk, který umí hovořit. Pozdravil krále, ale pak se zakabonil a řekl už méně přátelsky:

„Nepřistoupíte-li na dohodu s mým pánem, budete zajat a násilím odveden do králova sídla, kde vás odsoudí na smrt: tak skončíte potupnou a hanebnou smrtí.“

Marsil se otřásl hněvem, zlost jím zalomcovala. V ruce sevřel kopí se zlacenou rukojetí, užuž chtěl udeřit, avšak jeho rádci mu zadrželi paži. Snažil se ji vyprostit, trhal kopím, zrudl v obličeji. Když to uviděl Ganelon, sáhl po meči, povytáhl jej z pochvy a pravil:

„Tys věru dobrý meč – jak dlouho jsem tě nosil po boku v králově družině! Neřekne můj pán, že jsem zahynul v cizí zemi, aniž za to někdo zaplatil hlavou!“

Rádcové je obklopili, snažili se zabránit srážce. Tak dlouho prosili Marsila, aby se podvolil a znovu usedl na trůn, aby vyslechl konec poselství.

„Pane,“ pravil Ganelon, „ani všechno zlato světa a všechno bohatství této země mi nezabrání, abych nedořekl do konce, co vzkazuje svému úhlavnímu nepříteli mocný král Karel.“ Odhodil kožešinový plášť, podšitý vzácným hedvábem, ale meč si ponechal a sevřel v pěsti jeho zlatou hrušku. Saracéni na něj zírali s obdivem: „Jaký je to pěkný muž a odvážný bojovník!“

Ganelon přistoupil blíž k Marsilovi a řekl hrdě:

„Neprávem se rozčilujete, vždyť vám Karel vzkazuje přece jen toto, nic víc; nechcete-li přistoupit na dohodu, přijde král se svým vojskem a oblehne Zaragozu. Vy budete zajat a odveden a nedostanete na cestu ani koně, ba ani mezka, leda kulhavou klisnu; a pak vás odsoudí a srazí vám hlavu. Můžete si to přečíst – zde je psaní od krále.“ A podal Marsilovi poselství.

Marsil zbledl hněvem, rozlomil pečeť, strhl vosk, ale v tu chvíli se přihlásil o slovo jeho syn a řekl prudce:

„Ganelon mluvil drzou lež a dovolil si příliš mnoho, nezaslouží si, aby žil dál. Dejte mi ho, králi, ať vykonám spravedlnost!“

Ganelon nečekal na odpověď, vytrhl meč, skočil k nejbližšímu stromu a postavil se tak, aby mu kmen kryl záda. Ale Marsil dal znamení rádcům a v zástupu svých nejvěrnějších se odebral hlouběji do zahrady. Odešel s ním i šedovlasý Blankandrin, a také králův vznětlivý syn a dědic byl po jeho boku. První promluvil Blankandrin.

„Zavolejte toho Francouze,“ řekl tlumeně králi, „poslouží vám dobře. Velice nenávidí Rolanda!“

Král pochopil a souhlasil. Blankandrin odešel pro Ganelona a zahradou ho přivedl až před Marsila.

„Příliš jsem se unáhlil,“ usmál se král, „když jsem vás chtěl v hněvu napadnout. Dám vám za ta prudká slova vzácné soboliny, kolik jen budete chtít, a do zítřejšího večera zaplatím ještě víc.“

„Neodmítám,“ řekl Ganelon a zastrčil meč do pochvy. „Děkuji vám za tak vzácný dar!“

„Ganelone,“ pokračoval král, „věřte, že jste milý mému srdci a že proti vám nechovám zášti. Ale chci, abyste mi vyprávěl o Karlovi – je velmi stár a času má už namále; co já vím, už je mu víc než dvě stě let. Plahočil se v tolika bitvách a tolik ran už zachytil svým štítem – kdy už konečně dobojuje?“

„Ne, pane, král není takový, jak vy si myslíte; a kdy se bojem unaví? Pokud bude živ Roland, tedy nikdy. A stejně jako Roland, tak i Olivier, jeho přítel, a dvanáct nejvěrnějších, jež král doopravdy miluje. Ti jsou při každém tažení vždy vpředu s dvaceti tisíci bojovníky, takže je král v bezpečí a nebojí se nikoho na tomto světě.“

Marsil se podíval zkoumavě na posla. „Milý Ganelone, mám vojsko tak dobré, že lepší nenajdete. Co když postavím do pole čtyři sta tisíc vojáků? Pak porazím Karla i s Rolandem!“

„Neporazíte,“ odvětil Ganelon. „Neporazíte, a utrpíte strašnou porážku. Zanechte snů, držte se zdravého rozumu! Dejte raději Karlovi tolik zlata, kolik jen můžete, a pošlete mu rukojmí, nabídněte mu

smír! Až to uděláte, král se obrátí a zamíří k hranicím své vlasti. Ponechá za sebou jen zadní voj, aby ho kryl na pochodu; a možná, pane, že v tom zadním voji bude i Roland. Dojde-li má rada slyšení, pak tentokrát neunikne a zle doplatí na to, že mě navrhoval na tuto cestu! Král Karel tak ztratí svou sílu i pýchu a nikdy se už nevrátí.“

„Ale jak bych mohl zničit Rolanda?“ zeptal se užasle Marsil.

„Právě to vám chci povědět. Král potáhne horami a za ním bude postupovat jeho zadní voj. Bude tam Roland i Olivier, a s nimi dvacet tisíc bojovníků – všichni milují Rolanda. Vy tam pošlete sto tisíc svých a ti s nimi v soutěskách svedou bitvu. Francouzi budou zle zkrušeni, ale i vy budete mít mnoho padlých, to netajím. Zaútočíte tedy ještě jednou a znovu, a když Roland nepadne hned v prvním boji, v druhém už neunikne. Říkám vám: vykonáte hrdinský čin! Zabít Rolanda je totéž jako připravit Karla o jeho pravou ruku: nikdy už král neuchopí meč, sláva jeho vojska zmizí a nikdy se už nevrátí.“

Marsil ho vyslechl, políbil ho a přikázal, aby přinesli dary.

„Co bychom ještě mluvíli,“ usmál se na Ganelona. „Přísáhejte, že zradíte Rolanda!“

Ganelon nezaváhal ani na chvíli. „Nechť je tak, jak vy sám chcete,“ řekl a při svém meči odpřisáhl zradu.

Marsil dal přinést knihu, v níž byl psán zákon jeho země, a položil ji na stolec ze slonové kosti. Nad zavřenou knihou pak přísahal: „Zastihnu-li v zadním voji Rolanda, napadnu ho ozbrojenou mocí.“

A Ganelon k tomu dodal:

„Bud' vaše vůle.“

Sotva to dořekl, přistoupil k němu jeden ze Saracénů a podal mu svůj meč. „Vezměte si můj meč, lepší nenajdete. Dávám jej z přátelství, věřte mi; a vy nám oplátkou pomůžete, aby byl Roland v zadním voji.“

„Tak se stane,“ slíbil Ganelon a políbil Saracéna na tvář.

Poté přistoupil další Saracén a s úsměvem řekl Ganelonovi:

„Vezměte si mou přílbu, nikdy jsem neviděl lepší; pomozte nám oplátkou zneuctít Rolanda.“

„Tak se stane,“ řekl Ganelon a políbil Saracéna na tvář a na ústa. V tu chvíli přistoupila blíž královna Bramimonda, Marsilova žena: „Ráda vás vidím, pane,“ řekla Ganelonovi. „Můj manžel a král si vás velmi váží, a stejně tak i všichni jeho lidé. Pošlu vaší paní dva náramky. Jsou celé ze zlata, ametystů a jaspisů a mají větší cenu než všechna bohatství Říma; ani váš král neměl nikdy krásnějších.“

Ganelon je vzal a uložil do měšce.

Král zavolal správce svých pokladů a zeptal se:

„Dar pro Karla je už připraven?“

Správce se uklonil. „Ano, pane, ten nejlepší dar – sedm set velbloudů s nákladem zlata a stříbra i dvacet rukojmí, těch nejurozecnějších pod sluncem.“

Marsil položil Ganelonovi ruku na rameno a řekl: „Jste udatný a moudrý. Při zákonu vaší země, nezapomeňte však na svůj slib! Dám vám velký díl ze svého bohatství a rok co rok vám budu posílat deset mezků naložených nejlepším zlatem. Jděte s pokojem a odevzdejte Karlovi, co mu posílám; pak zaříd'te, aby byl Roland v zadním voji. To ostatní už nechte na mně: zastihnu-li ho v kterémkoli průsmyku či pohraniční soutěsce, svedu s ním bitvu na život a na smrt.“

Ganelon v duchu přepočtl cenu darů a poznamenal nedočkavě: „Myslím, že tady prodlévám už příliš dlouho, je čas k loučení.“

Vystoupil na koně a dal se na zpáteční cestu, aby Karlovi oznámil smír. Král ho už čekal: tábořil na zeleném palouku, nad stanem měl zlatý praporec. Dny mýjely, až přišel ten nejdůležitější: za svítání, sotva se rozbřesklo, objevil se v táboře Ganelon.

Toho jitra vstal Karel časně, stojí v trávě před svým stanem. Také Roland tam je, i moudrý Olivier, a mnoho ostatních. V tu chvíli přijíždí zrádce Ganelon a se vši prohnností pozdraví krále.

„Přináším vám klíče od Zaragozy, pane, zde jsou; tady je nesmírný poklad a dvacet rukojmí – dejte je dobře hlídat! A ještě jednu dobrou zprávu mám pro vás: mnozí z Marsilových válečníků, kteří

se vám nechtěli poddat, opustili Zaragozu, aby odjeli do Španěl. Viděl jsem je na vlastní oči, jak se nalodili; nevzdálili se však od břehu ani čtyři míle a zastihla je bouře – utopili se všichni, už nikdy nespátříte ani jediného z nich. Čtyři sta tisíc mužů to bylo, a všichni v brnění, v přílbicích a s meči s pozlacenými hruškami. Ještě v tomto měsíci přijede král Marsil za vámi do vašeho sídla.“

Král poděkoval, tisíc trubek zaznělo nad vojskem, Francouzi naložili soumary a vyrazili na pochod, na cestu domů, do sladké Francie.

„Válka je skončena,“ pravil Karel v sedle svého koně. Trubky zněly bez přestání, vojsko jelo španělskou zemí až do večera. Když se slunce naklonilo, Roland připevnil na své kopí korouhev a na vrcholu pahorku zabodl kopí do země: na toto znamení všichni zastavili a utábořili se na noc. Byl klid, pokojně praskaly ohně, na nebi svítily hvězdy, vojáci mysleli na domov a měli šťastné sny. Nikdo netušil, že horskými dolinami spěchají koně Saracénů a v jejich sedlech zamračení válečníci v dobře upevněných pancířích, dvakrát podšívaných, s přílbami a s meči po boku, se štíty a oštěpy. Jak padla tma, také Saracéni zastavili a zůstali táborem v horském lese: tam mezi horami jich čtyři sta tisíc čeká na svítání.

Je černá noc, Karel spí, mocný král. On jediný má neklidné sny: zdá se mu, že je v horských průsmycích, že svírá v pravici jasanový oštěp; avšak náhle se před ním objeví Ganelon, vezme mu oštěp a rozlomí ho tak prudce, až třísky odletují.

Obrátí se ve spánku a zdá se mu další sen: je už doma, ve Francii; zápasí s nějakým divokým zvířetem, které se mu zahryzlo do pravé ruky. Král se brání z posledních sil, ale z přitímní se vyřítí leopard a vrhne se na krále. Král zavravorá, padá, náhle však přiběhne z hloubi síně lovecký chrt, urve prvnímu zvířeti ucho a vrhne se na leoparda. Kolem postávají královi vojáci a pokyvují hlavami: To je přece zápas!

Ale ani tenhle sen Karla neprobudil.

Noc uplynula a svítá. Král objel na koni své vojsko, zastavil se a pravil: „Pohled'te na průsmyky a úzké přechody v horách; bude-

me muset postavit zadní voj, aby nám kryl záda. Zbývá jen vybrat někoho, kdo zadní voj povede.“

„Roland,“ zvolal pohotově Ganelon, aby ho nikdo nepředěšel; „tomu se ve statečnosti nevyrovná nikdo z nás!“

Král si ho změřil tvrdým pohledem a řekl s odporem: „Vy jste učiněný ďábel! Zuřivost vámi jen zmítá, vztek vámi lomcuje. Když bude Roland vzadu, kdo potom povede předvoj?“

Avšak Ganelon už měl odpověď dávno přichystanou:

„Co na tom záleží? Nepřítel nás může napadnout jen zezadu, vpředu nehrozí nebezpečí. Snad rytíř Ožier z Dánska, pane? Nikdo se k tomu nehodí lépe.“

Roland uslyšel, že se mluví o něm, přistoupil blíž a vyslechl celou rozmluvu. Když Ganelon skončil, pravil Roland tak, jak se sluší na rytíře:

„Ganelone, velmi si vás vážím za to, že jste mě vybral pro zadní voj. Myslím, že náš král neztratí lacino jediného koně, mezka či mulu, jediného hřebce ani soumara a že hlavní voj bude v bezpečí.“

„Vím dobře, že mluvíte pravdu,“ přitakal Ganelon, ale takovou úlisnost už nemohl Roland vydržet a krev v něm vzkypěla:

„Ty špatný a zlý člověče z mizerného rodu, myslil sis, že mi upadne rukavice, jako upadla tobě, když ti ji král podával?“ Nečekal na odpověď a obrátil se ke Karlovi: „Spravedlivý králi, dejte mi luk, který právě svíráte v pěsti. Nikdo mi nebude smět říci, že jsem ho nechal spadnout na zem, jako to udělal Ganelon s vaší rukavicí!“

Král sklonil hlavu, chvíli se zamyšleně probírá ve svém bílém vousu a srdce se mu svírá: ví, že zadní voj nebude v bezpečí. Zvedl hlavu, podal Rolandovi luk a řekl:

„Svěřuji vám polovinu svého vojska, to bude vaše ochrana v zadním voji.“

„Něco takového nemohu přijmout,“ odmítl Roland. „Nechám si dvacet tisíc bojovníků, to stačí. Vy zatím jeďte klidně soutěskami; dokud budu živ, nemusíte se ničeho bát.“

Vystoupil na koně a jeho přátelé se k němu přidávají jeden po druhém: Olivier i Turpin, statečný Oton, přišel i Bérengar, i Astor a věrný Anseis, a také vévoda Gaifer; tak vybrali na dvacet tisíc mužů.

Vysoké hory a tmavá údolí, děsivé skály a úzké cesty mezi horami. Zvolna jimi jedou královští – na patnáct mil je slyšet kroky jejich koní mezi balvany a kamením a ozvěna vrací od skal hluk výpravy. Jezdci se blíží k zemi svých otců, už vidí v dálce Gaskoňsko, už myslí na své dcery a ženy tam doma, a není jediného, aby neplakal dojetím. Avšak nejvíc se svírá srdce Karlovi; ve španělských průsmycích zanechal svého synovce Rolanda, je mu úzko a nemůže zadržet pláč, marně skrývá slzy.

Dvanáct nejvěrnějších zůstalo ve Španělsku a s nimi dvacet tisíc bojovníků: když se loučili, nikdo z nich se nebál a nikdo neprojevil sebemenší strach. Avšak král ukrývá svou úzkost a myšlenka na Rolanda se mu vrací znovu a znovu.

„Co vás trápí, pane?“ zeptá se nejstarší rádce, který jede po jeho boku.

„Už samotná vaše otázka mě bolí: vždyť má starost je tak veliká, že ji nemohu zakrýt. Ganelon zničí Francii! Dnes v noci jsem měl sen; v mých vlastních rukou zlomil mi Ganelon kopí a on to byl, kdo teď určil mého synovce pro zadní voj. Zanechal jsem Rolanda v cizí zemi – jestli ho ztratím, nikdo mi ho už nikdy nenahradí!“

A Karel pláče, nemůže se ubránit slzám; když to vidí jeho jezdcí, nikdo z nich nedokáže přemoci úzkost a všichni se strachují o Rolanda. Vojsko jede mlčky, jen podkovy koní občas zazvoní o kámen, zlé myšlenky dotírají jako hejna neodbytných much.

A Saracéni? Sotva Ganelon odjel, svolal Marsil španělské barony, hrabata, vikomty, vévody a urozence a syny všech urozenou. Ve třech dnech se jich shromáždilo na čtyři sta tisíc a celá Zaragoza zaduněla jejich bubny, jako by se blížila bouře. Potom spěchají rychlým pocho-

dem na sever, přes hory a doly letí na koních, až zahlédnou v dálce praporce Francouzů; jsou to praporce zadního voje.

V čele pronásledovatelů jede Marsilův synovec. Usmívá se na svého strýce krále: „Hodně dlouho jsem vám sloužil, pane; co trampot a utrpení mi bylo odměnou za věrnou službu! Kolik bitev jsem jen podstoupil pro čest vašeho jména a kolik jsem jich vyhrál pro vaši slávu! Dejte mi za takovou věrnost malou odměnu: rád bych první zaútočil na Rolanda. Usmrtím ho svým kopím, Karel se pak vzdá, to je jisté, a vy už nebudete muset po celý život válčit!“

Marsil mu dal rukavici na znamení souhlasu, synovec ji stiskl v pěsti a řekl králi hrdě:

„Dal jste mi velký dar, králi. Vyberte mi dvanáct svých nejlepších, s nimi hravě porazím těch dvanáct slavných francouzských bojovníků.“

Sotva to dořekl, hned se jich dvanáct přihlásilo a Marsil je netrpělivě pobízí: „Pospěšte do soutěsky k Roncesvallu, pomůžete mému vojsku k vítězství. Kupředu!“ A všichni volají jako jedním hlasem: „Jak poroučíte, králi! Ztrestáme Rolanda i Oliviera, těch dvanáct smrti neujde. Naše meče jsou ostré a pevné, Karla čekají krušné chvíle! Brzy vám dáme jeho zem a krále samotného vám přineseme darem.“

Domluvili a navlékají si saracénská brnění, nasazují pevné zargozské přílby, připínají si k pasu ocelové meče. Berou štíty, kopí z Valencie, bílé a modré a karmínové praporce. Soumary a nákladní koně pouštějí na pastvu, vsedají na hřebce a postupují v sevřených houfcích.

Je jasný den a svítí slunce: každá zbroj v paprscích jen hoří. Pak zazní tisíc trubek, aby byl dojem ještě větší. Hluk je to převeliký, už jej slyší i Francouzi v zadním voji.

„Myslím,“ poznamenal Olivier, „že nás čeká boj.“

A Roland odpoví: „Kéž by se to stalo! Náš král se vrací domů do vlasti. A pro tu je třeba snášet každé neštěstí, vytrvat v horku a vydržet v mrazu, dát všanc svou kůži i hlavu nakonec, když je zapotřebí.“

Jen ať se o nás nikdy špatná píseň nezpívá! U nás je právo, u nich bezpráví a křivda. Ať o nás nikdo neřekne, že jsme nedali dobrý příklad!“

Olivier vystoupil na nejbližší návrší, podíval se zpátky do Španěl a uviděl, jak v dálce táhne zeleným údolím saracénské vojsko. Obrátil se a zavolal na Rolanda:

„Od španělské strany se blíží veliký hluk, a co brnění tam probleskuje, co přílbic svítí odleskem slunce! Ti nám připraví horké chvíle! Ganelon to věděl, ten zrádce, ten ničema, když nás před králem vybral do zadního voje.“

Roland se zamračil: „Mlčte, nemluvte tak! Je to můj příbuzný, nesmíte ho urážet! Má horkou krev, to snad, ale takové špatnosti by nebyl nikdy schopen; tomu nevěřím!“

Olivier se znovu zadíval na nekonečné zástupy Saracénů. Zlacené přílby zářily v slunečních paprscích, štíty se leskly, vzdouvaly se prapory a praporce, připevněné na hrotech kopí. Olivier nemohl počet bojovníků ani odhadnout, tolik se jich valilo zeleným údolím. Co nejrychleji mohl, sestoupil z výšiny, spěchal ke svým rytířům a všechno jim vypověděl.

„Viděl jsem je, jsou to Saraceni. Žádný člověk na světě jich nikdy neviděl víc! Je jich tam aspoň sto tisíc, se štíty na pažích, s kopím vztyčeným. Čeká nás bitva, jakou jsme ještě nikdy nebojovali. Budme pevní, ať nás neporazí!“

Francouzi volali sborem: „Hanba tomu, kdo uprchne! Až do posledního dechu nesmí nikdo ustoupit!“

„Jsou velmi silní,“ pokračoval Olivier, „a zdá se mi, že nás je mnohem mň. Proti takové přesile bude těžký boj!“ Chvíli uvažoval, pak se obrátil na Rolanda: „Rolande, zatrubte na svůj roh Olifant! Karel to uslyší a vojsko se vrátí.“

„Jednal bych jako smyslů zbavený,“ řekl Roland, „jak blázen, kdybych to učinil! Vždyť bychom tím ztratili všechnu čest před tváří své vlasti! Raději se budu ohánět svým mečem, svým Durandalem. To vám slibuji, že nepřítel si přišel pro smrt, pro nic jiného!“

„Rolande,“ opakoval Olivier a jeho hlas byl stále naléhavější, „zatrubte na svůj roh! Karel to uslyší, obrátí vojsko a všichni nám přijdou na pomoc!“

„Abych na nás hanbu uvalil! Aby byla naše země zneuctěna? Však můj meč je dobrý, to uvidíte brzy. Pro nic jiného si nepřítel nepřišel než pro porážku, to vám slibuji!“

Olivier už ztrácel trpělivost. „Rolande, zatrubte na svůj Olifant. Karel v soutěskách to uslyší, zapřísahám vás, že se vrátí!“

„Nikdo na celém světě,“ odpověděl Roland hrdě, „nikdo na celém světě nesmí říci, že jsem volal o pomoc z bázně před nepřítelem. Až budu uprostřed bitevní vřavy, tisíc a sedm set ran rozdám svým Durandalem, však uvidíte, jak dobrý je to meč! Francouzi jsou stateční bojovníci, a nepřátelé hanbě neujdou.“

„To přece není hanba, přivolat posilu proti přesile! Viděl jsem Saracény na vlastní oči, věřte mi přece: všechny doliny jsou jich plny, jejich houfce pokryly i hory a skály a všechny pahorky a pláně! Převeliké je to vojsko, a nás je proti nim jen hrstka!“

„Tím větší chuť cítím k boji. Raději umřu, než abych zvolil hanbu! Kvůli mně neztratí má země svou slávu, pro tuhle bitvu nás bude milovat!“

Roland je odvážný a Olivier moudrý. Oba dva jsou hrdinové; jakmile jednou sedí na koni a mají v ruce meč, neznají strach ani v nejzúřivější bitvě. Oba dva jsou dobří a šlechetní. Ale co naplat, nepřátelé se blíží, je slyšet vzdálený dusot jejich koní, zvonění železa, už se objevili na vzdáleném konci údolí.

„Jenom pohleďte,“ řekl Olivier, „podívejte se, Rolande, kolik jich je! Jsou už tak blízko, a Karel příliš, příliš daleko! Nechtěl jste zatroubit na svůj Olifant; kdybyste to byl učinil, král by už byl tady a nehrozilo by nám nebezpečí. Jen pohleďte vzhůru ke španělským průsmykům, ke kterým míří naše vojsko: nikdy tam nedojde, protože nedožije dnešního večera. Vidíme své jezdce naposled.“

„Nemluvte tak,“ odvětil prudce Roland. „Hanba srdci, které se chvěje strachem před nepřitelem! Vyčkáme na místě a zůstaneme, kde jsme; naše bude vítězství, ne jejich!“

Odmlčí se, sleduje pohledem nepřátelské vojsko. Už vidí, že není úniku, že je bitva neodvratná; zahoří hněvem ještě větším, než je hněv lva nebo leoparda chystajícího se ke skoku, a zvolá na svého přítele:

„Král nás tu zanechal a s námi dvacet tisíc našich: věděl dobře, že mezi námi není jediného zbabělce. Pro vlast je třeba snášet každé neštěstí, vytrvat v horku a vydržet v mrazu, prolít svou krev a obětovat i život. Ohánějte se kopím, já zase Durandalem, svým dobrým mečem; jestliže umřu, věru řekne ten, kdo ho dostane po mně do ruky: Tohle byl meč bohatýra!“

Svahem k nim stoupá voják kněz Turpin. Pobízí koně a v jízdě volá na vojáky:

„Král nás postavil na toto místo, a teď musíme ukázat svou statečnost. Bitvě se nevyhneme, vidíte už Saracény na vlastní oči; ale máme-li padnout, ať padneme jako hrdinové a bojovníci!“

Všichni sevřeli v rukou zbraně, jak se sluší na rytíře, a připravili se k bitvě. V harašení mečů se obrátil Roland na Oliviera a řekl hněvivě:

„Pravdu jste řekl, že nás Ganelon zradil. A chcete vědět, proč to udělal? Pro peníze a pro zlato! Za tohle by nás měl Karel pomstít, vždyť nás Ganelon prodal Marsilovi zrovna tak, jako se prodávají na trhu ovce! Jenomže přece jen je tady rozdíl: my nejsme bezbranné ovce a nebude se tu platit zlatem, ale mečem! Věřte mi, proto jsem nemohl zatroubit o pomoc: hrdinstvím teď musíme smazat hanbu, kterou našemu jménu způsobila hanebná zrada.“

Domluvil, pobídl koně a zamířil do soutěsek.

Jak jen mu sluší jeho zbroj! V ruce svírá kopí, železným hrotem k nebi: na špičce vlaje bílý praporec, třásně se třepotají jezdci až na ramenou. Tělo drží zpříma, tvář má jasnou a usmívá se. Za ním letí jeho druh a hned potom všichni ostatní. Konečně se zastavují

v soutěskách. Roland se obrací, zamračeně pohlíží k Saracénům, pak vlídně a něžně přehlédne svůj voj a řekne:

„Jen klidně a volným krokem kupředu! Nepřítel spěchá do záhuby a jde si pro porážku. Ještě před večerem budeme mít v rukou jejich praporce!“

Domluvil a vojska se rozjela proti sobě, každý jezdec si vyhlíží svého soupeře.

„Už není co říci,“ pravil Olivier v jízdě. „Nechtěl jste zatroubit na svůj Olifant, a nemůžeme tedy na Karla spoléhat, protože nemá ani tušení, co se tady děje. Nenese vinu za to, co se stane, a bojovníci z hlavního voje také ne. Tak tedy kupředu, do bitvy!“ Obrátil se na ostatní a zavolal: „Prosím vás, abyste byli tvrdí a za každou ránu platili ranou. A heslo královské!“

Jezdci vyrazili válečný pokřik, zasadili ostruhy a rozletěli se vstříc nepříteli – co jiného jim také zbývá?

Před saracénské vojsko vyjel mladý jezdec, byl to Marsilův vnuk. Zpomalil, zastavil se a promluvil k Rolandovi a jeho přátelům tato hanebná slova:

„Dnes se tedy utkáme, vy ubozí Francouzi! Měli jste hlídat svého krále, ale on na vás zapomněl a zradil vás. Pěkný blázen, ten váš král, že vás tu nechal v soutěskách! Cožpak ho nenapadlo, do jakého vás vydává nebezpečí? Dnes ztratí vaše země všechnu svou slávu a Karel přijde o pravou ruku.“

Když to uslyšel Roland, zmocnil se ho velký hněv. Pobídl koně, rozjel se proti saracénskému jezdcovi a srazil ho ze sedla. „Ne,“ řekl mu z výše svého koně, „Karel není blázen, ty synu darebáka, a zradu nikdy neměl v lásce. To byl čin opatrného a moudrého bojovníka, když nás tu nechal v soutěskách. A sláva mé země? Ta dnes nepohasne! Bijte je, první rána už je naše. A naše je i právo, tihle jsou v bezpráví!“

Na ta slova vyjel z houfu sám Marsilův bratr, nebylo na světě většího bídáka. Pobídl koně, vykřikl saracénské heslo a posmíval se rytířům: „Dnes ztratí vaše země svou čest a upadne do hanby!“

Olivier to uslyšel, pobídl koně zlatými ostruhami, prorazil pomlouvači štít a srazil ho praporcem z koně. „Z takových hrozeb,“ řekl pak hrdě, „nemám strach!“ A tváří v tvář Saracénům zvolal válečné heslo své země.

To už předjel před Saracény další. Byl to urozenec z daleké země berberské a začal vyzývat své vojsko:

„To bude dnes lehké bojování! Vždyť je jich tak málo, pouhá hrstka! A jak jsou nemohoucí, ubozí a slabí! Karel z nich nezachrání ani jediného, to je vidět. Pro ně je dnešní den dnem posledním, ale pro nás je to den vítězství!“

Rolandův přítel Turpin vyslechl jeho urážlivá slova a v tu chvíli nebylo člověka, kterého by víc nenáviděl. Vyrazil kupředu, srazil ho z koně, pomlouvač padl ze sedla.

„Lhal jsi!“ řekl Turpin. „Karel, náš pán, nás může zachránit, kdykoliv bude potřeba; ale my nejsme zvyklí utíkat. Bijte je, nikoho nešetřte!“

Další a další dvojice vyjely proti sobě, aby se utkaly. Bitva už zuří v plném proudu, dřevce rozbíjejí zlacené štíty, meče roztínají tepané pancíře, z kopí odletují třísky. Také Roland už zlomil kopí, tasil svůj dobrý meč Durandal a ohání se jím na všechny strany. Brzy praskl dřevec i Olivierovi, zbyl mu v ruce jen uštípnutý kus dřeva. Roland ho zahlédl a v boji se k němu přitočil tak blízko, jak mu jen bitevní vřava dovolila.

„Co to děláte, příteli?“ zeptal se ho mírně. „V takovém boji není hůl k ničemu, tady platí jen železo a ocel! Kdepak je váš meč, jenž má jméno Hauteclair, což znamená zářivý? Rukojeť má přece ze zlata a jeho hruška je vykládána vzácným kamením.“

„Nemám čas ho vytasit,“ pravil zadýchaně Olivier a odrážel nové a nové rány, „takový je boj!“

Ale přece jen stačil tasit meč, na který se vyptával jeho druh Roland, a ukázal mu ho po rytířsku, jak se sluší a patří: roztál nejbližšímu útočníkovi zdobený krunýř takovou silou, že meč projel i zlaceným sedlem.

Bitva je stále prudší a prudší, jeden útočí, druhý se brání. Co je tu zlomených kopí! Co praporců leží už v trávě, co dobrých bojovníků končí svůj mladý věk! Už neuvidí své matky, ani své ženy, už neuvidí přátele, bratry a domovy.

Zatím královo vojsko v průsmycích pozoruje, jak se dole nad jejich vlastní zdvihá prudká bouře. Hrom burácí, vichřice duje v průtržích mračen a krupobití, blesk stíhá blesk a hřímá téměř bez přestání: po celé zemi není jediného domu, aby jeho zdi nepraskaly v bouři a v nápurech padajících vod. O polednách je všude tma jako o půlnoci, jen světla blesků svítí do temnoty. A není nikoho, kdo by se neděsil, a mnozí říkají: „Je konec světa, poslední den přišel!“ Ale nikdo neví a netuší, že je to smutek nad koncem hrdinů, že to živly oplakávají mladé životy bojovníků.

Bitva je zuřivá a prudká.

Roland útočí a znovu se brání a také Olivier s Turpinem už rozdali víc než tisíc ran. Nepřátelé padají ze sedel, kdo neuprchl, milosti nenajde. Roland, Olivier a Turpin povzbuzují své věrné a slzy jim přitom stékají z očí, když vidí jejich odhodlání neustoupit ani o krok před strašnou přesilou. V nejúpornějším boji však spatří, že proti nim jede s novým vojskem sám král Marsil.

Přijíždí táhlým údolím a jeho vojsko čítá na dvacet velkých bitevních šiků. Na přílbách se třpytí drahé kameny, zasazené ve zlatě, lesknou se zdobené štíty a krunýře, vysoko nad oblaky zvířeného prachu se rozléhá ječivý hlas sedmi tisíc polnic.

„Oliviere,“ řekl Roland, když uviděl to množství, „zrádce Ganelon dozajista přísahal na naši smrt. Král nás tvrdě pomstí, ale teď nás čeká těžká a zlá bitva – tak zlá, že takovou ještě nikdo neviděl! Budu se bít Durandalem a vy bojujte svým Hauteclairem – však jsou to dobré meče. Co jsme se jich jenom nanosili, v kolika bitvách jsme s nimi zvítězili! Není přece možné, aby o takových mečích někdo zpíval špatnou a potupnou píseň!“

Marsil z dálky uviděl, že jeho předvoj už bojuje z posledních sil, a dal znovu zatroubit na všechny rohy a polnice; Saraceni štvou koně, aby přišli včas.

Nové utkání začíná Turpin; sedí na koni, kterého si přivezl z Dánska – je to ohnivý a bystrý hřebec se širokým hřbetem, dlouhými boky a štíhlým krkem, s narezlou hřívou a s bílým ocasem, s drobnými ušima; v běhu se mu jiný nevyrovná. A Turpin v jeho sedle bojuje, až ze zdobených štítů nepřátel odletují ametysty, topasy a smaragdy na všechny strany, a ještě stačí pobízet své druhy:

„Neklesejte na mysli a vydržte, ať žádný poctivý a spravedlivý o vás nemůže jednou zazpívat v zlé písni, že jste podlehli zradě!“

V těsné blízkosti tří nepřátel se objevil urozenec ze Zaragozy. Je to muž, kterému patří polovina města, a my ho už známe: to on políbil Ganelona na ústa a dal mu přílbu se vzácnými karbunkuly, aby strhl z Karlova čela korunu královskou a zničil Rolanda. Není příliš statečný, ale jeho kůň je rychlejší než krahujec nebo vlaštovka; a jezdec ho bodá, popouští mu uzdu, sráží své protivníky z koně jednoho po druhém, dokud se proti němu nerozjede Olivier: a to už Saracénovi nepomůže ani jeho rychlý kůň.

Také Roland je zase v boji, zdobené krunýře i kroužky pancířů pukají a praskají pod jeho ranami; z krunýřů padají šupiny, dřevce se lámou, modré a bílé praporce na hrotech kopí jsou zbrotěny krví. Je to strašný boj a Rolandovo vojsko bojuje tak statečně, že se Saraceni obracejí v tísni ke svému králi Marsilovi a volají na něj: „Králi, blíž sem k nám, potřebujeme pomoc!“

Tvrdý a těžký je to zápas – v písních a starých zápisech je psáno, že v něm padlo na tisíce bojovníků. Ale co naplat, že čtyři nepřátelské nájezdy Rolandovi věrní odrazili, když pátý byl pro ně tak tvrdý, že jej přežilo jen šedesát jezdců!

Roland uviděl krveprolití a zvolal na Oliviera:

„Kolik hrdinů leží v trávě! Věru máme důvod zaplakat pro svou vlast; co statečných mužů dnes ztratila, jak zůstane opuštěná a pus-

tá! A to všechno pro jednu ošklivou, ničemnou zradu! Ach králi, proč tady nejste s námi? Oliviere, bratře, jak jen to udělat? Jak zpravit Karla o tom, co se tu děje?“

„Jak?“ odvětil Olivier. „To už nevím. Ted' už nám zbývá jen jediné: raději padnout než zvolit hanbu!“

„Zatroubím na Olifant,“ řekl Roland zoufale. „Král je v průsmycích a uslyší to. Určitě se vrátí, to vám přísahám!“

„Ted' už by to byla hanba, Rolande, a tu hanbu by vlast vyčítala našim otcům a bratrům až do konce jejich života. Když jsem vás před bitvou žádal, abyste zatroubil, neučinil jste tak; ted' už to nedělejte, ted' by to už nebylo statečné.“

Náhle si všiml, že je Roland zraněn, a upozornil ho přátelskými slovy; avšak Roland jen řekl:

„Těžká je to bitva! Zatroubím na svůj roh, Karel to uslyší, jistě to uslyší!“

„To by nebyl čin statečného,“ odpověděl Olivier. „Když jsem vám to říkal, opovrhl jste; kdyby ted' byl Karel s námi, nemuseli jsme mít takové škody. On nemůže za to, co se stalo. Na mou věru, kdybych se vrátil ke své sestře Aldě, už bych nikdy nedovolil, abyste ji objal!“

„Proč ten hněv?“ zeptal se Roland.

„Co se stalo, je vaše chyba, Rolande. Vždyť hrdinství a bláznovství jsou dvě různé věci a rozvaha je víc než pýcha. Ted' už nám Olifant nepomůže; i kdyby král přišel, přijde pozdě. A jsou-li naši jezdcí mrtvi, je to vaše vina. Kdybyste byl poslechl mou radu, král by se vrátil včas a Marsil by byl už dávno poražen. Vaše odvaha, Rolande, znamená vaši zkázu. Už nikdy nepomůžeme své zemi, až nás bude potřebovat – dnes skončí naše staré přátelství; ještě před večerem se rozloučíme, a bude to kruté a těžké loučení.“

Turpin uslyšel spor, pobídl koně ostruhami z ryzího zlata, přijel až k nim a obořil se na ně na oba:

„Pane Rolande, a vy, pane Oliviere, zapřísahám vás, nehádejte se! Ted' už nás Olifant nezachrání. Ale třebas je pozdě, přece jen

zatrubte, král přijede a pomstí nás: nepřátelé se nemohou vrátit domů s vítěznou písní. Naši přijedou z průsmyků, najdou nás tu v zelené trávě; naloží nás na soumary a odvezou tam, kde jsme se narodili a kde je náš domov – nebudou nás rvát vlci, kanci ani psi. Ať král přijede a pozná, jak nás Ganelon zradil!“

„Dobře jste promluvil,“ řekl Roland a přiložil ke rtům svůj Olifant, pečlivě nasadil a zadul ze všech sil, až mu žíly ve spáncích naběhly.

Vysoké jsou hory a daleko se nese hlas rohu, na třicet dlouhých mil jej nese ozvěna přes hory a doly. Slyší jej král a s ním jej slyší celé vojsko.

„Naši jsou v bitvě,“ praví král a každý bledne při té představě; jen Ganelon mávne ledabyle rukou:

„Kdyby to vyslovil někdo jiný, pane, všichni bychom řekli, že je to lež. Něco takového přece není možné – proti komu by bojovali?“

S velikým úsilím troubí Roland na svůj roh Olifant a nadouvá tváře tak mocně, až cítí v ústech chuť krve, až mu praská kůže na spánku; nedbá však bolesti.

Hlas rohu se nese nad horami a král Karel se zatajeným dechem poslouchá v hraničních soutěskách. Poslouchá král, poslouchá vojsko, král je bledší a bledší, nakonec řekne:

„To je Rolandův roh! Netroubil by, kdyby tam nebylo došlo k bitvě.“

Ale Ganelon horlivě namítá: „To není bitva! Možná že je to Rolandův roh, ale nač mluvit o bitvě? Jste už starý, pane, vlasy máte šedivé a bílé, mluvíte jako dítě. Znáte přece Rolandovu hrdost: však je to až s podivem, že nebyl za svou pýchu ještě potrestán! Ten by přece nezatroubil ani v největším nebezpečí. Ale pro jediného vylekaného zajíce by dokázal troubit třeba celý den – takové žerty on dělá často, aby rozveselil a pobavil přátele. Kdopak by se mu postavil v bitvě? Jen pobídněte koně a jed'te klidně dál, nač se zdržovat! Domů máme ještě daleko.“

Roland má zkrvavená ústa a spánky zbrocené krůpějemi krve, ale troubí dál a vkládá do toho zvuku všechnu svou bolest a všechnu svou úzkost.

Slyší to Karel a slyší to Karlovo vojsko.

„Jak dlouho troubí,“ řekne král, „takový dlouhý dech – jen pro nic za nic, z dlouhé chvíle, pro kratochvíli přátel?“

Jeden z jezdců po jeho boku se zastaví, naslouchá a pak řekne rozhodně:

„To není nikdo jiný než on, a musí být ve zlé tísní. Jsem si jist, že tam daleko za námi zuří bitva. A ten, kdo vás přemlouvá a přesvědčuje, že to není pravda, je zrádce a zradil Rolanda! Zavolejte své válečné heslo, pane, velte do zbraně a pomozte svým věrným! Vždyť slyšíte přece sám to zoufalství, ten nářek, to volání o pomoc!“

Král zavolal své sluhy a řekl nejstaršímu z nich: „Chopte se Ganelona a hlídejte ho dobře, jak je třeba hlídat zrádce.“ Muž ho hned odevzdal stovce svých lidí, už mu začali rvát vousy i vlasy, na krk mu dali řetěz jako divokému medvědu. S hanbou a potupou ho vsadili na soumara a tak ho budou hlídat, dokud ho nevydají znovu Karlovi.

Král však už nečekal, dal zatroubit na všechny rohy, co jich bylo v jeho vojsku; jezdci sestoupili z koní, připravili si zlacené přílby a meče, navlékli krunýře a pancíře dvakrát podšíváné. Měli krásně pracované štíty, dlouhá a silná kopí, praporce bílé, rudé a modré. Pak nasedli znovu do sedel, pobídli koně a spěchali zpátky do soutěsek. „Přijdeme-li ještě včas a najdeme-li ho ještě živého,“ povzbuzovali se v jízdě navzájem, „s jakým hněvem se pustíme po jeho boku do boje, abychom zmařili dílo zrádného Ganelona!“

Ale k čemu slova, k čemu sliby – zdrželi se už příliš, příliš dlouho. Začalo se smrákat; nastal večer, přešla noc a svítalo, zbroj se znovu zaleskla ve vycházejícím slunci. Přílby a krunýře zářily, leskly se štíty, zdobené květinami, hroty dřevců a pestré praporce. Král pobízel hněvivě koně a nebylo nikoho, kdo by potajmu neutíral slzy pro Rolanda.

Vysoké jsou hory, temné a srázné; hluboká jsou údolí a divoké bystřiny. Vzadu i vpředu troubí polnice a všechny odpovídají Rolandovu rohu. Král pobízí koně, už nikdo neskrývá slzy; jezdci proklínají nepřítel a bědují, ale k čemu jsou kletby, k čemu bědování! Nic už nepomůže hrdinům, už je příliš pozdě, už nemohou přijít včas.

Karlovi vlaje v jízdě dlouhý bílý vous po krunýři na prsou, všichni pobízejí koně znovu a znovu a nenajde se v tom velikém vojsku jediný muž, aby nenařikal, že není s Rolandem a že mu nepomáhá v boji.

Rolandovi už zatím zbývá jen šedesát věrných; je jich jen šedesát, ale neměl a nebude mít král lepších. Roland se rozhlíží po stráních a pahorcích, všude leží jeho bojovníci. „Nikdy jsem neviděl větší hrdiny, než jste byli vy,“ nařiká nad nimi. „Tak dlouho jste sloužili své vlasti, tak dlouho jste bojovali pro svého krále! Ty sladká země tam na severu, jaká strašná záplava tě dnes zpustošila! To kvůli mně umíráte, hrdinové, a já vás nemohu bránit a nezachráním vás! Oliviere, bratře můj, bolestí zemřu, nezabije-li mě někdo. Dejme se znovu do boje!“

Znovu se vrhá proti nepřátelům, v ruce svírá Durandal. Jako jelen před smečkou loveckých psů, tak prchá zástup nepřátel před jeho ranami.

„Takhle je to dobré,“ pokyvuje hlavou Turpin. „Takhle jedná rytíř, když má v ruce zbraň a sedí v sedle svého koně; takový má být v bitvě, a když takový není, pak nestojí za čtyři zlámané grešle.“

„Bijte je,“ volá Roland místo odpovědi, „nešetřte nikoho!“

Zbytek zadního voje se dává znovu do boje, s novým úsilím se vrhá vpřed. V čele Saracénů je král Marsil, prodírá se blíž a blíž k Rolandovi, už je u něho, už na sebe narazili. Roland si vzpomene na všechny druhy, kteří padli, a řekne Marsilovi: „Zaplatíš za ně za všechny, teď poznáš, jak se jmenuje můj meč!“

Zaútočil na Marsila a v boji mu utál pravou pěst. Když to spatřili Saracéni, zachvátil je strach a hrůza a sto tisíc mužů z toho velikého

vojska se obrátilo na útěk. Sto tisíc jich utíká, ale ostatní zůstali, a bylo jich tolik, že na jednoho jediného jezdce z Rolandovy družiny připadlo patnáct saracénských bojovníků. A to bylo příliš, příliš mnoho i na toho největšího hrdinu!

Olivier ještě stále svírá v ruce svůj meč Hauteclaira, ale už cítí, že mu sil rychle ubývá. S posledním vypětím zaútočí na nejbližšího nepřítele tak prudce, že ze Saracénovy přílby padají vzácné kameny, ale pak ochabne a zesláblým hlasem volá Rolanda na pomoc.

Roland se s námahou probil ke svému druhovi a pohlédl mu do tváře: viděl, že je už bledá a bez barvy. „Co si teď počnu,“ zanaříkal králův synovec, „nikdo mi tě nikdy nenahradí! Kolik svých nejlepších hrdinů dnes ztratí moje země, jaké škody dnes utrpí vlast a spravedlnost!“

Olivier už ani nepoznal, kdo se to k němu blíží, zda je to přítel, či nepřítel, viděl jen šedý rozevlátý stín, rozmáchl se a udeřil mečem do zlaté přílby tak prudce, že ji rozpoltil až k nosníku. Rolanda však ta strašná rána nezranila, a jen se přátelsky zeptal:

„Bratře, to bylo omylem? To jsem přece já, Roland, a docela jsem zapomněl, že jsi mě vyzval k boji!“

„Slyším tě mluvit,“ odpověděl Olivier, „ale nevidím tě, nechtěl jsem tě udeřit!“

„Nevadí,“ řekl smutně Roland, „já ti odpouštím.“ Potom se oba k sobě naklonili a objali se na rozloučenou.

Olivier sestoupil z koně, lehl si do trávy, vzpomíná na svou zemi. Hlava mu klesla na prsa a Roland nad ním naříká:

„Tak dlouho jsme byli spolu, tolik let a tolik dní! Nikdy jsi mi neublížil, ani já jsem ti nikdy neudělal nic zlého; jaká bolest žít bez tebe dál!“

Roland ztratil lítostí a vyčerpáním vědomí, ale byl tak pevně zaklesnut ve třmenech, že nemohl spadnout ze sedla, ať se nakláněl nad hřívu svého koně sebevíc. Teprve po dlouhé chvíli ho probudilo volání přátel, kteří v tísní volali jeho jméno. Pobídl koně a spěchal znovu do boje.

Už zbyla jen malá hrstka, ale bojovali tak udatně, že se Saracéni neodvažovali přijít blíž a jen z dálky vrhali šípy, kopí a dřevce. Tisíc Saracénů stálo kolem nich, za nimi čekalo čtyřicet tisíc jezdců, ale ani jediný se neodvážil přiblížit. V dešti střel však hrdinové kolem Rolanda klesali jeden za druhým, i pod Turpinem padl kůň a opěšalý jezdec se rozběhl s mečem v ruce proti nepřátelům. Roland viděl, jak se kolem něho sevřel kruh čtyř set bojovníků, a spěchal svému druhovi na pomoc; v tu chvíli zaslechl v dálce zvuk rohů.

„Příteli,“ zvolal Roland, „Turpine, Karel se vrací, král nám přijíždí na pomoc!“

Také Saracéni však slyšeli vzdálené troubení rohů. Už viděli, že Rolanda nezdolají, všichni najednou po něm vystřelili své šípy, vrhli kopí a oštěpy a obrátili se na útěk. Zapraskalo to, Rolandův štít se rozlomil na kusy, kůň pod ním padl, ale jezdec zůstal nezraněn: stál v zelené trávě a díval se, jak nepřítel prchá, jak utíká cestou necestou, ve strachu a v bezhlavém zmatku. Litoval, že bez koně nemůže Saracény pronásledovat, a potácivě se vydal k Turpinovi. Sňal mu z hlavy zlatou přilbu, odepjal bílý pancíř, na prsou mu roztrhl kabátec a zavázal rány. Pak se vydal na bludnou pouť po bojišti, hledal své nejbližší přátele a jednoho po druhém je snášel do trávy k Turpinovi. Naposled našel Oliviera a s námahou ho složil na rozbitý štít Turpinovi k nohám. Zadíval se na své věrné druhy, jak leží mlčky a bez hlesu, a zachvátil ho takový smutek a žal, že sám padl v bezvědomí k zemi.

Turpin to uviděl a pokusil se vstát. Nakonec se mu to přece jen podařilo, zvedl Rolandův roh Olifant a vrávoravě se vydal k horské bystřině pro vodu, aby Rolanda vzkřísil; ale byl už příliš zesláblý, padl tváří do kamení nad bystřinou a pustil Olifant z ruky.

Tak ho našel Roland, když se probral z mdloby. Položil ho k ostatním, zvedl Olifant a pravou rukou znovu sevřel meč. Cítil, že ho síly opouštějí, ale chtěl padnout jako hrdina. Pomalým krokem se vydal za prchajícím nepřítelem a zvolna stoupal do stráně, až přišel

na malý palouček, kde byly pod velkým stromem čtyři mramorové schody; tam klesl do zelené trávy.

Z houštin kolem paloučku ho zahlédl skrytý Marsilův voják. Poznal Rolanda, uviděl jeho slavný meč. Vyskočil z úkrytu a rozběhl se k němu, aby se zmocnil kořisti tak proslulé: už viděl, s jakou slávou bude ukazovat v Zaragoze roh, meč i zbroj Karlova synovce!

Roland však v posledním zásvitu jasného vědomí pocítil, že mu někdo vytahuje meč z ruky, otevřel oči a uviděl, co se děje. Vzpřímil se a rohem Olifantem srazil nepřítele takovou silou, že z Olifantu rázem opadalo všechno zlato a drahé kamení. Jako by mu nebezpečí dodalo nových sil, zdvihl meč z trávy a udělal krok vpřed: uvědomil si, že se jeho meče mohl zmocnit nepřítel, a srdce se mu při té myšlence sevřelo.

„Durandale,“ zašeptal svému meči, „tolik bitev jsem s tebou vyhrál, a teď tě má dostat nepřítel? Jen proto jsem tě tak dlouho svíral v pěsti?“

Rozkročil se a udeřil mečem do šedivé skály. Ocel zazvonila, ale meč nepraskl. Roland bije do skály znovu a znovu, aby zničil svůj Durandal – lépe ho zničit než vydat nepříteli! Ale Durandal je dobrý meč, ze skály srší jiskry, ocel však nepovoluje. Roland prohlíží neporušené ostří:

„Durandale, lesklý a svítivý Durandale, jak je tomu dlouho, co tě sám král připjal k mému boku! Kde všude jsem s tebou bojoval pro čest a slávu své země! V Provenci i v Aquitánii, ve Flandrech i v Bavozech, v Sasku a ve Skotsku! Pro tenhle meč je mi smutno u srdce; jaká by to byla potupa, kdyby tě získal nepřítel!“

Znovu a znovu bije do skály, meč zvoní a odsakuje, ale nepraskne, nepovolí.

Roland se však unavil a cítí, že ho síly opouštějí; potácivě se rozběhl pod osamělou jedli, padl do trávy, ruce zabořil do jehličí – tak leží čelem k soupeři, aby každý věděl, že nezahynul na útěku, ale že padl při pronásledování nepřítele. Pod tělo si položil meč i Olifant – každý uvidí, že padl jako vítěz, nikoliv jako poražený!

Tak zahynul Roland, s rukou na meči a s tváří obrácenou k nepříteli.

Rohy a polnice už znějí docela blízko, král Karel přijíždí do Roncesvallu. A není cesty ani pěšiny, ani kamene či trsu trávy, aby na nich neviděl stopy boje, praporce i oštěpy, zlámaná kopí, meče, koně i hrdiny a padlé nepřátele. V zoufalství volá jména svých věrných, volá Rolanda i Oliviera a Turpina, ale nikdo mu neodpovídá, nad bojištěm je klid a ticho, jen voda v bystřině padá a šumí, řítí se z hor do údolí, a hory vracejí ozvěnou králův hlas. A král si rve vousy, už vidí, že je pozdě; v jeho dvacetitisícovém vojsku není jediného jezdce, aby hořce neplakal. Pro slzy ani nevidí, jen jeden jediný z nich zachová rozvahu a rozhlíží se po horách. Jak se tak dívá do dálky, spatří na obzoru prchajícího nepřítele. Obrátí se ke králi a řekne:

„Na dvě míle před námi, pane, ta oblaka prachu! To je přece nepřítel! A jaké houfce ho musejí být!“

Král se dívá, je to tak daleko! Potom se obrátí a přikáže čtyřem svým rytířům:

„Hlídejte tady stráně, doliny i hory a nechte mrtvé ležet, jak leží; ať nikdo nevzkročí na bojiště, ať sem nevejde žádná šelma, medvěd ani lev: čekejte, až se vrátíme s vítězstvím.“

Potom dal král zatroubit na polnice a jeho vojsko už zase spěchá dál. Už je nepříteli na stopě, stíhá ho, blíží se k němu každým krokem. Začíná se však stmívat, den se naklání; král sestoupí z koně na zelenou travu, do večerní rosy, a prosí, aby slunce ještě nezapadlo a den se zastavil, dokud jeho vojsko nedohoní nepřítele. Potom vystoupí znovu na koně a letí kupředu, už je pronásledovaným v patách, žene je blíž a blíž k Zaragoze a zle na ně dotírá.

Tak je honí až k řece Ebru: její vody jsou temné a hluboké a nikde není ani člunu, ani nejmenší loďky. Ve strachu a v zoufalství se vrhá nepřítel do vln a snaží se přeplavat nebo přebrodit na druhý břeh, ale krunýře jsou příliš těžké, táhnou unavené plavce ke dnu, proud strhává jednoho po druhém a unáší je v divokých zpěněných vírech.

Karel se dívá na jejich zhoubu, dokud slunce nezapadne. Když poslední paprsek sklouzl po vlnách, obrátí se král ke svým věrným a řekne:

„Stmívá se, je čas postavit tábor. Pust'te koně na palouk a sejměte jim ohlávky i sedla, ať se napasou.“

Vojáci seskakují a slézají z koní, chystají se přenocovat v cizí a neznámé krajině. Snímají koním sedla i ohlávky a pouštějí zvířata volně na pastviny podle řeky, jejíž vody tiše plynou v temnotě; ale jediný kůň nedokáže po tom dlouhém běhu zůstat na nohou, a zatouží-li ještě po trávě, škube ji vleže. A jezdci, královi věrní? Každý je tak unaven, že klesne a usne na místě, s mečem v ruce a s přílbicí na hlavě. I sám Karel leží na louce s dřevcem v ruce, opásán mečem, se zdobenou přílbou.

Noc je jasná, na nebi vyšel měsíc. Karel leží a myslí na Rolanda, na Oliviera, na dvanáct nejvěrnějších, na svou vlast a na zadní voj, který zůstal v soutěskách. Přemýšlí a vzpomíná, až usne žalem a vyčerpáním; kolem něho spí v trávě jeho rytíři – té noci ani nepostavili hlídky, ba ani ohně nezapálili, dřímají v temnotě.

Král má v tom těžkém spánku zlé sny: vidí bouře, vánice a kusy ledu padající na jeho vojsko, vidí, jak se hadi, štíři, supové a divoké šelmy vrhají na jeho věrné a jak se proti němu samotnému řítí obrovský lev. A vidí, jak je zase doma ve svém paláci, jak před jeho očima zápasí velký medvěd s chrtem, dívá se na ten strašný zápas a je mu úzko i ve snu.

Zatím Marsil se zbytkem svého vojska dorazil do Zaragozy. Sestoupil z ušťvaného koně, sňal si přílbu i pancíř a padl vyčerpáním do trávy: ztratil pravé zápěstí v boji a úbytek krve ho zeslabil tolik, že se už neudrží na nohou. Přišla ho uvítat jeho žena Bramimonda, ale stojí nad ním a naříká a za ní mlčí prořídle houfce, které vyvázly z vln Ebra.

Když se Marsil trochu vzpamatoval, přikázal, aby ho odnesli do klenuté a malované síně paláce. Tam leží a vzpomíná na svůj život:

jak jen se naplahočil od té chvíle, co jeho koráby přirazily u břehů této hornaté a divoké krajiny! Už tehdy, hned ten první rok, poslal psaní do Babylóna svému císaři, aby mu přišel na pomoc, protože jen stěží udržoval svou moc v dobyté zemi; ale císař otálel příliš dlouho, příliš dlouho sbíral lid a stavěl koráby i pramice v přístavu pod Alexandrií, kde chystal své válečné loďstvo – a teď už je pozdě.

Marsil netušil, že loďstvo už vyplulo. Netušil, že veslaři na korábech veslují ze všech sil, že se za temných nocí houpají na vrcholech stěžňů svítilny a že moře vrhá daleko ke břehům odlesky světél v neklidných vlnách. Když vojsko dorazilo ke španělským břehům, vojáci vpluli na loďkách a pramicích do ústí řek a zamířili do Zaragozy; po březích letěli poslové oznámit Marsilovi, že se konečně dočkal.

Dorazili do Zaragozy právě v tu noc, kdy se vrátil pokořený Marsil. Sestoupili u schodů královského paláce ze svých zpěněných koní, hodili uzdy sluhům a spěchali ke králi; odevzdali mu vzkaz od svého císaře a pána, který se blížil k Zaragoze s jedinou touhou v srdci: porazit Karla a do čtyř světových stran rozehnat jeho vojsko, navždycky upevnit svou moc v dobyté zemi.

Utěšují plačící královnu, ale ta už nevěří ničemu; viděla trosky Marsilových houfců i trpkost porážky, viděla svého zraněného muže – už nevěří, že se porážka může změnit ve vítězství.

Avšak Marsil se náhle vztyčil na loži, jako by mu ta zpráva vlila do žil novou krev. „Karel leží táborem necelých sedm mil odtud,“ zašeptal slabým hlasem k poslům, „odpočívá po boji na břehu Ebra. Ať tam císař táhne se svým vojskem a svede s nimi boj: to mu vzkazují, nic víc.“

Dal poslům klíče od Zaragozy, aby je odevzdali císaři; oba poslové se hluboce uklonili a odspěchali ke svým koním: rychle vyrazili z bran města a štvou koně, aby byli co nejdřív u císaře, svého velitele.

„Kde je Marsil?“ zeptal se císař, sotva je uviděl, a poslové vyprávějí jako o překot:

„Včera zuřila krutá bitva. Padl v ní Roland, hrabě Olivier a dvacet tisíc Karlových věrných, ale král pronásledoval naše až k Ebru.

Kdo z našich jezdců nepadl, utonul v řece – jen hrstka jich dosáhla druhého břehu a našla spásu v branách Zaragozy. Karel se svým vojskem dnes nocoval na pahorcích za řekou – když budete chtít, nevrátí se z jeho lidí ani jediný. Marsil král vás žádá o pomoc a do rukou vám dává celé Španěly i s klíči od Zaragozy, jediného města, které Karlovi odolalo.“

Císař vyskočil z křesla a zavelel do zbraně: „Dnes bude Marsil pomstěn!“

Jeho vojáci se vyhrnuli z lodí, nasedli na koně a mezky a jako rychlý mrak se valí dál k Ebru, aby dostihli Karla.

Karel se probudil za prvního rozbřesku. Vstal, odložil zbroj a stejně jako on učinili všichni jeho rytíři. Potom vystoupili do sedel a pomalu vyrazili na dlouhou cestu do průsmyku, kde řádila zlá bitva.

Na bojišti je všechno tak, jak to den předtím opustili. Znovu na ně padne smutek a samotného krále se zmocní takový žal, že požádá své jezdce, aby mohl být na chvíli sám. Samoten kráčí bojištěm a náhle si vzpomene na dávné Vánoce doma ve Francii, kdy rytíři rozprávěli o slavných činech a bitvách: Roland tehdy prohlásil, že nikdy nepadne jinak než v čele svých vojsk, tváří k nepříteli.

Na ta slova teď Karel vzpomíná a podle nich se vydá hledat svého synovce. Pomalu přechází paloukem, srdce se mu svírá při pohledu. Jde lesem dál a dál, stopy boje řídnou, jen tu a tam ještě leží zlomený dřevec či roztržený podupaný praporec.

Náhle spatří na šedivé skále čerstvé rýhy, rozhlédne se a spatří Rolanda: bez pohnutí a tiše odpočívá v zelené trávě.

Král k němu klesne do trávy a zachvátí ho takový žal, že omdlí. Tak ho najdou jeho rádci: odnesou ho pod nejbližší jedli a tam se král v chladivém stínu zase probudí. Dívá se na Rolanda, naříká a s ním naříká sto tisíc jeho věrných.

„Až se vrátíme domů,“ běduje král, „přijdou se všichni ptát, a já jim budu muset povědět, že Roland hrdina je mrtev. Až to uslyší nepřítel, znovu se zdvihne a potáhne proti nám; kdo se potom postaví

do čela našich vojsk? Jediná hanebná zrada, a jaké škody způsobila! Jediný věrolomník, a kolik spravedlivých trpí za jeho zradu!“ Královi věrní vidí jeho smutek a chtějí Karlovi nějak pomoci. „Netrapte se tolik,“ řekne jeden z nich, „nepoddávejte se svému žalu, ještě je třeba vyhledat padlé a pochovat je, jak se sluší a patří.“

Karel vstane, dá zatroubit na roh a všichni snášejí padlé, hledají v dolínách, v roklích a po stráních hor, a pak je všechny slavně pochovají. – Jen Rolanda, Oliviera a Turpina přikázal král zahalit do drahocenného hedvábí a vložit do jeleních koží; omyté vínem a natřené vonnými mastmi je položili na tři vozy, aby je odvezli domů, do rodné země.

Vojsko se už chystá vyrazit na zpáteční cestu vzhůru k průsmykům, ale náhle se objeví na pahorku oddíl nepřátelského vojska a ke Karlovi přijíždějí dva poslové, aby mu oznámili, že císař Baligant přivádí od Ebra nesmírné vojsko: „Teď se, králi, ukáže, jaký jste hrdina!“

Karel vyslechl jejich slova, sáhl si zamyšleně na bílou bradu, rozhlédl se po svém vojsku, a pak vzkřikl místo odpovědi:

„Na koně, všichni, a do zbraně!“

Vystoupil do sedla, pobídl koně zlatými ostruhami a předjel před vojsko. Jeho rytíři seskákali z koní, upjali se do pancířů z železných kroužků a znovu vystoupili do sedel; praporce jim zavlály nad přílbami, zaleskly se zbraně.

Karel přivolal deset svých nejbližších, aby utvořili šiky do boje: do čela dal postavit dva předvoje po patnácti tisících mužích, třetí šik tvořilo dvacet tisíc jezdců, a pak šli další a další: Normané, Bretonci, Vlámové i Frísové, Lotrinčané i Burgundané, kolik jich jenom bylo!

Trubky se rozezvučely vpředu i vzadu, ale nade všemi zněl roh Olifant: kdo by si přitom nevzpomněl na Rolanda! Vojsko se dalo do pohybu, přechází návrší a srázy, proplétá se mezi skálami, spěchá dolinami, jen aby bylo co nejdřív ze soutěsek a horských průsmyků; na první planině se zastaví a připraví tábor.

Zatím už oznámili vyzvědači císaři Baligantovi, že bitva bude těžká: „Viděli jsme Karla, pane; jeho jezdci jsou odhodlaní a nenechají ho padnout. Ozbrojte se, čeká nás bitva.“

Baligant je vyslechl a okamžitě dal zatroubit na všechny válečné polnice. V celém vojsku zaduněly a zavířily bubny, vysoko a jasně zazněly polnice a rohy; jezdci seskočili z koní, aby si oblékli zbroj. Císař už nechtěl ztratit ani chvíli, měl naspěch; oblékl si krunýř s vypouklými pláty, nasadil si přílbu, zdobenou zlatem a drahými kameny. Potom si připjal k levému boku meč, jehož jméno se stalo válečným heslem jeho vojska právě tak, jak tomu bylo ve vojsku Karlově. A zatímco Baligantovi jezdci volali jméno císařova meče znovu a znovu, zavěsil si císař na krk obrovský široký štít: jeho střed byl zlatý, okraje z křišťálu, rukojeť ze vzácného hedvábí, kruhy vyšívané. Vzal kopí, jehož železný hrot byl tak těžký, že by takový náklad stěží unesl na zádech dospělý soumar, zvyklý nejtěžším nákladům. Potom vystoupil Baligant na koně, jeho nejvěrnější mu přitom podrželi třmen. Pobídl koně, rozletěl se a v trysku přeskočil příkop široký dobrých deset sáhů; když to uviděli jeho jezdci, zajásali a povzbuzovali se navzájem: „Takového hrdinu nepřemůže nikdo. Karel je hlupák, že už dávno neutekl!“

K Baligantovi se přidal jeho syn – už se nemohl dočkat srážky s Karlovým vojskem. Pobízí otce, aby jeli rychleji, a Baligant mu vysvětluje s hrdostí v hlase:

„Synu milý, včera padl Roland i Olivier a dvacet tisíc Karlových jezdců. Král sám je odvážný, přemnoho písni zpívá jeho chválu! Ale bez těch, kteří zůstali v průsmyku, nám neodolá, bez nich to bude snadné vítězství! Poslové a vyzvědači mi oznámili, že Karel připravil k boji deset velkých šiků. Vpředu jedou trubači a troubí na polnice, už brzy je uslyšíme; za nimi jede patnáct tisíc bojovníků a pak ještě další. A bez Rolanda!“

„Dopřej mi první ránu,“ prosí syn a Baligant s tím souhlasí. Ještě mu slíbí bohaté dary, bude-li to rána dobrá, jak se sluší na císařova

syna. Syn děkuje, nedočkavostí jen hoří; Baligant už zase kluše jinam, aby sestavil bitevní šiky. Je jich na třicet a každý z nich má nejméně padesát tisíc lidí. Jsou v nich jezdci známých a proslulých jmen; jedni jsou štětinatí jako vepři a hlava jim sedí přímo mezi rameny, jiní mají tak tvrdou kůži, že ani nepotřebují přílby či pancíře. A z jakých dalek jsou sehnáni! Jedni od Jericha, druzí z Afriky, třetí z Turků, čtvrtí z Peršanů a z Hunů; trubky jim ječí nad hlavami, mraky prachu se zdvihají pod kopyty jejich koní. Valí se širokou plání, kde jim nepřekáží hora ani údol; korouhve se třepotají, přílby se lesknou, kov zvoní o kov v divokém třeštění trubek.

Už spatřili v dálce Karlovo vojsko, už vidí, jaká to bude tvrdá a těžká bitva. Baligant předjel své jezdce, obrátil se a zvolal: „Kupředu, já první razím cestu!“ Otočil koně, bodl ho ostruhami do slabin, znovu se rozječely polnice.

Avšak i král Karel pozorně sledoval svého nepřítele, dlouho se díval na jeho praporec s odznakem draka, na obrovskou sílu Baligantova vojska. Pobídl koně, předjel na čtyři kroky před ostatní a zvolal, jak mu hlas stačil:

„Co na tom, že mají převahu? Taková přesila nestojí za nic! A za mnou, kdo jsi muž!“

Byl jasný den a slunce zářilo. Přední šiky vyrazily kupředu, obě vojska se dala do pohybu, kopí se naježila proti sobě.

„Karel je v právu,“ zvolali jeho jezdci, „stůjme při něm!“

Už se srazili, už zase praskají dřevce a padají praporece vyšíváné zlatem a hedvábím, už se zase vzpínají první koně bez jezdců. Co jen tu leží v malé chvíli prasklých štítů, co pláštů roztržených, co puklé zbroje, co raněných! Zlá a tuhá je bitva, takové ještě nikdy nebylo a snad už nikdy nebude.

Císař Baligant pobízí své:

„Bijte je, proto jsme přijeli z takové dálky přes moře a hory! Za dobrou bitvu vám dám země, úrodné kraje, pocty i ženy, všechno vám dám za vítězství, jen kupředu!“

A král Karel volá na své jezdce:

„Tolik bitev jste svedli pro mne a pro svou vlast, tolik nepřátel pokořili v jejich pýše! Jak je vám vděčna vaše země! Ale teď je třeba splatit za Rolanda, za bratry a syny, za otce, kteří se už nikdy nevrátí ze soutěsek, za tu bídnou zradu! My jsme v právu, oni v nepravu a křivdě, kupředu za spravedlnost!“

A není nikoho, kdo by nestiskl dřevec a nepobídl koně k rychlejšímu letu. Z krunýřů padají pláty, ze zbroje srší jiskry a ze vzácného tepání padají do trávy drahé kameny. Tu jede rytíř, jehož ohlušila rána mečem, a oběma rukama se drží koňské hřívý, aby nespádl, tam zase bojuje hrdina s prasklým dřevcem v ruce. Padl císařův syn, který chtěl vést první ránu; ani jeho bratr už nežije, a císař sám a sám pobízí polnicí své jezdce. V divoké vřavě však vidí, jak se v nejprudší seči naklání jeho kopí s praporcem, bezmocně se dívá, jak odznak s drakem padá do trávy. Vidí na vlastní oči, jak jeho věrné zachvacuje strach, jak se obracejí a v celých houfcích prchají z bojiště. Proklíná je, zastavuje šiky, které se obracejí zády k protivníkovi, pobízí je k dalšímu boji.

Den se nachýlil k večeru, ale bitva pokračuje dál. Karel i Baligant volají svá hesla, a podle toho volání se poznali v bitevní vřavě: probojovali se až k sobě a tak se střetli uprostřed nejdivějšího zápasu. Bojují tak prudce, že jeden druhému roztříští dřevec, rozbije štít, zuráží pláty, rozsekne železné kroužky pancíře, a nakonec přetnou i pásy, jež přidržují sedla na koňských hřbetech: bojují pak v trávě, opěšalí a s meči v rukou.

„Uvaž dobře, králi,“ křičí Baligant na Karla a odráží jeho rány. „Uvaž dobře můj návrh: vzdej se a služ mi jako jeden z mých poddaných!“

„To je velká potupa,“ odvěti Karel. „Nikdy se nebudu bratřit s nepřitelem své vlasti!“

„Nedobře mluvíš,“ řekne Baligant a znovu zdvihne meč.

Má velikou sílu a hněv ji ještě zdvojnásobil. Rozmáchl se a udeřil tak prudce, že roztal Karlovi přílbu a zranil ho na hlavě. Král se zapotácel, jdou na něj mrákoty, ale vzpomínal se v poslední chvíli

a zaútočil tak nečekaně a prudce, že se Baligant neubráníl a neměl ani čas pozdvihnout meč: byl zasažen a klesl do zelené trávy.

Karel zvolal své válečné heslo, aby ho jeho věrní našli ve zmatku bitvy; i přispěchali a dali mu nového koně. Když uviděli nepřátele Karla s vlající hřívou bílých vousů zase v sedle a když spatřili Baliganta bez pohnutí v trávě, obrátili se na útěk a nic už je nemohlo zastavit.

Karlovi jezdci jim však nedopřejí chvilky oddechu, jsou jim stále v patách a dorážejí na ně jako vosy. „Ráno jsme plakali,“ volá na ně Karel, „teď ať platí nepřítel za slzy hrdinů!“

A jeho vojsko tiskne nepřítele znovu a znovu, mraky prachu se zvedají nad prchajícími Saracény. Honba trvala až do Zaragozy, a jen málo vojáků z Baligantova vojska dostihlo jejích hradeb. Karel jim v patách vyvrátil hlavní bránu – dobře věděl, že už není nikoho, kdo by ji hájil, a se svými jezdci vtrhl do města. Marsil to uviděl z okna svého paláce, a srdce mu puklo žalostí a hněvem; jeho žena Bramimonda pak vydala Karlovi bez boje všechny věže na hradbách – bylo jich deset velkých a padesát menších.

Slunce zapadlo, na Zaragozu padla noc. Měsíc byl jasný a na nebi svítily hvězdy. Karlovo vojsko odpočívalo v Zaragoze; ale sotva se měsíc na nebi posunul, král vybral tisíc rytířů, aby střežili hradby, vystoupil znovu na koně a po něm všichni jeho věrní: tak se vraceli domů.

Projeli soutěskami a dorazili až do Bordeaux, kde Karel uložil Rolandův Olifant ve zlatě jako nejvzácnější poklad a v rodné půdě vlasti pohřbil v bílých rakvích tři hrdiny: Rolanda, jeho druha Oliviera a moudrého a statečného Turpina. Potom pokračovali přes vrchy a údolí, až dojeli do sídelního města: konečně jsou doma!

Sotva však Karel sestoupil z koně a vkročil na schody paláce, spatřil Olivierovu krásnou sestru Aldu, jak mu nedočkavě spěchá po schodech vstříc.

„Kde je Roland?“ zeptala se krále, a tomu se vyhrnuly z očí slzy. „Ptáte se po mrtvém,“ odpověděl jí zarmouceně, a po těch slovech

Alda klesla na mramorové schody paláce. Karel ji vzal za ruce a pozvedl ji, ale její hlava mu klesla na rameno, už bylo pozdě: srdce jí puklo žalem nad tou truchlivou zprávou.

Den nato vzkázal Karel pro své moudré soudce z Bretaně i z Normanska, Burgundska i Poitou, ze všech ostatních končin země, aby přijeli a po právu Ganelona rozsoudili.

Ten zatím stojí ve městě před palácem, připoután k sloupu, s rukama svázanýma. Teprve když přijede poslední z moudrých, dá Karel přivést zrádce; tak začíná soud.

„Sud'te a rozsud'te,“ volá král na své rádce a soudce. „Byl se mnou ve Španělich a zradou zavinil smrt dvaceti tisíc našich nejlepších. I Rolanda zradil, mého synovce, statečného a moudrého Oliviera, dvanáct nejvěrnějších přátel – pro zlato, pro bohatství!“

„Hanba na mou hlavu,“ brání se Ganelon, „nebudu-li mluvit pravdu! Byl jsem na válečné výpravě a konal jsem králi dobrou službu, poctivou – kdo může říci, že lžu? Avšak Roland si mě vyhlédl a ze záští mi uchystal záhubu a smrt. To on mě navrhl, abych jel s poselstvím k Marsilovi, ale byl jsem chytřejší než on a vyvázl jsem. Je pravda, že jsem vyzval Rolanda i jeho přátele, aby vedli zadní voj. Odplatu jsem tak vykonal, ale ne zradu, zradu nikdy!“

Soudcové a rádci se odebrali k poradě a Ganelon potajmu prosí své příbuzné, aby mu pomohli: vždyť bude-li odsouzen, padne hanba a potupa i na jejich hlavy! Pinabel, nejvýmluvnější z nich, mu přislíbil pomoc: „Obhájím vás, aby vás neodsoudili. A když vás přece odsoudí, vyzvu je k souboji pro urážku. Mečem zruším rozsudek, který by ponížil náš rod!“

To řekl a odešel do královské rady, kde právě navrhoval kterýsi rádce svému druhovi: „Snad přece jen prosme krále, aby dal Ganelonovi milost. Vždyť Roland je mrtev, už ho neprobudíme! A někdo z Ganelonových příbuzných by nás pak jistě vyzval na souboj – nač se vystavovat zbytečně takovému nebezpečí!“

Řekli svou radu králi; král mlčí, mračí se a na čele má vrásky. Ještě není rozhodnut, přemýšlí, nepromluví ani slovo.

„Králi,“ vystoupil další, „je možné, že Roland neměl Ganelona v lásce. Ale Roland byl ve vašich službách, a kdo ho zradil, zradil vás. Také proti vám mířila Ganelonova zrada, proti celé naší zemi! A proto má být odsouzen jako každý zrádce.“

Sotva domluvil, předstoupil před Karla Pinabel, Ganelonův příbuzný, a takto oslovil krále:

„Pane, toto je vaše pře, a vy ji rozhodnete. Avšak nejdřív přikážte, ať ustanou urážky a pomluvy! Jsem proti tomu, co řekl váš rádce, který mluvil přede mnou. Je to pomlouvač, a před vašima očima mu dávám rukavici, ať jde se mnou na souboj!“

Podal králi jelenicovou rukavici, a také rádce, který promluvil před ním, předstoupil blíž a dal králi svou rukavici jako důkaz, že přijímá zápas.

Karel souhlasil; brzy se před ním oba objevili znovu, připraveni k boji. Připjali si ostruhy, oblékli si těžké bílé pancíře, na hlavu si nasadili přilby, opásali se mečem, na krk si zavěsili štíty. Už vystoupili na koně a do pravice vzali dřevce, sto tisíc mužů se na ně dívá, všichni myslí na Rolanda a nikdo z nich nepřeje Pinabelovi vítězství.

Pod městem je široká louka; tam se dali oba do boje. Byli silní a odvážní, oba měli rychlé a ohnivé koně. Zasadili jim ostruhy, popustili uzdu, ze všech sil vyrazili proti sobě. Štíty zapraskaly, do vzduchu vyletěly třísky. Jezdci prorazili krunýře, strhli z koní sedla, ale bojovali dál, opěšalí a s mečem v ruce.

Když se tak zase přiblížili k sobě, připraveni k ráně, řekl tiše Pinabel:

„Daruji vám všechno, co budete chtít, jenom smiřte krále s Ganelonem!“

Jeho soupeř odpověděl stejně tiše:

„Jste dobrý bojovník, ale v tomhle boji se musíte vzdát. Po právu se stane zrádci, když bude odsouzen!“

Pinabel však znovu zdvihl meč:

„Nevzdám se nikomu, raději podlehnou, než abych žil dál s takovou hanbou!“

Zaútočil, ale jeho protivník se ubránil; a třebaže zraněn, oplatil ránu a srazil Pinabela do zelené trávy. Souboj skončil, všichni obklopili vítěze, sám král mu otřel rány kožešinou. Potom byl Ganelon odsouzen jako zrádce: na louce pod městem ho rozčtvrtili čtyři koně.

Tak vykonal král Karel spravedlnost, tak potrestal hanebnou zradu.

Končí se příběh o poslední výpravě věrného rytíře Rolanda.

*Mnohokrát, mnohokrát vyšlo slunce nad zeleným obzorem a mnohokrát se naklonilo nad večerní lesy. Večer co večer planou v síních kamenného hradu pochodně a plní chodby i sály teplým, štiplavým kouřem. Večer co večer sedí rytíři s hradním pánem ve veliké síni; dlouho do noci je slyšet z osvětlených oken zpěv, doprovázený skřípavým hlasem houslíček, a tu a tam se ozve i výkřik úžasu, zklamání nebo obdivu. Zpěvák hradního pána nakonec už spíš vypráví než zpívá, po několika hodinách sotva šeptá, ale pokaždé přijde s novým příběhem. Co jen zná písní a příběhů, co osudů veselých i smutných!*

*Ted' právě stojí mezi stoly v pestrém šatě a hluboce se uklání. Dvorní dámy ho zvědavě pozorují. Jakou dnes asi zazpívá? Kam jenom chodí na ty svoje příběhy? Zná písně o dalekých cestách a statečných činech, i příběhy, při kterých naskakuje husí kůže; zná bezpočet vyprávění o krásných ženách, protože nikoho přece už nebaví ty staré zpěvy plné bitev a krve: co jen jsme jich slyšeli za časů vojny! Ať začne dnes nějakou novou, ale jen ať už začne, ať honem začne!*

*Hradní pán pokynul; ozval se hlas starobyklých houslí a vzápětí se přidal i zpěvák: představil hrdinu své písně a už rozvíjí příběh za příběhem, událost za událostí. V mžiku jsou všichni vtaženi do jeho osudů, jako by ztratili řeč; jen občas někdo vyrazí výkřik úžasu, překvapení nebo obdivu, tu někdo vyskočí a v rozrušení uhodí pěstí do dřevěného stolu, až cínové poháry poskočí, tam jiný čeká bez dechu, unesen nečekaným zvratem, či polyká slzy, pohnut až k pláči nad nešťastným osudem krásné a opuštěné princezny z daleké uherské země. Zpěvák zná své řemeslo a stupňuje napětí v každé sloce. Zpívá a zpívá, zatímco pochodně na stěnách pomalu dohořívají a jejich čoudivý plamen vrhá do koutů síně temné stíny, které se tiše pohybují.*

*Ted' příběh jiný řeknu zkrátka jen...*

# Jak se stala Berta královnou

Ted' příběh jiný řeknu zkrátka jen,  
však pravím vám, že zajímavý též.  
Je vojna pryč, po dlouhé řadě let  
zas zmlkly trubky, rohy, polnice  
a jediný už dřevec nepraskne  
v zuřivém souboji. Zas pokoj je  
a znovu klid; král vyhnal vetřelce  
a na budoucnost synka myslit chce,  
všechno mu připravit, až doroste,  
ať jednou zemi dobře kraluje.  
Chlapec byl pýchou jeho starých let,  
nadějí rodu, chloubou vladaře,  
jenž stárl už. Leč ze všech krásných jmen,  
co chlapci dal, se ujme jedině:  
jinak mu celá Paříž neřekne  
než Pipin, Pipin Krátký, protože  
je neveliký postavou a meč  
mu brousí hrotem skoro u země.  
Však srdce hoch má hrdé, statečné,  
to poznáte. V zahradě otec měl  
dřevěnou klec a v ní byl hrozný lev  
se žlutou hřívou, s drápy též,  
že vylekal se každý, kdo ho zřel.  
Když Pipin kolem šel kteréhos dne,  
lev rozzuřil se, neboť uslyšel,  
jak smečka psů dotírá na lovce,  
když vraceli se z lesa zpět  
a jelena si nesli na bidle.

Opřel se do mříží a jeho řev  
poděsil psy i koně, kteří hned  
se vzpínají a běží ke bráně,  
shazují lovce. Zle je v zahradě,  
lev tlapou vztekle bije do mříže,  
až dřevo povolí, pak skočí ven  
a z chrabrých lovců prchá nejeden  
hned do dveří a leze do oken  
či na římsy – jen Pipin zůstane.  
Však pod olivou zbyly děti dvě  
a běda jim, už lev je uviděl,  
už běží k nim a tlamu otevřel;  
leč Pipin nemeškal, vytasil meč  
a lvu jej vrazil prudce do žeber.  
Z úkrytů lovci vyběhnou, a hned  
ten čin je chválen, ba i v písních též  
se o něm zpívá. Mnoho tomu let,  
chlapec je dávno slavným rytířem,  
leč nevyrostl mnoho, třebaže  
už má být král. Však srdce statečné  
má jako kdys, a to je hlavní věc.  
Tak příběh nekončí, začíná teprve, dávejte pozor!

Přišel čas, že Pipin dostal korunu královskou, a stal se z něho nový král.

Dny mījely, přišlo jaro, ptáci zpívali. Král Pipin pozval do Paříže všechny své přátele a věrné k oslavě jarních svátků; deset tisíc lidí přijelo na koních a přišlo pěšky zblízka i zdáli, přijeli rytíři s celými průvody, slavní bojovníci, zpěváci a pištci, kejklíři i akrobati, přijeli hudci a zpěváci písní s houslemi i s píšťalami. Všichni tancovali, jedli a pili, chválili krále. Jen jedné věci litovali, když ho uviděli: že nemá po boku královnu a že je ustavičně sám.

„Takový pěkný král,“ šeptali si zpěváci písní, aby je nikdo neslyšel; „škoda že není vedle něho krásná královna, která by mu dala syna!“

Byl mezi nimi jeden, nejstarší ze všech, znal mnoho písní a příběhů. Potuloval se po celé zemi a táhl od hradu k hradu, ale měl zlaté ostruhy, neboť byl z rytířského rodu. Nejednou se vyznamenal v turnajích i ve zpěvu, nejeden protivník zlomil dřevec o jeho štít, a v celé, celičké Francii nikdo neznal tolik příběhů a písní, jako znal on.

Král Pipin ho pozval ke stolu, neboť chtěl uslyšet k vínu a k půlce berana i pěkný příběh; rytíř pobídl hudce a dlouho vyprávěl o králi a královně z daleké uherské země, o jejich mladičké dceři Bertě, které se v kráse ani v moudrosti nemůže vyrovnat žádná jiná žena na světě. Jen maličkost jí chybí k dokonalosti: má trochu velké nohy.

„Pane,“ pravil zpěvák, když hudci odložili housle, „Berta má vskutku velkou nohu, ale je krásná, moudrá a dobrá – to by byla královna pro vás, taková chybí na vašem dvoře!“

Pipin se zamyslel, přikázal svolat své nejvěrnější rádce a vyprávěl jim o uherské zemi, o králi a královně, kteří mají dobrou a krásnou dceru Bertu. „Žádám vás o radu,“ vyzval je nakonec, „mám-li si zvolit dceru uherského krále za královnu, za vaši paní.“

První promluvil vévoda Akilon; uklonil se, opřel se o hůl a pravil:

„Pane, veliká je vaše země a veliké vaše království: budete jednou potřebovat syna. Umřete-li bez potomka, všichni budou požadovat královskou korunu pro sebe a vlast utrpí novými nesváry a boji. Poslechněte proto naší rady, jež praví: vezměte si Bertu za ženu, vskutku se o ní hovoří, že je krásná a moudrá. To bude dobrá královna a matka vašeho syna, našeho příštího krále!“

„Rozumně mi radíte,“ přikývl král, „avšak mám strach, že mé posly odmítne; sami víte, že nejsem velký postavou, ani urostlý, jak se na rytíře a krále sluší.“

„Pane,“ zvolali rádcové, „být královnou naší země není hanba, ale čest a veliké vyznamenání! Nejste-li velký postavou, jste velký odvahou a statečností; i Bertě chybí maličkost k dokonalosti, anebo

jí spíš maličkost přebývá! Avšak co na tom záleží, když je moudrá a dobrá? Učiňte, jak jsme vám poradili, pošlete do Uher posly s mnoha dary, se zlatem a stříbrem, ať přivezou Bertu do našeho paláce; ať ji přivezou do Paříže!“

Král přislíbil, že vskutku učiní podle jejich rady; třicet koní dal naložit zlatem a stříbrem. Dvanáct poslů se obléklo do nejdrahoccennějších látek, vzali si nejlepší zbraně, malované štíty a zlacené meče, přílbice vykládané vzácným kamením. Vydali se na cestu, sám král je doprovodil z bran Paříže; teprve na zelené louce za městem se s nimi rozloučil a popřál jim, aby se brzy vrátili.

Poslové putovali do Lombardie a do Benátek, dlouhými cestami přes hory, doly a lesy došli s mnoha svízelemi až do Slavonska k řece Drávě, do města uherského krále. Přivítal je s velikou slávou, avšak poslové podle starého zvyku nespěchali s vyřízením svého poselství; neřekli nic prvního dne, mlčeli i druhého dne. Třetího dne uspořádal uherský král bohatou hostinu; když zavedl hosty do hodovní síně, velmi se podivili, že se ve Slavonsku nesedí při hostině na židlích jako ve Francii, ale na kožešinách nebo na lavicích. Leč pohostinný král jim dal sestavit židle, jak byli zvyklí a jak si přáli, aby jim učinil radost; všichni společně pak pili, jedli a hodovali po celý den a celou noc.

Čtvrtého dne předstoupili poslové před krále a vůdce poselstva Akilon pravil:

„Pane, děkujeme za pohostinství, avšak nepřijeli jsme jen proto, abychom vás pozdravili. Jménem francouzského krále Pipina vás žádáme o vaši dceru Bertu; náš král si přeje, aby se stala jeho ženou. Je dobrý král, i když není velký postavou; říkájí mu Pipin Krátký, avšak je hranatý, ramena má široká a srdce statečné. Dáte mu svou dceru, o níž se praví v písních, že je nejkrásnější na světě?“

„Písně mluví pravdu,“ odvětil uherský král, „krásnější nikde ne-najdete, kdybyste hledali sto let. Jen jednu vadu má, to přiznávám: má trochu velké nohy. Ale i tak by byla dobrou královnou po boku

vašeho krále! Povím jí vaše poselství a také královně, své ženě: potom vám oznámím svou odpověď.“

Odešel do ženských komnat paláce a vyhledal Bertu; právě rozmlouvala s matkou, uherskou královnou.

„Paní,“ pravil král své ženě, „řeknu vám o veliké cti, jíž se mi dostalo. Sám francouzský král vyslal ke mně své posly, aby mě požádali o naši dceru Bertu. Není prý velký postavou, má silné nohy i ruce; avšak je pánem Francie, nikdo se mu nevyrovná ve slávě ani v moci.“

„Povězte, dcero,“ řekla královna a usmála se na Bertu, „zda chcete jet do Paříže; nechcete-li, smíte zůstat s námi, dokud si pro vás nepřijde jiný nápadník.“

Rozprávěli s Bertou tak dlouho, až se rozhodla, že pojede do Paříže a vezme si Pipina za muže: však se říká, že je statečný a odvážný, co na tom, že je malý postavou a že má silné nohy i ruce!

Uherský král Bertu objal, políbil ji na obě tváře; poté odešel k Akilonovi a řekl mu:

„Naše dcera s vámi odjede k vašemu králi; buďte na ni cestou opatrný a bděte nad ní, ať ji nepotká nic zlého.“

Akilon přislíbil, že tak učiní, a uherský král přivedl Bertu; patnáct koní naložili stříbrem a zlatem i krásnými obleky. Když přišel čas, rozloučila se Berta s otcem i matkou; všichni při tom loučení plakali.

„Neplač,“ utěšovala uherská královna svou dceru; „i když jedeš z domova, jedeš do sladké Francie, a kde na světě je krásnější země? Budeme na tebe často vzpomínat.“ A otec řekl: „Buď vždy taková, jako byla tvoje matka, uherská královna!“

Berta přislíbila, že taková vždy bude, a naposled se rozloučila; mnoho slz jí přitom skanulo z očí.

Průvod vyrazil na dalekou cestu, tři dny a tři noci jeli poslové s Bertou uherskou zemí: nevraceli se zpátky přes Benátky, nýbrž severní cestou přes Německo.

Jednoho dne odpoledne dorazili do města Mohuče: chtěli strávit noc u mohučského vévody. Vévoda byl pohostinný, spustil poslům padací most a přivítal je v paláci s velikou slávou. Velmi se však podivil, když spatřil Bertu: podobala se jeho mladé dceři Alistě tváří i postavou k nerozeznání a v celém městě vzbudila zpráva o té podobě veliký úžas a podivení. Však se obě podobaly, až to bylo k nevíře!

Vévoda poprosil Bertu, aby vzala jeho dceru do Paříže jako svou komornou; Berta souhlasila, měla radost, že už nepojede sama mezi tolika bojovníky a že bude mít hned na začátku přítelkyni. Tesknila po domově v uherské zemi, ale už se nemohla dočkat Pipinova paláce; stýskalo se jí po domově, ale velmi se těšila na Paříž, a tak jí srdce kolísalo mezi steskem i touhou.

Nazítří vyslal Akilon do Paříže rychlého posla, aby oznámil Pipinovi radostnou zvěst, že už Berta překročila hranice jeho země. Když král vyslechl zprávu, zaradoval se a poslal budoucí královně vstříc tisíc nejlepších jezdců, aby ji pozdravili.

V jejich doprovodu vjela Berta do Paříže; slavně ji vítaly všechny zvony na věžích a nebylo jediné ulice, aby nebyla pokryta vzácnými koberci a květinami, a ze všech oken mávaly ženy Bertě na uvítanou. To bylo slávy!

Berta došla s průvodem až do královského paláce. Akilon ji doprovodil k připraveným komnatám, aby si odpočinula a připravila se k uvítání v královské obřadní síni, kde měla poprvé spatřit Pipina, svého chotě. Avšak byla už příliš unavena dlouhou cestou, hlava ji bolela, sotva stála na nohou. Dostala strach a ucítila velkou slabost. Nechtěla takto unavená předstoupit před zraky krále, a proto poprosila Alistu, aby se převlékla do jejích nejkrásnějších šatů a šla místo ní do královské síně k uvítacímu obřadu.

Alista ráda uposlechla svou mladou paní a byla šťastna, že se aspoň na malou chvíli stane královnou veliké země; se smíchem se převlékla do Bertiných nejkrásnějších šatů. Také Berta se usmíva-

la, když viděla její radost; potom se s ní rozloučila a ulehla, aby si odpočinula.

Zanedlouho přišel Akilon pro Bertu, aby ji uvedl ke králi; ani on nepoznal záměnu, tolik se Alista podobala budoucí královně. Doprovodili ji do obřadní síně a král ji slavnostně přivítal před zraky celého dvora. Nenápadně se přitom podíval Bertě na nohu a velmi se podivil, že má nohu tak obyčejnou; avšak nahlas nic neřekl a brzy na všechno zapomněl – pomyslí si, že to možná ani nebyla pravda, že mu chtěl zpěvák jen dodat odvahy před Bertinou krásou.

To byla podívaná pro Alistu! Oči jí přecházely nad tolikerou nádhrou, ani na chvíli nepřestávala žasnout nad půvabem žen i oblečením mužů, nad velikostí paláce, nad leskem šperků a vyšívaných látek. Zalíbilo se jí po boku krále tolik, že už tam chtěla zůstat navždy; časně zrána proto zavolala dva špatné sluhy, dala jim stříbro a zlato a pověřila jim, že v její komnatě spí zrádná komorná. A přikázala, aby ji svázali, v tajnosti odvezli daleko za městské hradby a tam ji zabili.

Sluhové uposlechli a skrytými chodbami se vydali za Bertou. Zavázali jí ústa, na ruce i na nohy jí dali pevná pouta; marně se bránila, tajně ji vynesli z paláce, vsedli do sedel připravených koní a v náručí ji vynesli z městských bran.

Když byli za městem, posadili ji před sedlo a jeli s ní dlouho, dlouho, až dojeli do hlubokého lesa na malou mýtinu; slezli z koní, strhli z Berty sukno, do kterého ji v paláci zabalili, a uvolnili jí pouta. A Berta byla tak krásná, že její krása zazářila v temném lese jako slunce; i užasli sluhové a smílovali se nad jejími mladými léty, rozvázali jí stuhu, kterou měla přes ústa a kolem hlavy, a neublížili jí už ani v nejmenším: živou a zdravou ji však zanechali uprostřed temného lesa a cvalem se vrátili do Paříže.

Berta zůstala v lese sama a opuštěná; plakala a naříkala, slzy jí tekly z očí proudem. Nevěděla, kam se obrátit, kam jít, kam uprchnout: všude bylo houští, kapradí až k pasu, močály a křoviny, v nichž

světélkovaly oči divokých zvířat. Zůstala na mýtince a volala na všechny strany, ale nikdo ji neslyšel a nikdo jí neodpovídal.

Setmělo se, padla noc. Zdvihl se vítr a ohýbal kmeny, větve skřípaly a vrzaly, v korunách stromů houkaly sovy. K půlnoci se rozpoutala nad lesem bouře, žluté a modré blesky křížovaly černou oblohu, hrom burácel bez ustání; ubohá Berta už nevěděla, kam se skrýt před studeným deštěm, všude bylo zima, vlhko a studeno. V temnotě lesa se ozvali vlci a s vytím obíhali palouček. Berta se dala na útěk; nevěděla, kam běží a kudy, rozdírala si bosé nohy o trnité houští, padala do vody bažin a močálů, až nakonec klesla bez dechu do zelené mokré trávy.

Před svítáním bouře utichla, ale pršet nepřestalo. I vlci zalezli před studenou vodou do svých skalních doupat. Bertě bylo zima, chvěla se na celém těle a vzpomínala na matku. „Kdybyste tak věděla,“ naříkala tiše, „v jakém neštěstí je vaše dcera! Srdce by vám puklo žalem, kdybyste ji uviděla!“

Usedla pod hustým stromem a čekala se strachem na večer, až nakonec usnula únavou a žalem. Setmělo se, ale stále padal studený a mrazivý déšť. Berta cítila chlad až v kostech; třásla se v polospánku zimou, všechno ji záblo a studilo – měla jen tenké oblečení a byla bosa, sama samotinká uprostřed černého lesa, poprvé ve svých šestnácti letech.

Před půlnocí se vítr utišil, přestalo pršet a nad lesy vyšel měsíc. Berta se probudila, uviděla světlo a myslila, že svítá, že už bude den.

Kam mám jít? ptala se v duchu sama sebe. Kam mám jít? Mám hlad a je mi zima. Kdo mě nasytí a kdo mě zahřeje? Vzpomněla si na domov a začala znovu plakat. „Matko,“ naříkala tiše, protože se bála, aby ji neslyšeli vlci, „a vy, otče, jak je tomu dávno, co jste mě hladili a líbali! Už mě nikdy neuvidíte, už se neshledáme. Avšak zůstanu-li naživu i v této pustině, nechci vám udělat hanbu: neřeknu nikomu, že jsem dcera uherského krále a uherské královny, že jsem Pipinova žena a francouzská královna!“

Zatímco tak smutně naříkala, zdvihl se znovu vítr a začalo opět pršet. Berta se ukryla do houštiny a čekala na svítání, třásla se chladem a drkotala zuby. Té noci už vlci nepřišli – i na ně bylo příliš zima a vlhko. Voda žbluňkala v mechu a v kapradinách, stékala po stromech a kapala z větví, nikde už nezůstalo ani místo suché.

Když se rozednilo, opustila Berta svůj úkryt a znovu bloudila lesem. Po kolena zapadala do močálů, prodírala se trním a přelézala zpráchnivělé kmeny padlých stromů. Nakonec našla úzkou pěšinu mezi smrky; byla to spíš stezička zvířat než lidí, už dávno zarostla trávou a ztrácela se v houštinách. Berta po ní kráčela dlouho, dlouho, dokud jí síly stačily; když už byla polomrtvá únavou a zimou, zaslechla v lese před sebou štěkot psa. Z posledních sil vyběhla na malou mýtinu, porostlou zelenou trávou: pod starými smrky spatřila chudou chatrč ze dřeva a hlíny. Došla až k chýši, ale dál už nemohla a klesla na dřevěný práh. Už neměla sílu ani zaklepat.

Tak ji našel uhlíř Šimon, který byl v chatrči domovem. Vzal ji do náruče – byla lehká jako pírko. Odnesl ji do světnice a jeho žena Konstance uložila Bertu do kožešin, aby ji zahřála. Oba byli tolik dojatí její krásou, že jim až slzy vytryskly z očí; velice litovali, že je tak zbědovaná, tak rozedraná do krve.

Když se Berta probudila, dali jí najíst a napít, chovali se k ní přívětivě a vlídně jako otec a matka. Berta už od nich neodešla: když viděli, jak je opuštěná, sami ji poprosili, aby u nich zůstala – poznali brzy, že má nejen krásnou tvář, ale i dobré srdce.

Tak žila Berta u chudého uhlíře Šimona. Spřátelila se s jeho dvěma dcerami a všichni ji milovali jako vlastní, pečovali o ni v nemoci a dali jí klíče od všech dveří a dvířek. Berta byla skromná, dobrá a vlídná, a proto ji všichni měli rádi.

Léta mýjela, Berta žila šťastně v lesní chýši, ale nikdy nezapomněla na Paříž; mnoho vzpomínala na matku a na otce. „Matko,“ vzdychala často, aby ji nikdo neslyšel, „kdybyste věděla, jak hanebnou zradu na mně spáchala špatná komorná!“

Avšak ani uherská královna nezapomínala na svou dceru. Často si poplakala steskem, někdy poslala do Paříže i posla se zprávou a vzkazem. Alista opatrně odpovídala, aby se nevyzradila, a tak nikdo nepoznal její zradu.

Minulo devět a půl roku; uherské královně se už tolik stýskalo po dceři, že vyslala do Paříže posla s pozváním, aby se Berta přijela podívat na krátký čas domů. Nepravá Berta však odpověděla, že je nemocná a že se nemůže vydat na tak dalekou cestu. Matka vyslechla zprávu o její nemoci a velmi se znepokojila.

„Pojedu tedy sama,“ rozhodla se nakonec a nic nepomohlo, že ji král zrazoval; líčil jí útrapy dlouhé cesty a nepohodlí noclehů, ale všechno bylo nadarmo. „Když vydržela cestu Berta, vydržím ji také,“ prohlásila královna a vyzvala dvě stě rytířů, aby ji doprovodili.

Zanedlouho se vydali na dalekou cestu; měli s sebou třicet soumarů se zásobami, s drahocennými obleky i s dary. Když zbývalo do Paříže dva a půl dne jízdy, vyslala královna posla, aby oznámil její příjezd. Nejlepší jezdci jí vyjeli naproti, uvítali ji s velikou slávou a doprovodili k branám Paříže. Když vjela královna do ulic města, sám Pipin sestoupil po mramorových schodech paláce, aby ji pozdravil ve své zemi, v sladké Francii. Uherská královna ho objala, avšak marně se rozhlížela po své dceři, nikde ji nespatriila. I zeptala se, kde je Berta, proč ji nevíta a jak se jí daří; prozradili matce s politováním, že její dcera ulehla ve své komnatě nemocna, že i záclony stáhla, aby jí neobtěžovalo do očí sluneční světlo – nikdo k ní nesmí, dokud se neuzdraví.

Královna se znepokojila a pocítila velikou starost; rozběhla se do paláce, srdce se jí svíralo bolestí. Vedli ji chodbou ke komnatě, kde ležela nemocná, ale před vchodem stála stráž a zastoupila jí cestu.

„Paní,“ řekl strážce, „královna usnula, nikdo ji nesmí budit; je velmi nemocná.“

Matka nešťastné Berty ho však odstrčila, otevřela dveře a vkročila do místnosti. Bylo tam tma, husté závěsy na oknech nepropustily

ani paprsek světla; jen stěží našla královna lůžko, na kterém ležela nepravá Berta. Usedla na pelest, objala Alistu, slzy jí tekly proudem z očí.

„Matko,“ pravila Alista, „velmi jsem onemocněla, vyčkejte, dokud se neuzdravím.“

Královna ji laskala a utěšovala sladkými slovy, avšak náhle se zarazila; jak ji hladila, postřehla ve tmě, že nemocná má nohy drobné jako dítě. Povstala, přiskočila k oknu, rozhrnula závěsy, rázem byla komnata plná slunce. Královna strhla z Alisty příkrývku, pohlédla na ni a vykřikla: „To přece není moje Berta!“

Vyběhla z komnaty, běžela ke králi a řekla mu v slzách: „Chci svoji dceru, toto není moje dcera; hledala jsem ji a nenalezla.“

Po celém paláci nastal veliký zmatek a ruch. Přivedli nepravou královnu a ta v pláči všechno vyznala; zavolali oba zrádné sluhy, sluhové padli na kolena a přiznali, že Bertu nezabili, že ji jen opustili v hlubokém neznámém lese; byla tak krásná a bezbranná, že se nad ní smílovali a neublížili jí, ani vlas na hlavě jí nezkrřivili.

S hanbou vyhnal král Alistu ze země a zle potrestal oba sluhy. V čele svých rytířů se potom vydal hledat francouzskou královnu. Přijeli do lesa, kde před deseti lety oba sluhové opustili nešťastnou Bertu, hledali ji na všech stranách, avšak nikde ji nenalezli. Křížem krážem projížděli houštinami, koně zapadali do močálů, psi plašili houfce divokých kanců a smečky vlků, z temnoty lesních strží slyšeli jezdci vytí dravců. Jezdili po horách, dolech i úbočích, avšak Bertu nemohli najít; nevěřili už, že mohla uniknout tolikerému nebezpečí.

I král Pipin hledal marně a srdce se mu svíralo bolestí, že už Bertu nikdy nenajde. Znenadání však vyjel ze zarostlé lesní stezky na zelenou mýtinu a spatřil krásnou dívku: nesla džber s vodou od studánky k dřevěné chatrči. Pobídl koně, chtěl se neznámé krásky zeptat, neví-li nic o Bertě, ale dívka se dala na útěk k uhlířově chatr-

či; jak prchala, král uviděl, že má na nohou veliké střevíce, a pobídl znovu koně.

Dívka doběhla k chýši, obrátila se, a Pipin pravil z výše svého sedla:

„Povězte, kdo jste; a připravte se, protože musíte odejít se mnou.“

Když to Berta uslyšela, vztáhla proti němu ruce a řekla:

„Zadržte a neubližujte mi, jsem francouzská královna, dcera uherského krále, žena Pipinova.“

„Já jsem Pipin,“ zvolal král, zdvihl ji na koně a v náruči ji odvezl k její matce, uherské královně. Jak se objímaly, jak plakaly radostí, jak se líbaly na tváře a na ústa!

„Kdybyste ji nebyl našel,“ řekla v slzách uherská královna Pipinovi, „věru bych vás byla vlastní rukou zkrátila o hlavu.“

Potom se vydali zpátky k uhlířské chýši a pověděli Šimonovi i jeho ženě, kdo je Berta; chudý uhlíř byl dojat, když uslyšel, že pod jeho střechou žila deset let královna. Pozvali ho do Paříže a povýšili do rytířského stavu – sám Pipin mu dal do znaku velký zlatý květ v modrém poli.

Radovala se celá Paříž a celá Francie; všichni provolali Bertě takovou slávu, že to bylo slyšet na čtyři míle v okolí města. Uherská královna zůstala ještě mnoho dní u své dcery; když se s ní rozloučila, provázeli ji daleko za pařížské hradby nejlepší rytíři z celé země a velmi naléhali, aby nejezdila domů přes Mohuč.

Královna se vrátila domů jižní cestou přes Benátky a Lombardii, objala svého muže, uherského krále, a řekla přísně: „Berta je zdráva a v pořádku, ale co by se stalo, kdybych vás byla uposlechla a zůstala doma, nikam nejezdila! Pamatujte si dobře, co vám povím: kdybych nejela do Paříže, vaše dcera by nikdy nebyla francouzskou královnou!“

Všechno mu vyprávěla, řekla mu o zlé zradě a o dobrém shledání, o špatné dceři mohučského vévody i o dobrém uhlíři z hlubokého lesa; král ji třikrát políbil, oba se velice radovali.

Král Pipin s Bertou žili šťastně mnoho let. Co ještě zbývá povědět? Snad tohle: že se jim zanedlouho po jejich setkání narodil synek, který se měl jednou stát velkým a slavným králem, chloubou všech rytířů a pýchou bojovníků.

Ať jiní však vyprávějí o jeho hrdinství, my jsme svůj příběh skončili.

*Po zaprášené cestě stoupá k hradní bráně unavený jezdec a s napjatým očekáváním vzhlíží k hradbám, do kterých se opírá horké letní slunce. Muž má oblek bílý od prachu, v hrdle ho pálí a hlad mu svírá útroby, vyčerpaný kůň se pod ním sotva plouží. Už projel bránou, ale nikdo si ho nevšímá, jen z postranních uliček se vyřítilo několik psů a zle dorážejí na hubenou hnědku. Jezdec dojel až ke schodišti paláce, odevzdal koně sluhům a pomalu stoupá k hodovní síni. Bude mít štěstí? Nebo ho zase někdo předešel jako už tolikrát?*

*S napětím čeká na chodbě, až ho sluhové ohlásí. Těžký závěs se rozhrne, může vstoupit: na první pohled vidí, že tentokrát měl štěstí. Z hodovní síně mu letí vstříc zvonění číší a změt' hlasů. Vstoupí, hluk se ztiší, všichni si ho zvědavě prohlížejí: ve tváři má prach z dlouhé cesty a je unaven, měli by mu dát nejdřív džbán vína a plný talíř, nebo nevydá ani hlásku. Hradní pán milostivě pokynul, celá síň napjatě očekává, jen kulatý břichopásek u stolu za sloupem trhá mastnými rukama pečeni z divokého kance; maso voní, ze stolů kape tuk, ve stříbrných pohárech se perlí víno.*

*Co už tady bylo zpěváků zblízka i z dálky, jako hladoví ptáci se slétávají v čas veselí, aby popadli sousto ze stolu a zase odtáhli jinam! Doby jsou těžké, co chvíli volá král své urozence, aby mu přišli na pomoc, je slabý a nemohoucí, tenhle král, co by si počal bez jejich mečů? Jak by si poradil s nepřáteli? A nevděčný je, hanba mluvit, za dobrou službu ani nezaplatí, ba ani nepoděkuje...*

*Nač ještě čeká ten hladovec, což přišel zdaleka jen kvůli našemu vínu, že se nedovede odtrhnout od džbánu?*

*Zpěvák dopil, otřel si hřbetem ruky bradu, znovu se hluboce uklonil a začíná zpívat. Zpívá a přivřenými očima pozoruje, jak sluhové*

*přinášejí z kuchyně na rožni celého skopce, upečeného do červena.  
Omastek kape na dlaždice, potulný zpěvák raději zavře oči docela.  
Náhle však pocítil radost: kdy zase bude mít takové štěstí?  
Poslyšte dobře, páni přemilí!*

## Dobytí města Nîmes

Poslyšte dobře, páni přemilí!  
Kdo slýchá rád, co písňě zpívají  
z pradávných dob, ten příběh uslyší  
teď náramný o dobrém rytíři,  
jenž ze všech rytířů byl nejlepší.  
Vilém se jmenoval, to každý ví,  
však nikdo už mu jinak nepoví  
než markýz s krátkým nosem; jmenují  
ho všichni tak, protože v souboji  
mu nepřátelé mečem utáli  
kdys špičku nosu. Ještě přísluší  
mu další jméno: Vilém Oranžský.  
Pro město Oranž mu tak říkají  
i mezi nejbližšími přáteli.

Dnes ale chci vám příběh povědět,  
jak rytíř Vilém za těch dávných let  
chytrostí sílu zdolal, do hradeb  
jak vnikl lehko; dobrým nápadem  
jak dobyl města Nîmes, když nevděčně  
se k němu zachoval sám král. To vše  
vám řeknu rád, jen slyšte pozorně  
můj příběh o Vilému Oranžském.

Byl máj, nejkrásnější čas roku. Z pupenců na stromech vyrážely  
lístky, ptáci zpívali sladce a líbezně, trávničky se zelenaly.

Vilém se vracel z lovu, v sedle svého koně ujížděl jarním lesem.  
Bylo mu veselo, protože ulovil dva veliké jeleny; jezdci jim svázali

nohy, zavěsili je na bidla a tak je vezli hlavou dolů. Se zpěvem se vracel Vilém domů v houfu svých přátel: na čtyřicet jich bylo, čtyřicet synků slavných rytířů a urozenců, všichni veselí a bezstarostní. Kolem lovců pobíhala smečka psů, s divokým štěkotem obíhali ohaři koně svých pánů. Všude byl povyk a shon, jen lovečtí sokoli seděli tiše na pěstích lovců, mžourali do světla a jen občas poplašeně zamávali křídly, aby nespadli při divoké jízdě přes potoky, balvany a strže.

Za zpěvu a křiku dojeli jezdci až k branám Paříže, s hlaholem vjeli do klikatých ulic, divoce ujížděli mezi domy. Náhle jim vběhl kdosi do cesty; poznali, že je to Vilémův synovec Bertrand. Vilém prudce přitáhl otěže, zastavil koně a zeptal se vesele:

„Odkud přicházíte, příteli? Kde jste byl, že jste se tak udýchal?“

„Vracíte se právě včas,“ pravil Bertrand; „byl jsem v královském paláci a hodně jsem slyšel a viděl. Řeknu vám pravdu: náš král rozdával dary za věrné služby. Věru byl štědrým dárcem! Tomu dal panství, pole a lesy, tomu zase pevný hrad na skále, jinému město, nebo aspoň opevněnou tvrz. Jen na nás zapomněl, nám nedal nic – vám ani mně. Cožpak já! Já nejsem ještě rytíř a všechno král rozdat nemohl; ale vy, pane, vy máte zlaté rytířské ostruhy! Tolik jste už pro krále vytrpěl; co nocí jste nespál na jeho výpravách, co dny jste strávil v sedle koně, když jste pronásledoval nepřitele!“

Vilém se dal do smíchu: „Však já si s králem promluvím, nemějte strach! Vraťte se domů, oblékněte se do nejlepšího šatu a přijďte za mnou, pojedu ihned k němu.“

„To učiním,“ odpověděl Bertrand, „a rád!“ Obrátil se a rozběhl se domů. Vilém se přestal smát, pobídl koně, jezdci se znovu rozjeli. Psi spustili nový povyk, štěkali a rvali se uprostřed ulic, až se lidé rozbíhali na všechny strany.

Vilém spěchal ke královskému paláci, letěl ulicemi jako vítr; minul dvanáct domů králových věrných, nezastavil se ani na chvíli, nepodíval se nalevo ani napravo, u staré olivy před třináctým domem seskočil z koně přímo na mramorové schody. Už se nesmál,

oči mu svítily hněvem, běžel po chodbě a dupal těžkými botami po dřevěné podlaze, až duněl celý palác a zdi se otřásaly v základech.

Vběhl do síně, kde seděl král Ludvík uprostřed svých rytířů. Všichni se obrátili a pobledli v úleku, když ho spatřili tak rozezleného; i král povstal z trůnu, sotva ho uviděl, ale Vilém na nic nečekal a zvolal hned od dveří:

„Jen se posad'te, pane, neublížím vám! Nechci nic než s vámi promluvit o vděčnosti králů!“

„Jak si přejete,“ odpověděl Ludvík nejistě. „Rád vyslechnu vaše slova.“

„Pane,“ zvolal Vilém, markýz s krátkým nosem, „dobře jsem vám sloužil, dobře a hodně; ne u vína a při hodokvasech, ale s mečem v pěsti! Ne při zpěvu, ale v bitvách, když vlast potřebovala!“

„Pane Viléme,“ pravil král, „buďte jen trochu trpělivý. Však zima přejde a bude zase léto! Jeden z mých věrných těžce stůně, jistě nevydrží dlouho – až umře, dám vám jeho pozemky i hrad, a když budete chtít, i jeho ženu.“

Vilém to vyslechl, zrudl hněvem, stěží se ovládl.

„Smutná útěcha,“ zvolal králi do tváře, „čekat na cizí neštěstí! Kdo čeká štěstí z cizího trápení, vybral si nesnadnou cestu: jak hluboká údolí musí přejít, jak vysoké hory a skály překročit, než dojde k cíli! Jsem zchudlý rytíř, nemám ani čím krmit svého koně. Proč jsem jen neposlechl krále Gaifera! Nabízel mi dceru a s ní polovinu království; kdybych byl přijal, mohl jsem dnes být tak silný, že bych dokázal vytáhnout do boje i proti francouzskému králi, kdyby mě urazil – a nebyl by to pro mne ztracený boj!“

Král pobledl ve tváři. „Není člověka,“ zvolal hněvivě, „který by se odvážil vytáhnout proti mně do boje! A kdyby to přece někdo učinil, do roka bych ho vyhnal ze země.“

„Vyhnanství – to je vaše odměna za moje věrné služby!“ vykřikl Vilém. „Jděte si tedy do mého domu, naložte na koně všechno, co tam najdete, vezměte si všechno! Už nechci zůstat ve městě, kde vládne nespravedlnost. Tak dlouho jsem vám sloužil v dobrém i zlém, a co

jsem za to dostal, jakou odměnu? Jen najíst a napít, abych neumřel hladem, nic víc!“

Rozzlobený markýz přistoupil blíž k Ludvíkovi a opřel se o svůj lovecký luk; hněv mu však zdvojnásobil síly, luk se přelomil v půli a třísky padly královi k nohám. Král polekaně ustoupil, ale Vilém jako by to neviděl, bojovně se rozkročil a oči se mu zablýskaly.

„Pane, bojoval jsem pro čest vašeho jména pod hradbami Říma a vyhrál jsem v té bitvě, i když jsem při tom ztratil kus nosu; však víte, že mi posměváčkové říkají od té doby markýz s krátkým nosem. Víte to, anebo nevíte? Nevzpomínáte si už? Zlořečen buď mastičkář, který mě léčil a nevyléčil!

A tehdy, když urozenci rozhodovali, kdo bude novým králem – už jste zapomněl, jak to bylo? Dlouho jste seděl v křesle a neodvážil jste se říci jediné slovo; Francouzi vás nechtěli, věděli dobře, že by z vás byl špatný král. Chtěli z vás udělat kněze, ne krále! Kdo tehdy uchopil opuštěnou korunu královskou a vložil vám ji na hlavu? Zapomněl jste na ty ruce, když jste rozdělával hrady, města a panství?

Když vám pyšný rytíř z Normandie upíral právo na Francii a vy jste v celé zemi nenašel jediného muže, který by vás chtěl bránit, kdo se tehdy před vás postavil s mečem v ruce, dobrovolně a sám? Pustil jsem se do Normand'ana jako do zuřivého medvěda a zvítězil jsem – už si nevzpomínáte, všechno jste zapomněl?

A když proti vám vytáhl německý rytíř s velikým vojskem, kdo ho přemohl a shodil do řeky, aby ho snědly ryby? Zapomněl jste už jeho jméno, pane?

To já jsem vás bránil se sedmi tisíci jezdci proti dvojnásobnému množství nepřátel, já jsem vám přivedl jejich vůdce v poutech! Vzpomeňte si, jak to bylo: vnikli do vašeho tábora, přesekali provazy vašeho stanu a vy jste prchal pěšky jako ubohý pes, křičel jste Viléme, Viléme, na pomoc! Kdo vás tehdy zachránil, kdo zvítězil nad přesilou, kdo našel jejich vůdce, jak se skrývá za mramorovým sloupem? Poznal jsem ho podle strakatě malované přílbice, vzpomeňte

si na ni! Odvedl jsem ho do zajetí; vy jste zůstal mocným králem, a ze mne se stal chudák – sotva uznáte, že jsem vůbec rytíř!

Sloužil jsem vám tak dlouho, až mi zbělely vlasy i vousy, šaty se na mně div nerozpadly; ale cožpak se mohu obléci do lepších? Kam se poděly časy, kdy se říkávalo, že markýz s krátkým nosem je přítel králův? Co jsem dostal za svou věrnou službu? Jen rány mečem, nic víc! Kolik nepřátel jsem vyhodil dřevcem ze sedel jen kvůli vám! A co za to? Ani kus špičatého železa na hrot kopí! Pravím vám přede všemi: není spravedlnosti ve Francii!”

„Pane Viléme,“ řekl Ludvík a neodvážil se zdvihnout hlavu, „ještě se nedostalo na šedesát dalších mých věrných. Ani jim jsem nemohl do této chvíle nic dát, ba ani nic slíbit.“

„Ještě šedesát jich má být přede mnou? Který z nich učinil pro vás víc než já? Jsou-li statečnější, ať vsednou na koně a vyjedou se mnou z městských bran na louku k řece! Mohou proti mně vyjet jeden po druhém, jak budou chtít, a všechny je srazím do trávy; vy se k nim můžete přidat, pane!”

Král sklonil hlavu ještě níž a pravil tiše:

„Pane Viléme, vidím, že jste rozhněván. Je pravda, že čím větší skutky kdo činí, tím menší za ně bere odplatu. Vy jste mi pomáhal a bránil jste mě jako nikdo jiný, to přiznávám. Přistupte proto blíž, dám vám dobrý dar. Vezměte si území vévody Fulka, stanete se pánem tří tisíc jezdců.“

„To neučiním,“ odpověděl Vilém, „protože by to nebylo spravedlivé. Zůstaly po něm dvě malé děti, a jen těm patří hrad jejich otce, nikomu jinému! Cožpak je mohu vyhnat z domova? Za co mě máte?“

„Pane Viléme,“ pravil král, „nechcete-li hrad vévody Fulka, vezměte si území Albryho z Burgundska. Vezměte si za ženu jeho vdovu, je to dobrá žena, nikdy se nenapila vína. Budete mít pevný hrad a věrně vám bude sloužit tři tisíce rytířů.“

„Ne,“ odpověděl hněvivě Vilém. „Vévoda zanechal po sobě malého synka. Jmenuje se Robert a je tak malý, že se ještě neumí ani sám

oblékat a obouvat. Jednou však vyroste a zesílí – jen ať si spravuje svůj hrad a poroučí svým jezdcům!“

„Vezměte si tedy dědictví markýze Bérengara,“ řekl nešťastný král Ludvík. „Budete mít dva tisíce jezdců s dobrými dřevci a ještě lepšími koňmi – to není špatný dar!“

Vilém poslouchá a div neztratí hněvem zdravý rozum. Jeho hlas se rozléhá po celém královském paláci, hřímá po chodbách a v klenutých síních:

„Vzácní pánové a urození rytíři, poslouchejte a vězte, jak Ludvík, náš král, odměňuje dobré služby! Markýz Bérengar hájil vlast a krále celý svůj život. Jednoho dne byl král v bitvě sražen z koně; zmizel v houfci nepřátel, už neměl naději na záchranu. V posledním okamžiku přispěchal Bérengar, vrhl se na nepřátele jako zdivočelý kanec na psí smečku a vysvobodil krále. Dal mu vlastního koně, pomohl mu do sedla, ještě mu podržel třmen, a král uprchl jako spráskaný pes. Za ten čin dostal Bérengar hrad; když umřel, zanechal po sobě malého synka. Tomu chlapci mám já dnes všechno vzít, toho mám já připravit o střechu nad hlavou! A kdo mi to nabízí? Král Ludvík, kterému Bérengar zachránil život! Poslyšte, co řeknu: nevyhne se mému meči, kdo se odváží zkřivit tomu malému chlapci jediný vlas na hlavě! Vždyť zradit dítě může jen největší bídák.“

Domluvil a v síni nastal veliký lomoz a povyk. Bérengarovi lidé obklopili Viléma a se slzami v očích mu děkovali, že se zastal jejich práv, padli mu k nohám a objímali mu kolena. Král byl bledý, ale vzchopil se, chtěl utišit hněv svého odpůrce, a řekl:

„Pane Viléme, poslyšte mě. Jste-li moudrý a nechcete-li nic z toho, co vám nabízím, dám vám čtvrtinu Francie s městy i s hrady, s rytíři i s venkovany, čtvrtinu z mých stájí a čtvrtinu z královského pokladu. Neodmítejte takový dar!“

„Ne,“ vykřikl Vilém, „ne a ne a ne, nechci! Nemáte právo rozdělovat Francii, i když jste král! Za všechno zlato světa nikdy nepřijmu takový dar. Nechci, aby se jednou říkalo, že jsem dobyl pro krále

království, abych mu pak čtvrtinu zase vzal! Nechci, aby se zpívaly špatné písně, že markýz s krátkým nosem utrl svému králi poslední sousto a nechal mu jen dešťovou vodu!“

„Pane Viléme,“ řekl král bezradně, „nechcete-li přijmout ani tento dar, nevím už, co vám mám nabídnout; nic jiného vám nemohu dát, už nemám co. Řekněte sám, co žádáte za svou věrnost!“

„Králi,“ pravil Vilém, „mám prosit a ponížít se? Však přijde čas, že mi dáte své hrady a města i tvrze! Nevíte-li sám, co mi máte darovat, nemluvme už o tom!“

Obrátil se, vyšel ze šlechtické síně a hřmotnými kroky opustil královský palác. Seběhl z mramorových schodů, jako bouře vyjel do ulic města. Na prvním rohu potkal svého synovce; běžel právě do paláce.

Vilém mu všechno vypověděl, znovu se rozhořčil, až se lidé sbíhali ze všech stran. Markýz čekal synovcův souhlas, ale Bertrand se zamračil a řekl zpříma:

„Strýče, neměl jste právo mluvit takto s králem. Jste rytíř, máte mu sloužit a pomáhat, nikoliv ho urážet takovou řečí! Dobře vám řekl: Čím větší skutky kdo činí, tím menší za ně má žádat odměnu!“

„Ne,“ zvolal Vilém, který už nedovedl ovládnout svůj hněv. „Já jsem mu dal královskou korunu, já mu ji zase vezmu!“

„Nemluvte tak,“ řekl Bertrand mírně, „nemáte právo vyhrožovat králi. Musíte mu pomáhat a chránit ho proti všem úkladům nepřátel, proti závistníkům a pomlouvačům.“

Vilém sklonil hlavu, přemýšlel a mlčel. Bertrand dodal mírně, avšak pevně:

„Teď půjdeme zpátky do paláce a vy požádáte krále znovu, aby se vám odměnil za věrné služby; ale tak, jak se na rytíře sluší a patří.“

„Proč bych to dělal?“ zeptal se Vilém. „Co nám může ještě nabídnout? Sám už nic nemá.“

„Povězte mu, aby vám dal Oranž a Nîmes; když tak učiní, půjdeme a dobudeme těch měst, protože není jiného rytíře, který by dokázal vyhnat z nich nepřítele a vrátit je zpátky našemu králi a vlasti.“

„V šťastnou hodinu jste se narodil,“ zvolal Vilém. Vzal synovce za ruku, vrátili se do paláce, vstoupili do královské síně.

Král povstal, sotva je uviděl, a vykročil jim vstříc; byl bledý a brada se mu třásla.

„Viléme,“ řekl, když se potkali uprostřed síně, „dám vám polovinu království, ale víc už nemohu! Polovina vám právem patří, protože jen s vaší pomocí jsem se stal králem této země.“

Vilém se zamračil, zavrtěl hlavou a řekl: „Ne, pane, žádám jen dvě města, Nîmes a Oranž, nic víc. Tam budu pánem, když vy dovolíte, a věrně vám budu sloužit i se svými rytíři.“

Král se na něj podíval udiveně: „Jak vám mohu dát Nîmes a Oranž, když jsou ještě v moci nepřátel, kteří nám je vzali?“

„Právě proto,“ zvolal Vilém. „Jen takový dar má pravou cenu! Jen takový, kterého si musím teprve vydobýt – a nikoliv pro sebe, ale pro vás a pro vlast!“

„Dám vám raději jiná města,“ řekl král, ale Vilém zavrtěl odmítavě hlavou.

„Ne, pane. Chci jen Nîmes a Oranž, jiného nic. Jednou jsem byl tam na jihu návštěvou u vzácného a urozeného rytíře; pohostil mě vínem a masem, jak se sluší. Uprostřed hostiny zařinčely venku zbraně, hradní paní mi padla k nohám a v pláči mě prosila, abych vysvobodil jejich kraj od nepřátel, kteří dotírali ze španělské země. Podíval jsem se z okna hradu a viděl jsem celé údolí: nepřítel zapaloval vesnice, rozbíjel domy, všude byly kouřící trosky a sutiny. Slíbil jsem tedy slavnou přísahou, že vyženu nepřítele z jejich údolí; také pro ten slib žádám o ta města na jihu země.“

„Učiním, co si přejete,“ pravil král. „Dávám vám město Nîmes i město Oranž; vezměte ode mne rukavici na znamení, že jdete do boje ve jméno krále.“

Vilém sklonil bílou hlavu, poděkoval, obrátil se a spatřil Bertranda; po jeho boku stál další Vilémův synovec a oba nadšeně pozorovali

svého strýce, markýze s krátkým nosem. Vilém zdvihl královu rukavici vysoko nad hlavu a zvolal:

„Synovci, přátelé moji, pohleďte zblízka, jak vypadá rukavice francouzského krále! Bertrande a Gyeline, pojedte se mnou do boje!“

Bertrand k němu přistoupil a objal ho na znamení souhlasu, avšak Gyelin sklopil oči a řekl žalostně:

„Jsem ještě příliš mladý pro tolik útrap, vždyť je mi teprve dvacet let! Nevydržel bych tolik strádání a soužení, raději zůstanu doma, pojedu s vámi až jindy.“

Jeho otec stál nablízku, uslyšel ho a velmi se rozhněval nad takovou hanbou. Ztratil všechnu rozvahu a chtěl syna na místě potrestat, ale Gyelin nečekal a vyskočil na nejbližší stůl; Bertrand skočil před něj a rozpráhl ruce, aby ho uchránil. Gyelin se přikrčil za jeho zády a řekl rychle:

„Poslyšte všichni, co vám povím. V této síni je mnoho mladých mužů, kteří ještě nemají zlaté ostruhy rytířů. Ptám se jich, zda chtějí jet s námi bránit čest králova jména! Tam na jihu si dobudeme zlatých ostruh, tam dostaneme hrady i tvrze, stříbro i zlato, aragonské hřebce, rychlé jako vítr!“

Když domluvil, strhl se velký jásot. Všichni mladí synkové obklopili Viléma, mávali rukama a volali:

„Pane, nemeškejte už, pospěšme na jih! Nemáme všichni koně ani dobrou zbroj, ale půjdeme pěšky, i bez pancířů uhájíme čest a slávu!“

Přihlásilo se jich na třicet tisíc: chudí rytíři, synové zchudlých urozců, zemané z malých tvrzí. Neměli všichni ani přílbice, vykládané drahým kamením, ani praporce, vyšíváné zlatem, ani lesklou zbroj; někteří přivedli soumary a mezky místo rychlých koní.

Když uviděli ostatní rytíři to chudé vojsko, smáli se, až jim z očí tekly slzy. „Pane Viléme,“ pravil jeden z nich uštěpačně, „vybral jste si nejlepší bojovníky Francie, výkvět vlasti, nejlepší z nejlepších! Budete rád, když se vrátíte zpátky bos; co si s nimi počnete, až dojde k boji? K čemu vám budou dobří ti holobrádkové?“

Vilém se rozhněval, i sám král okřikl rytíře, aby se Vilémovi nevysmívali.

Konečně byli všichni připraveni. Markýz s krátkým nosem jel v jejich čele, za ním jeho synovci Bertrand a Gyelin. Celé vojsko mělo jen tři sta koní, ostatní šli pěšky nebo seděli na hřbetech mezků, a povím vám hned, jak byli vyzbrojeni: jedni měli na hlavách slaměné klobouky místo helmic a na nohou dřevákové střevíce, z kterých jim vylézaly palce i paty, jiní si nesli pánve a kotlíky, rendlíky a pekáče, aby se mohli dosyta najíst, až vyženou nepřítel.

Byla to krásná společnost; se zpěvem vyšli z Paříže, přes pole a lesy zamířili na jih. Ubírali se rovinami a lesními stezkami v kopcích, stínem i slunečním úpalem, míjeli hrady, vesnice a města, zpívali a hlučně na sebe pokřikovali.

Jednoho dne však Vilém zesmutněl a začal vzdychat tak žalostně, že si toho všimli i jeho synovci. Přistoupili k němu a zeptali se:

„Co vás rmoutí? Jste přece rytíř, proč tedy takový smutek?“

„Napadlo mi,“ pravil Vilém, „že na královském dvoře právě říkají: Pamatujete se na Viléma, markýze s krátkým nosem? Král mu dával polovinu Francie, a on nechtěl; raději jel dobývat města Nîmes, které je v rukou nepřítel. To je přece blázen! A všichni se smějí, plácají se do stehů.“

„Smějí-li se tomu,“ zvolal Bertrand, „je to jejich hanba, ne vaše! To není hrdinství, bojovat u plného stolu, při jídle a pití, a vysmívat se rytíři, který vyjel bojovat pro čest své vlasti!“

Tak spolu ještě dlouho rozmlouvali, dokud se Vilém nezačal zase usmívat.

Vilém přikázal zastavit a velel do zbraně: město Nîmes už bylo nedaleko. Kdo měl koně, přitáhl pevněji sedlo, kdo měl meč, připjal si jej k levému boku; potom všichni vyrazili na další cestu. Předvoji velel Bertrand, v čele zadního voje klusal Vilém a s ním dvacet tisíc bojovníků.

Projeli poslední vesnicí před městem a na cestě v olivovém háji potkali venkovana; vedl čtyři volky. Zvířata táhla dřevěný vůz, na

voze byl velký sud se solí, na sudu seděly tři rozcuchané děti, smály se a pokřikovaly posměšně na jezdce.

Vilém přikázal vesničanovi, aby zastavil. Jezdci se shromáždili kolem vozu a zeptali se muže, odkud jede; řekl jim, že jede z Nîmes, a vyprávěl, že nemá zbraně a je příliš chudý, proto ho vojáci pustí do města i z města, kdykoliv potřebuje. Vyptali se ho na sílu sarracénského vojska i na pevnost hradeb, a on jim pověděl všechno, co chtěli. Když vyzvěděli všechno, co potřebovali, přiblížil se jeden z jezdců k Vilémovi a pravil tiše:

„Pane, pohleďte na ty čtyři silné volky a na sud se solí; kdo by měl tisíc takových sudů, lehce by dostal do města své bojovníky. Jakmile by se ocitli mezi hradbami, nebylo by už těžké vyhnat nepřítele!“

„Mluvíte pravdu,“ zvolal Vilém a velmi se zaradoval. Svolal své přátele a věrné, ukázal na vůz s velkými dřevěnými koly, a řekl:

„Poslyšte, co vám povím. Kdo by měl tisíc takových sudů, mohl by přikázat svým rytířům, aby vlezli do každého z nich; odvezl by sudy nejkratší cestou do města, třikrát by zatroubil na roh, bojovníci by vyrazili víka a snadno by zdolali překvapeného nepřítele.“

Jezdci zajásali a řekli: „Pane, v tomto kraji je mnoho všelijakých vozů a vozíků, mnoho sudů velkých i malých; vraťme se a zkusme to.“

Vilém přikázal, aby se vojsko obrátilo, a všichni couvli až do nejbližší vesnice. Tam zůstali ležením, po celém okolí sbírali dobytčata, býky, volky i krávy, vozy i vozíky, sudy velké i malé, veliké sudy na sůl i malé na víno a nejmenší na olivy. Když jich měli dostatek, naložili sudy na vozy a do každého sudu vlezl jeden bojovník s mečem po boku; do zbylých sudů naložili dřevce a ještě do jiných naskládali štíty a na víka namalovali znamení, aby věděli, kdo a co je uvnitř.

Když všechno připravili, vyrazili k městu. Bertrand s Gyelinem měli na starosti vozy a Vilém jim přikázal, aby se oblékli jako venkovští vozkové; na nohou měli střevíce tak veliké, že je ustavičně zábly nohy, a když je Vilém uviděl poprvé, nemohl se udržet a smál se tolik, že mu tekly slzy do hustých bílých vousů.

Avšak ani markýz s krátkým nosem nevypadal jako rytíř; převlékl se za kupce a vedl průvod v sedle staré vyhublé herky. Na střevíce z hověziny si připevnil ostruhy, staré víc než třicet let, kalhoty měl modré, v pase kožený opasek s pochvou a nožem, na hlavě odřený a prošoupaný klobouk – lepší po vesnicích nenašli. Byla to svízelná cesta: Bertrand ani Gyelin neuměli řídit tolik dobytčat, býci se jim plašili, krávy střečkovaly a žalostně bučely, každá táhla na jinou stranu. Tak dojeli s nesnáze až pod hradby města Nîmes, zastavili před bránou a čekali.

Strážci je spatřili už zdaleka a městem se rozletěla zpráva o kupci s velkým nákladem zboží: kdo mohl, spěchal na hradby podívat se na to bohatství. Když se průvod vozů zastavil, strážci zvolali na Viléma:

„Kupče, co vezete?“

„Sukno,“ odpověděl Vilém, „hnědé i červené, zelené i šarlatové. Máme helmy i pancíře, drátěné košile dvakrát podšívané, meče i štíty a dřevce, můžete si vybrat.“

„Brána je dokořán,“ zvolali strážci, „vejděte do města, takové zboží právě potřebujeme.“

Brána se otevřela a průvod se dal do pohybu; volkové zabrali, vozy vjely do města. Dřevěná kola rachotila v ulicích, okna se otvírala, nebylo jediného, aby se v něm neobjevila zvědavá hlava. Houfy zvědavců běžely podle vozů, všude byl rámus, shon a křik.

Vilém vedl průvod přímo na nádvoří paláce. Seskočil z koně na zelený mramor schodů a zeptal se, zda může požádat o svolení k prodeji zboží.

Uvedli ho do obřadní síně ke králi Otrantovi, a ten ho začal vyslyšet:

„Odkud přijíždíte, vzácný kupče?“

„Pane,“ řekl Vilém a uklonil se, „jsem z Anglie.“

Král si ho chvíli zkoumavě prohlížel, potom se zeptal:

„Jste ženatý, nebo ještě svobodný?“

„Ženatý, králi, to si myslím! Vždyť mám osmnáct dětí! Ty nejpěknější z nich stojí za mnou: jmenují se Bertrand a Gyelin.“

Král se podíval na Bertranda, na jeho odřený kabátec a na velké střevíce, z kterých mu lezly palce, pokýval hlavou a zeptal se:

„Kupče, můžete mi povědět své jméno?“

„Vzácný pane, to mohu, a s radostí: jmenuji se Tiakr.“

Rádci a vojáci v králově družině se dali do smíchu: „Tak hloupě se u nás nikdo nemůže jmenovat! Kdo kdy slyšel tak podivné jméno? Tiakr, slyšte, Tiakr!“

„Bratře,“ pravil král, „povězte mi, co přivázíte?“

„Pane, užasnete nad mým zbožím! Mám sukno šarlatové i zelené, bílé helmice i tepaná brnění, pancíře dvakrát podšívané, lesklé meče, zdobené zlatem, malované štíty a pevné dřevce.“

„Dobrá,“ přikývl pochvalně král Otrant, „to je pěkné zboží a potřebné.“

„Ještě jsem neřekl všechno,“ pokračoval Vilém. „To nejdrahocnější je až na konci: šafrán a rtuť, kamenec a pepř, kožešiny i kůže. Dovolte nám, pane, abychom se zdrželi do zítřejšího poledne; chceme si odpočinout a rádi bychom prodali co nejvíce zboží.“

Zatímco tak rozmlouvali, další a další vozy vjížděly bránou do města. Už jich bylo tolik, že zaplnily všechny ulice a všechna prostranství, i nádvoří královského paláce už bylo plné do posledního místečka. Dřevěné vozy vrzaly a skřípěly, volci bučeli, kolem vozů štěkali podráždění psi. Král Otrant uslyšel vřavu, pohlédl z okna a zeptal se Viléma:

„Kupče, kde jste získal tak veliké bohatství?“

„Hned vám to povím, pane,“ odpověděl Vilém ochotně. „Zcestoval jsem mnoho zemí a krajů. Kupoval a prodával jsem ve Francii i v Lombardii, v Kalábrii, v Německu i v Toskánsku, ve Španělsku i v Normandii, byl jsem v Anglii i ve Skotsku; tam všude jsem doma, i v Benátkách mě znají jako svého.“

„Není divu,“ povzdychl si král, „vždyť máte větší bohatství než já!“

Vilém líčil dál své cesty a král poslouchal. Náhle si povšiml Vilémova nosu a přerušil ho:

„Kupče, odkud máte tu jizvu na nose? To musela být ošklivá rána! Kdo vám to způsobil? Takový nos má Vilém, rádce francouzského krále Ludvíka: toho kdybych měl před sebou místo vás, zle bych s ním naložil! Pomáhá francouzskému králi, mému nepříteli – bez jeho pomoci by Ludvík už dávno ztratil svou korunu i slávu.“

„Pane,“ řekl Vilém spěšně, „povím vám, jak jsem přišel k té jizvě. Není to tajemství: jako malý chlapec jsem si hrál s kamarády a ve hře mě takto nožem poranili.“

Chtěl ještě pokračovat, ale do síně vběhl sluha, padl před králem na kolena a zvolal:

„Pane, chtěl jsem nosit z kuchyně na stůl vaše zamilovaná jídla, neboť je čas k obědu; avšak všude je tolik vozů a tolik dobytka, že jsem se do kuchyně ani nedostal. Všechny vchody jsou zataraseny, pro veliký zmatek nikdo nemůže ven ani dovnitř. Zabili jsme už dvě krávy a odtáhli jeden vůz stranou, ale nic to nepomohlo.“

Král povstal, pohlédl zamračeně na Viléma, chvíli si ho prohlížel, pokročil k němu blíž a řekl podezíravě:

„Kupče, proč působíte v mém městě takový zmatek? Máte-li takové bohatství, jak vyprávíte, proč jste oblečen tak směšně? Proč mají vaši synové velké střevíce a v pláštích plno děr? Synové tak bohatého kupce nedělají přece pohůnky dobytčat a vozky!“

Přistoupil k Vilémovi ještě blíž, popadl ho za bílé vousy a zacloumal jím tak prudce, že mu jich hrst vytrhl.

Vilém ustoupil o krok a zvolal:

„Povím vám, proč mají tihle dva střevíce z hovězíny a pláště plné děr, proč já mám modré kalhoty, odřený klobouk a ostruhy staré třicet let: jsem Vilém, markýz s krátkým nosem, a nezůstane bez trestu, kdo mě takto urazil!“

Vyběhl ze síně, přiložil roh k ústům a třikrát zatroubil. Zvuk rohu se rozlehl palácem a všemi ulicemi města, bojovníci v sudech se

chopili mečů, vyrazili víka, vyskočili z vozů a ze všech sil zvolali heslo královské.

Obhájci města byli tak překvapeni, že neměli ani čas osedlat koně, natož obléci zbroj a pancíře, opásat se mečem a vzít dřevce či těžká kopí. Tak v krátké chvíli dobyl Vilém města; jeho lidé obsadili věže na hradbách a ve sklepech paláce našli tolik vína a sýra, že by město vydrželo obležení šest let, a nikdo by je nedokázal vyhladovět.

Obsadili hradby, otevřeli brány a znovu zatroubili. Na to znamení vjeli do města ostatní rytíři a jezdci, kteří se ukrývali v blízkém lese, a všichni společně se zmocnili celého města. Radovali se z vítězství, jedli, pili a zpívali; když si přišli vesničané pro své volky, vozy a sudy, všechno jim v pořádku vrátili, a ještě je bohatě odměnili.

Nakonec poslal Vilém rychlého posla do Paříže, aby pověděl králi Ludvíkovi radostnou zprávu, že město Nîmes padlo. I zaradoval se Ludvík, převeliká radost zavládla na jeho dvoře a po celé zemi.

Končí vyprávění o tom, jak Vilém, markýz s krátkým nosem, porazil nepřitele a chytrostí dobyl města Nîmes.

*Hradní brána je zavřená, v klenutých síních je ticho, jen tu a tam někdo přejde po chodbě a kroky se rozléhají jako v podzemí. Ve zpuchřelých trámec starých stropů hryže červotoč s neúprosnou pravidelností a prach usedá na stoly i na židle, na římsy oken, na žebra sloupů. Když se čas od času objeví dole u hradního příkopu potulný zpěvák, zaženou ho stráže s posměchem. Ať táhne, kam patří, mezi tuláky a pobudy, ať si jde po svých!*

*Zato na malém náměstí v městečku pod hradem je hlava na hlavě. U kašny prodává bělovlasý venkovan vřískající prasátko, které se zmítá v proutěné košatině; hned vedle nabízí své služby potulný ranhojič s pijavicemi, babka po jeho boku má nůši s čarovnými bylinkami, jež dovedou přičarovat všechno na světě, štěstí i slávu, zdraví i lásku. O kus dál se rve smečka psů o velkou kost, a vedle sleduje hlouček diváků pomalý krok provazochodce, který s bidlem v ruce opatrně přechází nad jejich hlavami. Pod velikou rozkvetlou lípou je dřevěná lavice, stojí na ní doširoka rozkročen potulný zpěvák ve strakatém oděvu a právě začíná další sloku své nekonečné písně. A třeba se nám zdá, že jeho píseň nikdy neskončí, poslouchají ho všichni s vyvalenýma očima: jak napínavé dobrodružství, jak nádherný příběh! Všichni v duchu prožívají s hlavním hrdinou jeho spletné osudy a boje v dalekém světě, kde slavil jedno vítězství za druhým... Král ho pronásledoval, vyhnal ho z vlasti, léta a léta dobýval jeho hrad, ale on vydržel, nakonec se dočkal spravedlnosti. Jak je dobré, když se člověk dočká spravedlnosti...*

*Ošuntělý zpěvák zpívá starým hlasem příběh o hrdinném rytíři, který všechny nepřátele přemohl a dlouhá léta bojoval proti nespravedlivému králi. Zpěvák je vyhublý a sleduje pohledem svou ženu, která obchází s plechovou miskou diváky. Tu a tam cinkne peníz*

*a zpěvák povzbuzen začíná další sloku. Ted' se zastavila pod kvetoucí lípou i skupina měšťanů a kupců a všichni zvědavě naslouchají písni.*

*Co jen se jí nazpíval v palácích a síních! Jak dychtivě mu viseli odbojní rytíři očima na rtech, jak sahali po meči, když líčil krutost krále, s jakou úlevou vítali záchranu vzpurného hrdiny! Z celého příběhu už dávno zpívá jenom část; na trzích, na venkovských svatbách...*

*Bez dechu poslouchají mužové a ženy slova písně. Jak je to dobré, slyšet vyprávění o člověku, který překonal všechny křivdy a všechna bezpráví, jak je to dobré!*

*Vysoko nad zpěvákem a nad jeho diváky se zdvihají proti modré obloze zubaté hradby starého hradu.*

*Skončil a počítá peníze z plechové misky; není jich mnoho, sotva se nají. Náhle zdvihne hlavu; někdo mu položil ruku na rameno. Obrátí se, před ním stojí mladý vysoký kupec.*

*„Umíš ten příběh celý, nebo znáš jen to, co jsi zpíval?“*

*Zpěvák má strach, neví, co říci, pak mu svitne naděje.*

*„Celý, pane, celičký, je to krásný příběh. Co jsem se ho nazpíval v hradech a v palácích!“*

*Kupec si ho zkoumavě prohlíží, pak se náhle rozhodne.*

*„Pojď se mnou, starý. Otec mi stůně a má dlouhou chvíli, mučí se nudou. Zazpíváš mu ten příběh po večerech; dokud ho nedozpíváš, zůstaneš u nás mezi sluhy.“*

*Proplétají se zástupem. Starý zpěvák si myslí: na několik dní si odpočinu, na několik dní jsme utekli hladu.*

*„Nebude mít dlouhou chvíli, pane,“ řekne nahlas. „Tohle je dobrá a poctivá píseň.“*

*Potom je večer, nemocný má hlavu na polštáři, napůl sedí, napůl leží. Přišly i ženy se svým vyšíváním a rozsadily se podle stěn.*

*Starý zpěvák si odkašlal.*

*Ted' píseň vznešenou vám budu vyprávět...*

## **Život a dobrodružství Renalda z Montalbanu**

Ted' píseň vznešenou vám budu vyprávět,  
v níž všechno pravda je a nikde žádná lež,  
ba ani výmysl. Však sami poznáte,  
že příběh krásnější jste nikde na světě  
nemohli uslyšet, a v celém životě  
sotva kdy krásnější už slyšet budete.  
Vždyť vypráví se v něm, jak čtyři synové  
rytíře Ajmona vždy stáli při sobě  
ve věrném přátelství, ať časy byly zlé  
či ať jim bylo líp. Chci říci obzvláště  
o nejstarším z těch čtyř, jenž Renald jméno měl,  
i o těch ostatních, že zakusili běd  
až k nevěře, i hlad a mráz, a zradu též,  
však nechtěli se vzdát, a nežli ve křivdě  
by snesli příkoří, raději statečně  
snášeli útrapy a těžké svízele.  
To bylo dávno už, vždyť ještě za těch let  
žil Roland hrdina, i rytíř Ožier,  
co z Dánska pocházel, a Olivier, jenž  
byl přítel Rolandův. Však od začátku teď  
si poslechněte vše, jak zvyklost panuje  
ve vyprávění příběhů i v životě.

O velikém jarním svátku pozval král Karel do Paříže všechny uro-  
zence, hrdiny, proslavené bojovníky a věrné rytíře, kteří bránili  
Francii v mnoha bitvách.

V paláci je rušno, hlasy se rozléhají pod kamennými klenbami, mezi mramorovými sloupy zvučí smích, všichni se radují a rozprávějí. Uprostřed největší síně sedí houfec rytířů nad šachovnicí a hráči jsou tolik zabráněni do své zamilované hry, že nevidí a neslyší, co se děje kolem. Všechny tváře jsou veselé, jen jedna se kaboní; a běda, je to tvář králova.

Král sedí na trůně ze zlata a ze slonové kosti a rozhlíží se po svých věrných. Přišli na jeho pozvání téměř všichni, jen jediný chybí, ale právě pro toho jediného se král mračí, dívá se na své věrné i na stříbrné figurky na šachovnici, slyší smích a hlasy, ale jeho myšlenky nejsou veselé.

Smích vázne, hlasy umlkají jeden po druhém, až je v sále ticho; jen tu a tam zazvoní zlatá ostruha, cinkne pohár, zabzučí moucha, tlumeně zakašle některý z rytířů. Už si toho povšimli i hráči šachů a zvedli hlavy od figurek, přestali hrát; všichni napjatě očekávají, co se stane. A potom se rozlehne síní králův hlas.

„To nemluví prázdná pýcha,“ řekl smutně král, „ale lítost nad potupou. Společně jsme bránili svou zemi proti nepříteli a ubránili ji; zavolal jsem vás k oslavě a vy jste všichni přišli na důkaz své věrnosti. Jen jeden nepřišel, jeden jediný odmítl slíbit mi znovu věrnost: Boves z Egremontu! Nepřišel, protože propadl pýše! Ale když nepřišel za námi, půjdeme my za ním a navštívíme ho s velikým vojskem. Shromáždím všechny muže své země, Normany a Vlány, Lombardy i Bretonce a všichni společně rozboříme jeho hrad!“

Král domluvil a do ticha síně se ozval jiný hlas, zvučný a nebojácný; byl to hlas rytíře Ajmona, Bovesova bratra.

„Můj králi, já rovněž odsuzuji bratra, že nepřišel. Máte právo být pohněván, ale neukvapujte se příliš v rozhodnutí. Můj bratr není zajíc, aby před vámi utíkal, a není sám, má přátele – mnoho přátel! Porazit je nebude hračka!“

Král zrudl hněvem, byla to příliš odvážná slova. Povstal z trůnu, oči se mu zaleskly, jeho hlas se rozlehl po celém paláci:

„Každý, kdo by mu přispěchal na pomoc, byl by mým nepřitelem, a naložím s ním stejně. Vy, Ajmone, jděte a opusťte můj palác, nemáte právo pobývat mezi námi za tak neuctivá slova.“

Ajmon se obrátil, ale jeho kroky zanikly v hluku: tisíc mužů v paláci i na nádvoří se chopilo zbraně, beze slova všichni vyšli za Ajmonem; nikdo nesouhlasil s královým rozhodnutím. Když to král uviděl, srdce ho zabořelo, klesl zpátky na trůn a obrátil se k nejbližšímu rádci: „Povězte, co dělat?“

Rádce se naklonil níž a řekl s čelem plným vrásek:

„Pane, dám vám dobrou radu. Krev vám vzkypěla oběma, ale když král zapomene na moudrost, upadne země do války a jen nepřítel se bude radovat z našich sporů. Zachovejte raději klidnou mysl, protože rozvaha znamená mír. Pošlete na Egremont dobrého posla, ať je všechno, jako bývalo! Když přijede posel z Paříže a vyřídí Bovesovi váš vzkaz, jistě bude všechno zase dobré. Pozvete ho, ať přijede na vánoční svátky do Paříže se svými rytíři a projeví vám věrnost! Odmítne-li, pak teprve to bude vzpoura; vytrhnete s velkým vojskem proti němu, rozboříte hradby jeho hradu a potrestáte ho jako nepřítele.“

Král souhlasil s rozvážnou radou, vybral posla a řekl mu své příkazy. Posel si zvolil dva jezdce k doprovodu a všichni tři neprodleně vyrazili na cestu. Přijeli k Egremontu, v úžase obdivovali vysoké a pevné hradby; projeli bránou, předstoupili před hradního pána. Vyřídili mu vzkaz, avšak mluvili příliš tvrdě a hrozivě: Boves se urazil, tasil meč a v hněvu srazil posla k zemi. To byla jeho odpověď králi.

Už se zdálo, že je válka neodvratná, ale králův rádce znovu poradil králi: „Zneuctili vašeho prvního posla, ale nesahejte ještě po meči! Pošlete druhého a vyberte takového uroence, aby se Boves neodvážil vztáhnout na něj ruku; tak mu ukážete svou dobrou vůli a moudrost. Avšak pošlete s ním pět rytířů, ať vidí nejen moudrost, ale i sílu!“

Král váhal, nevěděl, koho vybrat k úkolu tak nebezpečnému, dlouho se rozhlížel po tvářích svých rytířů.

„Pane,“ ozval se znovu rádce, „pošlete svého syna Lohiera: je mladičký a máte ho rád, na něj se Boves neodváží vztáhnout ruku.“

Král prudce odmítl, protože nechtěl vydávat syna do nebezpečí, ale Lohier sám vystoupil z houfce královských věrných a řekl:

„Půjdu, pane, dovolu mi jít!“

Král nechce, brání se, dlouho odmítá, ale nakonec svolí: ví, že jen Lohier může mít úspěch, nikdo jiný. Rozloučí se s ním, naposled mu poradí, aby byl mírný a volil uvážlivá slova; dívá se za ním a za jeho průvodem, dokud mu oblak zvířeného prachu nezmizí za obzorem.

Byl májový den, tráva se zelenala a všude bylo plno bílých květů; v korunách stromů zpívali ptáci. Čtyři sta rytířů klusalo na koních zeleným lesem, v jejich čele mladičký Lohier.

Dojeli až k Egremontu, projeli bránou, pod starou olivou slezl Lohier z koně. V hradní síni nedaleko okna právě předla Bovesova žena; pohledem sledovala Lohiera, jak vystupuje po mramorových schodech, a řekla prosebně svému muži:

„Bud'te k nim laskavý, pane, jak se k hostům sluší, jsou to poslové od krále!“

Boves se zamračil, zadíval se na vykládanou podlahu hradní síně. Teprve za hodnou chvíli zvedl hlavu, pohlédl hněvivě na svou ženu a řekl: „Vám sluší vyšívání, mužům sluší meč a hrdost; raději odejděte do komnaty mezi ženy.“

Hradní paní mlčky vstala a odešla se sklopenou hlavou do komnat žen. Sotva zmizela, ozvaly se na schodišti kroky a objevil se Lohier v čele svých věrných. Zastavil se uprostřed síně, pozdravil a rozhlédl se: uviděl, že kolem Bovesova křesla stojí rádci s mečem po boku. Jakmile Lohier spatřil meče, rázem zapomněl na mírnost, ke které mu radil otec. Pohlédl Bovesovi zpříma do očí a řekl pevně:

„Kéž žije šťastně král a všichni jeho věrní, a neštěstí ať stihne pána tohoto hradu a všechny, kteří stojí za ním s rukou na meči! Víš

ty, co vzkazuje král? Prikazuje, abys na Vánoce pospíšil se čtyřmi sty svých lidí do Paříže a vzdal mu poctu. Neučiníš-li tak, král přikáže svým věrným a všichni se vydají k Egremontu – jediný člověk až k břehům slané moře nezůstane doma. Přijedou, rozboří ti hrad a ty zahyneš jako zrádce a zloděj, jako obyčejný lapka na cestách! A řekneš-li mi ne, stěží se udržím, abych netasil meč a nepotrestal tě sám hned na místě a vlastní rukou: aspoň bych ušetřil otce od svízelné cesty.“

Boves vyskočil a sáhl po meči, ale jeho nejbližší mu zadrželi ruku. Posadil se, pohledem si přeměřil králova posla a řekl:

„Nebudu ctít krále, který není spravedlivý. Ukřivdil rytířům z mého rodu, kteří bojovali poctivě a čestně pro slávu jeho jména. Zapomněl na ně a věnoval svou přízeň hrdinům, kteří se neproslavili v bitvách, ale u hodovního stolu. Proto nepojedu do paláce, kde vládne nespravedlnost a křivda.“

Lohier postoupil o krok vpřed.

„Ty mluvíš o křivdě?“ zvolal na Bovesa. „Ty, který jsi zneuctil posla? Poslouchej dobře, co říkám: Skončíš jako zrádce a zloděj a nic jiného nezasloužíš, protože nic jiného nejsi.“

Boves vyskočil, přikázal, aby Lohiera vyvedli ze síně a vyhnali z hradu. Jeho rádci se vrhli na posla, ale Lohier tasil meč a sám na ně prudce zaútočil. Nastal zmatek, zazvonily meče; Lohier si proklestil cestu až k hradnímu pánu, ten však odrazil jeho hněvivý nápor a přešel sám do útoku. Meče zazvonily jednou a podruhé, a když zazvonily potřetí, skácel se Lohier na vykládanou podlahu. Bitka vzplála prudčeji, ale netrvala dlouho; Lohierových mužů bylo příliš málo a Boves přikázal, aby jich ušetřili. Vynesli tělo bezduchého Lohiera ze síně na nádvoří, naložili králova syna na koně a smutně se vydali na zpáteční cestu: co řeknou svému králi?

A kudy jedou, všude je pláč a smutek, všude plno nářku: každý ví, že z té pře bude zlá vojna, že nastanou těžké časy. Zatím král čeká ve svém paláci na posly; chodby jsou posypány květinami, všude zní

smích a radostný hovor, všichni doufají v Lohierův šťastný návrat. Avšak místo hrdých poslů se objeví v ulicích města hrstka zbědovaných jezdců se smutným nákladem; král objímá svého syna, naříká a pláče, ale co pomůže bědování, co pomůže pláč? Už je na všechno pozdě.

Když se vzpamatovali, vystrojili Lohierovi slavný pohřeb; byl to smutný den v paláci královském! Nazítří dal král svolat své rytíře, bojovníky a hrdiny, všechny, kteří mu byli povinni službou v boji; na všechny strany rozeslal vzkazy a poselství. Široko daleko se sbírá veliké vojsko, houfec za houfcem přijíždí do Paříže, král se připravuje na odvetu.

Avšak ani Boves nečeká se založenýma rukama. Jakmile se dověděl, že král shromažďuje vojsko, poslal svým nejvěrnějším přátelům listy s prosbou, aby mu přispěchali na pomoc: tak sebral vojsko na obranu proti králi a vytrhl královským vstříc.

Král se přiblížil, už slyšeli hluk jeho vojska, už viděli oblaka prachu a slyšeli hlas polnic a rohů. Brzy došlo k bitvě, a byla to bitva strašná: tisíce soubojů se odehrávalo na bitevním poli v jediném okamžiku, koně bez jezdců se vzpínali a bělmo očí jim svítilo, polnice ječely k ohlušení a z mračna prachu se blýskal kov mečů, pancířů a helmic. Vojsko z Egremontu bojovalo statečně, ale přesila byla příliš veliká; jeden po druhém padali Bovesovi přátelé do prachu a trávy. Už viděli, že je všechno ztraceno; aby zachránili holé životy, požádali o příměří a bosi přišli kajícně žádat krále, aby skončil bitvu a ušetřil všech, kteří přežili srážku: čtyři tisíce sedm set jich stálo před králem, chtěli mu slíbit znovu věnost, ale král byl příliš rozhněván. Dlouho se od nich odvracel v nemilosti a teprve na radu svých věrných dal poraženým svolení, aby v míru odešli do svých domovů. Vítězný král měl jedinou podmínku: aby Boves a jeho nejbližší přátelé přijeli za ním do královského paláce a vzdali mu hold a čest. Boves přislíbil, a tak spolu uzavřeli smír; odbojníci se rozešli na své hrady a král s vojskem se vrátil do Paříže.

Byl konec bojům, ale nikoli konec hněvu a dalším příkořím, neboť náš příběh nekončí, nýbrž teprve začíná.

Král Karel měl ve své družině nejen dobré rádce, kteří mu radili k moudrosti a shovívavosti, ale i rádce špatné: mezi nimi byl tehdy i Ganelon, o němž budou zpívat písně jako o zrádci. Ganelon a jeho lidé našeptávali králi, že neměl dávat Bovesovi milost, a požadovali, aby směli pána z Egremontu potrestat sami, když tak neučinil král. Kde mohli, připomínali mu odbojníky a Lohierův špatný osud, při každé příležitosti podněcovali v královi jeho starý hněv; nic nedbali, že se král s odbojníky smířil a že vojna skončila. Když se doslechli, že Boves vyjel z brány Egremontu a že míří k Paříži, aby slíbil královi věrnost, nenápadně se vytratili z paláce a zmizeli v ulicích města. Věděli dobře, kudy Boves pojede, a našli si nejpráhodnější místo, aby ho přepadli: počíhali si na něj v houštinách Bouloňského lesa nedaleko Paříže.

Bylo kvečer, ale větvemi stromů ještě prosvěcovalo slunce a v korunách zpívali poslední ptáci. Boves se svými lidmi vjel do lesa a přikázal zastavit k odpočinku. Muži slezli z koní a odložili zbraně, byli unaveni dlouhou cestou. V příhodné chvíli vyrazil z houštin Ganelon se svým houfcem a jeho jezdci obklopili pána z Egremontu.

„Rozluč se,“ zvolal Ganelon, „konečně přišla chvíle odplaty! Král nepromíjí takovým, jako jsi ty!“

„S králem jsem se smířil,“ hájil se Boves, „nesmím a nechci proto bojovat ani proti němu, ani proti jeho lidem. Propusťte nás tedy s pokojem.“

Ganelon však místo odpovědi vyrazil kupředu, srazil Bovesa do trávy a zmizel i se svými lidmi v houštinách. Než se jezdci z Egremontu vzpamatovali, byl pryč. S nářkem zdvihli svého pána z trávy a smutně se vydali na zpáteční cestu.

Ve dne i v noci je slyšet z Egremontu pláč a nářek, i divoká zvěř v lesích kolem hradu postává na pěšinách, mlčky přešlapuje v jehličí a naslouchá vzlykům z hradních oken. Zato v královském paláci

v Paříži zvoní poháry a smích se rozléhá pod klenutím starých síní: král slaví vítězství a smíření s odbojníky.

Nejbližší příbuzní a přátelé hradního pána z Egremontu jsou u krále a je mezi nimi i statečný a moudrý Ajmon: také on touží po smíru. Přechází chodbami, jejichž mozaika je posypána květinami, a pozoruje ruch a shon ve všech síních. Ještě nikdy nebyla v královském paláci taková sláva, takový shon. Ajmon přivezl do Paříže čtyři své syny: Alarda a Guiskarda, nejmladšího Richarda a nejstaršího Renalda. Doprovodil je ke králi: čtyři chlapci, oslnění nevídanou nádherou, sklonili hlavy před zlatým trůnem – doma žili v prostotě a střídmosti, a teď nevěděli, kam dřív pohledět před tolikerou krásou. Král si je pozorně prohlédl, usmál se na ně a přikývl:

„Učiním z vás rytíře královské družiny, dám vám pancíře a přílby do bitev i štíty s obrazem lva; hned nazítří ráno prokážete v turnaji svou statečnost.“

Kdyby byl v té chvíli věděl, co strastí mu způsobí ty čtyři mladé hlavy, ty čtyři tváře s užaslýma očima!

Nazítří za svítání král Karel připjal vlastní rukou Renaldovi, nejstaršímu z bratrů, k pancíři zdobenou přílbu, a rádcové z královské družiny mu připevnili kolem boků opasek s mečem; na boty mu dali zlaté ostruhy na znamení, že je rytířem. Stejně vyzbrojili i jeho bratry; společně vyjeli z bran Paříže na břeh Seiny, kde dal král připravit místo k velkému turnaji.

Sešlo se tam mnoho urozených rytířů z celé země, ale čtyři bratři byli ze všech nejstatečnější; nade všechny však vynikal Renald, nejstarší z Ajmonových synů, který porazil v zápase všechny protivníky. Sotva pobídl zlatými ostruhami svého koně Bajarda, už se ohnivý hřebeček rozletěl jako vítr, hřívá mu zavlála, a dřevec v Renaldově ruce vyhazoval ze sedla jednoho rytíře po druhém; dvorní dámy i urození rytíři sledovali s údivem mladého jezdce a nepřestávali žasnout nad jeho obratností, silou a odvahou – vždyť to byl ještě chlapec!

Na počest nových rytířů uspořádal král v paláci velkou slavnost; jak bylo zvykem, nejmladší rytíři obsluhovali krále u stolu. Guiskard s Richardem mu nosili chléb, Renald maso a Alard víno: to byla pro každého veliká čest a vyznamenání. Král jedl chleba málo, víno si doléval vodou, ale čtvrtku berana snědl za malou chvíli.

Když hostina skončila, přikázal král odnést džbány, mísy i stoly, a všichni se bavili podle své povahy. Renald usedl s mladičkým královým příbuzným ke křišťálové šachovnici a oba hráli šachy s takovou vášní, že ani neslyšeli a neviděli, co se kolem nich děje, jako by byli v paláci sami dva. Renald byl klidnější a rozvážnější, proto se štěstí začalo brzy přiklánět na jeho stranu: už měl vítězství na dosah ruky, už sáhl po figurce, aby dokončil hru posledním tahem. Jeho soupeř se však nechtěl dát zahanbit a v poslední chvíli strčil loktem do šachovnice tak prudce, že se figurky skácely a spadly na podlahu. Renald pohlédl na svého protivníka a přátelsky se usmál, ale ten se hněvem jen třásl a Renaldův úsměv ho popudil ještě víc. Vyskočil a ukázal prstem na Renalda:

„Tohle se mezi dobrými hráči nedělá! Viděl jste, že už mám vítězství na dosah ruky, proto jste pohnul šachovnicí!“

Renaldovi začala vřít krev v žilách, ale opanoval se a pravil mírně: „Jistě o tom ani nevíte, ale sám jste v zápalu hry pohnul šachovnicí. Byla to náhoda, proč se tedy hněvat? Můžeme začít znovu.“

„S vámi? Hrát s podvodníkem? To není důstojné!“

Renald vyskočil, ale jeho protivník už byl připraven a udeřil ho tak prudce, že Renaldovi vytryskla krev. Ajmonův syn sáhl po zbrani, ale v poslední chvíli si uvědomil, že by tím urazil hostitele, a tady byl hostitelem sám král. Opanoval se, obrátil se a zamířil ke králi, který živě rozprávěl v hloučku svých nejvěrnějších rádců.

„Pane,“ řekl Renald, „váš příbuzný mě urazil a zneuctil. Z poslušnosti před vámi jsem se však nepomstil a přenechávám vaši moudrosti, abyste rozsoudil, kdo je v právu a kdo není.“

Král byl naneštěstí zabrán do rozmluvy a neslyšel, co říká; proto jen odmítavě mávl rukou a znovu se obrátil k rádcům. V Renaldovi vzplanul hněv.

„Pane,“ zvolal pobouřeně, „když nechcete hovořit o mně, promluvte aspoň o mém strýci, kterého jste zabili v Bouloňském lese, třebaže s vámi uzavřel smír! Jemu se také stala křivda, a co jste učinil, abyste ji napravil? Nic jste neučinil, ani slovo jste o tom nepromluvil!“

Tentokrát slyšel král dobře, zamračil se a lehce udeřil rukavičkou Renalda přes tvář, aby mu dal najevo svou nevůli: nebylo zvykem, aby mladičký rytíř hovořil s králem tak neuctivě. Bylo to jen pokárání, nic víc, ale pro Renalda znamenalo strašlivou urážku. Obrátil se, a v tom okamžiku spatřil rozesmátou tvář králova příbuzného, svého horkokrevného spoluhráče: ještě stál nad šachovnicí, díval se na Renalda a vysmíval se mu do očí. To už se Renald nedokázal opanovat: přiskočil k němu, zdvihl těžkou šachovnici vysoko nad hlavu a srazil svého soupeře k zemi.

„Nasad'te mu pouta,“ zvolal král, „nasad'te mu ihned pouta, a do vězení s ním! Za takový čin nevyvázne bez trestu!“

Nastala vřava, zableskly se meče. Všichni se vrhli na Renalda, ale ten se bránil jako lev. Po bok se mu postavili jeho tři bratři, kryli se navzájem a pomalu ustupovali na chodbu; sotva ucítili, že mají kolem sebe volněji, rozběhli se k mramorovým schodům a ještě v běhu odráželi rány protivníků. Zmatek byl veliký, v šeru chodeb nikdo nevěděl, co se děje a kdo vlastně proti komu bojuje, pronásledovatelé se pletli navzájem, a tak se podařilo čtyřem bratrům uniknout z paláce: venku pod starou olivou skočili všichni na Bajarda, Renaldova koně, a ten se s nimi rozletěl ulicemi noční Paříže, propletl se opuštěnými uličkami, kde bloudili jen potulní psi, projel bránou; už byli venku v polích, už byli v černém lese.

Celou noc, dnem i nocí ujížděli přes lesy, kopce a údolí, brodili se přes řeky, až dojeli domů, do rodné Dordoně. Když vypověděli matce všechno, co se přihodilo, propukla matka v pláč:

„Synáčkové, dozví-li se král, že jste se vrátili na rodný hrad, těžce potrestá vašeho otce: každý, kdo vás ukryje, je od této chvíle královým nepřítelem – vždyť jsou z vás štvanci! Nikdo vám nesmí podat kousek chleba, nikdo vám nesmí poskytnout střechu nad hlavou ani na jedinou noc! Nezůstávejte tady, prosím vás o to, jinak stihne neštěstí vašeho otce. Synáčkové moji, dám vám všechno, co mám, ale odejděte co nejrychleji.“

„Poslechneme vás, matko,“ řekl smutně Renald, protože věděl, že matka má pravdu. Všichni se s ní rozloučili, vyjeli z brány a vydali se nazdařbůh cestou necestou, ani nevěděli, kam jedou a kde je cíl jejich putování; vzdalovali se od domova a po tvářích jim stékaly slzy lítosti. Ohlíželi se, dokud viděli poslední hlásku, poslední věžičku, ale i ta jim nakonec zmizela v dálce. Byli sami, docela sami.

Dny mýjely, střídaly se s nocí, čtyři bratři jeli opuštěnými cestami, ve slunci i v plískanicích, v úpalu i v dlouhých studených deštích. Dojeli až k řece Móse, sevřené mezi skálami; teprve tam, v horách nekonečného Ardenského lesa, našli příhodné místo. I postavili si na skále s pomocí lidí zblízka i zdaleka pevný hrad a dali mu jméno Montesor.

A jak dřív ubíhaly dny, ubíhaly teď týdny, měsíce, roky: bratři nezapomínají na křivdu a král daleko v Paříži nezapomíná na svůj hněv.

Po sedmi letech se doslechl král, že čtyři bratři žijí daleko v Ardenách v opevněném hradě: nepokořili se, nepodali ruku k smíru, žijí volně jako ptáci, nikdo je nepotrestal za to, co učinili kdysi dávno před královými zraky, v jeho vlastním paláci, před tolikerýma očima!

Shromáždil své věrné rytíře a vytáhl s nimi na dalekou cestu k Ardenskému lesu, k hradu Montesoru, kde žijí čtyři bratři; i staříčkému Ajmonovi, jejich otci, důrazně přikázal, aby ho doprovázel.

Když se jezdci přiblížili k Ardenskému lesu, ovanula je hrůza z temných a hlubokých hvozďů, avšak král je netrpělivě pobízí:

„Nevšímejte si nebezpečí a nedbejte na běsy, kteří se skrývají ve strašných lesích: musíme smazat urážku krále!“

Trubači zatroubili na polnice, a troubili tak silně, že smečky vlků prchaly hlouběji do lesa a medvědi se ukrývali ve skalních doupatech. Vojsko se prodíralo po klikatých stezkách, pomalu postupovalo hlubokými lesy přes bažiny i zelenými houštinami, kde bylo šero a vlhko i v poledním slunci; neznámá tíseň je všechny svírala a brala jim dech.

Tak jeli dlouhé dny, až spatřili v dálce na vysoké skále hrad čtyř bratří. Vysoko proti nebi byl přilepen na skále jako orlí hnízdo, a kolem dokola jen vysoké hory a hluboké propasti, rozervaná údolí a strmé skály, strže, houštiny a pralesy. Z jedné strany Mósa, z druhé strany propast – jak jen se přiblížit, a odkud?

Guiskard, Alard a Richard se právě vraceli z lovu; v dálce zahlédli v sluneční záři lesk zbraní a uslyšeli vzdálený hluk. Opatrně se vydali blíž, a jak tak jeli travnatou lesní stezkou, potkali osamělého poutníka.

„Kdo to jede našimi lesy?“ zeptal se Guiskard, a poutník si pozdychl:

„Zase nás čekají nové útrapy! Král Karel s velikým vojskem vytáhl do Ardenského lesa, aby pokořil Ajmonovy syny. Čí vojsko by to mohlo být, nejsou-li to královští?“

Bratři poděkovali, pobídli koně a tiše jeli lesem blíž, aby uviděli sílu králova vojska. Na opuštěné lesní planince však znenadání narazili na skupinu jezdců v plné zbroji; Richard, nejmladší, předjel neohroženě blíž a zeptal se rytíře v čele cizích mužů:

„Pane, co pohledávají vaši jezdci v tomto lese, a kdo jste?“

„Jsme z vojska krále Karla,“ odpověděl rytíř a sevřel v ruce pevněji kopí. „Přijeli jsme, abychom srazili ze skály hnízdo čtyř bratrů, protože se nechtějí poddat králově moci.“

Richard místo odpovědi pobídl koně a vyřítil se proti hloučku. Královští jen stěží odrazili prudký a nečekaný útok, obrátili koně

a ujížděli zpátky ke králi, aby mu pověděli, co se stalo; jeden kůň však běží bez jezdce, s rozřátým sedlem: jezdec leží na palouku v trávě, s očima do nebe. Tři bratři mu vzali meč, nemeškali a stržemi i úvaly se vrátili co nejrychleji k hradu. Na dřevěném padacím mostě před bránou je potkal Renald a přivítal je s úsměvem:

„Nuže, bratříčkové, jaká byla kořist?“ Náhle spatřil cizí meč v Richardových rukou, přestal se usmívat a zeptal se: „Kde jste vzali tu cizí zbroj se zlacenou rukojetí? To přece není náš meč!“

Bratři projeli bránou a slezli z koní. „To je naše kořist, bratře. Královské vojsko táhne k Montesoru, a je ho veliká síla! Už jsme se utkali s prvním houfcem a toto jsme získali jako důkaz.“

Renald pohlédl ještě jednou na meč královského jezdce a obrátil se. „Pojďme se raději podívat z oken, kolik jich je!“

Zdvihli padací mosty, uzavřeli brány a z nejvyššího okna hlavní obranné věže se zadívali dolů do lesů, které se vlnily mezi skálami od obzoru k obzoru; tak čekali na královské vojsko.

Karel však poslal napřed jen malý hlouček, vedený zkušeným bojovníkem, rytířem Ožierem z Dánska. Když přijeli ke skále, viděli už jen zavřené brány a zdvižené mosty; nezbývalo jim než se obrátit a odjet s nepořízenou.

Pověděli králi, že obránci hradu jsou připraveni; ale Karel se nechtěl vrátit do Paříže jen proto, že jeho věrní narazili na zavřené brány, a slavnostně slíbil přede všemi jezdci, že neodtáhne dřív, dokud bratry nepokoří. Zase zahlaholily polnice, zavřeštěly trubky, vojsko se dalo do pohybu a zamířilo k Montesoru. Už jezdci spatřili kamenný hrad vysoko proti nebi, dech se v nich úžil, když viděli strmé skály a propasti, když zahlédli bílou pěnu ve vírech řeky Mósy.

Zastavili se na příhodném místě, král svolal své barony a přísně jim přikázal:

„Uzavřete všechny cesty, aby se nikdo nemohl přiblížit k branám, a hlídejte každý vchod a každou skulinku do toho skalního hnízda. Však přijdou prosit, až nebudou mít co jíst, až jim žízeň spálí hrdla!“

Před hladem je nezachrání ani vysoká skála, před žízní je neubrání ani nejpevnější hradby nad řekou.“

„Pane,“ ozval se jeden z jezdců, „snad by bylo dobře poslat nejdřív k Renaldovi posla. Ať vydá svého bratra, který nás napadl na lesním palouku! Když ho vydá, bude to znamení ke smíru.“

Král zvážil radu a souhlasil. Brzy uviděli čtyři bratři z okna věže, jak se k bráně hluboko pod nimi blíží poslové na koních a jak mávají zelenými větvemi na důkaz přátelských úmyslů.

„Co chcete?“ zvolal Alard z okna věže, „a kdo jste?“

„Pane, jsme poslové a chceme mluvit s Renaldem. Sám král nás posílá.“

Alard seběhl po dřevěných a kamenných schodech, přikázal otevřít bránu, dal spustit padací most; přivítal zdvořile posly a odvedl je do hradní síně.

Renald je pozdravil, zvědavě si je prohlédl a čekal na jejich slova; poslové dlouho neotáleli, bylo jim v těsném hradě úzko a rádi by už byli zase u svých.

„Vydejte nám svého bratra,“ řekl jeden z nich. „Toho, který na nás zaútočil na planince v lese. Učiníte-li tak, král vám odpustí a odtáhne zase zpátky – to praví naše poselství.“

„Kdybych si vás tak nevážil,“ odvětil Renald, „věru bych nepustil v pokoji posly, kteří přišli se vzkazem tak ponižujícím! Bratr, a zradit vlastního bratra? Vraťte se ke králi, my zůstaneme na své skále, a všichni čtyři. Víc už nemám co říci.“

Poslové se vrátili do údolí s nepořízenou; král vyslechl jejich zprávu a přikázal oblehnout hrad ještě důkladněji. Ale čtyři bratři znali ve skalách každou stezičku, každý strom a každíčký kámen, znali pěšiny ve stržích a v houštinách podle řeky. Proplížili se vždy za šera nebo za ranní mlhy kolem svých obláhatelů a za jejich zády štváli v lesích medvědy a jeleny, v zátočinách řeky lovili sumce; nikdo na hradě neměl hlad ani žízeň, všichni pili nejlepší víno a jedli srnčí maso.

Měsíce ubíhaly a Karel poznal, že obléhatelů je málo, že nestačí uhlídat všechny stezky mezi skálami a ve stržích. Rozeslal proto posly do všech krajin své země a žádal o posily; tak se kruh kolem hradu svíral stále pevněji a pevněji, obránci už nemohli vycházet, kdy se jim zachtělo, a museli podnikat odvážné výpady v plné zbroji, v pancířích a s mečem v ruce. Když přišla zima, všechno se ještě zhoršilo a obležení i obléhatelé zakoušeli zlé chvíle. Tábor královských jezdců zapadl sněhem, ve stanech namrzla přes noc jinovatka a železná zbroj studila a zábla.

Ale i obleženým bylo krušno: neměli čím topit a chladné stěny jejich opevnění byly jako z ledu. Když se přece jen někomu podařilo proniknout kruhem obléhatelů, prozradily ho stopy ve sněhu a jen stěží se zachránil útekem po krkolomných stezičkách vysoko ve skalách.

Pomalou končil třicátý měsíc obležení. Král už byl unaven, ale nechtěl odtáhnout s nepořízenou. Jednoho dne svolal své nejbližší k radě.

„Moji věrní, zle nás trápila zima, a konce obléhání nikde nevidět. Montesor je pevný, těžko jej dobudeme: ani za třicet měsíců jsme nepokořili obránce hladem a žízní, avšak nás málem zkrušil mráz a sníh. Co učiníme?“

Vystoupil rádce Ervis, narozený na břehu švýcarského jezera.

„Králi, vím o způsobu, jak pokořit Renalda a jeho bratry: když nepomáhá síla, zbývá ještě lest. Odměnu žádám jen jedinou – chci tento hrad, až nám padne do rukou, a území kolem něho. Nic víc. Od této chvíle do osmi dnů bude Montesor v našich rukou.“

„Slibuji,“ pravil král Karel, „že dostanete Montesor a město Laon k tomu, když bude Renald do osmi dnů pokořen.“

Druhého dne za svítání se oblékl Ervis do pancíře, vsedl na arabského koně a na krk si zavěsil štít, pomalovaný květinami, pobídl koně a stezkami ve stržích se pustil k hlavní bráně. Sníh právě tál, všude bylo plno vody a bláta, za malou chvíli byli jezdec i kůň po-

stříkání od hlavy až k patě. Zastavili před příkopem u hlavní brány a čekali; když se nad bránou objevily tváře strážců, začal Ervis žalostně volat:

„Přátelé, pomozte, jsou mi v patách! Radil jsem královi smír, ale špatně jsem dopadl! Řekl jsem, že už jsme všichni zbědovaní zimou a útrapami obléhání, ale král se velmi rozhněval. Prý jen zrádce může radit ke smíru! Stěží jsem unikl, spustte rychle most a smilujte se nade mnou, než mě dostihnou královi jezdci!“

Ervis se přitom vylekaně ohlížel zpátky a předstíral, že má strach. Chvíli čekal, potom zaskřípaly řetězy a přes hlubokou průrvu se spustil dřevěný most. Ervis projel rychle bránou a most se zdvihl.

Strážci předvedli Ervise před čtyři bratry.

„Jak se daří králi?“ zeptal se Renald, když vyslechl jeho nářky.

„Věřte, že zle! Jarní vítr z hor zpřevracel stany a voda z tajícího sněhu zatopila celý tábor – mnoho hrdinů se utopilo v rozbouřených vlnách řeky! Král se rozhodl nad tolikerou bídou, že zruší obléhání a že odtáhne zpátky do Paříže. Nepotrvá dlouho a budete zas volní!“

Jak se zaradovali čtyři bratři, když uslyšeli tu zprávu! Objímali se, plakali radostí, dlouho do noci zněl z Montesoru smích a zpěv. Teprve pozdě po půlnoci ulehli všichni ke spánku; Ervisovi dali za dobrou zprávu nejlepší lůžko z celého Montesoru.

Ervis ulehl, ale nespál. Čekal, s otevřenýma očima hleděl do tmy, a když bylo všude úplné ticho, povstal a vyplízl se z hradní chodby do uliček u hradeb, až se dostal nepozorovaně k vedlejší nehlídané brance. Za brankou už čekalo ve svahu sto královských jezdců v plné zbroji; Ervis otevřel, pomalu spustil padací můstek a první kůň vkročil na dřevěná břevna. Můstek byl však úzký, kůň zavadil kopytem o postranní trámec, úder zaduněl v nočním tichu a probudil Alarda. Chvíli naslouchal, už jasně slyšel podkovy a jezdce; vyskočil spěšně a probudil ostatní bratry. Všichni běželi k Ervisovi, ale lůžko bylo prázdné a vychladlé. Na stropě komnaty se objevil

odlesk plamenů, venku se vznášel křik. Bratři rychle oblékli pancíře, přiskočili k oknům, ale jediný pohled stačil, aby poznali, že je s nimi zle; plameny už šlehaly na všech stranách, královští se míhali všude, kam jen oko dohlédlo, zaplnili hradní uličky a postupovali k obydlí čtyř bratrů. Na ústup do obranné věže už nebyl čas, zbývalo jen jediné: postranní brankou opustit hrad a zachránit alespoň holé životy.

Vyběhli do uliček, ale viděli, že ještě není všechno ztraceno, že se jejich lidé brání: nevzdali se ani proti přesile a zradě, nesložili zbraně.

„Teď nemůžeme odejít,“ zvolal Renald, „když naši bojují! Zůstaneme s nimi, i kdyby nás to stálo život!“

Vrhli se do bitevních řádů, obránci se kolem nich rychle seskupili a zle dotírali na útočníky. Vyznali se ve spleti hradních uliček lépe než královští, napadali je ze všech stran s takovou prudkostí, že jezdci začali váhat, už nepostupovali, bránili se na místě a rozhlíželi se, odkud jim přijde pomoc a posila.

Ve světle plamenů zahlédl Alard Ervise: stál na hradbách a troubil na roh – dával znamení dalším královským jezdcům. Alard se k němu rozběhl, avšak také Ervis ho spatřil, zahodil roh a prchal podle hradby; nevyzval se však mezi stavbami pod hlavní obrannou věží, vběhl do slepé uličky, a tam ho bratři dostihli. Uvěznili ho, vyběhli znovu k hradbám a podařilo se jim zdvihnout padací most, aby do hradu nemohla posila, která už se blížila svahem vzhůru. Jezdci, kteří zůstali venku, nemohli dovnitř, a ti, kteří už byli v hradbách, nemohli uprchnout před hněvem obránců.

Bylo to však trpké vítězství! Za ranního svítání se dívali čtyři bratři z okna vypálené věže do hradních uliček; z trosek se kouřilo, brány byly ještě napůl vyvrácené, všude zkáza na zkázu a čpavý dým spáleniště. To nejhorší ze všeho se měli teprve dovědět: v plamenech shořely poslední zásoby. Když to Renald uslyšel, rozhodl s těžkým srdcem:

„Hrad je vypálený, zničený. Už nemáme obilí ani víno, oves ani pšenici. Bylo by bláznovství zůstat tady dál!“

A bratři odpověděli: „Učiníme, jak rozhodnete.“

Vyčkali znovu noci, a sotva padl soumrak, vyjeli z brány. V čele smutného průvodu jel Renald na Bajardovi a truchlivě se ohlížel po zčernalých troskách svého hradu, v jehož zdech se bránil sedm dlouhých let proti královským. Sedm dlouhých let se hájili bratři proti nespravedlnosti, a sedm dlouhých let tu byli šťastni. Obrysy rozvalených zdí se pomalu ztrácely ve tmě, ve vzduchu ještě tkvěl pach požářišť; smutně a mlčenlivě jeli nocí.

S ranním rozbřeskem vtrhlo Karlovo vojsko do hradu, ale našlo jen dýmající trosky a pobožené zdi. S takovým vítězstvím nemohl být král spokojen! Dobyl jen mrtvého kamení, bratři zůstali nepokořeni a jsou volnější než dřív, nepoddali se ani v největším neštěstí.

Zachvátil ho hněv a vydal se s celým vojskem za uprchlíky. Brzy našel stopu a rychle se k nim blížil: neměli tak velký náskok, aby se zachránili, protože v noční tmě mohli postupovat po lesních stezkách jen krokem. Renald spatřil pronásledovatele, rozhlédl se po krajině a řekl svým bratrům i ostatním lidem z Montesoru:

„Král se blíží. Je nás málo a bitvě se nevyhneme. Alard s Guiskardem ať vedou čelní houfce, Richard a já zůstaneme s ostatními vzadu a budeme vás krýt jako zadní voj. Když do večera nedostihneme hor Ardenského lesa, jsme zachráněni.“

Bratři řekli: „Učiníme, jak přikazujete.“

Pobídli koně k trysku, ale také král zrychlil postup. Jeho jezdci štváli koně a blížili se k unaveným uprchlíkům víc a víc, už si připravili štíty a chystali se k boji; v zápalu štvance však nezapozorovali, že se den naklonil, že se už začíná stmívat. Soumrak padl na hory a lesy a král si uvědomil, že je další pronásledování marné. V posledním světle zapadajícího slunce spatřil uprchlíky, jak vjíždějí do soutěsky k houštinám hlubokého lesa: v lesních stržích je už nenajdou, a vjet za nimi do soutěsky by bylo příliš nebezpečné. Pochopil, že je pozdě,

a přikázal zastavit; vyčerpaní jezdci ulehli do trávy a usnuli v pancířích a s rukou na meči, tolik byli unaveni dlouhým stíháním. Jen král nemohl usnout, dlouho se díval do tmy a myšlenky se mu honily hlavou. Na nebi už bylo plno hvězd, ale král stále neusínal; nakonec povstal, probudil nejstaršího rádce a zeptal se ho, co nyní učinit.

Rádce dlouho mlčel a naslouchal, jak vítr šumí v lesích. Potom sklonil hlavu a řekl tiše:

„Vraťme se domů, pane, taková je má rada. Dost dlouho jsme bojovali, a vítězství je vzdálenější, než bylo na počátku; bratři unikli do hor, sotva je už pokoříte!“

Král neodpověděl, mlčel, beze slova se vrátil do svého stanu.

Sotva se rozbřeskne ráno, dá Karel svolat celé vojsko a předstoupí před bojovníky.

„Pane,“ otázce se jeden z rytířů, „co učiníme? Povězte nám, zda máme pronásledovat uprchlíky do houštin Ardenského lesa, mezi vlky, medvědy a lišky!“

„Vraťte se všichni domů,“ praví král, „a věrně hlídejte své domovy a vlast před úklady nepřátel. O to vás prosím a to vám nařizuji: rozejděte se v pokoji. Jen malý oddíl jezdců ať se pokusí na zpáteční cestě dostihnout bratry, najde-li jejich stopu.“

A všichni odpovídají sborem: „Učiníme, pane, jak přikazujete.“

Král rozpustil vojsko a skupinky jezdců se vydaly na cestu domů. Kolik se jich však už nikdy nevrátí, kolik jich zůstalo v Ardenském lese za dlouhá léta bojů, v rozvodněné Móse při jarních oblevách, v hlubokém sněhu na dně strží!

Karel zamířil k Paříži, už myslí na zelený mramor svého paláce, ale zloba doutná v jeho srdci dál a postačí jen malá jiskřička, aby se proměnila v požár. Cítí se pokořen, netěší ho rozvaliny vypáleného a dobytého Montesoru. Vrací se domů, ale na čele má o vrásku víc. Kdy jenom potrestá hrdost Ajmonových synů?

Klikatými lesními stezkami se vrací i skupina králových rádců a věrných: král jim přikázal, aby na zpáteční cestě pobili uprchlí-

ky, najdou-li jejich stopu. Mezi rádci je i staříčkový Ajmon, otec čtyř bratrů. Spěchají, všichni jsou už myšlenkami doma, ale náhle jezdci v čele houfu prudce strhnou otěže koní a bez dechu shlížejí do zeleného údolí: u studánky v trávě tam spí čtyři bratři, a opodál při okraji lesa odpočívají všichni jejich věrní obránci.

Bděli celou noc, aby je královští nepřekvapili; když se do rána nic nepříhodilo, cítili se v bezpečí a usnuli hlubokým spánkem. Stěží se jim zdá o nebezpečí, které je tak blízko!

Houf jezdců se dal znovu do pohybu, sjíždí trávou do údolí mezi lesy, blíž a blíž ke studánce, kde spí čtyři bratři tak hluboce, že je neprobudí ranní zpěv ptáků ani zazvonění podkovy o kámen, ani vrzání kožených sedel. Dívá se na ně Ajmon, jejich otec, a vidí, že jsou ztraceni. V poslední chvíli se vztyčí ve třmenech a vykřikne ze všech sil:

„Renalde, zachraňte se!“

Probudili se, ale už si nestačili ani protřít oči, královští letí údolím tak rychle, že se tráva vlní jako při velikém větru. Vyskočili, chopili se zbraní, ale už bylo pozdě: jen málo jich dosáhlo ochrany lesních houštin.

Prchají mezi stromy, tři bratři na koních, čtvrtý, Alard, běží za nimi pěšky. Prodírá se houštinami, větve ho šlehají do tváře, potácí se únavou i vyčerpáním; rukama se přidržuje stromů, aby nepadl, nohy se mu boří mezi kapradinami.

Renald vidí, že bratr je na konci sil, zastaví Bajarda a pomáhá Alardovi vystoupit na široký hřbet svého hřebce. A Bajard je dobrý kůň, v celé zemi není takového; i s dvojitém nákladem letí jako šíp, proplétá se stezkami, přeskakuje vyvrácené kmeny, vyhýbá se močálům a mokřadiskům s brčálovou trávou.

Pronásledovatelé jsou jim v patách, dotírají na ně při každém kroku, nepopřejí jim oddechu, spánku ani odpočinku, Renaldův houfec řídne a řídne. V podvečer jednoho dne spatří královští jejich zubožený hlouček na skalním hřebenu; Renaldových jezdců je už tak málo,

že se Ajmonovi sevře srdce při tom smutném pohledu a vyzve ostatní, aby zanechali štvanice a vrátili se do Paříže. Uposlechlí bez váhání: všichni už touží po domovech, všem je úzko v Ardenském lese.

Přijeli do Paříže, a staříčký Ajmon předstoupil před krále se sklopenou hlavou:

„Pane, už je jich jen hrstka, žijí v hlubokých lesích jako štvaná zvěř. Vaši jezdci jim způsobili mnoho ztrát, avšak ani oni nevyvázli bez pohrom. Odpuště mi, králi, nemohl jsem je pokořit: jsou to moji synové.“

„Špatně jste mi posloužil,“ mračí se král. „Takovou službu nemám rád a nejraději bych s vámi naložil stejně, jako naložím jednou s nimi: pamatujte si to dobře!“

Otec vyšel z obřadní síně, vsedl na koně a nezastavil se až před bránou svého hradu. Jak dlouho už neviděl ty drahé zdi! Sestoupil ze sedla pod větvemi jedle a vyšel nahoru do komnat, aby všechno pověděl své ženě – o útrapách i pokoření, o dlouhých válečných letech, o obléhání Montesoru i o bojích a pronásledování v lese.

Matka čtyř synů napjatě poslouchá, srdce se jí svírá, přeruší Ajmona:

„A všechno přežili – jsou ještě naživu?“

„Žijí,“ přikývl Ajmon. „V bídě a v neštěstí, ale nepokořili se.“

Nepoddali se, ale je jim těžko, přetěžko. Žijí v Ardenském lese, v jeho hlubokých hvozdech a houštinách, na pasekách uprostřed lesů; jejich jedinou potravou je maso zvířat, žízeň hasí vodou ze studánek a z lesních potoků. Avšak zima se blíží, je jim stále hůř a hůř. Neodvažují se přijít blíž k vesnicím, zdaleka se vyhýbají hradům a cestám, umírají hladem.

Ze všech obránců Montesoru už zbyli jen čtyři bratři a jejich tři přátelé, a všichni mají společně jen tři koně. I zvířata jsou vyhublá na kost, uškubávají suché listí ze stromů i kořínky bylin, a když najdou kapradí, pak mají svátek! Už dávno neviděli oves, dávno neochutnali zrní, žebra jim napínají kůži, hlavu mají svěšenou. Jediný Bajard ji nosí vzhůru, jemu jedinému se leskne srst, jako by ji někdo vyhře-

belcoval, svaly mu hrají a nohy má stále rychlé jako strunky, oči mu svítí; nic nevadí, že už nosí na hřbetě všechny čtyři bratry – však jsou dávno lehčí a hubení, že by je ani vlastní matka nepoznala.

Nejhůř je jim v zimě; a nebyla jen jedna, sedm jich bratři prožili v Ardenském lese, jednu horší druhé. Už byli vyhublí na kost, zarostlí a celí černí, cáry z nich visely. Drátěnou košili svého pancíře už nosili přímo na těle – dávno zrezivěla v mrazu, byla jako ledový krunýř a víc studila než hřála, ale aspoň je chránila před mrazivým větrem. V studených podzimních deštích či v dlouhých chumele- nicích a ve vichřicích lehali v lese, každý pod jiným stromem, se štítem na ramenou. Ve spánku je chránily větve smrků, a toho nejubožejšího z nich zahříval Bajard svým tělem a dechem. Ve tmě pukaly stromy mrazem i pod tíhou sněhu a bratři ulekaně vybíhali ze svých úkrytů do vánice, ale jen vítr hvízdal a závěje rostly a rostly. K čemu by jim však byly zbraně, když meče už dávno rozežral rez a na ostří byl jeden zub vedle druhého! V nekonečných zimních dnech bloudili po lese, aby se zahřáli, ale mráz jiskřil, oslepoval oči a v rezivě zbroji bylo zima jako v hladomorně, ledový vítr roztrásal údy a bral odvahu i poslední naději. Ach, jak byla každá zima dlouhá a jak toužebně si přáli, aby už přišlo jaro!

Jednoho dne na konci sedmé zimy ucítili na tvářích teplý a vlhký vítr; sníh začal měknout a tát, lesní potoky se rozvodnily, v korunách stromů se ozvali ptáci, bylo jaro. Na paloucích se objevila první zelená travička, vyhublí koně se pásli celé dlouhé dny. A jak slunce stoupalo na nebi výš a výš, s přibývajícím teplem narůstal v srdcích čtyř bratrů i stesk. Jednou k večeru, když se v lesní úžlabině rozpustil poslední zbytek špinavého sněhu a když nebe bylo modré od obzoru k obzoru, oslovil Renald své tři bratry.

„Těžko je mi u srdce, když vás vidím tak zbědované; tíží mě vaše bída, ne moje. Mnoho jsme zakusili v Ardenském lese: skrývali jsme se v zimě i na jaře a prchali z místa na místo jako štvaná zvěř před lukem lovce. A tak nemůžeme žít a nevědět, co s námi bude zítra či

nazítří – jednou nás polapí, dříve nebo později. Musíme něco udělat, abychom změnili svůj smutný osud! Kdo si ví rady, ať vystoupí a řekne, co máme učinit.“

„Na mou věru,“ ozval se smutně Alard, „zkrušilo nás těch sedm let! Mám však jednu radu a zařídíme se podle ní, bude-li se vám zdát dobrá a prospěšná: mnoho jsme zkusili, ale mnohem víc jistě zkusila naše matka v Dordoni; co jen se asi pro nás naplakala! Pojdme se na ni podívat, snad nám bude umět poradit; a třebas by nám nepomohla, aspoň ji uvidíme, aspoň ji na malou chvíli zahlédneme!“

„Bratře,“ pravil Renald, „dobře jste promluvil, a vydáme se hned na cestu.“

Byl máj, stromy kvetly a jezdcům nad hlavami zpívali ptáci. Jeli a jeli, ve dne odpočívali a spali v úkrytu houštin, aby je nikdo nespatrił, v noci putovali cestou necestou. Mnoho nocí probloudili, než spatřili jednou zrána nad korunami stromů věž rodného hradu. Zastavili se, dlouho se dívali v dojetí na známé střechy, na kamenná cimbuří a na zubaté hradby. Teprve po chvíli promluvil Renald:

„Jakou neopatrnost jsme učinili, že jsme se vydali tak blízko k lidskému obydlí! Vejdeme-li do podhradí, či dokonce do ulic hradu, chytí nás a odsoudí k smrti!“

„Řekl jste pravdu,“ pravil Richard, nejmladší z bratrů, ale Guiskard zavrtěl smutně hlavou:

„Zapomněli jste? Už přece nejsme v Ardenském lese; kdo nás tady pozná? Zhubli jsme na kost a zarostlí jsme jak medvědi z hor; můžeme v bezpečí vstoupit do ulic mezi lidi, a učiníme tak raději hned, ať zbytečně nevzbudíme podezření.“

Ukryli koně v lese, rozloučili se s třemi přáteli, kteří s nimi sdíleli léta útrap, a vstoupili do hradní brány. Lidé se na ně dívali s podivem, zastavovali je a ptali se jich: „Odkud přicházíte a kdo jste?“

„Neptejte se,“ odpovídal Renald, „k čemu je to dobré?“ Lidé pokyvovali hlavami, jedni je měli za žebráky, druzí za poutníky, třetí za obyčejné tuláky a pobudy, ale nepoznal je ani jediný.

Čtyři bratři kráčeli přímo k obydlí hradního pána; u vchodu se doslechli, že jejich otec odjel před několika dny s družinou na lov a ještě se nevrátil. Vešli tedy do velké síně a posadili se za stůl, za kterým vždy sedali poutníci a žebráci. Seděli bez hnutí, srdce se jim svíralo, a jak se dívali kolem sebe, řekl náhle Renald tiše a rozechvělým hlasem:

„Alarde, pohleďte, tam jde naše matka; co máme učinit, co říci, kam se skrýt?“

Všichni se dívali, jak pomalu přechází síní; viděli, jak zestárla, vlasy měla šedivé, drobná byla jako věchýtek.

„Bratře,“ řekl Alard a hlas mu vázl v hrdle, „jděte za ní, povězte jí všechno o našem trápení!“

„Ne,“ zašeptal Renald, „ještě není čas; počkejte aspoň chvíli!“

Seděli, mlčeli a dívali se; byli rozedraní na cáry, ubozí a vyhublí – tak vyhublí, že se matka zastavila v úleku, když spatřila ty čtyři strašné tváře. Brzy však potlačila strach a laskavě k nim promluvila:

„Vítejte, poutníci, a odpusťte, že jsem vás neviděla, jakmile jsem vešla. Špatně mi slouží zrak, do krve jsem si vyplakala oči pro své čtyři syny. Sed'te a najezte se dosyta! Snad i moji synkové jednou takto spočinou, snad i je někdo přivítá u stolu s jídlem a pitím; vždyť jakou bídu jste vy zakusili, zakoušejí oni bez přestání, pokud ještě vůbec žijí. Dám vám jídlo i oblečení, jako bych to dávala jim; kolik let jsem je už nespatriila!“

„Co se s nimi stalo, paní?“ zašeptal Richard a díval se přitom do země.

„Už je tomu dávno, co jsem je poslala do Paříže pro zlaté rytířské ostruhy. Měli mladou horkou krev a nesnesli příkoří od nikoho, ani od samotného krále; museli proto uprchnout a dlouho se skrývali jak divoká zvěř po horách a lesích. Zůstali však při sobě, postavili si hrad v Ardenském lese a tam žili v ústraní a sami; lovili ryby v řece a medvědy v lesích. Avšak král jim neodpustil a vydal se za nimi s velikým vojskem: po dlouhém obléhání hrad zapálil a vyhnal

bratry do lesů. Co bídy zakusili bez střechy nad hlavou v zimních chumelenicích a v mrazech! Ani nevím, zda ještě žijí či zda už hladem zemřeli někde v závějích, daleko od cest a od lidských příbytků. Všichni jsou proti nim, jen moje srdce jim zůstalo věrné: co jsem se pro ně naplakala!“

Renald svíral rty a opálená tvář mu pobledla vzrušením. Matka se na něj podívala pozorněji a uviděla, že mu v obličeji vystoupila temně fialová klikatá čára. Byla to jizva od zranění, které si Renald způsobil při dětské hře jako malý chlapec. Matka se zadívala na jizvu a přistoupila blíž. „Renalde,“ řekla a svět se s ní zatočil, „jsi-li Renald, proč se mi zapíráš! Synáčku, zapřísahám tě, jsi-li Renald, řekni mi to hned.“

Když to Renald uslyšel, zakryl si tvář dlaněmi, aby nebylo vidět, že pláče. Ale matka uviděla, jak se mu hrnou slzy mezi prsty, a už víc nepochybovala: rozpřáhla ruce, aby ho objala a políbila, a po něm i všechny ostatní; hladí je a líbá, jako by jejich setkání nemělo nikdy skončit. Bratři mají hrdlo stažené dojetím, za živý svět by ze sebe nevypravili jediné slovo.

„Děti moje, a neměli jste v té bídě ani jednoho přítele, který by vás potěšil a pomohl vám snášet útrapy?“

„Ano,“ řekl Renald, „vás jsme měli. A ještě tři bojovníky, ti jediní přežili všechny strasti a vytrvali s námi až do konce. A také Bajarda, svého koně – tisíckrát nám zachránil život, když byli královští v přesile nebo když nám mráz krátil dech: těžko vypovědět, kdo byl horší nepřítel, zda mráz, sníh, či hlad, anebo královo vojsko!“

„Kde jste zanechali ty tři,“ zeptala se matka, „proč tady nesedí s vámi? Zavolejte je do paláce, ať si odpočinou po tolika strážních!“

Přivedli tři přátele a posadili je k prostřenému stolu, Bajarda zavedl do stáje mezi nejlepší hřebce a dali mu oves a seno.

Matka sedí mezi svými syny, nemůže se na ně vynadávat, vyptává se znovu a znovu. Synové jedí a pijí, vyprávějí jeden přes druhého: tolik je toho co povědět, když se matka sejde se syny po mnoha dlouhých letech!

Náhle se ozve od brány křik a troubení: z lovu přijíždí Ajmon, otec čtyř bratrů, a za ním nesou honci na dlouhých bidlech čtyři jeleny; smečka psů pobíhá kolem a štěká a rve se jako o překot. Bratrům uvázla řeč v hrdle, už slyší, jak Ajmon stoupá hřmotně do schodů, dívají se, jak otvírá dveře.

Vstoupil, pohlédl na čtyři otrhance sedící za mísami masa a za perlivým vínem. Zamračil se na svou ženu:

„Kdo jsou ti poutníci, že jste jim připravila takovou hostinu?“

Matce vytryskly znovu slzy do očí.

„Můj pane, to jsou přece naši synové. Tolik zkusili, přišli se na mne podívat; nechte je pod svou střechou aspoň jedinou noc! Sotva rozbřesne, pojedou za svítání dál.“

Ajmon udělal krok blíž, chtěl rozpráhnout ruce, ale zastavil se a ruce mu klesly; byl bledý a čelo měl plné vrásek.

„Děti, co na mně chcete? Nemohu vás přijmout, přísahal jsem věrnost králi Karlovi. Proč jen jste nezůstali ve svém lese, kde jste žili jako vlci, jako medvědi ve skalních doupatech a v děrách?“

„Otče,“ pravil Renald a povstal, „utrpěli jsme křivdu a nemohli jsme jinak. Odešli jsme daleko a postavili si nový hrad, ale král přišel za námi, hrad rozbořil a nás zahnal do lesa jako vlky nebo lišky. Na sta lidí žilo s námi v hradbách a v podhradí, a ze všech nám zůstali jen tři: tam při zdi sedí u stolu, pohled'te na ně, jsou zbědovaní stejně jako my. Chceme jen spravedlnost, nic víc, a ne-zůstaneme tady, abychom vám neublížili: však víme dobře, že by vás král potrestal. Přišli jsme se jen podívat na matku a na domov, a zase odjedeme. Otče, prožili jsme tolik bídy, což nevidíte? Ztratili jsme všechno a zůstala nám jen víra, že křivda nedoroste k vrcholům hor: jako pták z oblak se jednoho dne snese spravedlnost na hlavu toho, který nám tak ukřivdil.“

Ajmon se dívá z jednoho na druhého, už nemůže zadržet slzy:

„Učiňte, jak chcete. Jste doma, u svých, vezměte si zlata a stříbra, kolik jen potřebujete, mečů i koní, kolik se vám zachce. Zůstaňte pod

střechou do svítání; já však odcházím – dal jsem slib královi a nemohu s vámi zůstat pod jednou střechou. Počkám do rána venku.“

„Otče,“ řekl Renald, „nepřišli jsme pro zlato, stříbro ani pancíře. Chtěli jsme jen vidět domov a matku, nic víc. Tolik se pro nás naplakala! Za úsvitu odjedeme, a možná, že se už nikdy nespátíme.“

Ajmon mlčel, rozloučil se s nimi pohledem, obrátil se a vyšel do zšeřelé zahrady; s hlavou v dlaních se posadil pod velikou jedlí, aby tam strávil noc.

Sotva odešel, ozvala se od brány kopyta rychlého koně a hlahol trub oznámil, že přijíždí přítel; byl to bratranec Ajmonových synů Malgis, který znal mnoho podivuhodných věcí a kousků, jež jiní nedovedli. Uslyšel od lidí, že se čtyři bratři vrátili domů, a přispěchal, aby je uviděl a aby jim pomohl v spravedlivém boji – však také nepřijel sám, přivedl velký houfec jezdců vyzbrojených do bitev.

Uvítali ho a společně rozprávěli dlouho do noci. Matka dala připravit lázeň, a když se synové vykouпали, darovala jim drahocenné obleky, nové pancíře, zlata a stříbra, kolik mohli unést. Po mnoha letech zase usnuli doma, pod rodnou střechou.

Ráno se probudili při prvním rozbřesku, jak byli zvyklí z Ardenského lesa. Na nádvoří už je očekávalo sedm set ozbrojených jezdců, kteří se přes noc sešli zblízka i zdáli, aby doprovodili čtyři bratry do světa.

Je časně ráno, slunce se teprve vyhouplo nad obzor; bratři krácejí pomalu po schodech, loučí se s matkou, možná už navždy, a loučí se s otcem. Sedm rytířů je připraveno v sedlech: v jejich čele je bratranek Malgis, objímá bratry jednoho po druhém, slibuje jim věnost. Bratři vystupují do sedel, opouštějí hrad – včera přišli zbědovaní a ubozí, dnes odjíždějí jako bojovníci v čele svých věrných, hrdí a se vztyčenou hlavou.

„Synáčkové,“ praví jim naposled matka, „jedte na jih, co nejdál od krále; je tam země plná slunce, nejsou tam lesy, vánice a mráz jako v Ardenách, na jihu najdete své štěstí.“

Čtyři bratři odjíždějí v čele vojska, táhnou přes údolí, hory i roviny, překračují potoky a řeky; prošli Orleansem a přebrodili řeku Loiru, míří na jih, stále na jih.

Malgis kluše na vraníku vedle Renalda; když projíždějí zeleným úvalem, obrátí tvář k nejstaršímu ze čtyř bratrů a navrhne mu:

„Renalde, což kdybychom odbočili do Bordeaux! Tam sídlí gasoňský král Yon. Od jihu se na něj tlačí ze Španěl nepřátelé, válce s nimi neujde; brání jim v cestě, a oni se chystají napadnout Francii. Pojedme do jeho hradu; když mu nabídneme pomoc, jistě neodmítne, přijme ji rád. A Karel s vámi uzavře smír, až uvidí, že nasazujete život pro vlast a proti jejím nepřítelům.“

Renald takovou radu s radostí uvítal, a ani ostatní bratři nebyli proti ní. Odbočili na cestu do Bordeaux a po dlouhém putování vjeli do města, jež vyrostlo kolem Yonova hradu. Na nádvoří pod kvetoucími olivami seskočili z koní na mramorové schody a Renald se zeptal stráží, zda mohou mluvit s králem.

„Má právě radu,“ vysvětlili mu strážci uctivě. „Zle na něj dotírá nepřítel ze Španěl, král neví, jak se ubrání takové síle. Už dlouho se radí se svými věrnými, co učinit, aby nás nepřítel nepokořil.“

Bratři počkali, až rada skončila; teprve potom je sluhové odvedli do hlavní síně. Renald pozdravil gasoňského krále s hlubokou úklonou, král si ho zkoumavě prohlédl a zeptal se:

„Příteli, kdo jste a odkud přicházíte? Co vás přivádí tak daleko, na samu hranici nepřátelské země?“

„Pane,“ odpověděl Renald, „jsme synové Ajmonovi z Dordoně, a král Karel nás vyhání z Francie. Rádi bychom vám posloužili; hledáme dobrého pána, který bojuje proti nepřítelům naší vlasti.“

„Je vás mnoho?“ zeptal se Yon.

„Na sedm set a všichni dobře vyzbrojeni. Nežádáme, abyste nám platil za válečnou službu, máme sami dost zlata a stříbra. Nepřijeli jsme bojovat pro bohatství a pro peníze. Což jste nikdy neslyšel o synech Ajmonových?“

Král přikývl a oči se mu rozsvítily radostí.

„Mnoho se o vás vypráví! Moudře jste se rozhodli: přijímám vás do služby a činím tak rád. Nepřítel na nás zle dotírá, co nevidět oblehne město i hrad. Až uvidí král Karel vaši statečnost, jistě se s vámi smíří a odčiní starou křivdu.“

Král Yon měl pravdu: i když ne ve všem, alespoň v něčem. Saraceni se opravdu chystali k útoku a brzy vyrazili; jako záplava se přivalili k Bordeaux, na deset tisíc jich bylo, sevřeli město ze všech stran.

Sotva Yon spatřil v dálce první mračno prachu nad předvojem nepřátelského vojska, zavolal čtyři bratry a jejich bratrance Malgise:

„Synové Ajmonovi, nepřítel se na nás valí jako příval: pomozte, můžete-li!“

„Připravte všechny své muže,“ odpověděl Renald, „ať nám vyjedou na pomoc, až bude třeba!“ Oblékl se do pancíře, vyšel na nádvoří, vystoupil na Bajarda a dal znamení mečem. V čele svých jezdců se rozletěl k hlavní bráně, k údivu všech strážných přikázal spustit padací most. Řetězy zaskřípaly, a sotva most překlenul strž a dosedl na skálu, už zaduněla Bajardova kopyta na dřevěných hatích, za Bajardem spěchali ostatní jezdci, svírali v rukou kopí, na krku se jim houpaly zavěšené štíty, nad hlavami jim vlály praporce s jasnými barvami.

Nepřátelé výpad nečekali a v jejich řadách nastal zmatek. Ozvaly se rohy a polnice, trubky poplašně zaječely nad hlavami útočníků, ale sedm set Renaldových jezdců se už přiblížilo na délku kopí a každý si vybral protivníka.

Už bojuje Renald i Alard, Guiskard i Richard, i jejich bratránek Malgis je v boji, zápasí statečně. V nejprudší seči spadl Alard z koně; v jeho bratrech se zatajil dech, přispěchali mu na pomoc, avšak Alard už povstal, nic se mu nestalo; to jen prudký nájezd nepřátelského jezdce ho vyhodil ze sedla. Už zase pokračuje v boji, jen očima a pokývnutím hlavy poděkoval bratrům.

V tu chvíli zazněl na padacím mostě nový dusot koní; král Yon s vojskem vyrazil z města na pomoc bratrům. Nepřátelé se zastavili,

pomalou začali couvat, obrátili se k městským hradbám zády a zanedlouho se jejich váhavý ústup proměnil v bezhlavý úprk. Bojiště je poseto zlámanými meči, rozpolcenými přílbami, rozdupanými praporce; král Yon objímá bratry a děkuje jim se slzami v očích.

„Kde je náš bratr Renald?“ zvolal náhle Alard a rozhlédl se. „Nevidím ho!“

Strnuli a rozhlédli se po bojišti, Renalda však nikde nespatriili, nikde neuviděli černou hřívu jeho koně. Křížem krážem projeli válečným polem, srdce se jim svíralo bolestí: přece není možné, aby byl jejich bratr mrtev, aby Renald zahynul!

Renald nezahynul, avšak byl daleko. Když uviděl, že se nepřítel obrací na útěk, nemeškal ani na chvíli a pronásledoval prchající jezdce; spatřil mezi nimi praporec jejich krále a prodíral se k němu houfem nepřátel blíž a blíž. Ale i král ho zahlédl, zdvojnásobil své úsilí a bodal koně, aby unikl. Bajard však natáhl krk, hřívá mu zavlála, letěl přes strže jako vítr a přenášel se přes překážky, jako by se ani země nedotýkal.

„Král na útěku,“ zvolal Renald, „jaká hanba!“

Nepřátelský král uslyšel výzvu a zastavil tak prudce, že se pod ním kůň vzepjal na zadních, div nepřepadl zpátky na jezdce. Rozletěli se proti sobě, zapraštělo to, do vzduchu vyletěly třísky z prasklých dřevců, král padl s rozpráženými rukama do trávy; hned však stojí znovu na nohou, tasí meč a očekává Renalda. Renald sestoupil ze sedla a s mečem v ruce jde vstříc svému protivníkovi; v té chvíli se opuštěný Bajard rozběhne s hlavou skloněnou proti hřebci nepřátelského panovníka, v očích mu svítí bělmo, zuby se mu lesknou pod růžovým chřípím; vzepne se, kůň cizího krále se obrátí a prchá v hrůze a v šíleném strachu. Zatím se už srazily meče obou bojovníků: Renald postupuje, jeho soupeř ztrácí dech, nestačí odrážet rány, štít mu vypadl z ruky mezi kamení.

„Příměří,“ zaprosil a brání se z posledních sil. „Popřejte mi příměří!“

Renald spustí pomalu ruku s mečem a jeho protivník popadá dech: „Půjdu s vámi do zajetí, ale pod jednou podmínkou: že mě nebudete tupit a že mě brzy propustíte, když dám přivést do Bordeaux polovinu svých pokladů.“

„Nebudete už nikdy válčit proti gaskoňskému králi Yonovi?“ zeptal se Renald.

„Už nikdy proti němu nezdvihnu ani meč, ani kopí.“

Podal Renaldovi meč, Renald jej přijal a vyhoupl se na Bajarda. Nepřátelský král přivolal hvízdnutím svého hřebce a vystoupil do sedla; pomalu se vraceli zpátky k městu. Za malou chvíli spatřil Renald v dálce čtyři jezdce: spěchali jim údolím vstříc a Renald brzy poznal, že to jsou jeho bratři s Malgisem. Už jsou u něho, objímají ho, pláčou radostí a neskrývá to ani jeden z nich. „Bratře, bratříčku,“ volá Alard, „už jsme vás skoro oplakali!“

Společně se vrátili do města, s veselou táhli ulicemi. Přijeli k hradnímu paláci, pod větvemi jedle sestoupili z koní. Z okna se na ně dívala Yonova sestra, Klarisa s jasnou tváří, a Yon na ni zavolal:

„Sestríčko, zahnali jsme nepřitele! Ajmonův syn Renald to dokázal, a ještě přivedl do zajetí nepřátelského krále: pohleďte na zajatce, jak ho odvádějí do vězení.“

Klarisa se usmála, bylo jí horko a zima zároveň, dlouho se dívala na Renalda, jak kráčí po schodech vzhůru; nikdy nespatriila rytíře tak urostlého a pěkného.

Nazítří svolal Yon královskou radu a takto oslovil své rádce:

„Moji věrní, co učiníme, jak mi poradíte? Nepřátelský panovník zdvihl proti nám meč: teď by měl mečem skončit, ale to by byla příliš čestná smrt pro toho, kdo nám chtěl připravit tak špatný osud!“

„Pane,“ ozval se Renald, „přislíbil jsem mu, že nebude zneuctěn a že se mu nestane nic zlého. Propustíme ho, už nebude proti nám nikdy válčit.“

Yon nebyl rád, ale chtěl projevit Renaldovi svou vděčnost, a proto svolil. Dal vyvést zajatce z vězení, vedli ho ulicemi až za hlavní brá-

nu, a tam ho pustili. Celé město se za ním dívalo z hradeb, jak uhání po návrší, jak je menší a menší, až zmizí jako malá tečka v dálce.

Dny mýjely a propuštěný panovník učinil, co slíbil: poslal Yonovi sto mezků naložených zlatem a stříbrem, avšak Renald si z kořisti nevzal, ani co by se za nehet vešlo.

Znovu přišel máj, les se zazelenal, ve větvích zpívali ptáci; bylo jaro a začátek léta.

Renald si vyjel za ranního rozbřesku s bratry na lov. Jeli podle řeky, která se klikatila mezi pahorky, ale brzy se ocitli v hlubokém lese. Ulovili čtyři jeleny, štváli je tak dlouho, až je skolili šípem z luku. Dostali se však při štvanici příliš daleko od města, museli už pomýšlet na návrat: pahorky se dávno proměnily v hory, řeka se už nevalila údolím, ale s hukotem a šuměním se proplétala mezi skálami a padala z balvanu na balvan. Bratři si vzpomněli na Ardenský les; i vlčí smečku zaslechli v dálce a ve kmeni starého stromu objevili hnízdo divokých včel. Vystoupili strmou strání na malou planinku, sevřenou ze tří stran prudkým srázem, a zastavili se v úžasu nad širokým rozhledem. Alard se podíval kolem dokola a pravil:

„Bratři, pohleďte na hory a husté lesy kolem. Sem by se za námi Karel nikdy nedostal, na takovém místě bychom se ubránili každé přesile, i kdyby byla sebevětší! Vraťme se a požádejme Yona, aby nám daroval toto místo; učiní-li tak, postavíme si tu hrad pevnější než Montesor a nepřístupnější než orlí hnízdo ve skálách!“

Bratři se rozhlédli, z výše strmé skály uviděli zpěněnou řeku, lesy bez konce a hory od obzoru k obzoru. Objali Alarda, poděkovali mu a dlouho zůstali na tom pěkném místě. Teprve když se slunce naklonilo, obrátili koně a opatrně sjeli dolů k řece; podle jejích zákrutů se spěšně vrátili do města a nezastavili se až před bránou hradního paláce. Vyběhli po schodech vzhůru; král je objal jako nejlepší přátele a pozval je k prostřenému stolu.

Posadili se, snědli dva berany a napili se vína s vodou. Po jídle Renald vstal a řekl králi:

„Pane, pomohli jsme vám proti nepříteli a nechtěli jsme, abyste nám za to cokoli sliboval a dával; ani z pokladů poraženého cizince jsme si nic nevzali.“

„Mluvíte pravdu,“ přikývl Yon, „a přece bych se vám rád odměnil. Požadujte cokoli chcete; bude-li to v mých silách, všechno vám dám, zlato, stříbro i dům.“

Když to Renald uslyšel, zaradoval se. „Nechceme zlato ani stříbro a dům si postavíme sami, dáte-li nám místo. Viděli jsme skálu s planinou nahoře, je jako stvořená pro pevný hrad. Darujte nám tu skálu, nic jiného nepožadujeme.“

Yon jim tedy daroval planinu na skále i okolní krajinu, a hned nazítří začala práce na stavbě nového hradu.

Kámen se vrství na kámen, zdi jsou vyšší a vyšší; nejprve postavili domy pro sluhy a pro pacholky, potom stáje pro koně, sýpky i stodoly, pak vykopali půdorys paláce pro hradního pána: schodiště, chodby i komnaty, uprostřed paláce velkou obřadní síň, potom věže na ochozech, hlavní obrannou věž uprostřed planinky pro případ, že by nepřítel vnikl do hradeb; nakonec postavili hradby kolem budoucího města a v hradbách čtyři pevné brány s mosty, tu největší přímo proti straně větrů a vichřic; všechno z nejpevnějšího kamene.

Konečně byl hrad hotov. Zdvihal se na vysoké skále, jako by vyrůstal přímo z balvanů a strží, čněl proti nebi jako hnízdo orlů, hrdý a nedostupný. Bratři pozvali krále, aby se přijel podívat; Yon přijel a s obdivem se zahleděl na hrdou stavbu. Usmál se, podíval se na Renalda a zeptal se:

„Povězte, jaké jste mu dali jméno?“

„Pane,“ odpověděl Renald, „dosud jsme jej nepojmenovali. Přišli jsme do Gaskoňska jako cizinci, vy jste tu domovem – vy mu dejte jméno, a my je přijímáme.“

„Nuže,“ pravil Yon, „ať se jmenuje Montalban, což značí Hora cizinců, i když jste se ke mně nezachovali jako cizinci, ale jako vlastní bratři.“

Tak hrad dostal jméno.

Zdaleka přicházeli lidé, aby se usídlili v jeho hradbách: zchudlí rytíři i zemané, s nimi přicházeli rolníci i pacholci od koní, vojáci i řemeslníci, obchodníci i zpěváci písní, orači i pastevci. Všichni slyšeli o Renaldovi a o jeho lásce k spravedlnosti – proto přišli a Renald je rád přijal. Postavili si na prostranství mezi hradbami chalupy, domy a přístřešky, na mýtech svahů vznikly vinice a rozkvetly první zahrady, na paloucích v lese rozhrnoval dřevěný pluh úrodnou půdu. Všichni byli šťastni, jen rádci krále Yona chmuřili čela, a čím víc vzkvétal Montalban, tím starostlivěji chodili kolem svého pána. Zatím jen zlehka dávali najevo svou nespokojenost, ale čekali na vhodnou příležitost. Popuzovalo je, že král dovolil Renaldovi, aby si postavil hrad v blízkosti města, a báli se, že Renald propadne pýše a že bude požadovat Yonův hrad i celé Gaskoňsko. Přemýšleli, kudy chodili, až jednoho dne řekli svému králi:

„Pane, hrad Montalban je pevný a mocný, vyrostl nám příliš silný a nebezpečný soused. Učiníte dobře, když dáte Renaldovi za ženu svou sestru Klarisu, Klarisu s jasnou tváří: Renald je statečný a zaslouží si takové pocty. Tím spojíte navždy svůj rod s jeho rodem a nic už neohrozí vaše přátelství.“

Bylo zase jaro. Větve stromů kvetly, všechno se zelenalo. Renald a jeho bratři vstali časně zrána a vyjeli na lov; Renald se však s nimi brzy rozloučil, odbočil na cestu ke králi Yonovi, vjel do města hlavní bránou. Sestoupil před palácem a vydal se po schodech vzhůru.

Yon ho uvítal s otevřenou náručí; dlouho spolu rozprávěli, až mu Yon nabídl svou sestru za ženu. Renald Klarisu dobře znal, věděl o její kráse – věru si nemohl přát lepší ženy! Brzy se dohodli, a král Yon se vydal do ženských komnat, aby Klarise oznámil radostnou zprávu a zeptal se jí, zda chce být Renaldovou ženou.

Vstoupil do jejího pokoje a našel ji sedící na hedvábném polštáři; na kolenou měla pergamen a malovala na něj drobné obrázky.

„Sestřičko,“ řekl král, „nesu vám dobrou zprávu: budete se vdávat.“

Zdvihla hlavu, pobledla ve tváři, ruce se jí roztřáslly; brzy se však vzpamatovala a zeptala se svého královského bratra: „Běda, komu jste mě dal?“

„Sestřičko,“ pravil král, „dal jsem vás nejlepšímu rytíři, jaký kdy nosil po boku meč. Je to Renald, syn Ajmona z Dordoně.“

Když to dívka uslyšela, barva se jí vrátila do tváří. „Jak si přejete,“ řekla. „Bude-li se tomu někdo bránit, já to nebudu.“

I byla svatba, slavná a veliká. Všichni byli spokojeni: bratři, protože přáli Renaldovi štěstí, Renald, protože dostal krásnou a moudrou ženu, král Yon, rádci i Klarisa, Klarisa s jasnou tváří. Osm dní a osm nocí trvalo hodování, osm dní a osm nocí zpívali zpěváci a hráli hudci. Vyprávěči starých příběhů měli cestu k hradu zlatem vydlážděnou – co strun tehdy popraskalo na houslích i na žaltářích, co hlasů ochrápělo při písničkách i nad džbánkem!

Zdálo se, že už nic nebude bránit Ajmonovým synům v spokojeném životě; avšak běda, třikrát běda, jejich štěstí nemělo mít dlouhého trvání.

Tou dobou se právě král Karel vracel s vojskem ze Španěl; měl za sebou dlouhou cestu, jezdci byli unavení, prach jim spaloval hrdla. Projížděli Gaskoňskem a zastavili se v lese k odpočinku; také král Karel slezl z koně, aby si odpočinul ve stínu staré olivy, a tu padl jeho zrak na obrysy pyšného a hrdého hradu vysoko proti nebi. Jak směle se zdvihaly věže a hlásky, jak mocně a odvážně se tyčily temné zdi hradeb nad strmými skálami, vysoko nad zelenými lesy a olivovými háji! Karel se podívil, nikdy neslyšel o takovém hradu v Gaskoňsku: snad Yon si postavil nový hrad proti nájezdům nepřítelů ze Španěl? Zavolal rytíře, který byl v onom kraji domovem, a zeptal se ho po jméně hradu.

„To je Montalban, pane,“ řekl rytíř ochotně. „Patří Renaldovi z Dordoně: je to Ajmonův syn, a s ním jsou tři bratři, Guiskard, Alard a Richard. Král Yon je má ve velké úctě a v takovém přátelství, že dal Renaldovi za ženu svou sestru Klarisu.“

Když to Karel uslyšel, velmi se rozhněval. Zavolal svého rádce Ožiera z Dánska a pravil mu:

„Poslyšte, co vám povím. Nalezl jsem v tomto kraji své dávné nepřátele. Jděte za králem Yonem a řekněte mu, ať vám bez prodlení vydá čtyři bratry: odvezeme je do Paříže a potrestáme je podle práva. Neučiní-li tak, vyřídíte mu, že se do tří měsíců vrátím do Gaskoňska s velikým vojskem a rozbořím mu města, tvrze i hrady a že neustanu, dokud nepokořím Ajmonovy syny za jejich vzpurnost!“

„Pane,“ pravil rytíř, „učiním, jak přikazujete.“

Ožier si vybral skupinu jezdců na cestu do Bordeaux za králem Yonem. Oblékli si pancíře, na boty si nasadili zlaté rytířské ostruhy, vystoupili do sedel. Zvolna klusali podle řeky, až před sebou náhle spatřili průvod jezdců: byl to houfec doprovázející krále Yona z Montalbanu. Ožier pozdravil gaskoňského krále, jak se na rytíře sluší a patří.

„A vy,“ řekl mu Yon místo odpovědi, „z které jste země, přátelé, a proč ke mně přicházíte?“

„Jsme ze sladké Francie,“ odpověděl Ožier, „a král Karel nás posílá, abyste mu vydal jeho nepřátele. Neučiníte-li tak, uvalíte na sebe Karlův hněv, do tří měsíců se vrátí s velkým vojskem a zpusťší váš kraj, oblehne Bordeaux a vyhladoví vás.“

„Ožiere,“ odvětil Yon hrdě, „nemohu vám vydat čtyři bratry: jsou to moji přátelé, jak bych je mohl zradit? Renald, nejstarší z nich, má za ženu mou sestru, Klarisu s jasnou tváří. Nikdy neučiním takovou proradnost. Jaký bych byl člověk, kdybych je zradil?“

Sotva domluvil, přiblížil se k Ožierovi Renald: dánský rytíř ho do té chvíle nepoznal.

„Pane,“ řekl mírně, „chce-li král se mnou bojovat, nemohu odmítnout takovou čest. Pohleďte však na hrad tam nad lesem: těžko ho budete dobývat, a mnoho jezdců si zkrvaví hlavy pod jeho hradbami. Dobrovolně brány neotevřeme, tím si buďte jist.“

„Renalde,“ pravil Ožier, „pošetile mluvíte! Víte, jak velkou zemi má Karel a kolik jezdců může přivést pod hradby vašeho hradu?“

„Dobrovolně se mu nevydáme,“ opakoval Renald. „A už jsme ho poučili jednou, že s námi není lehké pořízení.“

Po těch slovech se rozloučili, Ožierovi jezdci pobídlí ostruhami koně a jako vítr se hnali zpátky ke Karlovi. Vyřídili mu Yonovu i Renaldovu odpověď, král se zamračil a hněv začal znovu hlodat a jitřit starou ránu. Prikázal svým rytířům, aby vystoupili na koně, společně potom překročili řeku a zamířili k Paříži.

Sotva si odpočinuli po daleké cestě, svolal král všechny své věrné, rytíře a barony, a slavnostně před nimi slíbil, že znovu zdvihne meč proti čtyřem bratrům Ajmonovým; že je ztrestá na hrdle anebo navždy vyžene za hranice vlasti.

Zatímco rozpráví s rádci, zastaví před palácem houf jezdců: jsou mladí, skoro ještě chlapci, ani jeden ještě nemá na bradě chmýří. Mezi nimi je mladičkový muž krásné tváře, plášť má z hermelínu, na zlatých ostruhách mu jiskří slunce; postavu má přímou, pohled hrdý a odvážný, jako je pohled lva nebo leoparda. Seskočili z koní, vešli do paláce, pozdravili krále.

„Kdo jste?“ zeptal se Karel, když odpověděl na pozdrav, „z které země přicházíte a jaké je vaše jméno?“

„Pane,“ pravil mladý muž, „mé jméno jest Roland, narodil jsem se v Bretani a jsem synem vaší sestry. Přišel jsem, abych vám pomohl bojovat proti nepřítelům Francie.“

Král ho objal, čtyřikrát ho políbil na tvář a na ústa.

„Dobrá, vyzkouším vaši odvalu; pošlu vás na jih, abyste pokořil Renalda, mého nepřitele: tam si můžete vydobýt ostruh, jaké nosí-vají jen nejlepší rytíři královského dvora.“

Potom si zavolal svého nejstaršího rádce a zeptal se ho, co ví o Rolandovi.

„Roland je hrdina,“ pravil staříčkový rádce; „má-li se však stát dokonalým rytířem, potřebuje dokonalého koně – teprve potom bude

ozdobou a pýchou celé naší vlasti. Chcete ho poslat proti Renaldovi: víte přece, jak rychlého koně má Renald – lehko se dostane váš synovec do nesnází, až se proti němu rozletí Bajard s rozevlátou hřívou!“

„Co mi tedy radíte?“ zeptal se král. „Co učinit a kde najít takového koně?“

„Dám vám návrh, pane, a nebude špatný. Vyhlašte jezdecký závod u řeky Seiny pod vrchem Montmartrem a vítězi dejte vysokou cenu: vsadte mu na hlavu zlatou korunu – jeho kůň si zaslouží, aby nosil v sedle vašeho synovce; tak najdete koně pro Rolanda.“

Král souhlasil s moudrou radou, a zpráva o závodě se rozletěla od úst k ústům, přes lesy i hory, od města k městu, až se dostala i na Montalban, k samotnému Renaldovi.

Sotva ji Renald uslyšel, zavolal bratránka Malgise; hoří touhou, aby ukázal královi a rytířům jeho družiny, že nejlepší kůň celého království není v Paříži, ale na Montalbanu.

„Bratránku, příteli, přichystejte se, pojedeme do Paříže!“

„Pane,“ řekl Malgis, „to bude veselá jízda; avšak vezměte si doprovod, aby nás ochránil, kdyby bylo třeba. Ať s námi jede alespoň sto dobře vyzbrojených jezdců.“

Přišel večer, minula noc. Renald vstal za časného jitra, svolal sto jezdců, a zatímco se připravovali na dalekou cestu, loučil se s Klarisou, svou ženou. Objal ji, políbil na tvář a pravil:

„Paní, odevzdávám do vašich rukou hrad, hlídejte jej dobře. Zůstane s vámi pět set bojovníků; dbejte, aby ani jediný ozbrojený muž nevstoupil do hradu – kromě vašeho bratra Yona a jeho doprovodu.“

„Učiním, jak přikazujete,“ řekla hradní paní, Klarisa s jasnou tváří, a Renald se vydal na cestu. Spěchali přes města i přes údolí, a kdykoli je někdo zastavil a zeptal se, kam jedou, odpověděl chytrý Malgis:

„Spěcháme do Paříže, král Karel přichystal velký jezdecký závod: kdo zvítězí, dostane zlatou korunu a velký poklad. Rádi bychom zvítězili.“ Lidé jim uvolňovali cestu a ještě je pobízeli: „Jedte a už se

nezdržujte, do závodu zbývá jen málo času. Ať vaše koně letí jako vystřelené šípy!“

Tak dojeli až do hlubokého lesa nedaleko Paříže. Byl máj, na samém konci jara, stromy se zelenaly a všude bylo plno květů. Synové Ajmonovi sestoupili z koní, aby si odpočinuli, a Renald zavolal Malgise:

„Bratránku, porad'te, co učinit dál? Zítra je závod, pamatuji se dobře. V noci se musíme dostat do Paříže, jinak všechno zmeškáme.“

„Mluvíte pravdu,“ pravil Malgis, „a my se opravdu do večera dostaneme do Paříže, ostatní ať se však skryjí v lese a připraví se k boji, kdyby bylo zapotřebí.“

Víc neřekl; vyhledal v trávě bylinku a rozetřel ji s vínem, šťávou natřel Bajarda od hlavy až ke kopytům, že byl aragonský hřebec bílý jako louka na jaře. Potom si vzal do práce Renalda a proměnil ho tolik, že jeho obličej vypadal jako tvář patnáctiletého chlapce, nikoli jako tvář bojovníka, který prošel útrapami mnoha bitev. Když byl hotov, zavolal Renaldovy bratry a zeptal se jich:

„Povězte, může Renald předstoupit bezpečně před krále?“

Bratři se velice podivili a všichni měli z té proměny radost – nikdo nemohl poznat koně ani jezdce. Renald vystoupil na Bajarda a Malgis se vyhoupl do sedla svého hřebce; rozloučili se s bratry a vydali se na cestu k Paříži. Dorazili tam za prvního soumraku, nepoznání projeli hlavní bránou do města a ubytovali se na starém tržišti u jednoho ševce. Renald se uložil na lůžko, aby byl ráno k závodu odpočatý, a Malgis ještě ošetřoval koně; tu za ním přišel švec a pravil:

„Pane, kdo vlastně jste? Kdyby byl váš společník starší, věru bych ho dovedl nazvat pravým jménem; jen věk mě klame.“

„Kdo bychom byli?“ vytácel se Malgis. „Máme za sebou dalekou cestu a stejně daleká pout' nás čeká. Chceme se jen zrána podívat na jezdecký závod, který vyhlásil sám král.“

„Je to Renald,“ pravil švec, „však jsem ho poznal, neustanu, dokud všechno nevypovím králi, protože se nechci vydávat v nebezpečí.“

Renald se probudil, uslyšel hrozby, vyskočil z lůžka a seběhl do dvora za domem. Hněv jím cloumal nad takovou zradou; ztrestal zrádného ševce, odvázal koně a s Malgisem uprchli do ulic noční Paříže: nocovali v chladu a temnu pod chrámovým loubím, dokud se úplně nerozednilo.

Ráno vyjel král se svou družinou za hlaholu trub z bran Paříže na břeh řeky Seiny; jeho věrní za ním nesli na polštářku zlatou korunu, odměnu pro vítěze závodu. A všemi cestami se hrnuli jezdci i pěší, aby uviděli divokou jízdu a nejlepšího koně Francie: urození jezdci a proslulí bojovníci na vyzdobených a vykartáčovaných koních, byli tam hřebci bílí jako květiny i černí jako smůla, aragonští klusáci, hřebečkové z Arábie, grošáci i ryzáci, siváci i rezaví, ryšavci i běloušové s růžovými nozdrami, nejkrásnější koně z celé země.

Konečně bylo všechno připraveno; král zasedl na dřevěné tribuně, vyzdobené praporci a sukнем, a zavolal dánského rytíře Ožiera: „Seřad'te koně a dejte povel, ať závod začne.“

Ožier přikázal, aby se jezdci seřadili. Postavili se do dlouhé řady, koně se vzpínali, netrpělivě hrabali kopyty, tančili na zadních i na všech čtyřech. Napětí vzrůstalo každým okamžikem, diváci urození i neurození hledí jako očarováni na tolikerou nádheru; ale náhle se uprostřed ticha ozve smích, sílí a burácí, všichni hlaholí, až se za břicha popadají: smějí se rytíři Karlovy družiny, smějí se dvorní dámy, směje se sám král; na loučce za řadou koní se objevil kulhavý bělouš se svěšenou hlavou a zařadil se mezi jezdce připravené k závodu; v jeho sedle je mladičkový chlapec, jistě mu není ani patnáct let.

„Přítelíčku,“ pokřikují nejbližší diváci, „kam vedete toho kulhavého chudáka? Jestli ten vyhraje, nechceme v životě vidět opravdového koně!“

První se přestal smát král. Kývl na chlapce a řekl: „Ať se zařadí – však vyhraje jen nejlepší. A dost už bylo řečí, ať začne závod!“

Ožier dal znamení a koně vyrazili jako vítr.

Hlína jim stříká od kopyt, jezdci pobízejí zvířata k rychlejšímu běhu. Houf koní už se roztáhl od nejlepšího až po toho nejpo-

lejšího, avšak diváci sledují jen jediného, úžasem ztratili dech a oči mají dokořán: kulhavý bělouš, který vyrazil poslední, prodral se jako letící šíp mezi ostatní, na chvíli zmizel v nejhustším klubku, ale už je před houfcem, už se blíží k vedoucím jezcům.

V té chvíli se Renald naklonil do Bajardovy vlající hřívky a zašepstal mu do ucha: „Bajarde, teď ještě rychleji, ať vyhrajeme závod, přidej a leť jako pták, jako orel nad skalami!“

Bajard natáhl krk, vyrazil dopředu a předběhl prvního koně tak rychle, že se zdálo, jako by se vraník v čele závodu překvapením zastavil. A letí dál, vzdálenost mezi ním a ostatními se zvětšuje každým krokem, cíl se blíží, Bajard ještě přidal a proletěl kolem krále jako bílý šíp, vystřelený z napjaté tětiny.

Teprve teď vydechli diváci úžasem. „Viděli jste chromce?“ volali na sebe navzájem. „Viděli jste bělouše?“

I král se podivil: „Nikdy jsem neviděl tak rychlého koně – kromě jediného, kromě Bajarda, když na něm jezdil zrádce Renald: ale to byl vraník, černý jako smůla, a tenhle je bílý jako květ olivy. Jak krásně běžel, jak lehce! Věru, není druhého takového v celé Francii – toho dám synovci: to bude důstojný kůň pro Rolanda!“

Zavolali vítězného jezdce; Renald přijel a zastavil před králem, oči mu svítily radostí. Král povstal, podal mu do sedla zlatou korunu s drahými kameny a pravil:

„Zde máte za vítězství korunu z nejčistšího arabského zlata; za bělouše vám dám tolik pokladů a tolik jiných dobrých koní ze svých stájí, kolik jen budete chtít.“

„Děkuji za korunu z arabského zlata,“ řekl Renald a postavil se ve třmenech, „ponechám si ji. Vy si nechte své poklady i své koně, mně stačí tenhle jediný: chtěl jste ho dát Rolandovi, aby nade mnou zvítězil? Aby pokořil mé bratry? Ještě jste nepoznal, kdo jsem, králi? Jsem Renald, Ajmonův syn. Hleďte si jiného koně pro Rolanda!“

Pobídl koně, Bajard se vysoko vzepjal, obrátil se na místě a před očima užaslých diváků se rozletěl k Seině; vrhl se do řeky, až voda

vystříkla, a než se královi rytíři vzpamatovali, proplul víry a vystoupil na druhý břeh. Jezdci z královny družiny vyrazili za ním, ale na břehu řeky zůstali nerozhodně stát; král v jejich čele se chvěl hněvem a zvolal na Renalda přes vodu Seiny:

„Vraťte mi korunu, i tak získáte mnoho: když mi ji vrátíte, slibuji vám rok příměří. Desetkrát vám ji vyvážím zlatem a dovolím vám, abyste navštívil svůj rodný hrad a objal se s otcem i s matkou!“

„Pták, který už jednou uletěl,“ zvolal Renald, „nevrátí se nikdy do klece, i kdyby byla celá ze zlata!“

Víc už nečekal, pobídl koně a za malou chvíli zmizel v dálce.

Královští se vrhli do řeky, aby ho pronásledovali, ale kde už byl Renaldovi konec! Bajard ho zatím donesl k místu, kde podle úmluvy čekal netrpělivý Malgis. Setkali se, Renald mu ukázal zlatou korunu a Malgis ho vesele objal.

„Renalde,“ řekl potom, „to je věru krásná odměna za vítězství; ale radím vám, abychom se dlouho nezdržovali. Lepší bude, když se vrátíme co nejdříve na Montalban, král je už jistě nedaleko.“

Ukryli korunu pod plášť a vydali se tryskem na další cestu.

Zatím už bratři netrpělivě čekali v lese, jak bylo dohodnuto. Od časných hodin vyhlíželi do krajiny k Paříži; náhle spatřili v dálce dva jezdce v plném trysku.

„Bratři,“ zvolal Guiskard, „vidím dva jezdce; jistě to jsou královští, a co nevidět za nimi vyjede veliké vojsko. Čeká nás zlá bitva, a co horšího, lapili Renalda!“

„Nelapili,“ řekl Alard, „protože se na něj právě díváte: to je přece Renald a Malgis, což je nepoznáváte? Pojedme jim vstříc!“

Jezdci vystoupili do sedel, vyrazili kupředu, brzy se potkali s Renaldem a jeho druhem.

„Přátelé,“ zvolal Renald, „přináším korunu od samotného krále! Bajard jí dobyt, a ještě mě zachránil před královskými jezdci, kteří nás pronásledují ve velikém počtu.“

Bratři se objali, políbili se na tváře a na ústa. Potom vyrazili všichni na zpáteční cestu: v čele dva jezdci, Renald na Bajardovi, aragonském hřebci, a Malgis na svém vraníku, který byl černý jako smůla, jako kus dřevěného uhlí. Spěchali přes hory, lesy a doly, až dojeli za soumraku na Montalban a zachránili se před pronásledovateli.

Z oken uviděli Renalda jeho přátelé a věrní a vyběhli mu po schodech vstříc: všichni se velmi radovali a žádali, aby jim vyprávěl, jak se dostal s Malgisem do Paříže, jak zvítězil v závodech a jak unikl královým jezcům.

Renald jim všechno vypověděl od začátku až do konce: jak prchali před dvaceti tisíci Karlovými jezdci, i jak mu Bajard zachránil život. Když skončil vyprávění, přede všemi objal svého aragonského hřebce kolem šíje.

To bylo radosti, zpěvu a hodů na Montalbanu! Avšak na všech radovánkách ležel neviditelný stín a každý se v duchu ptal, co bude, až rozhněvaný král přitrhne k hradbám a oblehne hrad. Co se stane, jaká je všechny čeká budoucnost? Co asi chystá král, aby se pomstil?

Daleko v Paříži se zatím král chvěje hněvem a volá ve zdech paláce: „Pomstu Ajmonovým synům, pomstu Renaldovi!“

Svolal všechny své rádce, a když se sešli ve velké síni, řekl jim:

„Poradte, co učinit, abychom ztrestali Ajmonovy syny, kteří mě znovu pohanili; i korunu z arabského zlata si odvezli do svého hradu!“

„Pane,“ pravil Roland, „můžeme učinit jen jedno: vypravit se k Montalbanu a potrestat je, jak se sluší a patří. A s nimi i krále Yona, protože jim poskytl útulek a dovolil jim, aby si v jeho kraji postavili hrad.“

Domluvil; po něm se přihlásil nejstarší rádce a řekl:

„Králi, nespěchejte příliš, nebude to lehký boj. Vzkažte svým rytířům, aby přijeli a pomohli vám, připravte dobře své vojsko; teprve potom se vydáme k Montalbanu, abychom jej pokořili.“

Král přikývl, rozeslal posly na všechny strany, a při tom zůstalo.

\* \* \*

Nuž slyšte, pánové, zas další příběhy  
z té písňě přeslavné: jak byli zrazeni  
synové Ajmona, o slavném setkání  
Renalda s Rolandem, jak Renald žádal smír,  
však král ho odmítl, jak Richard v zajetí  
se ocitl, ba hůř, i v rukou katových,  
jak Karel těsněji Montalban obklíčil  
a jak to sevření pak skončilo se, když  
obránci ve věži už neměli co jíst,  
i další osudy a skutky bratrů čtyř,  
bratránka Malgise i krásné Klarisy.  
Na samém začátku jsem vám přec přislíbil,  
že slyšet nemohli jste příběh krásnější  
než příběh Renaldův. Ted' každý uvidí,  
že pravdu mluvil jsem. Však buďte pozorní!

Jednoho dne se objevil na Montalbanu zaprášený jezdec; tři a půl dne  
štvál koně cestou necestou, v trysku se brodil přes řeky, až voda stří-  
kala na všechny strany, hnal se trnitým houštím i dolinami podle po-  
toků a stezkami kolem olivových hájů. Byl to Gaskoněk, který v Paříži  
vyzvěděl, že se král chystá vytrhnout na jih k hradbám čtyř bratrů.

Seskočil z koně a spěchal, pokryt prachem a potem, k nejstarší-  
mu z Ajmonových synů. „Pane,“ řekl mu, sotva ho spatřil, „co nevidět  
vytáhne král z Paříže, aby vás pokořil; nejlepší rytíři pojedou po  
jeho boku – Roland a Olivier, Salemon z Bretaně i Ožier z Dánska.  
Sám Karel vám sliboval smrt, tu nejhorší, jakou si jen člověk může  
vymyslit: všechny vás vydá do rukou katových, na vlastní uši jsem  
to slyšel!“

Renald to vyslechl a zdvihl ruce k nebi: „Bratři, neztrácejte odva-  
hu; konečně uvidíme Rolanda a Oliviera, o kterých se tolik vypráví.  
To jsou lidé spravedliví a hrdinové, že jim rovno není; oni jistě pře-  
mluví krále, aby s námi uzavřel smír!“

„Pane,“ pravil Malgis, „raději se moc netěšte a připravte se na to, co přijde. Opevněte hradby a brány, připravte zásoby na dlouhé roky obléhání a přichystejte vojsko. Já vám slibuji jen jedno: však víte, že umím věci, které jiný nedokáže – budete-li chtít, i Karla vám přivedu na Montalban jako vašeho zajatce!“ Tak se začali obránci Montalbanu připravovat na obležení. Zblízka i zdáli přijížděli bojovníci, aby bránili Renalda a jeho bratry, a všichni s napětím očekávali, že se na obzoru objeví mrak prachu nad Karlovými jezdci.

Zatím se do Paříže sjížděli královi věrní. Už přijel Richard z Normandie a přivedl deset tisíc svých lidí, i vévoda z Angers se čtyřmi tisíci jezdci, oděných do pancířů z drátěných kroužků od hlavy až po kolena; houfy a houfce mířily ze všech stran k Paříži, město už bylo přeplněné lidmi i koňmi, takže se všichni ani nevešli do hradeb a museli tábořit na loukách podle Seiny: ještě nikdy neměl král Karel tak početné vojsko – sto tisíc jezdci přijelo z celé země, sto tisíc nejlepších hrdinů a bojovníků: to všechno pro čtyři syny Ajmonovy, kteří se opevnili v Gaskoňsku na hradě Montalbanu, pro čtyři bratry, kteří utrpěli krivdu a žádali spravedlnost, nic jiného nechtěli.

Když jich bylo v Paříži i kolem Paříže na sto tisíc, svolal král Karel radu a pravil:

„Všechny své nepřátele jsem porazil a vyhnal ze země, takže v této chvíli mám jen jediného: Renalda, Ajmonova syna! A kromě něho i krále Yona, neboť je mu přítelem a dal mu svou sestru za ženu, místo aby ho zahnal od svého prahu. Nikdy jsme neměli tak veliké vojsko. Vytáhněme proto z bran Paříže a nezastavme se až před Montalbanem. Neustaneme a nevrátíme se, dokud neobrátime jeho hradby v prach.“

První se přihlásil o slovo rádce Doon a pravil:

„Pane, jsme už unaveni věčným zápolením; chceme zůstat ve svých domovech, už máme dost bojování, dopřejte nám odpočinku. Odpusťte, králi, ale já s vámi k Montalbanu nepojedu.“

„Zůstaňte si tedy doma,“ zvolal král hněvivě; „nepojedete-li vy, pojedou vaši synové a vnuci a zůstanou se mnou před branami Montalbanu tak dlouho, dokud se Renald nevzdá, i kdyby se syn vašeho syna měl vrátit jako šedivý stařec!“

„Pane,“ řekl nejstarší z rádců, „dobře jste promluvil; je čas vytáhnout proti čtyřem synům Ajmonovým.“

Poté se rada rozešla a král v čele svých jezdců vyjel z Paříže. Za ním jeli Francouzi i Normandané, Frísové i Bretonci, Angličané i Vlámové: takové síle Renald neodolá!

Vojsko postupovalo pomalu, za posledním houfem jezdců hnali honáci obrovská stáda krav a býčků, aby bojovníci neměli hlad, kdyby se obléhání Montalbanu protáhlo: deset let by vydrželi pod jeho hradbami. Přešli hory, řeky a údolí, zastavili se až před prvním gaskoňským hradem, který spatřili. Byl to Monbendel, vzdálený čtyři dny jízdy od Montalbanu. Postavili stany, král svolal své nejvěrnější a řekl:

„Čeká nás dlouhé a svízelné obléhání. Ať z celého Gaskoňska přivedou vesničané dobytek i ovce, avšak zaplaťte každému; francouzský král nepotřebuje obírat venkovany jako lapka v lesích a na cestách!“

Pochválili takové rozhodnutí a král pokračoval:

„Pohled'te vzhůru na Monbendel. Jak je to pevný hrad! Hradby má z kamene i z dřevěných palisád, ani samotná Paříž nemá takové opevnění, ba ani Orleans!“

„Pane,“ přihlásil se o slovo Ožier, dánský rytíř, „pevný a nepřístupný je to hrad, avšak Montalban je stokrát tvrdší: je tak vysoký a strmý, že ani prakovnice nerozbijí jeho věže, a jeho brány jsou přístupné jen pro orly; za bránami má Renald čtyři tisíce bojovníků a všichni jsou odhodláni bojovat až do posledního dechu. Malgis jim bude obstarávat jídlo a pití – jistě zná nejeden tajný východ a nejednu stezku v lesích podle Girondy! Sedm let můžeme obléhat Montalban, a po sedmi letech se vrátit bez vítězství, s hlavou svěšenou.“

Král se zamračil a čelo měl plné vrásek. „Ožiere,“ řekl pohněvaně, „já vím, co požadujete, a znám vaše myšlenky. Raději byste mě viděl zpátky v Paříži a bez vojska, než tady s tisíci jezdci; raději byste chtěl smír, aby Renald zůstal ušetřen.“

„Pane,“ vyskočil Ožier a zrudl ve tváři, „dejte mi velení předvoje, pošlete mě napřed s třemi tisíci jezdci, ať vám mohu dokázat svou věrnost!“

Král se na něj pozorně zadíval a zavrtěl hlavou. „Ne, nepošlu vás napřed a nedám vám tři tisíce jezdců, protože vám nevěřím.“

Zamračeně hleděl z tváře do tváře, v srdci mu rostl neklid a nepokoj. „Řekněte mi,“ ozval se konečně po dlouhé chvíli, „čím to jenom je, že nám neodolal žádný nepřítel, jen čtyři synové Ajmonovi nám unikají už tolik dlouhých let? Co nepřátel jsme pokořili, co bitev jsme svedli, co jsme se nabojovali ve Španělsku i na Rýnu, proti jakým přesilám jsme vytáhli do pole! Nikdo nám neodolal, jen čtyři bratři, čtyři proti tisícům! Kdo mi vysvětlí, proč je tomu tak?“

Povstal rytíř Ydelin a pravil: „Chcete-li slyšet pravdu, pane, řeknu vám ji. Čtyři bratři pocházejí ze vznešeného a statečného rodu a mají mnoho příbuzných, kteří jsou přesvědčeni, že Ajmonovi synové bojují v právu a proti křivdě. Přemnoho je těch, kteří jsou s nimi svázáni pouty příbuzenskými: Doon i Ožier, rytíř z Dánska, i Turpin z Remeše – ti všichni mají v žilách kapku jejich krve; i já sám, pane, patřím mezi jejich spřízněnce. Kdyby někdo z nás dostal do rukou Alarda nebo Renalda, Richarda či Guiskarda anebo jejich bratránka Malgise, dojistá bychom jim neublížili. Nesmíte čekat, pane, že vám je odevzdáme, protože byste je dal katovi, a takto ponížit vlastní rod nemůže nikdo z nás. Dlouho už trvaly války a boje, dávám vám dobrou radu, králi: smiřte se s nimi, ať netrvá křivda!“

Karel to vyslechl a zrudl jako rozpálený kámen; ještě nikdo ho neviděl tak rozhněvaného.

„Ydeline,“ řekl hněvivě, „příliš odvážně jste mluvil! Jestliže zajmete některého z bratrů a nevydáte mi ho, bude to znamenat zradu, a já

vás potrestám stejně jako Renalda. Právě tak i kohokoli z ostatních, protože nikdo z věrných nesmí zradit svého krále: tak praví zákon.“

To řekl, a víc už o tom nemluvil. Obrátil se ke svému nejstaršímu rádci a pravil:

„Vy buďte mým poslem; jedte nahoru k hradu a vyřídíte, co vzkazují hradnímu pánu: ať ihned odevzdá klíče od bran, nebo zítra dobudu hradeb silou a ztrestám ho na hrdle.“

Staříček rádce se dvěma dalšími jezdci vystoupili do sedel, vydali se k zavřené bráně a Karlův posel zvolal ze třmenů přes hradní příkop.

„Je v hradě některý z bratří Renaldových?“

Chvilí bylo ticho, potom se ozval hlas z výše opevnění: „Ne, to není jejich hrad, a náš hradní pán právě mešká u krále Yona.“

„Přátelé,“ pokračoval králův rádce, „jděte k pánovým věrným a povězte jim, že přichází poselstvo od krále Karla, ať neprodleně otevřou bránu a vpustí nás dovnitř.“

Strážci pospíšili do hradního paláce, vyřídili vzkaz, a zanedlouho zaskřípěly řetězy padacího mostu. Brána se otevřela, družina rádců očekávala posly.

„Král Karel chce s vámi hovořit,“ řekl Karlův věrný, „žádá klíče od bran, nebo se zmocní hradeb silou a ztrestá vás na hrdle.“

Když to baroni uslyšeli, neprodleně vystoupili na koně a vydali se i s posly ke Karlovi.

„Pane,“ pravil jeden z baronů, „ponechte nám naše koně a naše zblacené meče; my vám oplátkou otevřeme brány hradu, abychom zabránili krveprolití.“

Tak padl Monbendel bez jediného zlomeného dřevce a bez jediné kapky krve; král dal vztyčit na nejvyšší obranné věži praporec s velkou zlatou orlicí a uložil klíče od hradebních bran ve svém stanu. Chtěl se obrátit s vojskem k Montalbanu a doufal, že i tam pořídí zkrátka, avšak jeho rádci byli jiného mínění: navrhovali, aby Karel udeřil nejdřív na krále Yona – možná že podlehne nátlaku

a vydá Ajmonovy syny po dobrém. Král zvážil radu a přivolil: zavolal Guinemarda, svého urozeného rádce, a poslal ho s nedobrým poselstvím k Yonovi. Guinemard přislíbil, že vyřídí vzkaz podle pravdy, rozloučil se s přáteli a vydal se jako vítr do Bordeaux.

Našel krále Yona uprostřed radovánek: tři tisíce Yonových věrných právě naslouchalo zpěvu a hře potulných zpěváků. Když posel vkročil do síně a uviděl množství ozbrojenců kolem Yona, začal se třást po celém těle; naskočila mu husí kůže a v břiše cítil hryzení strachu, nemohl ze sebe vypravit jediné slovo – dlouho trvalo, než se vzchopil.

„Pane,“ řekl konečně, když se přestal třást, „prosím vás, abyste mě vyslechl: přicházím od Karla a nesu vám jeho poselství. Ne já, to Karel sám k vám hovoří mými ústy. S velikým vojskem vstoupil do vaší země a přivádí mnoho tisíc ozbrojených jezdců – už se pokořil Monbendel, na nejvyšší věži vztyčil svůj praporec se zlatou orlicí. Vydejte mu syny Ajmonovy! Neučiníte-li tak, dobude vašeho hradu i města, ztratíte všechno a zůstane vám jen hanba a potupa.“

Když to Yon uslyšel, zmocnil se ho takový hněv, že se nedokázal ovládnout. Zvedl hůl, aby na místě ztrestal posla za urážlivá slova, avšak v poslední chvíli se opanoval a řekl jen krátce: „Vybídl jste mě ke zradě a zaplatíte za urážku, živ neodejdete z tohoto místa!“

Rádcové ho začali chlácholit: „Pane, zvyk přikazuje, abychom byli k poslům slušní, ať přinášejí jakoukoli zprávu; posel je nedotknutelný, a Karel by se nám krvavě pomstil!“

Tak Yona uklidňovali, až ho uklidnili. „Ať tedy odtud odejde živ,“ svolil nakonec gaskoňský král, „ale ne hned: čtyři dny zůstane, dokud se neporadíme, co dělat dál.“

Odvedli ho čtyři rytíři, dali mu jídlo i pití a tak ho drželi po čtyři dny. Zatím král Yon pokračoval v radě. „Moji věrní,“ prosil své rádce, „pomozte mi a poradte, co učinit! Karel vstoupil do našeho kraje, po jeho boku je Roland i Olivier a mnoho tisíc ozbrojených jezdců: učiní z naší země poušť, nevydám-li mu Renalda a jeho bratry. Avšak

jak je mohu vydat, vždyť Renald má za ženu mou sestru a zachránil nás před nepřáteli. Sám jsem mu dovolil, aby si postavil svůj hrad Montalban v lesích za řekou. Nemohu a nesmím ho zradit, ale poraďte mi, co dělat, můžete-li! Zneuctil bych sám sebe, kdybych ho vydal, sám sebe bych odsoudil k hanbě!”

„Pane,“ odpověděl nato rádce Ynald, „proč nás tedy žádáte o radu? Seberte vojsko, vrhněte se na Karla a vyžeňte ho z Gaskoňska! Udělejte to, jestliže jste takový bláhovec a myslíte-li si, že ho porazíte! Ale zvažte dobře: Renald tu nemá přátele, není z našeho kraje; nebude proto nikoho, kdo by vás chtěl tupit a urážet, vydáte-li ho králi. Co je vám přednější, čtyři cizinci, anebo osud vlastní země? Chcete obětovat Karlovi čtyři odbojníky, nebo svou hlavu, všechna města i hrady a celé Gaskoňsko? Radím vám, vydejte Renalda Karlovi, nic jiného vám nezbývá! Jen tak vás Karel ponechá v klidu.“

Domluvil a ozval se vévoda z Avignonu, další z Yonových rádců.

„Pane,“ řekl králi, „chcete od nás slyšet radu, slyšte ji tedy. Vzpomeňte, jak dlouho už král Karel bojuje proti Renaldovi a jaké kousky mu čtyři bratři učinili. Vzpomeňte na bitky v závějích pod hradem Montesorem, na štvanici v Ardenském lese – co trampot způsobil Renald Karlovi a jeho lidem! Karel mu nikdy neodpustí, jeho hněv už dovršil míru. Vydejte mu čtyři syny Ajmonovy, stejně mu neuniknou; když tak neučiníte, čeká vás smrt a hanba.“

„To není dobrá rada,“ zvolal rozhořčeně hradní pán z Monbendelu, který byl u Yona návštěvou, právě když Karel přitřhl k jeho hradu. „Renald vás zachránil před nepřítelem – co by s vámi dnes bylo, kdyby vám tehdy nepomohl? Dal jste mu svou sestru i hrad, jste přátelé. Vydáte-li ho Karlovi, uvalíte nekonečnou hanbu na vlastní hlavu a zneuctíte se, dřív než dobude jediného vašeho města. Já jsem ztratil jen Monbendel, teď jsou v něm Angličané a Normandané: vy byste ztratil všechno, mnohem víc než já, protože byste ztratil svou čest!“

Sotva domluvil, vyskočil znovu Ynald a zvolal:

„Pane, nevěřte těm slovům! Renald nestojí za to, abyste kvůli němu ztratil Gaskoňsko. Odmítl sloužit králi, ačkoli byl k službě povinován svým rodem – sám si zavínil svůj osud! Dal jste mu už dost: přátelství, sestru i hrad Montalban, což to není dosti? Nemůžete mu přece dát všechno! Vydejte ho Karlovi, to je jediná rada, kterou vám mohu dát.“

„Ztratíte svou čest,“ pravil Rejmon z Tolozy; „nevydávejte ho Karlovi, tak nejedná čest a právo! Za celý svět ho nesmíte vydat do Karlových rukou!“

Po něm se ozval další rádce. „Chcete slyšet dobrou radu,“ zeptal se, „která by vám pomohla zachránit hrad, město, Gaskoňsko i vlastní hlavu? Nespěchejte a rozvažte všechno dobře, však je k rozhodnutí dost času. To je má rada; ponechte nás o samotě, ať se dohodneme, pak vám řekneme svůj společný úsudek.“

Yon přikývl, neboť byl unaven a nevěděl, co má dělat. Povstal, odešel a nechal rádce o samotě; alespoň na chvíli byl zbaven starostí. Čtyři rádcí si sedli blíž a začali se dohadovat. Jediný z nich nechtěl vydat Renalda: hradní pán z Monbendelu. Pohrozili mu smrtí a vyhrožovali mu tak dlouho, až nešťastný hradní pán podlehl a slíbil: „Učiním, jak si budete přát, souhlasím s vaší radou, ať je jakákoli.“

„Tak je to dobře,“ přikývl spokojeně Ynald; „vždyť kdyby Yon nevydal Renalda, upadl by do veliké nemilosti u krále Karla a Karel by ho zničil. A zničit vladaře znamená zničit i jeho rádce. Moudře jste rozhodl!“

Zavolali Yona a oznámili mu, že se dohodli a že jsou zajedno, aby vydal Renalda Karlovi. Když to král uslyšel, slzy se mu vyhrnuly z očí a zašeptal tiše: „Ach pane Renalde, jak hanebně vás tady zradili!“

„Pane,“ pravil vévoda z Tolozy, „ještě něco však musíme dojednat. Kdyby se Renald dověděl o tomto našem úradku, nebyli bychom si jisti životem a našim domovům by hrozila zkáza. Co učiníme, abychom tomu zabránili?“

O slovo se přihlásil rádce z Avignonu. „To jsou moudrá a rozumná slova,“ přikývl spokojeně. „Navrhuji vám všem: pod dobrou

záminkou pošleme čtyři bratry na Valkolorské pláně; ať se tam vypraví v šarlatových pláštích, bez pancíře a meče a bez koní, jen pěšky a bez přílbic. Karel to bude vědět a přijede si pro ně se čtyřmi tisíci jezdci vyzbrojenými do boje. Zajmou všechny čtyři a odvezou je do Paříže, tam teprve je odsoudí. Bratři mají na severu mnoho příbuzných, však se některý z nich přihlásí, aby je hájil v jejich při; nebude záležet na nás, jak to dopadne, a naše svědomí bude čisté.“

„Na mou věru,“ povzdychl si Yon, „a vás Renald zachránil z rukou nepřátel! A jak si vás váží a ctí! Kdyby jen věděl, jaký osud jste mu přichystali!“ Povstal, bledý jak bílá stěna, a ukončil radu. Když osaměl, zavolal písaře a pravil:

„Příтели, napíšete dopis, dobře jej zapečetíte a zalepíte voskem. Ztratíte však vlastní krk, řeknete-li někomu jediné slovo!“ Písař si připravil list, přichystal se ke psaní. „Napište nejdřív,“ pravil král, „že přeji Karlovi úspěch a všechno dobré. Vydám mu čtyři syny Ajmonovy, pošlu je na Valkolorské pláně v šarlatově rudých pláštích, aby je dobře poznal v houfu mých jezdců; uprchnou-li, nebude to už moje vina.“

Písař dopsal a král zavolal posla, aby odnesl dopis Karlovi do ležení k Monbendelu.

Karel už netrpělivě čekal; roztrhl pečeť, pohlédl do dopisu a usmál se. „Přisahal jsem vám pomstu,“ zvolal, „a teď svou přísahu splním! Všechny vás ztrestám, Renalda i Alarda, Richarda i Guiskarda!“

„Pane,“ ozval se vylekaně Karlův písař, „mluvte snad tišeji, aby nikdo neslyšel, o čem se v dopise hovoří; co když je tam špatná zpráva?“

„Ne,“ řekl král, „je to dobrá zpráva, velice dobrá!“ Přikázal písařovi, aby napsal Yonovi odpověď: slíbil gaskoňskému králi přátelství i přízeň, poděkoval za dobrou zvěst a ujistil ho bohatou odměnou; na závěr připomněl, že posílá čtyři pláště pro své nepřátele.

„Ještě jejich jména,“ namítl písař, ale král zavrtěl hlavou: „Jmen není zapotřebí, však je už všichni známe!“

Písař zapečetil listinu, odevzdal ji poslovi. Karel nečekal na odpověď, a sotva posel vyjel z tábora, zavolal dva ze svých nejvěrnějších: Ožiera, dánského rytíře, a vévodu z Morilonu, o němž bylo známo, že velice nenávidí Renalda.

„Slyšte má slova,“ řekl jim, když vstoupili do jeho stanu. „Naše výprava už brzy skončí, a na vás je, aby skončila dobře.“

„Pane,“ pravil Ožier neklidně, „nežádejte však na nás věci, jež by se nemohly srovnat s naší ctí.“

„Nežádám na vás nic než toto: časně zrána odjedete na pláně Valkoloru se čtyřmi tisíci jezdci a skryjete se v houštinách: přijedou tam čtyři synové Ajmonovi a já vám přikazuji, abyste mi je vydali živé či mrtvé.“

Ožier se hrdě napřímil, na čele mu vyskočily vrásky, ale než mohl promluvit, zvolal Karel:

„Přísahajte mi, že je přivedete, najdete-li je na Valkolorských pláních. Je to můj příkaz a moje přání!“

Ožier stiskl zuby a odpřisáhl se sklopenýma očima: „Budou-li tam, přísahám, že je najdu,“ avšak potichu dodal: „Nikdy je však nevydám nikomu na tomto světě.“

Čtyři tisíce jezdců obléklo pancíře, nasadilo si turecké přilby. Než vyjeli, řekl jim vévoda z Morilonu:

„Jedeme si pro Renalda a jeho tři bratry; vím dobře, že je král Yon vydal Karlovi. Nešetřte jich, nešetřte ani jediného z nich.“

Slíbili, vystoupili na koně a bez prodlení se vydali na cestu.

Zatím posel dorazil s odpovědí ke králi Yonovi a odevzdal mu Karlův dopis. Yon zavolal svého písaře a dal mu dopis, aby jej přečetl. Písař nahlédl do listu a roztrásl se mu ruce:

„Pane, odpustte, musím si to přečíst ještě jednou. Karlův písař se narodil kdesi ve Frýžsku, nerozumím všemu.“ Přečetl znovu psaní a řekl Yonovi: „Karel vám dává čtyři šarlatové pláště a posílá na Valkolorské pláně čtyři tisíce jezdců: všichni jsou ozbrojeni až po zuby, aby mohli zajmout Renalda a jeho bratry.“

Když to uslyšel Yon, svolal dva tisíce svých jezdců a vydal se s nimi na Montalban. Projel bránou, sestoupil z koně; Klarisa mu vyběhla vstříc s otevřenou náručí, aby ho pozdravila, ale Yon odvrátil tvář a vymluvil se na únavu a na nemoc – to všechno ze zbabělosti, protože se bál pohlédnout jí do očí. Uložili ho na lůžko, aby si odpočinul, pečovali o něj se starostlivou péčí; král ulehl, avšak neusnul, myšlenky se mu honily v hlavě, myslel na syny Ajmonovy a na jejich osud, v srdci cítil hanbu a stud.

Čtyři bratři ještě nic netušili. Vraceli se právě z velkého lovu z Aragonského lesa. Zpívali si a pokřikovali na sebe, pobízeli koně. Stejnou bránou, kterou vkročil do hradu Yon, vjeli do Montalbanu; uviděli ruch v ulicích i cizí přivázané koně, a Renald se neklidně zeptal:

„Co je to za rytíře a kdo vstoupil na půdu Montalbanu bez mého svolení?“

„Pane,“ odpověděli mu strážci, „král Yon přijel se svými jezdci, aby se s vámi poradil.“

Renald přiložil roh k ústům a zatroubil na uvítanou. Jeho tři bratři se připojili, zazněly rohy a trubky, dvacet čtyři rohů a polnic uvítalo Yona. Král uslyšel troubení, vstal z lůžka, přistoupil k oknu a spatřil čtyři bratry v sedlech koní.

„Běda,“ zašeptal tiše mezi zuby, „proč mě vítáte? Proto, že jsem vás zradil, že jsem vás vydal Karlovi? Zítra vás zajme a odsoudí, mé jméno bude prokleté!“ Vrhle se znovu na lůžko a zacpal si uši, aby neslyšel troubení rohů, jež znělo celým Montalbanem tak hlasitě, že rozeznávalo i kov zvonů na věži.

Bratři sestoupili z koní, vyběhli po schodech vzhůru, Yon jim vyšel vstříc. „Neobjímejte mě,“ řekl jim, když se potkali v chodbě před poradní síní. „Jsem nemocen, celých patnáct dní jsem strávil v horečce na loži a nemohu jíst ani pít. Avšak místo obejmutí vezměte ode mne dar: přivezl jsem vám čtyři šarlatové pláště.“

Pokynul a jeho sluhové přinesli pláště; bratři užasli nad jejich nádherou. „Zaslouží si mnoho chvály,“ pravil Alard. „Vezmeme si je na důkaz díků a přátelství.“

Oblékli si pláště; Yon se na ně díval, srdce se mu svíralo a do očí mu vstoupily slzy. Sto jeho jezdců ví o zradě, ale ani jediný se neodváží říci jediné slovo pravdy, mlčí a sklánějí hlavy.

Zasedli ke stolu, Renald dal přinést jídlo a víno. Když dojedli a dopili, povstal král Yon a řekl:

„Přijel jsem, abych vám řekl dobrou zprávu a poradil vám, protože vás miluji jako vlastní bratry. Byl jsem na Monbendelu, král Karel mě zavolał: obvinil mě ze zrady, protože jsem vám poskytl přístřeší. Dlouho jsme spolu rozmlouvali, prosil jsem ho o smír; nakonec přivolil, abyste ráno přišli na planiny k Valkoloru v doprovodu dvanácti mých jezdců. Tam najdete Karla uprostřed svých věrných – chce se s vámi usmířit, už nechce dál prolévat krev. Přiznal, že vám ukřivdil.“

„Pane,“ zvolal Renald, „děkujeme vám za ta slova, z celého srdce vám děkujeme. Avšak bude-li nás mít král v rukou, odsoudí nás na smrt – vydáme se mu na milost a nemilost!“

„Nepřijdete k němu jako bojovníci,“ řekl Yon, „nebudete mít zbraň ani koně, jen v ruce růži na znamení smíru. Však víte, že ke smíru se nejedzí s mečem po boku a v pancíři!“

„Půjdeme,“ pravil Renald, „když vy si to přejete. I my chceme žít v přátelství a v pokoji.“

„S růžemi místo zbraní?“ zvolal Alard, „co jsem to slyšel? Vydat se cizí z vůli na milost a nemilost, nesmět se bránit! Slyšel jsem Karla, když přísahal, že nás ztrestá na hrdle, sotva nás dostane do rukou. Ne, to neučiním, pojedu s mečem a dřevcem, v pancíři a s přílbicí!“

„Dlouhá léta jsem bojoval proti Karlovi,“ pravil Renald mírně, „v lesích i na poli, na hradbách, v horách i v údolích, v olivových hájích i ve sněhu a mrazu. Nikdy se nepoddám křivdě, ale chce-li král spravedlivý smír, pak nejsem proti tomu; a ke smíření není třeba meče.“

Obrátil se, odešel ke své ženě, Yonově sestře, ke Klarise s jasnou tváří. Hrála si právě se svými dvěma synky; Renald vstoupil, objal ji a řekl:

„Paní, váš bratr poradil Karlovi, aby se mnou uzavřel smír, mnoho úsilí vynaložil, aby ho k tomu přemluvil. Sejdu se s Karlem a smíříme se, ať je po dlouhých bojích zase klid! Král přiznal, že nám ukřivdil: co se nepodařilo Rolandovi ani Olivierovi, dokázal váš bratr.“

„A kde to bude,“ zeptala se Klarisa, „kde se máte sejít?“

„Paní,“ pravil Renald, „rád vám to řeknu. Máme přijet na pláně k Valkoloru, nebudeme mít však koně ani zbroj, přilbici ani meč, ba ani štít, jen růži v rukou na důkaz přátelství a ochoty k smíru. Tam potkáme Karla, Rolanda i Ožiera, rytíře z Dánska, a dva tisíce Karlových jezdců.“

Když to Klarisa uslyšela, zachvěla se a pohlédla Renaldovi do očí:

„Můj pane, plán u Valkoloru není bezpečná; kolem dokola se tyčí skály k nebi, mezi skálami jsou lesní houštiny k nepřehlédnutí – vezměte si aspoň Bajarda, svého koně, nebo vás polapí a zajmou! Ať vás doprovodí čtyři sta jezdců – proč byste měl jet ke smíru samotný, bez doprovodu svých věrných? Měla jsem dnes v noci zlý sen: viděla jsem vás uprostřed lesa, z houštin se vyřítili kanci s velikými tesáky a vrhli se na vašeho bratra Alarda, urvali mu pravou ruku; potom se dva orlové snesli z nebes a do spárů uchopili Richarda – ještě teď ho slyším, jak volá: Renalde, bratře, na pomoc! Když jsem se ráno probudila, bolelo mě srdce, tak živý to byl sen.“

„Paní,“ řekl Renald, „kdo věří ve sny, nevěří v pravdu.“ Víc už nepromluvil, vrátil se i s Klarisou ke svým třem bratrům. Když ho Alard uviděl, nezdržel se a zavolal:

„Bratře, já tam pěšky a neozbrojen nepůjdu!“ „Ani já,“ dodal Guiskard, „jako že je nebe nade mnou!“ A Richard řekl: „Renalde, vezměme si drátěné košile, přilbice a meče. Vy si vezměte Bajarda, však nás unese všechny čtyři, když bude nejhůř!“

„Zeptám se Yona,“ odpověděl smutně Renald; „to on přece sjednal s králem podmínky.“

Obrátil se a po kamenných schodech vystoupil do komnaty ke gaskoňskému králi.

„Pane,“ řekl mu mírně, „bratři žádají, abyste nám dovolil vzít si zbraně a koně: tak nebudeme potřebovat průvodce a pojedeme sami. Budeme-li mít s sebou Bajarda, unikneme každému nebezpečí.“

Yon odvrátil pohled a pravil tiše:

„Král neuvěří vaší dobré vůli, když vás spatří v pancířích a s mečem po boku. Sám jsem mu řekl, že přijedete neozbrojeni, abyste ukázali ochotu ke smíru a důvěru v jeho slovo – však ani jeho jezdci nebudou mít zbraně. Stálo mě to hodně námahy, než jsem Karla přesvědčil, a vy byste chtěl zrušit naši úmluvu?“

Renald sklonil hlavu, těžký povzdech se mu vydral z prsou. „Učiníme, jak pravíte,“ řekl Yonovi a odešel ke svým bratrům.

„Jak jste pořídil?“ zeptali se ho. „Vezmete si Bajarda, svého aragonského koně?“

„Ne,“ zavrtěl Renald hlavou, „nemůžeme porušit úmluvu, král Yon to nedovolil. Povedou nás jeho rádci, a budeme beze zbraně.“

Bratři sklonili hlavu a řekli tiše: „Když si přejete, Renalde, učiníme tak, a pojedeme věrně s vámi; ať zatím Malgis střeží hrad.“

Protože už byl večer, odebrali se do ložnice, Renald ulehl vedle své ženy Klarisy a jeho bratři na lůžka podle stěn. Tak strávili noc, až přišlo ráno. První se probudil Renald, otevřel oči a spatřil, že začíná svítat. „Bratři,“ řekl, „vstaňte, je čas. Kdyby Karel přijel k Valkoloru a nenašel nás tam, znovu by se proti nám zatvrdil a jistě by řekl, že jsme nedodrželi úmluvu.“

„Jak požadujete,“ řekli bratři a vstali z lůžek. Oblékli se, venku už na ně čekalo dvanáct průvodců: osm z nich ví o hanebné zradě, ale mlčí, nikdo neřekne ani slovo. Čtyři synové Ajmonovi si přehodí přes ramena šarlatové pláště, do ruky vezmou růže, zamíří k bráně.

Yon, gaskoňský král, za nimi hledí z okna, srdce se mu svírá, buší mu až v hrdle; smutně se dívá, dokud bratři nezmizí v dálce.

Z okna pod ním se dívá Klarisa, jeho sestra; zaclání si rukou oči, ale nevidí už nikoho, proudy slz jí stékají po bílých tvářích.

\* \* \*

Tak byla dokonána zrada hanebná.  
Zle odvděčil se král celého Gaskoňska  
svým věrným zachráncům, jež věru nečeká  
teď pranic dobrého. Na Valkolorskou pláň  
spěchají s úsměvem a skoro zvesela,  
je krásný jarní den a písničku Alard  
si notuje; však nezůstane v zpěvu sám,  
když slunce vysvitne, hned přidají svůj hlas  
i všichni ostatní. Jen Renald nezpívá  
a s hlavou sklopenou zůstává opodál.  
A je to pěkný zpěv, vždyť ani na žaltář  
či housle nezahrál by sebelepší hráč,  
tak zpívat dovedou jen hlasy zamlada!  
Však jedou do pasti s holýma rukama,  
vstříc vlastní záhubě; jen růži každý má,  
nic víc, už vůbec nic, jak zněla úmluva.  
Vesele spěchají na Valkolorskou pláň:  
jedou přec ke smíru, už bude po křivdách!

Vesele a s úsměvem jedou bratři na čtyřech mezcích k Valkolorským pláním. Alard, Guiskard a Richard si zpívají, jen Renald mlčí, jede několik kroků za nimi a v duchu si říká: „Kéž by unikli smrti, potupě a útrapám vězení, kéž by unikli neštěstí!“ Dívá se na ně, už se nepřemůže, z očí se mu vyhrnou slzy a stékají mu po tváři.

Alard si toho povšiml, zpomalil a zeptal se užasle: „Bratře, ach, jste to vy, nebo nejste? Pro koho pláčete? Snad pro Malgise, že tu není s námi? Nikdy jsem vás neviděl plakat pro nikoho na tomto světě.“

Renald zavrtěl hlavou: „Ne, bratře, to nejsou slzy pro Malgise, odpust'te mi.“

„Pro koho tedy?“ zeptal se Alard. „Je-li živ, není proč plakat; a jestliže je mrtev, slzy mu nepomohou. Renalde, bratře, zpívejte s námi! Však vím, že máte dobrý hlas!“

Renald přikývl a připojil se k bratrům. Jedou a zpívají veselou píseň, jedou na pláň k Valkoloru.

Stěží kdo z vás ví, jak vypadají Valkolorské pláně; jestliže jsem to ještě neřekl, povím to nyní. Leží tam sedm tisíc balvanů a kolem dokola jsou skály až do nebe; za skálami hluboké, husté lesy. Čtyři řeky lemují ten ztracený kout, a široko daleko není hrad ani tvrz, ba ani vesnice ne, ani samota, daleko je k lidským obydlím. Jen čtyři cesty vedou odtud na všechny strany, ta čtvrtá z nich až do vzdálené Dordoně, k domovu čtyř bratrů. V houštinách kolem ní jsou skryti jezdci, v ruce svírají meče; všichni přísahali smrt Renaldovi, Ajmonovu synu.

První spatřil čtyři bratry Ožier; žádný člověk nepocítil nikdy takovou bolest jako v té chvíli dánský rytíř. Obrátil se ke svým jezdcům a pravil:

„Jste moji věrní a dobrá společnost, proto vás prosím: tam daleko přijíždí Renald a jeho bratři, moji příbuzní. Ustupte zpátky do houštin, nechci je vidět umírat vašima rukama; dám vám za to bohatou odměnu.“ Ustoupili, rychle couvli do houštin mezi skály, aby je Renald neviděl, až pojede kolem.

Bratři minuli jejich úkryt, dojeli na planinu, na travnatou pláň plnou kamení a balvanů; rozhlédli se, nikoho nespatriili, jen skály a hory kolem dokola. Alard přestal zpívat, obrátil se ke Guiskardovi, pohlédl mu do bledé tváře a řekl:

„Bratře, srdce se mi svírá. Nikdy v životě jsem necítil takovou úzkost a takové mrazení; bojím se, že nás král Yon prodal a zradil.“

Guiskard neodpověděl, všichni se obrátili na Renalda a semkli se kolem něho.

„Bratře, povězte nám, proč nikoho nevidíme? Máme tolik nepřátel, kteří nám přejí smrt – co když nás tu zastihnou takto bezbranné? Ne nadarmo se praví: Kdo štve jelena, uštve jelena, Renalde, pojďme rychle pryč, vraťme se na Montalban, tam budeme v bezpečí. Král Yon nás zradil!“

Renald se rozhlédl a spatřil v dálce na opačném konci plání velký houf jezdců v plné zbroji: vyřítili se z lesa, slunce se jim lesklo na helmicích a odráželo se od jejich kroužkovaných pancířů. Už poznal muže v jejich čele: byl to rytíř z Morilonu, v celém Karlově vojsku nikdo nenáviděl Ajmonovy syny víc než on.

„Běda,“ zvolal Renald, „co učiníme takto bezbranní? Přicházejí nás zabít!“

„Renalde, bratře,“ řekl Alard užasle, „co to pravíte?“

Ohlédli se, spatřili jezdce a obořili se hněvivě na Renalda:

„Už tomu rozumíme! Renald nás zradil, náš vlastní bratr! Proto na nás tolik naléhal, abychom se vydali beze zbraně na Valkolorské pláně, to on nás sem přivedl! Bratr, a zradil bratry!“

Chtěli se na něj vrhnout, byli rozhněváni jako lvi, ale když pohlédli Renaldovi do očí a uviděli, že se na ně smutně usmívá, sklonili hlavy.

„Ne,“ řekl tiše Alard, „za celý svět neudeřím vlastního bratra!“

„Ani já,“ pravil Guiskard, „a kéž mi odpustí zlá slova.“ Políbili ho na tvář a na ústa, rozplakali se jako děti.

„Bratře,“ pravil po chvíli Alard, „proč jste nám to učinil? Vždyť nejste Normandán ani Bretonec, ani Angličan – všichni jsme přece z jednoho otce a z jedné matky! To jste nám nikdy neměl udělat.“

„Což nevěříte vlastnímu bratrovi?“ zvolal Renald. „Někdo jiný nás zradil! Avšak já jsem vás přivedl, a musím vás odtud také

odvést.“ Obrátil se na jezdce z Yonovy družiny, kteří stáli opodál a mlčky vyčkávali, jak skončí spor; požádal je o pomoc, avšak jezdci jen pokrčili rameny: „To není naše věc, do cizích starostí se plést nebudeme.“

Takovou proradnost už Renald nevydržel; pobídl patami svého mezka, vrhl se na nejbližšího jezdce, srazil ho ze sedla a vytrhl mu meč; když ostatní zrádní průvodci uviděli Renalda, obrátili se na útěk a ujížděli vstříc Karlovým jezcům.

„Kdybych tu měl Bajarda,“ zvolal Renald, „draze bychom prodali své hlavy! Avšak Bajard stojí ve stáji a marně čeká, až se vrátíme.“

„Renalde, bratře,“ pravil zoufale Guiskard, „co uděláme? Vidím, že naše smrt se blíží; na pláních mezi balvany přijíždí rytíř z Morilonu, který nás nenávidí nejvíc ze všech lidí na tomto světě. Renalde, náš milovaný bratře, učinme něco, abychom se zachránili v poslední chvíli – přeplavme řeku, vystupme na druhý břeh a vyšplhejme se po skalách na vrchol hory!“

„Uprchnout?“ pohlédl na něj Renald káravě. „Raději podstoupit se ctí nerovný boj než bezectně couvnout! A nejhorší je utíkat před někým, kdo je v křivdě!“

„Bratře,“ namítl Richard, „vždyť nemáme pancíř ani zbroj, ani přilbici, ani rychlého koně, ba ani kopí ne! A tam vidíte rytíře z Morilonu, našeho nepřítele, jak přivádí víc než tisíc jezdců: co učinit, abychom unikli smrti nebo vězení?“

Potom promluvil Alard. „Bratři,“ řekl jim, „slyšte mou radu. Už neunikneme, je pozdě na ústup; ale nesmíme nepřátelům dovolit, aby nás pochytili jako králíky. Jsme čtyři a máme jeden meč. Budeme se bránit, a co víc, zaútočíme a vyrveme jim co nejvíc zbraní, abychom nebojovali s holýma rukama.“

Když Renald uslyšel ta slova, objal ho a políbil. „Vy a já jsme bratři,“ řekl, „a nic nás nerozdělí. Nikdy se nevzdáme, dokud budeme žít.“

Postavili se čelem proti jezcům a ze všech sil zvolali své heslo: „Montalban!“

Královští strhli letící koně, až se vzepjali, a zastavili se před čtyřmi bratry.

„Král Yon vás zradil,“ zvolal rytíř z Morilonu, „a teď přijdete o hlavy; avšak nejdříve vám vložím na krk řetězy jako divokým medvědům. Už vám nic nepomůže, na všechno je pozdě. Než se doví váš bratránek Malgis, že jsme vás zajali, dávno už budete čekat v Karlově vězení na kata. Můžete si vybrat: chcete se bránit, nebo půjdete do vězení bez boje?“

„Spíš bude Paříž sousedit s Orleansem,“ odpověděl Renald, „než abyste nás vy zajal! A ještě něco vám povím. To, co jste učinili, to nebyla úmluva čestných bojovníků, ale černá a ošklivá zrada. Poslyšte, co vám navrhu; dám vám celý Montalban s bránami i s hlavní obrannou věží, když nás necháte bojovat; vyberte dvacet svých nejlepších jezdců, a s nimi půjdu do boje, ať to budou Francouzi či Normandané, Angličani či Bretonci. My jsme jen čtyři a máme jediný meč, vy na koních, oblečení v pancířích a se štíty na krku. Když padneme, padneme; ale když zvítězíme, necháte nás odejít a nikdo proti nám nezdvihne kopí a nepobídne koně zlatými ostruhami.“

„Nebudeme s vámi vyjednávat,“ odvětil rytíř zvsoka, „a mluvit s vámi chceme jen mečem: napadneme vás v nejbližší chvíli.“

„Budeme se tedy bránit,“ odvětil Renald hněvivě, a obrátil se k Alardovi: „Bratře, chraňme si navzájem záda. Mezi nás ať se postaví Guiskard s Richardem, jsou nejmladší a nemají ještě pevnou ruku.“

„Renalde,“ zvolal Guiskard, „dokud vy budete živ, dotud máme i naději, že se probijeme. Kdybyste však vy padl, ztratíme všechno, i naději.“

Postavili se, jak určil Renald. Rytíř z Morilonu pobídl ostruhami koně, vyrazil kupředu a udeřil Renalda kopím. Renald měl jen lehké oblečení a šarlatový plášť; jak mohlo tenké sukno zadržet ostrý hrot železa! Kopí mu zajelo do stehna, Renald se naklonil; Alard vykřikl úzkostí, ale Renald vytrhl hrot kopí z rány, rozmáchl se ze všech sil a nečekanou ranou srazil rytíře k zemi. Přitáhl si za uzdu vzpínajícího se koně, vyhoupl se do sedla a předjel před své tři

bratry. Jak litoval, že pod ním není Bajard, jeho věrný aragonský kůň! Když viděli ostatní jezdci, co se stalo, vrhli se na Renalda jako příval; zmizel pod nimi, jako by ho pohltila voda, avšak bojoval statečně, jezdci padali ze sedel, kopí se tříštila, i ve vráve boje bylo slyšet Renaldovo volání: „Montalban, Montalban!“

Zatím bratři stáli, chránili si navzájem záda a odráželi rány holýma rukama. V příhodném okamžiku se Alard zmocnil cizího kopí, vytrhl je královskému jezdci z ruky tak prudce, že jezdec ztratil rovnováhu a spadl do trávy; Alard se rychle vyhoupl do sedla, a spolu s Renaldem chránil oba bratry. Také Guiskard už získal koně i zbraň; bojovali statečně a ze všech sil se snažili, aby zůstali při sobě, ale přesila byla příliš velká. Karlovým jezcům se podařilo oddělit ze skupinky Guiskarda, vrhli se na něj, srazili ho z koně a tak ho zajali, aby ho vydali Karlovi.

„Renalde, můj bratře,“ volal Guiskard do vrávy boje, když ho odváděli. „Už nikdy vás neuvidím, už nikdy neuvidím Montalban, náš hrad na vysoké skále!“

Renald to uslyšel a řekl svému bratru Alardovi:

„Bratře, nemůžeme ho opustit, nemůžeme je přece nechat, aby ho odvedli do zajetí! Musíme mu na pomoc!“

„Ano,“ odpověděl Alard a nepřestával bojovat. „Ale jak? Můžeme mu jít na pomoc jen dva, a jich je takové množství!“

„Všechno je lepší než se takto dívat, jak ho odvádějí! Alarde, následujte mě!“

„Ano, bratře,“ pravil Alard. „Pomohu vám, i když nevím jak.“

Vysekali se ze sevření a zaútočili na velký zástup jezdců, kteří odváželi Guiskarda. Když královští uviděli, s jakou odvahou na ně oba dotírají, dostali strach; jen slabě odráželi rány a nakonec se obrátili na zmatený ústup.

„Co učiníme, bratře?“ zeptal se Renald Alarda. „Rozvažte rychle Guiskardovi pouta a pomozte mu do sedla, dejte mu štít a meč, já zatím půjdu zpátky do boje.“

„To by nebylo dobré,“ pravil Alard. „Nerozdělujme se ani na krok, protože bychom se už nikdy neprobojovali k sobě zpátky. Dokud budeme spolu, dotud budeme žít.“

Renald uposlechl; zatímco Richard bojoval, odrážejí rány, rozvázali Guiskardovi pouta, pomohli mu vstoupit do sedla, dali mu štít a vyhledali mu i silné kopí; všichni tři se znovu vrátili do boje, aby pomohli Richardovi. Avšak bylo už pozdě; právě ve chvíli, kdy mu vyjeli na pomoc, Richard se zřítíl z koně. Povstal, a třebaže zraněn, uskočil za balvan, proběhl mezi kameny a začal šplhat do svahu ke strmé skále, aby se zachránil, ale jeden z Karlových jezdců pobídl koně, pustil se za uprchlíkem a dostihl ho na úpatí skály; zasadil mu ránu kopím, Richard rozhodil rukama a padl tváří na skálu.

„Už nejsou čtyři synové Ajmonovi,“ zvolal jezdec vítězně, „už zbyli jen tři! Nežije Richard, bratr Renaldův! Se třemi teď bude snadná práce; všechny je čeká Karlův kat!“

Když to raněný Richard uslyšel, vzchopil se a řekl, opíraje se o meč: „Vy lžete! Nikdo nesmí tvrdit, že Renald dovolil nepřátelům, aby ublížili jeho bratru, nikdo nesmí říci, že mě Renald opustil!“ Zdvihl meč oběma rukama, srazil útočníka z koně; avšak ztratil už příliš mnoho krve, zavrával, padl do písku a do zvětralých skal. Dlaněmi si přikryl obličej, začal naříkat:

„Bratře Renalde, musíme se loučit, už mě neuvídíte, a já už neuvídím vás. Sbohem Montalbane, sbohem! Yone, zrádný králi, proč jste nás zradil a zaprodal! Kdo teď pomůže mým bratrům, když já už nemohu? Až padne soumrak, nebudu mezi živými!“

V té chvíli se Renald uprostřed boje neklidně rozhlédl; už dlouhou chvíli neviděl Richarda. „Bratře,“ zeptal se Alarda, „co se stalo s Richardem, naším nejmladším? Měli jsme bojovat společně a krýt si navzájem záda, avšak vaše záda nechrání nikdo.“

„Nevidím ho,“ znepokojil se Alard, „a nevím, co se s ním stalo – jistě ho zranili a srazili z koně, snad je už mrtev!“

„Musíme ho najít, co když potřebuje naši pomoc? Co když ho zajali?“

„Ztratíme při tom život,“ řekl chabě Alard.

„Kdo mu však pomůže, když mu nepomůžeme my?“ zeptal se Renald. „Ani za všechno zlato světa ho nesmíme opustit: jakmile ho opustíme, už nikdy se k nám nedostane. Jsme tady tři, a on je někde sám!“

Pobídl koně, vyrazil kupředu, jeho dva bratři za ním. Získali náskok před užaslými Karlovými jezdci a dojeli až k úpatí skalnatého vrchu: tam našli Richarda ležícího v písku a zraněného k smrti. Renald seskočil z koně, objal ho a políbil, slzy mu vytryskly z očí. Avšak královští se už blížili, vzpamatovali se z překvapení a vydali se za nimi.

„Renalde, co učiníme?“ zvolal v úzkosti Alard. „Budou tu už každou chvíli!“

Richard se probudil z mrákot, zvedl hlavu a řekl:

„Vidíte tu skálu nahoře? Jistě je tam hodně kamení a balvanů, tam se ubráníme, dokud nám Malgis nepřijde na pomoc.“

Pohlédli vzhůru: kamenitý svah se zdvihal stále strměji a strměji, skála se tyčila k nebi jako hrad, a všude bylo plno balvanů, kamení a skalních žeber.

Zdvihli Richarda, Alard ho vzal do náruče, a pomalu se vydali vzhůru. Postupovali od skály ke skále, drobné kameny jim ujížděly pod nohama. Stoupali a stoupali, šplhali výš a výš, až dosáhli vrcholu; tam klesli na holou skálu, blíž k nebi než k zemi, a těžce lapali po dechu.

Královští jezdci dorazili k úpatí a obklíčili skálu ze všech stran; vedl je Ožier, dánský rytíř.

„Renalde,“ zvolali ze sedel, „přísahali jsme na vaši smrt; neustaneme, dokud přísahu nesplníme. Byl jste blázen, že jste uvěřil Yonovi, a stejně jste blázen, věříte-li, že vás zachrání Malgis. Už nikdy vás neuvidí, už nikdy vás nespatří živé a zdravé.“

Když to bratři uslyšeli, Alard povstal, objal Renalda a řekl:

„Renalde, bratře, jeden z nás může ještě uniknout v houští, jednoho si jezdci nevšimnou. Prchněte a spěchejte na Montalban, po-

vězte jim, co se stalo, aby nám přijeli na pomoc! My zatím budeme bojovat, pokud nám síly stačí.“

„Nemůžete na mně žádat něco takového,“ pravil Renald, „zaníc na světě neodejdu z této hory bez vás; nikdy vás neopustím.“

„Jakmile budete v sedle Bajarda,“ naléhal Alard, „všechno bude zase dobré!“

„Sám neodejdu,“ řekl Renald. „Bud' odejdeme společně, nebo budeme společně bojovat. Všichni odejít nemůžeme, nezbyvá tedy než bojovat.“

V tom okamžiku vzkřikli jezdci: „Renalde, jste obklíčen, vzdejte se! Musíte do zajetí, protože vás Yon prodal Karlovi, vašemu nepříteli a našemu pánu.“

„Nikdy se nevzdáme,“ odpověděl Renald, „nikdy, dokud budeme živi.“

V čele jezdců byl Ožier, dánský rytíř. Jeho srdce a čest, obojí bylo na straně čtyř bratrů; avšak král Karel byl jeho pán a on se nemohl vzepřít jeho vůli – tím spíš, že nyní musel převzít po rytíři z Morilonu velení nad všemi jezdci. Vyzval Renalda, aby se vzdal; když Renald neposlechl, dal povel k útoku, avšak sám poodjel stranou a smutně se díval k vrcholu. Čtvero úbočí měla skála, na jejímž vrcholku čekali bratři na útok; po každém úbočí šplhají vzhůru královští, na čtyři sta jich je, a Renald má jen dva bratry, kteří mohou ještě bojovat. Richard leží na kameni, už je tak zesláblý, že ani nepohne rukou – jak ten by mohl pomoci v zoufalém boji!

„Bratře, co učiníme?“ zeptal se Alard, když viděl, jak nepřátelé stoupají výš a výš a jak se blíží po skálách a kamením k vrcholu.

„Budeme se bránit – co jiného! Jsme bratři, patříme k sobě, jsme z jednoho otce a z jedné matky, máme jednu vlast: nic nás nemůže rozdělit.“

„I když se budeme bránit,“ pravil Alard, „nakonec podlehneme přesile; čeká nás záhuba.“

„Ano,“ odvětil Renald, „a je mi z toho smutno. Ale dokud si budeme moci pomáhat, nemluvme o záhubě.“

Opřel se o veliký balvan, odvalil jej k okraji srázu, a pak jej odstrčil dolů, do nejhustšího zástupu nepřátel. Alard a Guiskard se chopili dalších kamenů, vrhají je dolů a srážejí útočníky. Na chvíli je zastavili, ale sami už ztrácejí síly; příliš se unavili bojem a kameny se jim zdají stále těžší a těžší, sil jim ubývá.

„Ožiere,“ vykřikl Alard v nejvyšší tísní, „co tomu říkáte? Ted’ jste spokojen? Právě o vás jsme si mysleli, že jste náš přítel, že nebudete proti nám!“

Ožier pobídl koně, štval ho do svahu, jak mohl nejvýše. Když už výš nemohl, zastavil se a zvolal na své bojovníky: „Ustupte na chvíli, promluví s nimi, snad dají na moje slova.“ A královští odpověděli: „Jak přikazujete, pane, však my je dostaneme, už pro ně není záchrany.“

„Synové Ajmonovi,“ pravil Ožier, dánský rytíř. „Já jsem ve službách Karlových, a vy jste proti králi. Ale ani já nemiluji zradu, a toto je dílo zrádce Yona.“ Vystoupil ještě o krok výš a pravil tiše, aby ho slyšeli jen čtyři bratři na vrcholu skály:

„Zapřísahám vás, neskládejte zbraně, braňte se, dokud můžete, Malgis vám přispěchá na pomoc. Musíte vydržet!“

„Toto je pro nás cenná chvíle,“ pravil Alard, „protože si můžeme vydechnout; děkujeme vám za ni, Ožiere!“

„Zač děkovat?“ řekl trpce Renald. „Za to, že za chvíli přikáže znovu svým lidem, aby se proti nám vrhli a odvedli nás do zajetí, do rukou krále Karla? Ožier má v žilách naši krev, a zradu vlastního nenávidím víc než odvahu nepřátel.“

„Renalde,“ odvětil naléhavě Ožier, „víc pro vás nemohu učinit, i tak na sebe uvalím hněv krále!“

Bratři na vrcholu skály začali znovu shromažďovat kameny na okraji srázu. Ožierovi jezdci při úpatí to spatřili a začali volat na Ožiera, aby se vrátil; Francouzi křičí společně s Normandany a s Bretonci:

„Příliš dlouho už mluvíte, pane! Ať řeknou bez vytáček, zda se vzdají, či nevzdají!“

„Ne,“ pravil Ožier. „Ti se nevzdají, dokud budou dýchat!“

Francouzi zvolali: „My už se přičiníme, aby nedýchali dlouho!“ A jiní volali na dánského rytíře netrpělivě: „Ožiere, pane, pomozte nám, abychom dobyli vrcholu co nejdříve!“

Ožier začal sestupovat a jeho lidé se vrhli znovu do skal, znovu začali šplhat po skálách vzhůru, proti padajícímu kamení a proti řítícím se balvanům.

„Nemohu,“ řekl Ožier zlomeně. „Nemohu a nechci proti nim bojovat. Necháte-li je odejít, dám vám tvrze i stříbro, avšak propustte je v klidu!“

„To neučiníme,“ odpověděli bojovníci, „protože jsou to nepřátelé našeho krále.“

„Vydáte-li je Karlovi,“ zvolal hněvivě Ožier, „stanete se mými nepřáteli!“ Sestoupil až k lesu, smutně se dívá na vrchol skály. Pak se prudce obrátí a zavolá nejbližšího bojovníka:

„Svolejte hned sto dobrých jezdců, ať vsednou do sedel a jedou k Montalbanu, zda nepřijíždí Malgis čtyřem bratrům na pomoc. Dívejte se dobře, zda už není na cestě či zda se nepřipravuje na nádvoří, aby vyrazil proti nám!“

Vystoupili na koně v plné zbroji a vyjeli k Montalbanu. Ožier se za nimi díval, dokud mu nezmizeli z očí. „Je jich sto,“ říkal si v duchu, „a to není málo. Snad je někdo spatří z hradeb Montalbanu, snad někoho napadne, co se stalo!“

Zatím boj pokračoval, kamení padalo z vrcholu skály a tříštilo helmy, proráželo pancíře, ale útočníků bylo příliš mnoho; v krytu skalních výstupků šplhali vzhůru, blíž a blíž k vrcholu.

„Malgisi, bratrátku,“ naříkal Renald a nepřestával vrhat do propasti balvany. „Kdybyste tu byl se svými patnácti tisíci Gaskoňci, všechno by bylo jiné! Bajarde, můj dobrý koni, kdybys ty byl někde poblíž, nemusel bych házet kamení na ty pyšné a naduté rytíře!“

Malgis, na něhož Renald s takovou lítostí vzpomínal, kráčel právě po chodbě Montalbanu. Šel zadumán a s hlavou svěšenou; velmi se

lekl, když proti němu vyběhl udýchaný písař – ten, který psal Yonovi zrádný list pro Karla.

„Pane,“ zvolal písař udýchaně, „konečně jsem vás našel! Hledám vás po celém hradě a nikde vás nemohu nalézt. Vyslyšte mě, co vám řeknu, zapřísahám vás! Yon zradil Renalda a jeho bratry, to on je poslal na Valkolorské pláně! Karel o všem věděl, jeho jezdci na ně čekali, aby je odvedli do vězení; v jejich čele je Ožier z Dánska a rytíř z Morilonu. Už nikdy je nespapříte živé!“

Když to Malgis uslyšel, zbledl, vytrhl nůž a chtěl si jej vrazit do srdce, tak byl zoufalý, ale písař mu zadržel ruku:

„Pane, to nedělejte! Sedněte raději na Bajarda, donese vás na pláň rychleji než pták. Povězte všem jezdcům na hradě, aby jeli s vámi, zachraňte bratry, snad je čas! A když už je pozdě, pomstěte je aspoň!“

Malgis vyběhl před palác, svolal všechny jezdce a rychle jim řekl, co se stalo; rozběhli se pro zbraně, oblékli si drátěné košile ze železných kroužků, na hlavu si nasadili přílby, vystoupili na koně, patnáct tisíc se jich chystalo vyrazit z brány Montalbanu.

Malgis v drátěném pancíři vběhl do stáje a přikázal pacholkovi, který měl na starosti koně: „Osedlej mi Bajarda a pospěš, dokud je čas!“

Pacholek však sklonil hlavu a řekl: „Pane, nemohu. Renald mi přikázal, abych Bajarda nedával nikomu na celém světě; dokud se nevrátí, nikdo nesmí sedět na hřbetě jeho koně.“

„Ale Renald je v nebezpečí,“ vykřikl Malgis, „hrozí mu smrt nebo zajetí!“

Pacholek zavrtěl hlavou. „Tak přikázal, a já jinak nemohu.“

Malgis ho odstrčil a vrhl se k Bajardovi, osedlal ho a připravil k jízdě, že by to nikdo neučinil lépe; vyvedl ho ze stáje, vystoupil do sedla, do ruky vzal kopí a v čele patnácti tisíc jezdců vyrazil z hradu.

Bratři už bojovali z posledních sil, ruce měli od kamení rozedřené do krve, únavou sotva stáli na nohou. Útočníci byli blíž a blíž,

už měli vrchol na dosah, už zbývalo jen několik kroků. Renald se napřímil a naposled pohlédl k Montalbanu; v dálce spatřil letícího koně a za ním houf jezdců, veliký zástup na koních. Jezdec v čele jako by se vznášel, letěl jako pták, co skok, to třicet kroků – to nemohl být jiný kůň než Bajard, jeho aragonský hřebec!

Nikdo nikdy nepocítil takovou radost jako v té chvíli Renald.

„Nevím,“ řekl svým bratrům, „jak je to možné a kdo mu to pověděl, ale tam v dálce přijíždí Malgis na Bajardovi, mém koni. Ted’ už nepodlehne, kdyby Francouzů bylo dvacet tisíc!“

Zdvihli užasle hlavy a podívali se do dálky. Jaká radost je zachvátila, jaká síla se jim vlila do žil! „Jsme zachráněni,“ zvolal Alard. „Jsme zachráněni!“ I Richard otevřel oči a zeptal se slabým hlasem:

„Renalde, slyšel jsem, že jste vyslovil jméno Bajarda. To znamená, že budeme zase žít? Nebo se mi to jen zdálo?“

„Dobře jste slyšel,“ řekl laskavě Renald, „podívejte se sám.“ Poklekl k němu, vzal mu hlavu do klína, aby viděl přes skály a lesy daleko k obzoru. Richard se díval a díval, z očí se mu hrnuly slzy. „Už necítím bolest ani trápení,“ zašeptal tiše, „ted’ už jsem zdrav. Je to on, je to Bajard!“

„Renalde,“ zeptal se Guiskard, „co uděláme? Jestliže Francouzi spatří Malgise, obrátí se na útěk a uniknou. Sestupme proto ze skály a zaútočme na ně, aby neměli čas! Zatím se Malgis přiblíží a na útěk už bude pozdě.“

Začali sestupovat ze skály, vstříc útočníkům, jen Richard zůstal ležet nahoře na skále a pozoroval, jak se Malgis blíží v čele svých jezdců.

Když královští uviděli, že bratři opustili vrchol a slézají proti nim, zaradovali se a začali volat: „Ted’ už je máme, ted’ už jsou naši, Ajmonovi synové! Konečně se vzdávají!“ I Ožier spatřil, že Renald a jeho dva bratři opouštějí vrchol; myslel, že se vzdávají, pobídl koně a vyjel výš ke skále, ale v tu chvíli spatřil Malgise v čele jezdců z Montalbanu; před nimi prchalo v bezhlavém zmatku sto

Ožierových jezdců, které poslal dánský rytíř na výzvědy. Ožier se zastavil, chvíli se díval, potom zavolal na své lidi ve skálách: „Zpátky a ke koním, celé Gaskoňsko jede proti nám! Sám ďábel to pověděl Malgisovi! Pohleďte, už přijíždějí, vidíte Bajarda v jejich čele?“

Gaskoňci se vyřítili z lesa. Malgis spatřil Ožiera, pobídl Bajarda a ten se rozletěl ještě rychleji. Malgis sevřel kopí, přikrčil se v sedle, ale dřív než mohl srazit Ožiera mezi kamení, uviděl Bajard Renalda. Natáhl krk, rozběhl se do svahu, ať Malgis chtěl nebo nechtěl. U prvních skal se potkali; Malgis slezl a hřebec padl před Renaldem na kolena svých předních nohou. Malgis podal Renaldovi pancíř a nejstarší Ajmonův syn se oblékl jako rytíř do boje; do ruky vzal meč, vystoupil do sedla. Sjel níž, rozjel se proti Ožierovi, srazil ho ze sedla do trávy. Ožierův kůň se vysoko vzepjal a dal se na útěk, ale Renald na Bajardovi ho lehce dostihl, uchopil ho za uzdu a přivedl grošáka zpátky k Ožierovi:

„Zde máte odměnu za to, co jste pro nás učinil, jsme vyrovnáni. Střežte se však přijít nám ještě jednou do cesty! Podruhé vás neušetrím, protože jste ve službách Karla, našeho nepřítele, a chtěl jste se nás zmocnit zradou.“

Obrátil se a zavolal heslo: „Montalban!“ Malgisovi jezdci se vrhli proti Karlovým, zazvonily meče, zlomily se první dřevce, zapraskaly štíty. Boj byl prudký, ale netrval dlouho; brzy se královští obrátili na útěk, letěli přes pláně, vrhli se do vln řeky. Renald je pronásledoval až ke břehu a teprve tam se zastavil.

„Ožiere,“ zvolal Renald ze sedla, když viděl, jak dánský rytíř vyjel z vln na druhý břeh a zastavil se. „Zapomněl jste si tady sedlo! Co řekne král Karel, až se před ním takhle objevíte, s rukama kolem krku svého koně a celý zelený zimou ze studené vody? Slyšel jsem, že se Dánové rádi koupají, prý je to v Dánsku zvyklost.“

„Nemáte právo se mi posmívat,“ odpověděl Ožier z druhého vrchu. „Nebýt mne, Malgis by přišel pozdě, nebo by nepřišel vůbec, a vy byste nedožili večera. Ted' se mi posmíváte, to je váš vděk

a odplata: proč nepřijedete za mnou a neřeknete mi to do očí? Přebrod'te řeku, když jste takový hrdina, a utkejte se v rovném boji!"

„Nechci vám ublížit,“ odpověděl Renald. „I to málo, co jste učinil, bylo dobré, třebaže jste neučinil mnoho. Avšak nás jste nezachránil a Karla jste zradil – k čemu to bylo dobré!“

Zatím dojel k Renaldovi Malgis a řekl udýchaně:

„Pane, vaši bratři by raději objímali mladé dámy, než aby honili zrádce; ale měl byste ukázat Karlovi, že zradu neodpouštíme. Unikne-li nám dánský rytíř, jaká škoda!“

„Bratránku,“ zamračil se Alard, protože už viděl, jak Renald stiskl pevněji dřevec. „Děkujeme vám, že jste nás zachránil před potupou a před vězením, ale ponechme Ožiera jeho osudu. Vraťme se raději k Richardovi, zanechali jsme ho na skále, a kdoví, zda je dosud živ, protože utrpěl těžké zranění.“

Zmlkli, obrátili se, starostlivě spěchali plání ke skále, kde zanechali Richarda. „Jestliže je mrtev,“ naříkal Renald, „nikdy už nepocítím radost, co živ budu!“

Vyšplhali se na vrchol a našli Richarda v mdlobách, srdce jim málem puklo při tom pohledu. Malgis se sklonil nad nešťastným Richardem a všiml si, že ještě dýchá; povstal, obrátil se k Renaldovi a pravil:

„Vy jste můj bratranec a přítel, pro vás jsem trpěl i bojoval, takže mě teď král Karel nenávidí víc než vás všechny. Ale všechno to činím z přátelství a z lásky k vám; proto vám vrátím Richarda, vašeho bratra, neboť je živ a nemusí zemřít.“

Renald ho objal a řekl: „Bratránku, uzdravíte-li Richarda, splním každé vaše přání a udělám všechno, co budete chtít.“

Malgis si vyžádal láhev bílého vína, našel ve skálách rostlinu, rozetřel ji mezi kameny a šťávu z ní nakapal do vína. Potom omyl Richardovi ránu, otevřel mu ústa a mezi zuby mu vpravil několik kapek svého léku. S napětím se dívali Richardovi do tváře: viděli, jak se mu začíná obličej barvit do růžova, jak promodralé rty dostávají

červenou barvu. Nakonec Richard otevřel oči a zeptal se: „Bratři, kde je Ožier a kde jsou jeho jezdci?“

Všichni se zaradovali, objímali Richarda i Malgise, z očí jim tekly slzy radosti. Opatrně snesli Richarda ke koním, nasedli a s radostným zpěvem se vydali zpátky na Montalban. Zvítězili, a Richard byl zase zdráv.

Zatím král Yon napjatě čekal na výsledek boje: díval se z nejvyšší věže, až spatřil v dálce osamělého jezdce, jak se tryskem blíží k hradu. Vyběhl mu vstříc až na nádvoří; byl to jeden z jeho rytířů. Jezdec sestoupil z koně, klesl před Yonem na mramorový schod: „Pane, jsou zdraví, a Ožier je na útěku. Kdo z Karlova vojska zůstal živ, přebrodil řeku – utekli všichni, aby se zachránili! Francouzi i Burgundané, Angličané i Normandani, Bretonci i Vlámové!“

Král ukryl obličej v dlaních – věděl, že mu bratři neodpustí zradu, padne-li jim do rukou. „Klariso,“ zavolal s nářkem svou sestru, „musím pryč, nikdy mě už neuvidíte, a já už nikdy neuvidím vás. Nemohu zůstat v Gaskoňsku.“ Klarisa nic nechápala, ale Yon víc neprozradil; svolal svoje lidi a řekl jim: „Odložte meče a štíty, svlečte si železné košile a zbroj, musíme prchnout. Zním jeden vzdálený klášter v lesích, tam se ukryjeme – jedině tak unikneme pomstě čtyř bratrů. Staneme se mnichy, protože na mnicha v kutně nikdo nevztáhne násilně ruku, aby ho potrestal.“

„Učiníme, jak přikazujete,“ řekli rytíři, zahodili meče a rychle se vyhoupli do sedel. Avšak když projeli bránou, jeden z nich se úmyslně opozdil, obrátil koně a rozletěl se k Monbendelu, ke králi Karlovi, aby mu prozradil Yonův úmysl: doufal, že tak dojde milosti u krále a zachrání se před hněvem čtyř bratrů.

Avšak dřív, než dorazil k Monbendelu, objevily se v Karlově táboře prořídle houfy Ožierova zástupu. Dánský rytíř sestoupil z koně a se svěšenou hlavou vkročil do Karlova stanu, kde byli shromážděni královi věrní, Roland i Olivier, Turpin i Ydelon; všichni byli napjatí a vzrušení, jeden se ptal druhého: „Jsou mrtvi, či padli do zajetí?“

Už brzy uvidíme Renalda, Ajmonova syna, i Alarda a Guiskarda, i Richarda, jak je vedou v poutech katovi pacholci?“

Když vkročil Ožier od stanu, všichni zmlkli a s napětím se zadívali dánskému rytíři do tváře, jako by z ní chtěli vyčíst, co se stalo na Valkolorských pláních.

„Ožiere,“ zeptal se král, „kde jsou Ajmonovi synové? Jsou mrtvi, anebo ve vězení?“

„Pane,“ odpověděl Ožier, „nalezli jsme je na Valkolorských pláních, jak s vámi dojednal král Yon. Avšak nevzdali se, bojovali udatně. První v boji padl rytíř z Morilonu, a Renald si vzal jeho koně; na konec utekli na vysokou skálu a tam se bránili, dokud jim nepřišel na pomoc jejich bratránek Malgis. Deset tisíc Gaskoňců přivedl z Montalbanu, a ti s námi naložili velmi zle.“

„To tedy znamená,“ zeptal se Karel, „že čtyři bratři uprchli?“

„Ne oni, pane, ale my. Hlavní vinu na tom má Malgis, který přispěchal v sedle Bajarda, když už jsme měli vítězství na dosah ruky.“

„K nikomu na světě necítím tak velký hněv jako k Malgisovi,“ zvolal král a z očí mu sršely jiskry. „V tuto chvíli už mohli být všichni ve vězení, nebýt jeho!“

„Pane,“ řekl Ožier, „Renald mi zasadil takovou ránu, že mi rozpoltil přílbici; proč lhát a nepovědět pravdu? Tři tisíce jezdců jsem vedl na Valkolorské pláně, a kolik mi jich zbylo? Pouhá hrstka! Ostatní padli nebo jsou v zajetí.“

„Ožiere,“ ozval se Roland, „tolik vás bylo, a oni jen čtyři – jaký jste to bojovník, když jste je nedokázal pokořit? To je zbabělost, a ještě něco víc: vy jste, Ožiere, zradil krále Karla, svého pána!“

Když to Ožier uslyšel, zbledl hněvem a vykročil proti Rolandovi:

„Vy lžete, Rolande, já nejsem zbabělec ani zrádce, a vyzývám vás k souboji, protože jste mě urazil. Je pravda, že Ajmon je můj příbuzný, ale z toho rodu pocházeli i jiní, sám Turpin, i Richard z Normandie! To bylo všechno jiné, Rolande, jenom ne zbaběloství a zrada, jen zrada ne!“

Oba tasili meč, přiblížili se k sobě; museli mezi ně skočit rádcové a královi věrní, aby zabránili srážce.

„Ukryjte meče,“ řekl Karel; „vy, Rolande, upokojte svou horkou krev, a vy, Ožiere, budete přísně potrestán, prokáže-li se vaše vina.“

„Pane,“ pravil Ožier, „vše bylo tak, jak říkám. Když jsem přijel ke skále, kam se uchýlili, byli jen čtyři, a jeden z nich byl těžce zraněn; nás bylo na tisíc. Nepomohl jsem jim, ale nechtěl jsem proti nim bojovat, však víte proč. Ustoupil jsem, zůstal jsem opodál a zdržel se boje. To nebyla zrada! Roland se provinil, když užil takového slova. Kdyby on potkal Renalda tváří v tvář, kdyby on ho uviděl, jak k němu přijíždí na Bajardovi s mečem v ruce, se štítem na hrudi, věru by nečekal na takové setkání, jako jsem čekal já!“

Roland sebou trhl, znovu se ho zmocnil hněv. „Králi,“ řekl prudce, „prosím vás o jedno: dovolte mi, abych vyhledal Renalda a utkal se s ním – to bude má odpověď!“

Netušil, že se mu přání splní, dřív než čekal. Neboť sotva domluvil, strhl se venku mezi stany ruch a shon; všichni se obrátili ke vchodu a uviděli, jak do stanu vstupuje zaprášený jezdec: byl to rytíř, který uprchl z průvodu krále Yona.

„Pane,“ řekl vyčerpaně, „nesu vám zprávu o králi Yonovi. Už dávno opustil hradby Montalbanu; neozbrojen a v průvodu svých lidí spěchá do kláštera svatého Lazara, aby tam našel útulek a úkryt v mnišském rouše.“

„Pojeďu za ním,“ vzkřikl Roland, „a čtyři tisíce jezdců pojede se mnou! Král Yon je dvojitý zrádce a dvakrát zradil – Ajmonovy syny poprvé a krále Karla podruhé, protože dovolil Malgisovi, aby jim vyjel na pomoc.“

„Ještě něco vám povím,“ dodal unavený jezdec. „Pospěšte si, ať přijedete včas; viděl jsem Renalda a jeho bratry, jak se vracejí na Montalban – ještě je můžete potkat, vyjedete-li včas.“

Roland mu poděkoval, bez meškání shromáždil čtyři tisíce jezdců a vyzval Oliviera, Turpina i další královy rádce, aby ho doprovodili;

osedlali koně, oblékli brnění, nasadili si helmy, vzali meče a dřevce a vystoupili do sedel; ve velkém houfu spěchali až do lesa, kde stál uprostřed houštin a lesní tišiny klášter. Slezli z koní, zazvonili u brány; klíčník jim bez meškání otevřel, vstříc jim vyšel sám představený kláštera uprostřed svých mnichů.

„Co si přejete, urození páni?“ zeptal se jezdců, a Roland řekl: „Přejeme si zrádce, který se ukryl ve vašich zdech, chceme gaskoňského krále Yona!“

„Pane,“ pravil představený, „nemluvte tak hlasitě. Z krále je mnich, oblékl kutnu; nemáte už na něj právo, a já ho musím chránit před celým světem, to je má povinnost.“

Roland místo odpovědi rozrazil bránu a skočil na nádvoří; Olivier byl v patách za ním. Když mniši uviděli, že je nikdo nezastaví, rozprchli se po klášteře, avšak Roland vkročil do chodeb za nimi a tak dlouho nahlížel do malých komůrek, až našel krále Yona; dobře ho poznal, třebaže měl kutnu a kápi hluboko do čela. Uchopil ho za rameno a zeptal se:

„Pane mníšku, poznáváte, kdo jsem? Odložte kutnu a pojd'te se mnou, zavedu vás ke králi Karlovi. Po právu vás ztrestá jako zrádce!“

Vyvedl ho na nádvoří a bránou před klášter. Tam ho posadili na odřeného mezka tváří dozadu a zavázali mu oči. Yon poznal, že je s ním konec, a zvolal na své rytíře, kteří zůstali poschovávaní v klášteře: „Moji věrní, jed'te za Renaldem, ať mi přispěje na pomoc! Ať nedopustí takovou pohanu; ať mě potrestá podle své vůle, ale ať mě nevydává Karlovi; teď už mě nikdo nezachrání, jen Renald a jeho bratři!“

Avšak rytíři v úkrytech mlčeli, báli se a neodpovídali ani slůvkem.

Poté se zeptal Olivier Rolanda: „Kam nyní pojedeme, pane, na kterou stranu?“

„Ke králi Karlovi,“ pravil Roland, „ale neuškodí nám malá zajíždka. Rád bych se podíval na cestu k Montalbanu: možná že potkáme Renalda – jak rád bych ho uviděl! Renalda i Alarda, Guiskarda i nejmladšího Richarda, i jejich bratránka Malgise!“

Olivier souhlasil, pobídl koně a vydali se na cestu; uprostřed jezdců pokluskává jankovitý mezek, na jeho hřbetě se zavázanýma očima sedí král Yon.

Avšak vraťme se k Renaldovi, Ajmonovu synu.

Dorazil právě se svými bratry na Montalban, přejel padací most a pod zelenou jedlí seskočil z koně. Po schodech mu vyběhla vstříc Klarisa, jeho žena, Klarisa s jasnou tvář, a s ní dva její synové, Yonet a Ajmonet – jeden měl jméno po matčině otci, druhý po otci Renaldově. Klarisa chtěla první obejmout Renalda, ale její manžel odvrátil tvář a řekl zamračeně:

„Paní, váš bratr je zrádce; odejděte, nechci vás vidět.“

„Pane,“ zvolala Klarisa, „nevěděla jsem nic o zradě, však víte sám, že jsem vás zapřísahala, abyste nikam nejezdil. Z lásky k vám jsem tak mluvila, ze strachu o vás! Já nejsem vinna, buďte ke mně spravedlivý.“

Byla bledá jako stěna, za ruku svírala Ajmoneta a Yoneta, své malé synky.

„Bratře,“ pravil Richard, „ona přece není vinna. Kdybychom byli uvěřili jejím slovům, neopustili bychom brány Montalbanu a neoblékli nikdy šarlatový plášť.“

„Mluví pravdu,“ přikývl Alard. „Zapomeňte na svůj hněv, prosíme vás o to – paní Klarisa je bez viny.“

Renald mlčel, díval se do země; potom zdvihl tvář, objal Klarisu a přede všemi ji políbil; všichni se zaradovali a chválili ho za takové rozhodnutí.

Vystoupili do hradního paláce a zasedli k masu a vínu; avšak neseseděli v družné zábavě dlouho. Po chvíli se otevřely dveře a do velké síně vešlo patnáct mužů, pokrytých prachem z dlouhé jízdy. Poklonili se před Renaldem a jeden z nich řekl:

„Pane, Roland odvádí gaskoňského krále Yona, viděli jsme to na vlastní oči. Jsme Yonovi rádci a ukryli jsme se s ním v klášteře. Náš

pán nás prosil, abychom spěchali za vámi a všechno vám vypověděli. Odpusťte mu zlý čin a zachraňte ho před hanbou a pospěšte mu na pomoc!“

„Má, co zasluhuje!“ zvolal hněvivě Alard. „Ať zhyne potupně jako nejhorší zloděj!“

Renald však neodpověděl, zamyšleně si třel čelo dlaní, díval se z bratrů na posly a z poslů zase na bratry, oči se mu zarosily. Teprve po dlouhé chvíli promluvil:

„Poslyšte, co řeknu: je tomu dávno, co nám král Karel ukřivdil před zraky všech. Jaká strádání jsme od té doby vytrpěli, jakou zimu a bídu, co hladu! Nikdo nás tehdy nechtěl přijmout pod vlastní střechu, protože se všichni báli Karlova hněvu; i vlastní otec nás vyzval, abychom odešli z domova. Ale král Yon nás přijal, poskytl nám přátelství i pohostinství a dal mi svou sestru a hrad Montalban; moji synkové, které tu vidíte přede mnou, jsou jeho synovci. Karel je silný a mocný, nepomůžeme-li my Yonovi, nepomůže mu už nikdo na světě. A požádal-li nás o pomoc, už to je znamení, že uznává svou vinu. Potupí-li ho král Karel, bude to i naše potupa, potupí-li Yona, potupí i nás, Alarda, Guiskarda, Richarda i mne, Malgise i mou ženu, Klarisu s jasnou tvář!“

„Půjdeme s vámi,“ řekli jeho bratři a vstali, a gaskoňští rytíři zvolali se slzami v očích:

„Blahoslavena buď hodina, Renalde, kdy jste se narodil; budete-li chtít, dáme vám celé Gaskoňsko i klíče od svých hradů a tvrzí, pojedeme s vámi všude, kam jen budete chtít.“

Čtyři tisíce jich bylo, dali sedlat koně. Renald oblékl pancíř dvakrát podšívaný, na hlavu si dal helmu, k levému boku zavěsil meč, na krk si pověsil malovaný štít, vystoupil do sedla. Další a další se k němu připojili, tak shromáždil Renald na dvacet tisíc jezdců. Vyzval je, aby bojovali statečně, aby neskládali zbraně, a vyjeli z brány Montalbanu, ve velikém houfu klusali Rolandovi vstříc, aby vysvobodili gaskoňského krále.

Zatím Roland v čele svého vojska ostražitě sledoval krajinu; dlouho jeli, aniž někoho uviděli. Náhle však Roland spatřil na obzoru oblak zvířeného prachu a poté i první jezdce. Přitáhl otěže a zavolal Turpina i další své přátele; když se ocitli po jeho boku, ukázal rukou kupředu a pravil:

„Pohled'te na veliký zástup jezdců. Ten rytíř v čele – je to snad Renald? A ti muži kolem něho – není to Alard a Guiskard, o nichž se hovoří po celé zemi, a není to Richard, nejmladší z bratrů?“

„Ano,“ řekl Turpin, „a jistě nás už viděli, bitvě se nevyhneme.“

Ožier, dánský rytíř, se škodolibě usmál a posměšně zvolal: „Rolande, ze srdce vám blahopřeji k tomu setkání; teď se budu dívat, jak přemůžete Renalda a jeho bratry. Tolik jste toužil po tom setkání, nyní se vám přání splnilo. Jak jste asi šťasten!“

„Dáno,“ pravil Roland, „neposmívejte se! Za malou chvíli uvidíte, kdo z nás vládne mečem lépe.“ Obrátil se k ostatním a velel do zbraně. Francouzi se připravovali, přichystali meče a dřevce, bylo jich na čtyři tisíce.

Avšak už je spatřil i Renald, zastavil se a řekl svým bratrům: „Poslyšte, co vám povím. Dobře jsme rozhodli: vidíte Francouze, jak se blíží, brzy se utkáme. Je mezi nimi Roland, synovec Karlův, však už ho spatříte na vlastní oči. Je tam i Ožier, rytíř z Dánska, Turpin i Salemon, Richard z Normandie – celý výkvět Karlových rytířů. Prosím vás tedy, abyste se připravili do zbraně a byli stateční.“

„Učiníme, jak přikazujete,“ řekli jezdci, a Renald se obrátil k Alardovi:

„Postavíme sedm velkých houfců, v každém z nich bude tisíc ozbrojených jezdců. Alarde, vy povedete první houf, Richard povede druhý a Guiskard třetí. V čele čtvrtého bude gaskoňský Anželier a další Gaskoněc povede pátý. Vy, bratránku Malgisi, ved'te šestý, a já sám povedu sedmý a poslední. Pojedu však napřed, rád bych se nejdřív setkal s Rolandem a vybojoval s ním první souboj.“

„Bratře,“ namítl Alard a Guiskard mu přizvukoval, „což chcete padnout první ze všech a rozhodnout bitvu na samém začátku? Roland nenosí své zbraně nadarmo a umí bojovat!“

„To rád slyším,“ usmál se Renald. „Vím, že je statečný; ale já jsem v právu, a on v bezpráví, já ve spravedlnosti, on v křivdě!“

Tak spolu rozmlouvali, až všichni uznali, že Renald má pravdu.

Také Francouzi se připravovali. Turpin varoval Rolanda, aby byl opatrný, ale Rolanda to rozohnilo ještě víc, pobídl svého koně a rozletěl se jako vítr proti Gaskoňcům.

Renald ho uviděl a ukázal ho Alardovi: „Tam jede Roland v plné zbroji, a sluší se, abych mu vyjel naproti.“ Alard se ho snažil zadržet, ale bylo už pozdě. Renald pobídl Bajarda, kůň vyrazil jako šíp, praporec se zatřepetal jezdcí nad hlavou.

Jezdci na obou stranách zmlkli a bez dechu sledovali oba bojovníky, jak se řítí proti sobě, jak jsou blíž a blíž, už se musí srazit každým okamžikem. Avšak náhle se ozval v obou táborech výkřik úžasu: v poslední chvíli Renald zastavil Bajarda, sklouzl ze sedla, uchopil koně za uzdu a pěšky se blížil Rolandovi vstříc. Králův synovec se užasle zastavil a Renald řekl:

„Pane, už je dost válčení a bojů, smiřte nás s Karlem, ať je mezi námi smír! Dám vám Montalban i svého koně Bajarda, jehož tu přivádím. Přikážete-li, odejdu z Francie a nikdy se už nevrátím, avšak zastavme ty věčné boje, ať už je jednou v zemi klid! Vždyť Karel musí vědět, že nám ukřivdil!“

Roland to vyslechl a byl tak dojat, že stěží mohl zadržet slzy. „Povím králi o té ušlechtilé nabídce.“ řekl Renaldovi, „ale jen s jednou podmínkou, protože bez ní král nikdy k dohodě nepřistoupí. Vydejte mu Malgise, svého bratrance!“

Renald poodstoupil, zachmuřil se a řekl:

„Škoda marných slov, protože něco takového nikdy neučiním.“

Obrátil se k Bajardovi a vystoupil do sedla, připravil si v ruce dřevec a pravil: „Rolande, přivedl jste mnoho vojska, a také na naší

straně není bojovníků málo. Srazí-li se všichni v boji, bude přemnoho mrtvých i raněných – proč jich má tolik zahynout? Vy bojujete za svého krále, já hájím své právo a spravedlnost. Ať všechno rozhodne boj mezi námi dvěma. Když zvítězíte, jako byste všichni zvítězili – odvedete mě, kam budete chtít. Když podlehnete, odvedeme vás na Montalban jako zajatce.“

„Souhlasím,“ řekl Roland, „to je rozumný návrh. Počkejte však malou chvíli, musím požádat Oliviera a ostatní rytíře o souhlas.“

„Jedte tedy,“ přikývl Renald, „ale nezdržujte se příliš dlouho.“

Obrátili koně, rozjeli se ke svým vojskům. Jejich věrní je hned obklopili ze všech stran, ptali se jich na rozhovor a na rozhodnutí. V Renaldově vojsku všichni souhlasili, avšak Rolandovi rádci neshledali takové řešení moudré a rozumné; dohodli se, že k souboji nepřivolí, sestoupili z koní, připravili si zbraně a znovu nasedli do sedel a v husté řadě vyjeli vpřed.

Když to uviděl Renald, zvolal své heslo, tasil zlacený meč a v čele svých jezdců vyrazil kupředu.

Vojska se srazila, zapraštěly dřevce, zapraskaly štíty, zajiskřily meče. Ve chvíli pobíhají mezi bojovníky koně bez pánů, v trávě se povalují meče i štíty s přetrženými rukojetmi, puklé helmice. Nápor gaskoňských jezdců byl příliš silný, Francouzi začali couvat. Už tušili porážku, začali volat na Rolanda ze všech stran, aby jim pomohl, a Roland volal své bojové heslo znovu a znovu, aby jim dodal odvahy a zmužilosti. Podle toho volání ho našel v bitevní vřavě Renald; přiblížil se k němu, odrážejí rány zprava i zleva, a zaútočil na něj. Když ostatní jezdci uviděli souboj, přestali bojovat a napjatě sledovali oba zápasící.

Uprostřed boje zvolal jeden z Karlových rytířů: „Pospěšte k Rolandovi a povězte mu, že ho všichni prosíme, ať nebojuje s dřevcem, ale ať vezme proti Renaldovi kopí!“

„Nechte ho,“ řekl Ožier, dánský rytíř, „ted' nemá čas na vaše rady. Já vím, co to je bojovat s Renaldem a odrážet jeho rány.“

Zástup jezdců se však přiklonil k prospěšnosti rady a všichni začali volat na Rolanda, aby ho povzbudili a poradili mu. To velmi rozněvalo Renalda, stiskl hněvivě zuby, sevřel koleny Bajardovy boky a vyrazil proti Rolandovi. Srážka byla tak prudká, že se oba dřevce zlomily; náraz vymrštil Rolanda ze sedla a srazil ho po hlavě do trávy.

Renald popojel blíž k Rolandovi, díval se, jak vstává z trávy a řekl mu:

„Špatně krmíte své koně. Kdybyste je krmili tak dobře, jako já krmím Bajarda, dozajista by vás při takové ráně udrželi v sedle: měli byste jim dávat víc ovsu.“

Sestoupil z koně a čekal, až Roland vstane. Bajard uviděl Rolanda na zemi, zařehnal, postavil se na zadní, s kopyty ve vzduchu se vrhl na Rolanda koně a zahnal ho na útěk. Když to uviděl Roland, tasil meč a v hněvu se rozmáchl proti Bajardovi. Renald mu však srazil ránu:

„Proč Bajarda? Máte-li chuť bojovat, bojujte se mnou!“

Vytrhl meč, jenž měl jméno Froberg, a zaútočil tak prudce, že při jeho ranách opadaly z Rolandovy helmice všechny drahé kameny. Štít s malovanými květy zapraskal, až se nakonec rozpadl na kusy, a další rána už zasáhla Rolanda přímo. Roland se zapotácel, bojoval dál, ale ustupoval před přívalem ran krok za krokem; v poslední chvíli ho zachránili jeho jezdci, vyjeli kupředu a odvedli Rolanda zpět. I bratři však přispěchali svému nejstaršímu na pomoc, a tak oba soupeři nasedli znovu do sedel, a Roland zvolal:

„Renalde, kde jste? Ještě není konec, bojujeme dál!“

Renald se přiblížil a pravil: „Moji bratři mají o mne strach, a vaši lidé se strachují o vás. Pojd'me někam stranou do údolí, kde bychom mohli nerušeně vybojovat souboj až do konce. Zním takové údolí, je blízko, stačí jen přebrodit řeku.“

Roland souhlasil, ale ostatní jezdci je nepustili a odvedli oba rozvášněné bojovníky nazpět. Obě vojska bojují dál; bratři se pro-

bili až k místu, kde seděl na hřbetě mezka gaskoňský král Yon se zavázanýma očima. Když ho spatřil Renald, pobídl Bajarda a v čele svých lidí přispěchal až k němu. Osvobodili ho, zahnali strážce a rozvázali mu pouta.

„Co vás to napadlo,“ řekl Renald trpce, „že jste nás prodal Karlovi? Zasloužil byste nejhorší trest za takovou zradu.“

„Nedávejte mi vinu,“ pravil smutně král Yon; „co jsem měl dělat, když moji rádcové rozhodli proti mé vůli? Zkrátte mě třeba o hlavu, ale vězte, že oni tak rozhodli, ne já!“

„Jste slabý a špatný král,“ řekl Renald, pomohl mu na koně a poslal ho zpátky ke svým jezdcům. Potom se s ostatními pustil do pronásledování nepřítele.

Královští prchali; i Roland s houfem jezdců zamířil zpět do tábora k Monbendelu. Náhle se mu ocitl po boku Ožier a zeptal se škodolibě:

„Pane, kdo vám to rozbil štít na kusy? A kdo vám zlomil krásný dřevec? Vždyť máte i helmici rozraženou a ve stehně ošklivou ránu! Našel jste Renalda, Ajmonova syna? Povězte, je mrtev, nebo v zajetí?“

Rolanda se zmocnil takový hněv, že tasil svůj meč, a nebýt Oliviera, špatně by to bylo s Ožierem dopadlo. Znenadání se však za jejich zády objevil gaskoňský jezdec, dohonil je a vrhl se na Rolanda; byl to Richard, Renaldův bratr. Pronásledoval nepřítele a v zápalu boje ztratil všechnu opatrnost; příliš se vzdálil od svých a nezpozoroval, že je už vpředu zcela sám. Znovu zapraskaly dřevce, do vzduchu vyletěly třísky. Čtrnáct jezdců se vrhlo na Richarda, kůň se pod ním zhroutil a padl k zemi. Richard vstal, odrážel rány, ale kruh nepřátel se svíral víc a víc, už viděl nejmladší Ajmonův syn, že je s ním konec. Vzali mu meč, svázali ho a v poutech ho odvedli do Karlova tábora.

Když to oznámili Renaldovi, nemohl uvěřit.

„Viděl jste všechno na vlastní oči?“ zeptal se jezdce, který přijel s tou truchlivou zvěstí. „Opravdu jste to viděl?“

„Ano,“ přikývl jezdec, „sám Roland ho zajal, odvezl Richarda v pou-  
tech.“

Jaké zoufalství se zmocnilo v té chvíli tří bratrů, jak rychle se  
radost z vítězství proměnila v nejčernější smutek! „To je vaše vina,  
bratře,“ obrátili se Guiskard s Alardem v zoufalství na Renalda.  
„Proč jen jste nás sem vodil, když jsme se zachránili z Valkolorských  
plání! Pro zrádce Yona jsme ztratili vlastního bratra – Yona jsme  
vysvobodili, a Richarda nám vzali!“

„Guiskarde,“ řekl Alard zamračeně, „pomstíme se Yonovi, ten zrádce  
nezaslouží, aby ušel trestu.“ Vytrhli meče, rozhněvani jako lvi, a zamířili  
k Yonovi, který odpočíval v trávě pod zelenou jedlí. Uchopili ho za vlasy,  
už ho chtěli ztrestat, avšak v poslední chvíli jim Renald srazil ruku:

„Nechte ho a jděte zpátky na Montalban. Co vám pomůže taková  
pomsta? Co pomůže Richardovi? Pojedu za ním do Karlova tábora  
a přivedu Richarda zpátky.“ Pobídl Bajarda, ale bratři se k němu  
vrhli a Alard mu strhl oštěž. „Nikam nejezděte, Renalde,“ řekl  
Guiskard; „nesmíme ztratit ještě vás!“

V tu chvíli se přiblížil Malgis, přiletěl jako vítr na zpěněném koni.  
Zastavil se, spatřil smutné bratry a vykřikl ze sedla:

„Stalo se něco zlého?“

„Bratránku, povíme vám to,“ odpověděl Alard. „Roland odvedl  
Richarda do zajetí a Renald chce jet pro něj ke Karlovi; pojede-li  
tam, už ho nikdy neuvidíme, zůstanou tam oba.“

Malgis se obrátil na Renalda.

„Renalde, to by bylo bláznovství! Vraťte se všichni na Montalban,  
svůj dobrý hrad; pojedu pro Richarda sám, však víte dobře, že umím  
věci, které jiní nedovedou. Vráťm vám Richarda, už zítra bude zase  
mezi vámi.“

„Bratránku,“ zvolal Renald, „učíníte-li to, budu vám zavázán po  
všechny dny svého života.“

Zamířili na Montalban, ale třebaže jeli z vítězné bitvy, jeli mlčky,  
beze slova a bez písně. Přejeli dřevěný padací most, projeli bránou,

pod zelenou jedlí sestoupili z koní. Pomalu kráčel Renald po schodech vzhůru a nerozveselil se, ani když spatřil Klarisu, jak mu běží s oběma synky vstříc, aby ho uvítala.

„Paní,“ řekl Alard místo Renalda, „stihla nás velká ztráta a smutek.“

„Co se přihodilo?“ zeptala se Klarisa, Renaldova žena, a posmutnělý Alard odpověděl: „Ztratili jsme Richarda, svého druha; Roland ho odvedl do zajetí, už ho nikdy nespatříme.“

Všichni se obrátili na Yona a trpce mu vyčítali jeho čin, který to všechno způsobil; smutek se rozhostil v chodbách a v síních Montalbanu, v ulicích hradu i v podhradí.

Zatím odložil Malgis v hradních komnatách zbraně i drátěnou košili, punčochy a boty, celý se natřel šťávou z bylin, až jeho kůže změnila barvu, zčervenala a pak ztemněla jako spálené dříví. Jedno oko přivřel, druhé doširoka otevřel, nahrbil se v zádech, rázem byl z něho chromec a kulhavec, že by ho nepoznal nikdo na celém světě. Oblékl si chudobný oblek a hned vypadal jako žebrák či jako ubohý nemocný poutník. Opustil Montalban a po lesních stezkách došel až k Monbendelu, kde byl táborem král Karel; usedl u vchodu jeho stanu a mlčel, neřekl ani slovo, ale nespouštěl z Karla oči. Když uviděl, že nadešla příhodná chvíle, přikulhal ke Karlovi, pozdravil a řekl:

„Pochválen buď král Karel, vládce a pán sladké Francie! Nedívejte se pyšně na chudáka; jsem ubohý poutník a zneuctili mě, když jsem kráčel cestou kolem Montalbanu. Nebyl jsem takový chudák, pane, jak vypadám! Ale přepadli mě, vzali mi všechno, svlékli mě do posledního, a ještě mne ztloukli: taková je cháska na Montalbanu! Jeden z těch lotříků se jmenoval Malgis; svázal mi ruce i nohy, vysmál se mi a nechal mě ležet. Stěží jsem vyvázl holým životem. Pane, vy jistě milujete spravedlnost. Pomstěte mě, ztrestejte Malgise a čtyři Ajmonovy syny! Všichni moji lidé jsou mrtvi anebo ve vězení, už není nikdo, kdo by mě pomstil, kromě vás.“

Když to král uslyšel, zamyšleně si sáhl do bílých vousů a řekl: „Malgis je darebák a zná všelijaké kousky. Co kdyby se mu zachtělo

a převlékl se do žebráckých hadrů, aby se mi posmíval? Vždyť neznám ani vaše jméno!“

„Pane,“ pravil žebrák skomírajícím hlasem; „což nevidíte modřiny, boule a podlitiny na mém zuboženém těle? Jmenuji se Samson a narodil jsem se v Bretani. Jsem váš věrný poddaný a přišel jsem vás požádat, abyste mě ochránil před křivdami, protože jste můj král.“

„Nemohu vás pomstít,“ řekl Karel rozmrzele, „protože nemám viníky v rukou.“

„Tedy mi aspoň pomozte, pane,“ řekl poutník. „Všechno mi vzali, je ze mne chudák, smilujte se a projeďte milosrdenství, o víc vás neprosím!“

„Králi,“ vmísili se do rozmluvy rádci, kteří stáli kolem, „ten člověk vypadá, že mluví pravdu. Pohleďte na jeho boule a modřiny! Prosíme vás, dejte mu almužnu.“

„Je mi vás líto,“ řekl král a hodil mu do klobouku hrst zlatáků. „Chcete-li si odpočinout, učinite tak. Moji lidé vám dají rybu, abyste se nasytil a zahnal hlad.“

„Pane,“ řekl Malgis skuhravým hlasem, „vskutku mi hlad lomcuje útroby. Dejte mi najíst, tři dny jsem nevzal do úst.“

Přinesli mu kulatý stůl, dali mu víno, maso a chléb. Malgis se posadil, avšak nepromluvil slovo a nejedl, jen se díval na krále a vzdychal. Král si toho brzy všiml a zeptal se:

„Poutníče, proč mě pozorujete tak upřeně, místo abyste se pustil do jídla?“

„Pane,“ odpověděl nepravý poutník, „když žádáte, povím vám to, avšak nesmíte se mi posmívat. Křížem krážem jsem prošel svět na západě i na východě, poznal jsem přemnoho urozených mužů, až v Cařihradě jsem byl, i Mekku jsem viděl, bohatství nesmírná; mnoho jsem viděl, pane, ale takové bohatství, jako vidím zde, nespatriil jsem nikde na celém světě. Tím víc však pociťuji svou ubohost a svoje nemoci. Proto z vás nespouštím oči, pane, a myslím na to, že vy jediný mi můžete pomoci.“

Odmlčel se a zhluboka zavzdychal. Všichni se na něj tázavě zadívali a Malgis pokračoval:

„Na moje nemoci už nepomohou masti ani byliny; avšak dnes se mi zdál sen, že stačí jen malý kousek ryby, jediné sousto, a byl bych rázem zdráv. Musí je však ukrojit a vložit mi do úst sám král, nikdo jiný. To jediné mě může uzdravit, a já to vím.“

„Učiňte tak,“ řekli rádci kolem krále, „splňte pokornou prosbu, pane. Tím větší bude vaše sláva a vaše velikost.“

Karel se sklonil, vzal do ruky nůž, ukrojil kus ryby a řekl:

„Otevřete ústa, vložím vám sousto na jazyk, jak žádáte.“

Malgis otevřel ústa a Karel mu vložil opatrně na jazyk kus ryby. Nepravý poutník se musel přemáhat, aby se nedal do smíchu, ale ovládl se a v duchu si myslil: Renalde, syne Ajmonův, kdybyste mě teď viděl! Kdybyste viděl, jak se náš největší nepřítel nade mnou sklání a vkládá mi do úst kousky masa! Nahlas však pravil: „Pane, v rybě je mnoho kůstek; prosím vás, dejte mi ještě jedno sousto, avšak odstraňte z něho napřed ty pichlavé kostičky.“

Král pečlivě odstranil kůstky a vložil bílé rybí maso Malgisovi do úst. Možná že by byl Malgis už vskutku nezadržel smích, ale v posledním okamžiku vstoupil do stanu Roland s houfem svých přátel a se zajatým Richardem.

Karel povstal a poznal Richarda; zmocnila se ho zuřivost a nesmírná radost zároveň.

„Rolande,“ zvolal, „díky za tuhle kořist! Vás, Richarde, dám do rukou katovi, zahynete potupnou a hanebnou smrtí jako zloděj.“

„Nebojím se,“ řekl hrdě Richard, „a nejsem zloděj, abych skončil tak potupně. Víím dobře, že dokud žije můj bratr Renald a bratránek Malgis, do té chvíle se nemusím ničeho bát.“

Když to Karel uslyšel, rozzlobil se, uchopil hůl a vrhl se na Richarda, ale Richard se i v poutech bránil tak udatně, že je museli od sebe odtrhnout.

„Jediný z mých bratrů vydá za tři takové krále,“ řekl Richard, když popadl dech, „a já se vás nebojím.“ Náhle si povšiml, že kdosi stojí několik kroků za králem a významně zdvihá ruce. Podíval se pozorněji a s úžasem poznal Malgise: pocítil radost, ale současně se mu srdce sevřelo úzkostí, když si uvědomil, jakého nebezpečí se bratránek odvážil, jen aby ho zachránil.

Malgis mu dal znamení očima a Richard pochopil, že bratránek potřebuje vědět, co Karel zamýšlí. Podíval se znovu na krále a řekl už mírněji:

„Pane, zajal jste mě, jsem ve vašich rukou. Ponechte mě bez příkoří čtrnáct dní anebo měsíc, než se to doví Renald a Alard.“

„To neudělám,“ zasmál se král, „protože vás dám ještě před setměním katovi.“

„Pane, kde mám zahynout? Povězte mi alespoň, kde to bude!“

„Na Ptačím vrchu,“ řekl král, „aby to viděl Renald a jeho bratři, když budou mít chuť se dívat.“

Richard už neodpověděl jediným slovem. Malgis se za královými zády vytratil ze stanu a za malou chvíli byl na cestě k Montalbanu – věděl, že nezbývá mnoho času, a měl naspěch.

Renald už čekal na věži a s ním i jeho dva bratři i Klarisa, jeho žena; i jejich dva synové byli s nimi a dívali se do dálky na cestu k Monbendelu. První spatřil Malgise Renald. Viděl, že je sám, zbledl ve tváři a vykřikl úzkostí.

„Co se stalo, Renalde?“ zeptala se Klarisa, a všichni se shlukli kolem něho – Renald je však s nářkem odstrčil a zvolal:

„Proč jste mi bránili, abych jel za Richardem, proč jste mě nepustili! Tam jede Malgis, a je sám, bez Richarda!“

Pohlédli dolů na cestu a viděli, že má Renald pravdu. Víc už nečekali, vyběhli Malgisovi vstříc a Renald volal už z mramorových schodů:

„Bratránku, co jste učinil s mým bratrem, co se s ním stalo? Malgisi, povězte nám, zda je mrtev, či živ, jakou zprávu přinášíte?“

Malgis si otřel čelo od prachu a potu a řekl:

„Co přináším? Hrst zlatáků, Karel mi je dal do klobouku darem. Ted' jsme bohatí, co si jen počneme s tolika penězi? Ten klobouk nám vystačí na čtyři roky!“

Renald zbledl hněvem, uchopil hůl a vrhl se na Malgise:

„Vy špatný synu špatného otce, já se vás ptám po svém bratru, a vy mi vyprávíte o své bídné zradě? Už ani den nesmíte být s námi!“

„Bratránku,“ pravil Alard zamračeně, „chceme slyšet, co je s Richardem, nic jiného nás nezajímá.“

Malgis se přestal usmívat. „Poslyšte tedy, co vám řeknu. Král Karel přísahal, že dnes večer vydá Richarda do rukou katovi. Lešení na Ptačím vrchu je už připraveno, i žebřík tam stojí. Milujete-li svého bratra, pospěšme mu na pomoc, než bude pozdě.“

Když to Renald uslyšel, vykřikl radostí, že Richard ještě žije, objal Malgise a políbil ho na tvář a na ústa.

„Bratránku Malgisi, viděl jste Richarda na vlastní oči?“

„Viděl,“ přikývl Malgis. „Byl v poutech, ale choval se statečně, jak se na Ajmonova syna sluší.“

„Kdyby měl Karel na Ptačím vrchu dvacet tisíc jezdců, vysvobodím Richarda!“ zvolal Renald. „Nebýt vás, bratránku, Alarda a Guiskarda, nebýt mého aragonského koně, smrti by Richard neušel; ale takto nemůže zahynout.“

Dal rozhoupat zvon na obranné věži a všichni se začali oblékat do boje, navlékli si pancíře a na hlavy si dali přilbice, na krk štítý, po levý bok zavěsili meče a vystoupili do sedel. Patnáct tisíc jich bylo, Renald na Bajardovi v jejich čele, Alard a Guiskard na rychlých gaskoňských koních, i Malgis na svém vraníku: zahodil hadry i klobouk, omyl si štávu z bylin, narovnal nohy i hřbet. Napil se odvaru z rostlin, zase byl bílý jako dřív, se zlatými ostruhami se vyhoupl do sedla svého koně, a byl to dobrý kůň, kromě Bajarda nebylo na světě lepšího.

Vyjeli z Montalbanu, tryskem projeli lesem a zamířili k Ptačímu vrchu, který stál mezi oběma hrady. Když spatřili v dálce jeho vrchol, přikázal Renald zpomalit a po chvíli všichni zastavili. V zeleném

háji slezli z koní a ukryli se mezi stromy: Renald na levý okraj háje, Alard na pravý, a dozadu mezi ně Malgis; tak číhali, co se bude dít na vrcholu Ptačího vrchu, aby včas zasáhli a osvobodili Richarda, nejmladšího bratra. Ale jak čekali v tichu a mlčky, padla na ně únavu. Tři dny už nespali a po tolikerých bojích a útrapách jim hlava klesala na prsa. Usnul Renald, Ajmonův syn, usnuli jeho bratři Alard a Guiskard a docela vzadu mezi stromy se zmocnil spánek i Malgise, jejich bratránka, usnuli všichni jezdci a dřímají hlubokým spánkem.

Zatím Richard čeká smutně v králově stanu na rozsudek, oči má zavázány páskou a ruce v poutech tak těsných, že mu zpod nehtů vytryskla krev.

Král zavolal své rádce a řekl:

„Je možné, že Renald přijde vysvobodit svého bratra. Potřebuji proto muže, který by bděl a hlídal do poslední chvíle, aby Ajmonovi synové nezmařili můj úmysl.“

Obrátil se na rádce Bérengara a pravil: „Bérengare, příteli, poslyšte, co vám řeknu. Dostal jste ode mne Irsko i Galii, budete mít Dánsko i Skotsko. Nikdy vás už nebudu volat, abyste mi jel přes moře na pomoc v bojích, a mám za to jedinou prosbu: vy budete mužem, který ohlídá Richarda na Ptačím vrchu.“

„Pane,“ pravil Bérengar, „urážíte mě, když žádáte takovou věc. Vezměte si zpátky všechny své země, nechci je, protože neučiním, oč mě žádáte. Zlořečen buď, kdo vymění čest za osobní prospěch!“

Karel se zadíval na Ydelona a řekl: „Ydelone, vy jste mi povinen přijet kdykoliv na pomoc s deseti tisíci jezdci. Žádám vás, ohlídejte Richarda na jeho poslední cestě! Dám vám město Avallon, uhájíte-li má práva proti Malgisovi a jeho přátelům.“

„Pane,“ odvětil Ydelon, „na mou věru, to neučiním. Mluvíme s Richardem stejnou řečí, patříme k sobě; a budu-li ho hlídat, učiním tak jen proto, aby se mu nic zlého nepříhodilo.“

Karla se zmocnil hněv. Přivolał Ožiera, dánského rytíře, a řekl mu přísně:

„Dáne, vy jste mě prý na Valkolorských pláních zradil. Nuže, přesvědčím se, co je na tom pravdy! Je-li to výmysl, odvedete Richarda na Ptačí vrch a ohlídáte ho, aby se ho nedotkl nikdo jiný než kat. Dám vám za to Pavii za vysokými horami a nebudete mně povinen ani nejmenší službou.“

„Děkuji, pane,“ řekl Ožier, „ale jsme s Richardem stejné krve, patříme k sobě. Přijde-li mu Renald na pomoc, pomohu Renaldovi proti každému na světě, protože Richardovi se děje křivda.“

„Richarde,“ obrátil se král hněvivě na zajatce, „přesto neujdete mému hněvu, musíte zahynout! A vy, Ožiere, opusťte můj stan!“

Potom zavolal král Turpina.

„Vy, Turpine,“ řekl mu, „máte mi sloužit s deseti tisíci ozbrojených jezdců. Nesmíte odmítnout, když vás potřebuji, protože věrný rytíř poctivě vykoná, co mu přikázal král. Ztrestejte Richarda, mého nepřítele, stanete se za to v Římě papežem!“

„Budu bojovat proti nepřátelům své vlasti,“ pravil Turpin, „ať se objeví kdekoliv, ale nikdy nevztáhnu ruku na někoho, kdo ctí spravedlnost. Věru nebude Richard první, u koho to poruším!“

Král se od něho odvrátil. „A vy, Rolande,“ řekl prosebně, „nemůžete přece odmítnout, když vás král zavolá; vidíte, jak mě všichni opustili? Nuže, odveďte Richarda na Ptačí vrch! Dám vám Holandsko a Dortmund, celou zemi až k Valencii, deset tisíc rytířů vám bude sloužit jako svému pánu.“

„Králi,“ odpověděl Roland, „zajal jsem Richarda, ale jen proto, abychom dohodli smír. Vám ostatním pravím před králem Karlem: nezabíjejte Richarda! Kdo tak učiní, bude mým nepřítelem, protože odejdu k Renaldovi, zapomenu na svoje jméno a přijmu jméno Richardovo, abych pomohl Ajmonovým synům proti vám.“

Karlovi vyrazil na čele pot. „Oliviere,“ řekl dalšímu, „dostanete tisíc ozbrojených jezdců, jed'te tam s nimi! Dám vám za ten čin Lyon, Janov i Pisu!“

„Nemohu to učinit,“ pravil Olivier, „když i moji přátelé jsou proti tomu. A nebudu napomáhat v křivdě nikomu na světě, ani svému pánu.“

Král zesinal, zachvěl se hněvem a povstal. „Poslyšte, co vám řeknu. Což není mezi vámi jediný, kdo by si zasloužil zvát se mým věrným? Kdo odmítne, toho potrestám, srazím mu hlavu, jeho popel rozmetám do větru.“

Členové královny družiny se po těch slovech obrátili a opustili mlčky stan; zůstal jen vousatý Nem, nejstarší z rádců, a Ripeus z Ribemontu.

Král pohlédl svému nejstaršímu rádcovi do tváře a zeptal se: „Proč odešli? Proč jediný z nich nedokáže poslechnout, když přikazuje král? Tak vratká je jejich věrnost?“

„Pane,“ odpověděl staříčkový vévoda, „smiřte se s Renaldem! Už příliš dlouho trvá válka a příliš mnoho krve bylo prolito!“

„Ne,“ zvolal král, „nikdy, dokud je nepřinutím k poslušnosti! Vy sám odvedete Richarda na Ptačí vrch a ohlídáte ho, aby mu jeho bratři nepomohli k útěku!“

„Pane,“ mírně odvětil vousatý vévoda, „proč takovou krutost? Ponechte ho ve vězení, dejte mu pouta na ruce a na nohy, stejně nebude dlouho živ. Však víte, jak těžké zranění utrpěl na Valkolorských pláních!“

„Chcete mě obelstít!“ zvolal král. „Malgis by ho brzy vysvobodil, ve chvíli by byla pouta prázdná. A když ne Malgis, tak jistě Renald nebo Alard či Guiskard, anebo všichni společně!“

„Králi,“ ozval se poslední z věrných, Ripeus z Ribemontu, „já učiním, co poroučíte; vaše vůle je mi nejvyšším příkazem – odvedu Richarda na vrchol hory a odevzdám ho do rukou katovi.“

„Můžete jít,“ řekl král, „nikdy vám nezapomenu takovou věrnost! Vezměte si tisíc ozbrojených jezdců a hlídejte Richarda na každém kroku; a objeví-li se Renald, ať dobře hájíte mé právo!“

Ripeus poklekl před králem, Karel mu podal rukavici z pravé ruky a řekl: „Takové bohatství, jaké vám dám, nebude mít nikdo

z mé družiny; dostanete nejpevnější hrad, největší zemi a nejkrásnějšího koně. Jděte a buďte stateční.“

„Pane,“ pravil Ripeus, „učiním, jak přikazujete.“ Povstal, vyšel ze stanu a oblékl si zbroj, k levému boku si zavěsil meč, do ruky vzal praporec a štít a vystoupil do sedla svého koně.

Katovi pacholci přivedli Richarda; Ripeus přikázal, aby mu pevněji stáhli pouta, a stáhli mu je tak pevně, že přemnoží z vojáků zaplakali při té podívané. Když se dal průvod na cestu, mnohý měl hrdlo stažené zármutkem, že ani nemohl promluvit.

Jezdci se rozhlíželi na všechny strany, ale nikde neviděli nebezpečí; tak dojeli až na vrchol Ptačího vrchu a zastavili. Ripeus dal přivést Richarda a řekl mu posměšně:

„Richarde, teď uvidíme, zda vás dokáže Renald zachránit!“

Richard se zachvěl, napínal uši, ale nikde neslyšel Bajardovo ržání, ani křísnutí jeho kopyt o kámen svahu; cítil se opuštěn a sám, ale stále nemohl uvěřit, že ho bratři opustili. Jeho průvodci od něho odstoupili a Ripeus dal znamení katovi. Richard se obrátil a položil nohu na první příčku žebříku, aby vystoupil vzhůru na dřevěné lešení, Ripeus popojel blíž a Richard postoupil o další příčku. Napjatě poslouchal, zda uslyší Bajarda v plném trysku, ale bylo ticho, nic se neozvalo.

„Ach, pane,“ řekl žalostně, „počkejte ještě chvíli, dopřejte mi jen malou chvíli, ať si odpočinu před tou dlouhou cestou!“

Ripeus se rozhlédl, všude bylo ticho, nikde se nic nepohnulo. Pohlédl na Richarda a milostivě přikývl. Richard se zahleděl do dálky a naslouchal, ale když nic neuslyšel, zanaříkal potichu: „Sbohem, bratři, už vás neuvidím! Už neuvidím Renalda ani Guiskarda, Alarda ani Malgise. Zapomněli na mne, nepřijeli, aby mě vysvobodili!“ Zdvihl hlavu, rozhlédl se naposled a začal vystupovat na poslední příčku žebříku.

V tu chvíli jeho bratři spali hlubokým spánkem a nikdo z nich neušil, co se děje na vrcholu Ptačího vrchu. Spali bratři i Malgis, spali

všichni jejich jezdci a rytíři, jen Bajard bděl a uviděl, že v soumraku hoří na vrcholu hory pochodně. Zneklidněl a naklonil se k svému pánu. Rád by mu byl řekl, co se děje, ale neuměl mluvit: zdvihl proto přední nohu a hrábl kopytem do Renaldova štítu. Zadunělo to, Renald se probudil, otevřel oči, pohlédl udiveně na Bajarda, potom k vrcholu hory a spatřil svého bratra Richarda, jak klade nohu na poslední příčku.

Vykřikl, vyskočil do sedla, nemusel se Bajarda ostruhou ani dotknout, Bajard vyrazil kupředu jako vystřelený šíp. Hlukem se probudili Alard i Guiskard a za nimi i Malgis, vykřikli zděšením, skočili na koně a rozletěli se za Renaldem.

Vpředu běží Bajard, chřípí doširoka otevřené, krk natažený jako strunu; Ripeus už zaslechl jeho ržání, uslyšel podkovy, křesající o kamení, vrzání kožených sedel. Ohlédl se a uviděl, jak se jezdci ženou po svahu vzhůru; kolena se pod ním podlomila strachem, roztřásl se v bázni jako list. Obrátil se k Richardovi a zvolal na něj vzhůru, aby se mu nemstil, ale už se ozval pokřik Renaldových jezdců, už se vrhli na královské jako bouře, už je rozhánějí na všechny strany. Srazili zrádného Ripea ze sedla, Renald vystoupil po žebříku k Richardovi, objal ho a rozvázal mu pouta, políbil ho na tvář a na ústa. Potom oba sestoupili dolů, všichni je obklopili a objímali Richarda.

„Renalde,“ zeptal se Malgis, „kdo vás vzbudil, když Ripeus provedl tu hanebnou zradu? Usnul jste a my všichni s vámi.“

„Ano, odpusťte mi; vzbudil mě Bajard, můj aragonský kuň.“

Všichni obklopili zpoceného hřebce, objímali ho a poplácávali ho po štíhlém krku.

„Co učiníme nyní?“ zeptal se Renald. „Richard je živ a zdrav, přišli jsme včas. Vraťme se na Montalban, ať uklidníme Klarisu; pak se dosyta najíme a odpočineme si.“

„Na mou věru,“ ozval se Richard, „to nečiníme. Bratře, Karlovi rádci stáli na mé straně; rád bych jim řekl, že jsem se zachránil,

a poděkoval jim. Obléknu si zbroj rytíře z Ribemontu, vezmu si jeho meč i štít a pojedu do Karlova tábora.“ Vyprávěl jim, jak se ho zastal Ožier i Roland, Turpin i Olivier; nakonec přemluvil bratry, a třebaže už bylo pozdě, vydali se obezřetně ke Karlovu táboru. Když bylo ležení v dohledu a objevily se stany, jezdci se zastavili a Richard vyjel kupředu sám, s Ripeovým praporcem v ruce.

První ho spatřil Ožier, ale nepoznal ho. Myslí, že je to Ripeus, vyřítí se na koni proti němu, rozpřáhl se k ráně, aby ho srazil z koně, ale Richard sejmul helmici a zvolal:

„Ožiere, děkuji vám za pomoc! To jsem já, Richard, bratři mě zachránili. Přijel jsem se vám ukázat, abyste to uviděli na vlastní oči a abych vám poděkoval.“

„Vy lžete,“ pravil Ožier, který ho stále ještě v šeru nepoznával. „Jste Ripeus, poznám vás podle praporce i zbroje, a přijdete o hlavu za svou hanebnou zradu.“

Richard k němu popojel blíž a Ožier ho začal objímat tak prudce, že div oba nespádli z koně. Vtom se ozval od světél ohňů králův hlas:

„Ožiere, ustupte, ať přijde Ripeus blíž a řekne nám, jak skončil Richard a zda se objevili jeho bratři, aby ho zachránili.“

„Pane,“ pravil Ožier, „všechno je v pořádku, nikdo z nich se neodvážil přijít tak blízko. Můžete jít klidně spát.“

„Rád bych mu poděkoval za věrnost,“ řekl král, vystoupil do sedla a pobídl koně, aby vyjel Ripeovi vstříc. Už ho chtěl obejmout, ale v poslední chvíli Richard vykřikl:

„Já nejsem Ripeus, mé jméno je Richard, Ajmonův nejmladší syn! Renald mě zachránil a zle potrestal toho zrádce!“

Karel nemohl hněvem ani promluvit, pobídl koně ostruhami, vrhli se proti sobě, až štíty zaduněly. Zlomili dřevce hned v prvním nárazu, a Karlův úder byl tak prudký, že Richard obloukem vyletěl ze sedla. Avšak než se král mohl přiblížit, vyskočil na nohy a zaútočil tak prudce, že Karel ztratil rovnováhu a spadl; bojovali dál pěší,

útočili a zase se bránili. Richard však byl příliš zesláblý a královi hněv zdvojnásobil sílu. Ajmonův syn se už jen bránil, ustupoval krok za krokem, a když viděl, že se neubrání, sáhl po rohu, který se mu houpal u pasu, a zatroubil.

Renald to uslyšel, vystoupil do sedla, zvolal své heslo a v čele svých jezdců vyrazil ze tmy bratrovi na pomoc.

V táboře nastal zmatek, všichni spěšně oblékali pancíře, chápali se dřevců a mečů. I stalo se v bitevní vřavě, že se Renald dostal do blízkosti krále Karla; nepoznali se však, zaútočili proti sobě, zlomili dřevce i štíty, srazili se ze sedel do udupané trávy. Vstali však oba, vytáhli meče, král zvolal své heslo a hněvivě dodal:

„Porazí-li mě tento Renaldův jezdec, nemám právo říkat si král a nosit korunu královskou!“

Tak ho Renald poznal, ruka mu klesla, po dvaceti letech stál zase Karlovi tváří v tvář. Pomalu zasunul meč, vykročil králi vstříc, sklonil hlavu a řekl pokorně:

„Pane, ať je mezi námi mír, zanechme už bojů a válek! Jsem Renald, Ajmonův syn, už dvacet let se probívám světem. Kolik statečných jezdců zahynulo ve zbytečných bitvách za tu dobu! Smiřte se s mými bratry a se mnou, s Guiskardem i Alardem, s Richardem, který je ještě mladý! Chceme žít v míru a pokoji, nechceme už ty věčné boje! Uznejte křivdu, pane. Dáme vám Montalban, můžete si jej vzít; a chcete-li, odejdu z Francie a nikdy se už nevrátím.“

„Renalde,“ řekl král, „nesmířím se s vámi, dokud nesplníte mou podmínku.“

„Pane,“ pravil Renald dychtivě, „povězte mi ji.“

„Vydáte mi Malgise, svého bratrance,“ řekl král. „Nenávidím ho nejvíc ze všech lidí na světě, protože mě zesměšnil.“

„Co s ním učiníte, pane?“ zeptal se Renald.

„Vydám ho katovi a jeho popel rozhodím větrům napospas. Protože kdybych mu dal pouta a ještě ho přikoval do želez, stejně by mi utekl, a ještě by se mi vysmál.“

„Kdybychom vám dali všechno, co vám můžeme dát, přece byste žádal jen Malgise?“

„Ano,“ odpověděl král, „jen Malgise.“

„Na mou věru,“ řekl Renald, „to nepůjde. A něco vám povím, pane. Kdyby byl ve vězení Richard i Guiskard i Alard, všichni tři moji bratři, a měl bych je zachránit jen tím, že bych vám vydal Malgise, stejně bych to neučinil, protože by to nebylo čestné.“

„Budeme tedy bojovat dál,“ řekl Karel a vystoupil znovu na koně. Stiskl dřevec, postavil se čelem proti Renaldovi; ten se vyhoupl zpátky do sedla, vzal zbraň, pohlédl na Karla a pravil:

„Pane, chtěl jsem smír a neudeřím první.“

Král neodpověděl, rozjel se proti němu, a protože Renald stále ještě nechtěl udeřit, srazil mu král helmici do trávy; Renald uviděl, že by se dalším nájezdům neubránil, uchopil v tísní krále a strhl ho ze sedla k sobě na Bajarda. Zavolal bratry, aby mu přispěchali na pomoc a odnesli krále na Montalban, ale v zápalu boje bratři neslyšeli. Královi zatím přispěchali na pomoc všichni jeho věrní a dotírali na Renalda, až musil Karla pustit. Tak bojují všichni dál a bitva je těžká a zlá.

Jezdci čtyř bratrů však bojovali udatně jako lvi a za každou ránu jich dali sedm, ne-li víc; královští začali ochabovat, meče a dřevce jim těžkly v rukou, marně volal Karel královské heslo, aby je povzbudil. Richard se proboujel až ke Karlovu stanu a v odlesku táborových ohňů spatřil nad stanem praporec se zlatou orlicí; přivolal Malgise, mečem přetali provazy, poutající stan, a strhli praporec. Richard jej uchopil, vysoko jej zdvihl nad hlavu a vyrazil vítězný pokřik. Potom stiskl koleno koně a zmizel s kořistí ve tmě.

Karel to uviděl, ale než se proboujel ke svému stanu, bylo už pozdě. Richard byl pryč a král narazil jen na Malgise, který v sedle svého koně kryl Richardův ústup. Běda však Malgisovi, veselému bratránku čtyř bratrů! Zdržel se příliš, a nikdo z jeho přátel neviděl, jak uvízl v přesile královských jezdců. Už dávno se vracel Renald se

svými bratry tmou na Montalban, avšak Malgis stále ještě zápolil v kruhu nepřátel. Bránil se urputně, ale neubránil se, obklópili ho a zajali.

Na opačném konci tábora stál zatím král před svými věrnými a zle jim vyčítal prohranou bitvu; tolik se rozhněval, že v nejvyšším zoufalství strhl zlatou korunu zhlavy a zvolal:

„Špatně jste bojovali na Valkolorských pláních a stejně špatně jste bojovali i tady, před mýma očima! Všichni pomáháte Renaldovi, místo abyste stáli po boku svého krále. Dejte tedy mou korunu Renaldovi, ať on je vaším králem, když po tom tolik toužíte!“

„Ne, pane,“ začali volat jeho věrní. „Vy jste náš král a odvolejte své rozhodnutí, vám jedinému patří koruna královská! Renaldovi jste ukřivdil, měl byste s ním uzavřít smír, ale jen vy můžete zůstat králem Francie!“

„Vězte tedy,“ pravil král, „že si nevsadím na čelo královskou korunu, dokud nepřivedete aspoň jednoho z bratrů nebo Malgise, který mě urazil svým posměchem. Dokud je nepotrestám za neposlušnost a odbojnictví, dotud nemohu uzavřít smír.“

Rádcí a věrní věděli, že se Ajmonovi synové vrátili na Montalban a že bude proto těžké splnit královo přání. Dívali se na sebe navzájem a nevěděli co dělat ani jak odpovědět; tu se mezi nimi objevil Olivier a pravil: „Pane, proč je ve tvářích vašich věrných tolik sklíčenosti a žalu?“

„Král odmítl korunu,“ řekl nejstarší z rádců, „a nevezme ji zpět, dokud mu nepřivedeme jednoho z bratrů nebo jejich bratránka Malgise.“

„Nuže,“ pravil Olivier, „vezměte zase svou korunu, pane. Zajali jsme Malgise a já přicházím, abych vám ho vydal.“

Karlovi zasvítily oči, uchopil meč a vydal se do stanu, kam Olivier krátce předtím zavedl Malgise; rádcové se ubírali za ním. Jakou radost pocítil král, jak rychle zapomněl na porážku a na potupu! Uviděl Malgise a ihned přikázal, aby ho svázali a přikovali do železných pout.

Zatím dorazili Renaldovi bratři na Montalban, pod zelenou jedlí seskočili z koní. Po mramorových schodech jim vyšla vstříc Klarisa, Renaldova žena. Objala svého muže a řekla:

„Pane, kde je Richard, váš nejmladší bratr?“

„Zachránili jsme ho,“ pravil Renald, „a přivádíme ho domů. Ukořistil Karlův praporec se zlatou orlicí, ještě nyní jej připevníme na nejvyšší hradní věž.“

Radost se zmocnila všech obránců Montalbanu, objímali se a líbali, z očí jim tekly slzy nad záchranou nejmladšího Ajmonova syna.

Náhle se Renald rozhlédl a řekl Klarise: „Paní, nikde nevidím bratránka Malgise, třebaže už poslední hloučky dávno dojely z boje. Snad ulehl, aby si odpočinul po tolika strastech.“

„Ani já jsem ho neviděla,“ znepokojila se Klarisa. „Což nepřišel s vámi?“

Všichni zmlkli, rozhlíželi se, ale Malgise nikde neviděli. „Pojďme ho hledat,“ řekl Renald Alardovi, „i vy, Guiskarde a Richarde. Možná že utrpěl zranění a hojí si rány.“

Nahlédli do ložnice, prohledali komnaty i chodby, ale Malgise nikde nenalezli. Rázem se radost změnila v smutek; všichni už věděli, že Malgis padl nebo byl zajat.

„Malgisi, bratránku,“ zvolal Renald, „co si počneme? Co uděláme, co s námi bude bez vás? V tolikerých strastech a trápeních jste nám pomohl, kdo teď pomůže vám?“

Naříkali a bědovali, až poznali, že nářkem Malgisovi nepomohou. Nakonec se dohodli, že za svítání vsednou na koně a vrátí se ke Karlovu táboru, aby v skrytu vyčkali, co se bude dít.

Zatím je Malgis v řetězech a sám Karel dohlíží, jak mu kovají pouta na nohou i na rukou. Malgis se však usmívá, pohlédne na Karla a řekne:

„Pane, ještě jsem nevečeřel; řekněte svým služebníkům, ať mi přinesou maso a víno, do rána je daleko.“

„Ráno už budete v rukou kata,“ řekl král. „Tentokrát neuniknete!“

„Pane,“ pravil Malgis, „jsem ve vašich rukou. Měl byste být pohostinnější k tak vzácnému hostu! V naší zemi odedávna platí zvyk, že odsouzenec dostane bohatou večeři.“

Přinesli mu víno, maso i chléb a sami zasedli k večeři; Karel se však vína ani nedotkl a do úst nevzal jediné sousto, protože znal dobře Malgisovy kousky a obával se jeho umění. Po večeři přikázal strážím, aby přinesli třicet svící a v jejich světle aby hlídali zajatce až do svítání. Přinesli svíce a Malgis řekl:

„Je vskutku čas ke spaní. Byl to dnes perný a namáhavý den!“

„Budete mít neklidnou noc,“ odpověděl Karel. „Když jen pomyslíte, co vás čeká za svítání!“

„Snídaně na Montalbanu,“ řekl Malgis klidně. „Co jiného by mě čekalo?“

Karel se rozlítil a dal přinést další řetězy; svázali Malgise na rukou i na nohou a zápěstí mu utáhli tak pevně, že se nemohl ani pohnout.

„Pane,“ řekl Malgis přemáhaje bolest, „pěkně jste mě spoutal. Ale přesto vám pravím, že zítra za svítání budu na Montalbanu.“

Karel nemohl taková slova snést, vytáhl meč, ale Roland mu zadržel ruku:

„Ne, pane, je v poutech a sám sebe byste zneuctil, kdybyste ho udeřil. Jen vyčkejte jitra: jak by mohl uprchnout z tak pevných pout a řetězů?“

Ulehli a usnuli, měli za sebou těžký den. Když usnul i Karel, Malgis se posadil, vyvlékl jednu ruku, pak druhou, potom obě nohy: už dávno si uměl poradit se všemi pouty i řetězy. Prošel kolem spících stráží a vplížil se do Karlova stanu, z tajného místa vyňal bylinku, hodil ji do vína na kulatém stole a zatřásl s králem. Karel se posadil na loži, vylekaně se zadíval na nočního hosta, ale než se vzpamatoval, Malgis řekl:

„Pane, odcházím na Montalban, jak jsem slíbil. Brzy bude svítat a chtěl bych splnit slovo. Odpusťte jen, že odcházím bez vašeho svolení.“

Karel vyskočil, napil se v rozrušení vína, které mu Malgis přistavil k lůžku, a upadl do hlubokého spánku. Malgis ho vzal do náruče, opatrně se vyplížil ze stanu, přehodil Karla přes hřbet koně, vyšvihl se do sedla a tryskem se rozjel do noci. Tak klusal nocí, až dojel na Montalban. Stráže ho vpustily do hradeb, Malgis seskočil před palácem přímo na mramorové schody, vynesl Karla do nejkrásnější komnaty a položil ho na lože; potom před něj postavil velikou svíci, zapálil ji a odešel do ložnice ke svým přátelům. Položil Renaldovi ruku na rameno a řekl nahlas: „Renalde, spíte, nebo už bdíte?“

Renald otevřel oči, vyskočil a jeho bratři vyskočili s ním; objímali Malgise, nemohli uvěřit, že ho zase vidí. Řekli mu, že už dali sedlat koně, aby mu vyjeli na pomoc, ale Malgis se jen smál a vedl je po chodbách až ke komnatě, kde spal král. Otevřel tiše dveře, ve světle svíce ležel Karel a oddychoval pokojně a klidně.

„Pane,“ řekl Malgis Renaldovi, který nemohl úžasem promluvit, „hlídejte ho dobře. Je unaven dlouhou cestou a potřebuje si odpočínout. A neubližujte mu příliš, teď bude dozajista nakloněn k smíru. Učinil jsem, co jsem mohl, víc už pro vás nemohu udělat. Teď jděte klidně spát a myslete na mne v dobrém.“

Obrátil se, rozloučil se s bratry na dobrou noc, ale nešel na lůžko a nesvlékl zbroj; potichu vyšel z hradu, vsedl na koně a vydal se do tmy na dalekou cestu, aby se už nikdy nevrátil. Jak nečekaně kdysi přišel, tak nyní odchází: pomohl čtyřem bratrům, Ajmonovým synům, jak mohl nejlépe, a vydal jim jejich nepříteli; víc už pro ně nemohl udělat, proto se rozloučil s Montalbanem a vyjel do noci.

Jel pláněmi i lesy, jel dál a dál, když vyšlo slunce, i v poledním horku, mířil k rodné Dordoni. Tam přebrodil vesele řeku, vrátil se do rodného kraje, aby žil v klidu a v pokoji až do konce svých dnů.

\* \* \*

Pryč za horami už je Malgis, o kterém se vypráví v příběhu, že kousky veselé a pěkné dovedl, jak jiný nedoved, že kouzelnictví znal a statečný byl rek. Malgis je tedy pryč a v hradní komnatě spí Karel, stále spí a neví o ničem, ba ani netuší, kde v spánku vlastně je a co mu vyvedl zas Malgis za kousek. Zvečera usínal na lůžku pod stanem, teď u čtyř bratrů spí vysoko na hradě. Jak jen se podíví, až oči otevře, z okna se podívá, až skončí jeho sen!

Král Karel spí na Montalbanu, leží na lůžku a neví o ničem. Čtyři bratři jsou smutní, oplakávají Malgise a vzpomínají, z kolika strážní jim pomohl, kolikrát jim zachránil život, když bylo nejhůř, jak je těšil i rozesmával v nejtěžších chvílích. Jsou sami; zbývá rozhodnout, co udělají s králem.

„Richarde,“ řekl Renald, „i vy ostatní, teď máme krále konečně v rukou. Jak se k němu zachovat? Způsobil nám tolik trápení, nikde nám nedal v klidu spočinout, co hladu i zimy jsme zakusili, protože byl k nám nespravedlivý! A jak nás nenáviděl! To všechno proto a pro nic víc, že jsme nesklonili hlavu, když nám ukřivdil, a že jsme žádali spravedlnost a právo.“

První odpověděl Richard: „To, co chystal nám, přichystejte jemu – to bude spravedlivá odplata.“

Renald sklonil hlavu a zamyslel se, Richard uviděl, že váhá, a řekl prudce:

„Renalde, proč ty rozpaky? Nechcete-li sám potrestat Karla, udělám to já. Věru mám dobrý důvod, když si vzpomenu na Ptačí vrch!“

Renald se na něj podíval a řekl zpříma: „Bratře, všichni máme důvod k odplatě, ale to by nebyla cesta ke smíru. Karlovi rádci jsou na

naší straně a sami žádají krále, aby s námi uzavřel smír, ale potom bychom si zneprátelili celou Francii a z přátel by se stali nejhorší nepřátelé. Ne, to nemůžeme udělat, celou zemi popudit proti sobě! A král přece musí uznat, že nám křivdil.“

„Bratře,“ ozval se Richard, „ted’ je pravá chvíle ke smíru! Nabídněme králi usmíření, ať vidí, že nám nejde o pomstu, ale o napravení křivd. Ted’ přece nemůže odmítnout!“

Tak hovořili a rozprávěli dlouhý čas, jedni říkali to a druhí zase ono a nemohli se dohodnout, co učinit.

Zatím svíce v sousední komnatě dohořela, vyšlo slunce a Karel se probudil. Rozhlédl se, spatřil cizí a neznámou místnost; vstal, přistoupil k oknu, pohlédl na nádvoří a do krajiny. Uviděl hradby a věže, lesy až k obzoru, a na nejvyšší věži svůj praporec se zlatou orlicí. Vzpomněl si, co se stalo v noci v jeho stanu a jak se objevil Malgis před jeho lůžkem bez řetězů, ale s úsměvem ve tváři: jistě v tom byly zase jeho čáry a kouzla! Zlořečil bratranci Ajmonových synů, pobíhal po komnatě, rval si vlasy a sliboval Malgisovi strašný trest.

Bratři ve vedlejší komnatě uslyšeli, že král je vzhůru. Richard poznal, že zlořečí Malgisovi, vytrhl se svým starším bratrům a rozběhl se ke králi:

„Jakže,“ zvolal hněvivě, „i ted’ nám vyhrožujete, i ted’ nám slibujete nejhroznější tresty? Nebýt Renalda, mého bratra, dávno byste byl o hlavu kratší, to vám přísahám! Jste naším zajatcem: víte dobře, co všechno se může zajatcům přihodit – jen si vzpomeňte na Ptačí vrch!“

Přiběhli ostatní bratři a Renald se obořil na rozlíceného Richarda:

„Mlčte, bratře, už ani slovo, to vám povídám! Jinou řeč jsme chtěli povědět králi, bez vyhrůžek a násilností!“

Obrátil se ke Karlovi a řekl: „Pane, už příliš dlouho trvala válka a příliš mnoho jsme zkusili; kolik jen statečných lidí padlo v bojích! Nač prolévat krev? Nechme už zabíjení, je čas uzavřít smír. Jsme připraveni učinit všechno, co budete chtít, jen jedno ne – vytrhnout ze srdce touhu po spravedlnosti. Dám vám Montalban, svůj hrad,

všechno vám dám, odejdu navždy z Francie a už se nikdy nevrátím, všechno tu zanechám, odejdu bos; ale nechme už zabíjení!“

Karel ho vyslechl, zuby měl přitom zaťaté a hněvivě mhouřil oči. Teprve když Renald domluvil, zvedl ruku k přísaze a pravil:

„Nic z toho nebude k užítku, nevydáte-li mi Malgise. Dokud toho nebudu mít v rukou, nikdy nepřistoupím ke smíru. Má-li být smír, musím ho vydat katovi, spálit ho na prach a jeho popel rozmetat do vanoucího větru, aby po něm nezůstalo ani památky.“

„Králi,“ odpověděl Renald nešťastně, „jak vám mohu vydat Malgise? Prokázal mi tolik dobrého, tolikrát nám pomohl, když už jsme byli na pokraji zkázy. On je naše pomoc, naděje a náš život, on je náš štít, náš meč, náš chléb a víno. Nežádejte na nás, abychom vám ho vydali, nemůžeme to učinit. Odešel od nás, ale i kdyby tu byl a stál před námi bezradný a sám, nevydáme ho za celý svět. Chceme už konec válčení, chceme smír. Ale pošlapat takto svou čest a přátelství – to na nás, pane, nežádejte.“

„Nemluvíte pravdu,“ řekl král, „je tady, a vy jste ho ukryli.“

„Odešel dnes v noci,“ opakoval Renald, „a nikdo neví kam. Pane, smiřme se! Když řeknete ano, budou o vás zpívat dobré písně a celá země vám bude blahořečit.“

„Dokud mi nevydáte Malgise,“ řekl král tvrdě, „dotud neučiním smír. Urazil krále, vysmál se mu do očí, zesměšnil ho, a taková zrada se neodpouští nikdy. Nesmírím se s vámi, dokud mi ho nevydáte, a když ho nedostanu, vyvrátím Montalban silou a pokořím vás všechny, to přísahám.“

Renald sklonil hlavu, už poznal, že byla všechna slova marná. „Pane,“ řekl smutně, „vy jste náš král a pán a my nepožadujeme nic než spravedlnost. Jděte tedy, brána je otevřená. Kdybyste však přece jen někdy uznal, že smír je lepší než prolévání krve, přijďte a budeme přáteli, jako jsme jimi byli kdysi dávno.“

Richard zdvihl hlavu. „Co říkáte, bratře?“ zeptal se, jako by nevěřil svým uším. „Karel je pyšný, slibuje nám další trápení a boj.“

Nikdy jsme od něho neslyšeli slovo dobré vůle, stále jen hrozby a hrozby, ať je na trůně mezi svými věrnými nebo v zajetí. Chtěl jste přece smír; avšak propustíte-li ho z brány Montalbanu, pak žádáte znovu utrpení a smrt, nic víc! Vzpomeňte, jak on se zachoval k nám, vzpomeňte na Ptačí vrch, na Ardenský les, na vypálený Montesor! Vyvedu ho za bránu a tam ho ztrestám jako nejhoršího zloděje!"

Karel sevřel pěsti a Renald zvolal hněvivě: „Mlčte, bratře, už ani slovo! Král je náš host a může odejít, kdykoli se mu zachce.“ Vyšel ven, přikázal osedlat koně a pomohl Karlovi do sedla. Král zamířil k bráně, vyjel z Montalbanu a pobídl koně zlatými ostruhami.

Když přijel do svého tábora, všichni jeho věrní mu vyšli vstříc, pozdravili ho a zeptali se: „Pane, je tedy konečně smír, anebo budeme bojovat dál?“

„Ne,“ pravil král, „smír není a nebude, dokud mi synové Ajmonovi nevydají Malgise, toho podvodníka, čaroděje a zlotřilce. Poslyšte, co přikazuji: ještě dnes vytrhneme všichni k Montalbanu a oblehneme hrad s největším úsilím. Když se bratři nevzdají, zaútočíme na hradby a brány. A když nás odrazí, vyhladovíme je, neustoupíme od Montalbanu, dokud nezvítězíme a neskončíme boj. Teprve potom bude smír, ale dřív nikoli!“

Když domluvil, přihlásil se o slovo nejstarší rádce a pravil:

„Pane, Ajmonovi synové se už dávno připravili na obléhání a mají velké zásoby potravin. Do této zimy je nevyhladovíme, a zastihne-li nás mráz a sníh před hradbami, zakusíme větší útrapy než obléhání. Renald vám nabídl smír, a třebaže vás měl v rukou, nezkrivil vám ani vlásku; zachoval se jako pravý rytíř. Odešel-li Malgis z Montalbanu, nemůže vám ho Renald vydat, i kdyby chtěl. Není v jeho silách, aby splnil jedinou podmínku, kterou mu kladete. Bylo by moudré uzavřít smír, ať je už konec bojům!“

Karel povstal a ve tváři měl hněv. „Nepřestanu,“ řekl tvrdě, „dokud nesplním svou přísahu a dokud nevyvrátím Montalban. A bude-li kdo z vás ještě mluvit o smíru, naložím s ním jako se zrádcem

a nepřítelem. Takový je můj příkaz: chopte se zbraní a vzhůru na Montalban!“

Oblékli si těžké pancíře, znovu vzali dřevce, těžké oštěpy, kopí a meče, na hlavy si nasadili přílbice. Zaječely polnice, zatroubily rohy, praporce zavlály ve větru, Karlovo vojsko vytáhlo k Montalbanu.

Renald je uviděl, jak přicházejí; i Alard je viděl z okna nejvyšší věže, i Richard a Guiskard. Připravili se k obraně, vytáhli padací mosty, zatarasili brány. A když vojsko přilehlo k hradbám, spustili na ně obránci hradu tolik kamení a balvanů, že muselo Karlovo vojsko ustoupit. Král Karel uviděl, s jakým nezdarem skončil útok, a poznal, že přímou ztečí hradu nedobude; díval se na kamenné valy, pnoucí se k nebi, jako by vyrůstaly ze skal a z kamení, díval se na věže, palisády a na celé mohutné opevnění, které se před ním zdvihalo k oblakům jako strmá skála s orlím hnízdem v nepřístupných výškách. A díval se na své prořídlé houfce, jak ustupují od hradeb s rozbitými štíty, jak jsou bezradní a nemohoucí. I přikázal postavit tábor vpovzdáli od hradeb a obklíčit hrad kolem dokola: tak budou obléhat Montalban, dokud hladem a žízní nepřinutí čtyři bratry k povolnosti.

Dny mýjely a zásoby na Montalbanu se pomalu tenčily. Karel uzavřel všechny přístupy k hradu, hlídal brány i cesty a pěšiny v houštinách, aby nikdo neproklouzl na Montalban a nikdo nemohl ven. A jak čas prchal, byl hlad větší a větší, protože hladových úst bylo na hradě příliš mnoho; malé děti bloudily v uličkách mezi domy a volaly: „Chleba, chleba!“ Nebylo zrní, nebylo obilí, nebylo maso, sudy vína ve sklepech už dávno rozeschly, všichni chodili vyhublí na kost a s propadlými tvářemi, matky prosily o skývu chleba pro svoje nemocné děti.

„Ukázali jsme Karlovi dobrou vůli,“ bědoval Richard, „a jak se nám odměnil! Ted’ se musíme dívat na hladové děti, na Klarisu, jak ztrácí svou krásu. Vždyť Karel nás nenávidí víc než Saracény, víc než nepřátele Francie!“

Vzpomínali na Malgise a smutně čekali, co bude dál. Zatím byl hlad horší a horší, a nikde nesvitla ani sebemenší naděje na spásu. Když se Karel dověděl, že je obleženým zle, svolal své rádce a slíbil jim brzký konec obléhání: co nevidět se musejí Ajmonovi synové vzdát, nebo umřít hladem. Aby tu chvíli urychlil, přikázal král postavit kolem hradu obrovské prakovnice a vrhače balvanů. Celé dny bude padat na střechy a uličky hradu déšť kamení a balvanů, poslední sýpky budou rozbity, zbytky zásob rozmetány do prachu a bláta – Ajmonovým synům nezbude než otevřít brány, spustit padací mosty a vzdát se na milost a nemilost.

Postavili prakovnice. Roland jich dal zřídit podle Karlova příkazu šest, Olivier pět, nejstarší rádce postavil šest prakovnic, jak mu král poručil, a Turpin čtyři. I staříčkého Ajmona, otce čtyř bratrů, dal král zavolat a přikázal mu, aby postavil tři prakovnice.

Ajmonovi bylo těžko u srdce, vzpomínal na své syny, jak dávno je už neviděl; smutně myslel na dávné doby, kdy běhali jako malí chlapi pod jedlemi rodného hradu. Jak je to dlouho, předlouho!

Ve dne v noci dopadal na střechy a ulice Montalbanu déšť kamenů, prorážel okna, rozbíjel střechy, ničil ulice, dál a dál, bez přestání a bez chvíle oddechu. Avšak horší než příval kamení byl hlad. Obránci začali pojídat své vyhublé koně, tak zase na krátký čas odolávali hladu. Ale přišel den, kdy z tří set padesáti koní v hradních stájích zbyli jen čtyři – koně čtyř bratrů.

Nezbývalo než obětovat prvního z nich. „Který to bude?“ zeptal se Renald svých bratrů smutně. A Guiskard s Alardem sklonili hlavy. Jen Richard vyskočil a začal křičet:

„Dělejte, co chcete, ale svého vám nedám, budu ho bránit mečem až do posledního dechu. Renalde, bratře, nebýt vaší pýchy, nemuseli jsme upadnout do takového trápení. Proč jen jste pouštěl Karla, když jsme ho měli v rukou!“

Uslyšel to Ajmonet, Renaldův syn, přistoupil k Richardovi a řekl:

„Strýčku, co bylo, bylo. Nesmíme se vzdát po tolika příkořích; dokud se můžeme bránit, budeme se bránit. Ať Karel vidí, jakou sílu má meč bojující za spravedlnost a proti křivdě!“

Když Richard uslyšel ta slova, objal Renalda a poprosil ho za odpuštění; slzy se mu přitom vyhrnuly z očí.

„Renalde,“ řekl potom Alard s Guiskardem, „i my se vzdáváme svých koní, ale o jedno vás prosíme: ušetřte Bajarda, kterého všichni tolik milujeme. Tolikrát nás zachránil, tolikrát nám pomohl. To on nás nosil do bitev i z bitev, to on nás v poslední chvíli vynesl z nebezpečí, zahřívál v mrazech a vodil do bezpečí, když jsme už ztráceli dech! Raději bychom sami položili život, než aby zahynul Bajard!“

Dny míjely, zbyl jenom Bajard, hlad dolehl znovu.

„Co dělat!“ povzdechl si Renald, když uslyšel plakat hladové děti. „Kdo jelena štve, nakonec ho uštve. A nás štve král už tolik let, teď přišel okamžik jeho vítězství. Nezbyvá nám nic jiného než zahynout hladem, nebo se vzdát. Snad jsem ho přece jen neměl pouštět z brány Montalbanu, snad přece jen mohlo být všechno jiné, než je!“

V tu chvíli k němu přistoupila Klarisa, jeho žena. Byla vyhublá a oči měla hluboko zapadlé.

„Pane,“ řekla Renaldovi s pláčem, „vaše děti už nejedly tři dny, tři celé dlouhé dny nevzaly do úst ani sousto. Dech se jim už krátí, sotva stojí na nohou, a já sama mám takový hlad, že bych snědla vlastní ruce.“

Ajmonet s Yonetem uslyšeli matčin nářek, přišli za Renaldem a objali mu kolena: „Otče, dejte nám Bajarda, ať nám pomůže ještě jednou, naposled!“

Renald vstal, pomalu vyšel do chodeb a sestoupil do stáje. Když ho Bajard spatřil, vztyčil uši, hrábl kopytem, radostně zařehťal, chrčící otíral Renaldovi o rameno ze samé radosti, že ho zase vidí.

Renald ho pohladil po krku, odvrátil se a uprchl ze stáje, pomalu se vrátil ke svým bratrům. Pohlédl na uplakanou Klarisu, pohladil po hlavě synky a řekl:

„Přestaňte naříkat, ještě je způsob jak zahnat hlad. Vydržte do zítřka a neptejte se.“

Když minul den a padl první soumrak, Renald se potichu vyplí-žil z hradu, jak kočka se plazil mezi balvany podle stanů Karlova tábora. Ve světle ohňů našel stan svého otce, vyčkal vhodné chvíle a vplížil se dovnitř.

Jak byl staříčkový Ajmon překvapen, když ho spatřil u svého lůžka, jak byl dojat, jak ho zabolelo u srdce, když viděl jeho zbědovanou a vyhublou tvář! Renald mu všechno vypověděl: že obránci hradu nemají co jíst, že z koní zbývá jen Bajard, že v celém Montalbanu už není ani malý kousek chleba.

Ajmon vyslechl všechnu tu bídu, pohladil syna po hlavě a sne-sl mu, co mohl. Renald vzal, kolik unesl, poděkoval mu se slzami v očích a rozloučil se, jak jen se může loučit syn se starým otcem. Potom se vydal znovu do tmy, proplížil se až k vedlejší brance a dal strážcům znamení, aby ho vpustili. Probudil všechny, rozdělil jim chleby, maso i víno a tak je nasýtil; najedli se a napili, že nemohli ani povstat.

Když se rozednilo, svolal starý Ajmon své nejvěrnější a vyprávěl jim o hladu na Montalbanu. Všem se zželelo starého otce a slíbili mu, že učiní, co jim přikáže. Nakonec se dohodli, že budou vrhat prakovnicemi na Montalban místo balvanů chleba a půlky beranů, jelení kýty i soudky s vínem, zabalené ve slámě.

To bylo údivu mezi obránci hradu, když začaly z nebe padat šťavnaté kýty, pecny chleba, soudky s vínem! Všichni věděli, že je to dílo Renaldova otce, a blahořečili mu, že je zachránil. Tři měsíce trvalo krupobití masa a chleba; co nesnědli, to uschovali na horší časy. Avšak po třech měsících král poznal, co se děje, a dal vyhnat Ajmona z ležení i s jeho lidmi. Ajmon odešel hrdě a se vztyčenou hlavou; ještě naposled řekl králi:

„Pane, co jsem učinil, to jsem učinil. Jsou to moji synové: nejsou to zloději ani lapkové, ale stateční lidé – co svět světem stojí, ne-

bylo takových čtyř, a nikdo nemůže zazlívát otci, že pro ně učinil, co mohl.“

Pak odešel a vrátil se domů, do Dordoně. Znovu vrhaly prakovnice na Montalban balvany, skály a kamení, znovu rozbíjely střechy, domy a věže, bušily do zdí a do ulic.

Míjely dny, týdny a měsíce. Zásoby byly snědeny a hlad se pomalu vracel, byl stále krutější a krutější. Klarisa znovu chodila v slzách, znovu pobledli Renaldovi synkové a byli hubenější než dřív. Obléhatelé přestali střílet z prakovnic – král věděl, že už to není třeba, že v několika málo dnech donutí hlad obležené, aby se vzdali: sami se vydají vítězům na milost a nemilost.

Na hradě už nebylo ani obilné zrnko a ze všech koní zbýval jen Bajard, Renaldův aragonský hřebec; ale nedokázali mu ublížit, kdykoli vkročili do stáje a uslyšeli jeho zařehtání, klesly jim ruce a opustila je odvaha.

Avšak hlad dotíral a byl stále horší a horší, stále hůř svíral útroby a hryzal v žaludku. Znovu se vydali do stáje a znovu se nerozhodně zastavili, když uviděli, jak k nim Bajard otáčí hlavu a nedočkavě bije kopyty do dřevěného hrazení. Radili se co dělat, až navrhl Alard, aby hřebečkovi pustili žílou; tak se živili jeho krví celých čtrnáct dní. Bajard za tu dobu pohubl tolik, že se sotva udržel na nohou, ztratil všechnu sílu, stál u prázdného žlabu se svěšenou hlavou a jen slabě zařehťal, kdykoli bratři vkročili do stáje.

Když byla bída nejvyšší, přišel za Renaldem jakýsi stařec z podhradí, který v dobách klidu na hradě zahradničil. Byl hubený a vychrtlý, sotva se vlekl.

„Pane,“ řekl Renaldovi, „odpusťte paměti starého člověka. Teprve dnes ráno jsem si vzpomněl, že jsme při stavbě hradu prokopali ze sklepů dlouhou podzemní chodbu až do dalekých lesů. Není-li dávno zasypána, můžeme tudy všichni uprchnout.“

Renald se zaradoval, uchopil starce za žilnatou ruku, objal ho a políbil. Potom s ním sestoupil do podzemí a stařec mu ukázal

vchod do tajné chodby. Renald se rychle vrátil ke Klarise a k bratrům a pověděl jim, co se stalo; vyvedli Bajarda ze stáje, svolali poslední obránce hradu a všichni vkročili do temné chodby, aby se zachránili. Učinili to tiše a nepozorovaně, i praporce nechali vlát na hradbách a na věžích, aby Karel nic nepoznal, a za svitu pochodní a svící postupovali starou klikatou chodbou stále dál a dál. Vzduch tam byl zatuchlý, kořeny stromů prostupovaly stěny, v některých místech se brodili po kolena vodou, jinde museli odstraňovat spadlou skálu, ale nikde nenarazili na překážku tak velikou, aby jim zabránila v další cestě: pomalu postupovali vpřed.

Nevěděli, kolik času už uplynulo od okamžiku, kdy vkročili do podzemí; náhle se Renald zastavil a obrátil se k bratrům:

„Někoho jsme na Montalbanu přece jen zapomněli,“ řekl zamračeně, „a já se pro něj vrátím: je to král Yon, bratr mé ženy Klarisy. Nemůžeme ho nechat, aby zahynul hladem nebo padl Karlovi do rukou.“

Rozmlouvali mu to, připomínali mu nebezpečí zpáteční cesty do opuštěného hradu i Yonovu zradu, ale Renald nedal jinak. S pochodní v ruce se vydal chodbou zpátky a jeho bratr Alard kráčel v patách za ním, aby ho ochránil, kdyby bylo třeba. Richard s Guiskardem zatím vzali Klarisu mezi sebe, aby se nebála. Zůstali v zákrutu chodby, kde je oba bratři opustili, a v úzkosti čekali na jejich návrat. Mnoho, mnoho času uplynulo, než se objevili ve světle pochodní; přiváděli vyhublého Yona. Pustili Renalda dopředu a všichni pokračovali v další cestě. Konečně spatřili v dálce slabé světlo a přidali do kroku: brzy se ocitli na konci chodby, zhasili světlo pochodní a vkročili do zeleného lesa. Bratři se vyšplhali na nejbližší skálu, rozhlédli se po okolí a poznali, kde jsou. Obávali se však, aby je neobjevil některý z Karlových jezdců, stíhající v lesích kolem hradu jelena či kance, a proto raději v úkrytu houštin vyčkali noci. Teprve když se na nebi objevil měsíc, vydali se dál – Klarisa s oběma synky na hřbetě Bajarda, ostatní kolem nich pěšky. Po dlouhém putování

dorazili až do města Dortmundu, kde je hradní pán přivítal s velikou radostí; ihned dal za nimi zdvihnout padací mosty, aby Karel nemohl vstoupit do města, kdyby je pronásledoval.

Zatím na Montalbanu mýjely dny, až si král povšiml neobvyklého klidu na hradbách obleženého hradu. Svolal své věrné, aby se s nimi poradil: nikdo z nich už osm dní nespatrił na hradbách živého člověka, a proto usoudili, že všechny zdolal hlad. Nasedli na koně a vydali se k hlavní bráně, volali, ale nikdo jim neodpovídal. Král přikázal, aby přinesli žebřík; postavili jej k hradbám a Roland položil nohu na první příčku. Vystoupil na hradby, ale nikoho nespatrił a nikdo mu nebránil, když vstupoval na ohoz. Za Rolandem vystoupil Olivier a Ožier, ale ani jim se nikdo nepostavil na odpor. Mysleli si, že je to zase nějaký kousek bratrance Ajmonových synů Malgise, a s mečem v ruce se vydali k hlavní bráně. Uviděli však, že je opuštěná, otevřeli ji a spustili padací most: tak vjel Karel v čele svých jezdců do Montalbanu.

Hledali v uličkách, v sýpkách i v komnatách, v síních i ve věžích, ale nikoho nenašli; dlouho jim trvalo, než objevili v nejhlubším sklepení vchod do podzemní chodby. Král přikázal Rolandovi a Olivierovi, aby ji prohledali; vešli do chodby a našli ohořelé pochodně, už věděli, že jsou na správné stopě. Došli podzemím až na konec chodby a ve vlhké lesní hlíně spatřili otisky Bajardových kopyt. Vrátili se a oznámili Karlovi, co uviděli; jaký hněv se ho zmocnil, jaké zoufalství, že mu bratři zase unikli, jaká zlost, že je nepokořil, že je nezlomil, třebaže už měl vítězství na dosah ruky!

Sedm dní zůstali v hradbách Montalbanu, až jakýsi chudý poutník přinesl zprávu, že Renald a jeho bratři žijí v Dortmundu a že tam byli přijati s nejvyšší poctou. Karel dal připravit zbraně a koně, znovu vytrhli z hradu a zamířili k Dortmundu, aby oblehli jeho hradby a pokořili Renalda.

Když je spatřili v dálce na obzoru strážci na hradbách Dortmundu, spustili velký křik. Renald vsedl na Bajarda, zamířil k bráně, jeho

bratři v patách za ním; s nimi i veliké vojsko. Na deset tisíc jich bylo, a všichni v pancířích od hlavy až k patě, v sedlech rychlých koní. Vyrázili z brány, spěchali vstříc Karlovi, aby ho uvítali s dřevcem a štítem v ruce.

Karel je brzy uviděl a poznal Renalda v jejich čele, zavelel do zbraně a k boji: teď už mu neuniknou! Utká se s nimi na otevřené pláni, napadne je, srazí jezdce ze sedel, konečně zvítězí nad těmi odbojníky! Marně mu nejstarší rádce připomínal, jak Renald ukázal dobrou vůli, marně mu domlouval Roland, aby uzavřel raději smír. Rázně je okřikl, pobídl koně a hotovil se k boji.

Renald se zatím radil s bratry, zda by nebylo lepší vyzvat ještě jednou krále, aby se s nimi smířil: nikdo však už nevěřil, že by Karel přivolil k zastavení boje. Marně domlouvali Alard, Guiskard a Richard svému bratru, marně ho prosili, aby už s králem nemluvil jinak než s mečem v ruce. Renald pobídl Bajarda, ten vyrazil vpřed jako pták a několika skoky se ocitl před králem Karlem.

„Pane,“ řekl Renald pokorně a mírně, „zapomeňte na svůj hněv, nedovolte další prolévání krve a zbytečnou bolest tolika lidí, ať jednou už konečně skončí válečné strasti!“

„Nechci už slyšet ani slovo,“ pravil urputně Karel. „Však vás přinutím, abyste se vzdali! Vraťte se ke svým, nechci už s vámi mluvit.“

Nepustil Renalda ke slovu, zvolal královské heslo a všichni jeho jezdci je sborem opakovali. Zaječely polnice a trubky, zahlaholily rohy, královští jezdci se rozjeli do bitvy a s velkým hlukem postupovali za Renaldem, který se v sedle Bajarda vracel ke svým lidem.

Bitva začala. Byla zlá a tvrdá, málo bylo takových! Renaldovi jezdci bojovali udatně, znovu a znovu odráželi rány, a když jim dřevec vypadl z ruky nebo se roztříštil nárazem na štít či hrud' nepřítel, bojovali dál mečem; když je královští srazili z koní, bojovali pěší, nechtěli se vzdát. Avšak král Karel znovu a znovu volal své heslo, jméno svého meče, a po každém jeho zavolání byly útoky ještě prudší a nájezdy jeho jezdců ještě úpornější. Marně se bránili Renaldovi bratři proti

trojnásobné přesile: dvacet ran odrazili, dvacátou první odrazili jen stěží a další jim už brala dech. Renald viděl, že se proti takové přesile neubrání, a zavelel k ústupu do hradeb. S ostatními bratry zdržoval nájezdy Karlových jezdců, jak mu síly stačily, a tak mohli jeho jezdci v pořádku ustoupit. Poslední ze všech přešel Renald na Bajardovi padací most, řetězy zaskřípaly, most se zdvihl a brána se zavřela, aby ani jediný nepřítel nevnikl do hradeb. Avšak jeden tam přece vnikl současně s Renaldem: byl to králův věrný, rytíř z Normandie. Zpátky už nemohl, brána se zavřela a bratři ho obklopili, musel se vzdát a odevzdat jim meč. Vzali mu zbraně, avšak dovolili mu, aby volně chodil po chodbách hradního paláce: měl všeho, co jen hrdlo ráciilo, jenom volnost neměl, jen vrátit se nemohl: krátil si tedy čas hrou v šachy anebo v dámu, s bratry hovořil zpupně a pyšně – velice se museli přemáhat, aby ho neztrestali!

Karel sevřel město s hradem a nikomu nedovolil, aby vyšel z brány, nikoho nevpustil dovnitř, odřízl všechny cesty i stezky, pěšiny i přístupy k vedlejším brankám. Dny zvolna mýjely a král trpělivě čekal, až obleženým dojdou zásoby. Bratři se radili co dělat dál – nechtěli zase čekat, až dolehne na město hlad a žízeň; avšak Karel byl silnější, v boji ho nemohli porazit, marně si lámali hlavu co učinit, a vzpomínali na Malgise. Kdyby ten byl s nimi, jak by všechno bylo jiné!

Zatím Malgis žil ve své rodné Dordoni; už zapomněl na boje a bitvy, odložil meč i dřevec. Až jednou v noci měl zlý sen – byl zase na Montalbanu a díval se z okna, jak král Karel jede vítězně po nádvoří v sedle Bajarda a jak za ním pěšky s řetězy na rukou kráčejí Renald a Guiskard, Alard a Richard. Probudil se, vyskočil z lůžka, poznal, že je Renald znovu v nebezpečí. Bez meškání se vydal na cestu, aby mu pomohl, neklid ho poháněl a starost mu hlodala v srdci; trpce litoval, že bratry opustil tak předčasně!

Když jednou zrána kráčel hlubokým lesem, spatřil na opuštěné stezce dva muže; zle naříkali, na hlavě měli modřiny a boule.

Pozdravil je a zeptal se jich, nepotřebují-li pomoci. Jeden z mužů se na něj podíval a pravil žalostně:

„Běda, vy nám nepomůžete! Vložili jsme neopatrně do tohoto lesa a přepadli nás lapkové a pobertové, vzali nám všechno. Jsme kupci, měli jsme mnoho zboží, ale ze všeho nám zbyly jen modřiny.“

Malgis se nad nimi slitoval a pravil:

„Jděte napřed, dobří páni, a řekněte mi jen, na kterou stranu lapkové uprchli. Podívám se jim na prsty, aby vám vrátili, co jim nepatří.“

Prohlédli si ho od hlavy až k patě, viděli, že nemá zbraň, a ze vší zlosti se dali do smíchu:

„Vy že nám pomůžete? Jich bylo sedm, a vy jste sám, měli zbraně a silní byli jak medvědi; jak byste si s nimi poradil? Jděte si raději svou cestou a neposmívejte se nešťastným chudákům!“

Malgis neřekl tak ani onak, spěchal stezkou dál, až potkal zloděje.

„Pánové,“ řekl jim, „snažně vás prosím, vraťte těm počestným mužům, co jste jim vzali. Pročpak obíráte lidi, když na to nemáte právo? Dejte mi, co jste jim vzali, nebo zažijete trpké chvíle, to vám slibuji.“

Lapkové se podívali na Malgise, jako by to byl kdovíjaký vtipálek a šprýmař. Potom se však jejich vůdce zamračil a pravil:

„Běž si svou cestou a dej si pozor, ať se ti nepodíváme na kůži jako těm druhým.“

Malgis už neřekl ani slůvko, zdvihl hůl a pustil se do lapků s takovou hbitostí, že se překvapením nezmohli na obranu. Než se vzpamatovali, bylo s nimi zle a museli vrátit Malgisi všechno, co vzali; pak se obrátili a zmizeli v lese, jako by za nimi hořelo.

Malgis přivolal kupce. Nemohli úžasem promluvit a dívali se na Malgise, jako by učinil zázrak, potom klesli na kolena a děkovali mu se slzami v očích.

„Chcete-li pro mne něco učinit,“ pravil Malgis, „povězte mi, co je nového s králem Karlem. Dobyl Montalbanu, pokořil čtyři bratry, které tolik nenáviděl?“

„Ano, pane,“ řekli kupci, „dobył Montalbanu, ale Renalda nezajal; unikl Karlovi do hradeb Dortmundu, tam ho král znovu oblehl a dál vede proti němu válku, nechce slyšet o smíru ani slovo.“

Ještě chvíli spolu rozmlouvali, až se Malgis dověděl všechno, co potřeboval; rozloučil se s nimi a oni šli svou cestou, plni radosti. Bratránek zamířil k Dortmundu a putoval tak dlouho, až došel ke Karlovu ležení. Viděl, že je obléhatelů příliš mnoho a že by se mezi nimi neproplížil, proto se neskrýval a kráčel klidně dál, nepromluvil a nepodíval se nalevo ani napravo.

Královští ho hned uviděli, avšak měl roucho poutníka, neměl zbraň a nenesl zásoby. Jedni pravili: „Nějaký chudák, poutník možná; z jaké dálky asi přichází?“ A druzí soudili: „Nějaký šlechtný muž, pohleďte, jaký má čistý zrak a jak se bezelstně dívá, nechte ho projít!“

Tak se dostal Malgis až do města, zamířil k paláci a po schodech vyšel vzhůru do hradní síně. Tam usedl do koutku a díval se kolem sebe. Uviděl Renalda i jeho ženu, i jejich synky spatřil, Ajmoneta a Yoneta, Renaldovy bratry a mnoho rytířů, Renaldových přátel.

Nabídli mu maso, ale požádal o vodu a černý chléb. Renald si toho povšiml a zadíval se na tuláka pozorněji; vstal, přistoupil k němu blíž a poznal ho. Zavolal bratry, všem poskočilo srdce radostí; objímali se a líbali, vyprávěli si bez konce, co se přihodilo od té chvíle, kdy se viděli naposled. Zpráva o Malgisově návratu se rychle rozletěla po celém hradě a pronikla i k obléhatelům: všichni zanedlouho věděli, že ten chudý poutník byl Malgis. Karel zahořel novým hněvem, zavolal Rolanda a další své věrné a řekl jim:

„Poslyšte, co vám povím. Vydejte se do města a jděte za Renaldem, to vám přikazuji a prosím vás o to. Ať mi vydá Malgise – teprve potom budeme mluvit o smíru a narovnání křivd.“

„Pane,“ pravil nejstarší z rádců, „to není moudré rozhodnutí. Vždyť víte dobře, že vám Renald bratránka nikdy nevydá.“

Král se rozzlobil: „Mlčte, už nechci slyšet ani slovo! To je má nabídka; jděte a učiňte, jak jsem přikázal.“

Tři rádci se obrátili, vyšli ze stanu, pěšky a bez koní se vydali k městské bráně, každý svíral v ruce jedlovou větev na znamení dobré vůle. Obhájci jim otevřeli bránu a vpustili je do města; sám Renald se na ně díval z okna nejvyšší věže, jak přicházejí: už napřed se dohodl s bratry a s Malgisem, jak s nimi bude jednat, přinesou-li od krále nedobrou zprávu – Malgis mu poradil co učinit dál.

Vešli do hradní síně a vyřídili své poselství: bylo stejně zatvrzelé jako všechny předchozí Karlovy odpovědi. Renald pohlédl na nejstaršího posla a řekl:

„Ztratili jste rozum, když můžete takto mluvit! Kolikrát jsem nabízel Karlovi smír! Měl jsem vašeho krále v rukou, a přece odmítl. Mluvil jsem k němu o smíru, když jsem ho srazil z koně několik kroků od jeho stanu, a odmítl také; štvál nás jako divou zvěř a nechal nás hynout hladem, vlastní otec na nás musel vrhat kamení a balvany! Ukřivdil nám, učinil nám bezpráví, ale kdykoli jsme chtěli smír, odmítl a bojoval dál, neváhal použít zrady a lsti, všechno mu bylo dobré, aby nás pokořil a zničil. Poslyšte proto, co vám povím: nedám mu Malgise a nikdy už o tom nebudu mluvit. Mám v rukou Karlova rytíře, zajali jsme ho, když vnikl bránou do města. Bud' se mnou Karel uzavře smír, nebo dám zítra ráno jeho rytíře katovi, protože vkročil násilím do cizích hradeb. To je mé poslední slovo.“

Poslové užasli nad takovou odpovědí a Ožier, dánský rytíř, zvolal: „Renalde, aspoň nám normandského rytíře ukažte, ať s ním můžeme promluvit, než odejdeme!“

„Ožiere,“ pravil Renald, „nemusíte hovořit tak hlasitě, však vás slyším. Uvidíte ho, ale až zítra při východu slunce: nepřistoupí-li Karel ke smíru, ukážu mu jeho rytíře ráno na hradbách. A teď opusťte rychle město, nebo skončíte špatně; a králi povězte, že chce-li bojovat a pokračovat v křivdách, budeme bojovat až do posledního dechu, ale nevzdáme se nikdy.“

Poslové spěchali z hradu, projeli městskou bránou, sestoupili ke stanům Karlova tábora a vyřídili králi Renaldovu odpověď. Král se

rozhněval a sliboval bratrům nejhorší tresty; ale protože se už slunce nachylovalo k obzoru, rozhodl se, že vyčká dalšího dne, a svolal na první jitřní hodinu radu svých věrných.

Čas pomalu míjel. Král nespál celou noc, protože mu hněv nedal usnout, a sotva začalo svítat, vstal z lůžka a svolal své věrné.

„Nuže?“ zeptal se, když se všichni sešli v jeho stanu. „Co učiníme s Renaldem a s jeho bratry?“

„Pane,“ promluvil nejstarší rádce, staříčkový rytíř s dlouhými bílými vousy, „poradím vám: smiřte se s Renaldem a s jeho bratry.“

Domluvil a ozval se Roland, králův synovec.

„Králi, nesmíříte-li se s Renaldem, vystoupím z vašich služeb a nikdy vám už nepomohu. Ukřivdil jste čtyřem bratrům, a žádají-li smír, nesmíte pokračovat v bezpráví.“

„Odejdu s Rolandem,“ zvolal Turpin a Olivier promluvil právě tak. Král ztratil hněvem skoro řeč, ale stále odmítal, nechtěl se s Renaldem usmířit zanic na světě, nevydá-li mu Malgise.

Zatím se Renald připravoval, že ukáže Karlovi, jak vážně myslil svůj slib. Prikázal, aby vyvedli normandského rytíře na hradby; šli pro něj, ale rytíř hrál v hradní síni šachy a velmi se rozhněval, že ho vyrušují. Smetl figurky na podlahu, uchopil oběma rukama těžkou mramorovou šachovnici a dlouho se bránil. Nakonec ho však přemohli a vyvedli ho na hradby jako zloděje, před zraky všech Karlových jezdců. V tom okamžiku se otevřela hlavní brána, zaskřípěly řetězy padacího mostu a z města se vyřítil kůň s jezdcem: zamířil k táboru, ke Karlovu stanu. Zastavil se, posel předstoupil před krále a zeptal se:

„Pane, co vzkážete normandskému rytíři? Co pro něj učiníte, abyste mu pomohl?“

„Řekněte mu,“ pravil král, „ať se nebojí. Už brzy Renalda potrestám!“

„To je příliš málo,“ odvětil posel, „to není velká pomoc, pane.“ Pozdravil krále a obrátil se k odchodu, ale v tu chvíli vystoupil Roland a zadržel ho.

„Královi věrní,“ zvolal a rozhlédl se po tvářích rádců, „Renald nám mnohokrát nabízel smír, a nikdy jsme nepřijali; i teď chce Karel bojovat dál!“ Obrátil se k bledému Karlovi a pravil hněvivě: „Už končí křivdy, pane, dost je nespravedlnosti a zbytečných bitev. Odcházím od vás, králi. A vy, Ožiere, co učiníte? Půjdete se mnou k Renaldovi? Opustíme tohoto starce!“

„Jdu s vámi,“ řekl Ožier, dánský rytíř, „Renald nás přijme v dobrem; všichni moji lidé půjdou se mnou.“

„I já,“ ozval se Olivier a přistoupil k Rolandovi. „I já jdu s vámi – měli jsme odejít už dávno.“

Po něm vystoupili další a další, až zůstal Karel sám, jediný Ganelon mu zbyl po boku, mlčel a díval se do země. Rádcí vyšli beze slova ze stanu a každý se odebral ke svým. Vystoupili do sedel a s Rolandem v čele zamířili k bráně, doprovázeni svými lidmi: na třicet tisíc jich bylo a všichni spěchali vzhůru k hradbám.

Král Karel zatím přemýšlel co dělat. Byl sám, bez rádců a věrných, jen Ganelon mu zůstal a ten mu neporadil. Díval se k městu a viděl houfy jezdců i pěších, jak se blíží k bráně, vzpomínal na dlouhé roky bojů a bitev. Rozhlédl se po prázdném táboře, zavolal posledního strážce a poslal ho vzhůru k hradbám: ať vyřídí Renaldovi i všem královským rádcům, aby se k němu vrátili, že dojednejí smír.

Posel spěchal ze všech sil, aby byl u brány včas; strážci ho vpustili, pospíšil za Renaldem a vyřídil mu, co si král přál. Renald ho vyslechl a objal bratry i Malgise: „Konečně budeme mít smír, po němž jsme tolik toužili!“

„Dobře učinili královi rádcí,“ pravil Richard, „že opustili krále. Nikdy jim to nesmíme zapomenout.“

Potom sestoupili všichni kromě Renalda na nádvoří, vsedli na koně a vyjeli Rolandovi vstříc, aby mu pověděli radostnou zprávu.

„Rolande,“ zvolal Richard, když se potkali, „král vám vzkazuje, abyste se k němu vrátili, že se smíří s Renaldem. A vy, Ožiere, obraťte svého koně, i vy ostatní, dnes budeme mít smír.“

Když to Roland a Ožier uslyšeli, zmocnila se jich veliká radost; obrátili se s celým průvodem a s radostným voláním spěchali zpátky. Bláznivá radost zavládla v městě i v táboře, všichni zpívali, jedli a pili; konečně po tolika letech skončí spory, obléhatelé se vrátí domů a obležení budou mít pokoj, klid a volnost, bude konec křivdám a také trápení.

Král svolal své rádce a takto k nim promluvil:

„Chtěli jste smír, budete jej tedy mít. Ale já tolik nenávidím Renalda, že se s ním nechci setkat, nechci se mu dívat do tváře. Řekněte mu sami podmínky smíru: ať odejde na čas z Francie, ať mi vydá Bajarda, nic víc. Kdo z vás mu půjde vyřídit vzkaz?“

„Já, pane,“ ozval se nejstarší z jeho rádců, „já půjdu a vypovím všechno, jak jste právě řekl a určil.“

Král souhlasil, ani ostatní nebyli proti tomu, a tak se staříčkový vévoda vydal za Renaldem. Vjel bránou do města a do hradu, Renald už ho očekával uprostřed svých bratrů. Posel sestoupil z koně, usmál se na bratry a Renald pravil: „Budte v dobrém vítán, pane.“

„Renalde,“ odvětil vévoda, „král Karel vám posílá pozdravení.“

„A smír – posílá mi také smír?“ zeptal se Renald dychtivě a posel pravil:

„Ano, a to s takovou dohodou: odejdete na čas z vlasti a vydáte Karlovi Bajarda, svého aragonského koně. Pak bude mezi vámi přátelství, staré křivdy budou smazány a vaši bratři se budou smět volně vrátit na Montalban nebo kamkoli se jim zachce.“

„Učiním, co jsem slíbil,“ řekl Renald, „jen když skončí prolévání krve a soužení na obou stranách. Ted' budou všichni žít v pokoji, my i vy, má žena Klarisa, moji synové, Gaskoňsko i Normandie, celá země; v pokoji a v spravedlnosti, bez starých křivd.“

Objal vévodu a odešel pro Bajarda. Přivedl ho, slzy mu tekly, těžko se s ním loučil! Posel uchopil Bajarda za uzdu a pomalu ho odváděl ke Karlovu táboru, čtyři bratři za ním hleděli z hradeb, mlčeli a plakali.

Tak skončila velká válka.

Renald odložil meč a zbroj, rozloučil se s Klarisou a s bratry, políbil své synky a odešel s Malgisem z města. Bratři je vyprovodili daleko za bránu a nemohli se rozloučit, objímali se znovu a znovu. Renald je poprosil, aby bděli nad jeho dvěma chlapci i nad Klarisou, a odešel: s Malgisem po boku opustil svou vlast, jak přislíbil.

Tři jeho bratři se vrátili ke Klarise, všichni společně pozdravili krále a odjeli na Montalban, do svého domova. Také král Karel odjel; dal složit stany a zamířil k Lutychu.

Když dojel k řece Móse, zastavil a přikázal svým jezdcům, aby přivedli Bajarda, Renaldova koně. Bajard se vzpínal a vyhazoval, od nikoho se nedal osedlat, hřívá mu vlála; přivedli ho před krále a Karel poručil, aby mu přivázali na krk mlýnský kámen a shodili ho do řeky. Odvedli koně doprostřed mostu, svrhli ho do vln, Bajard se zřítíl do hluboké vody.

„Slíbil jsem, že se ti pomstím,“ zvolal za ním král, „a slibu jsem dostál. Mnoho příkoří jsem pro tebe vytrpěl, teprve teď budu klidně spát!“

Královi věrní odvraceli zraky, nechtěli vidět Bajardovu záhubu; ale náhle král vzkřikl úžasem a všichni pohlédli dolů do zpěněných vln řeky.

Bajard se potopil, na chvíli se nad ním voda zavřela, ale potom udeřil kopyty do kamene, který ho táhl ke dnu, rozlomil jej na dva kusy, znovu se vynořil nad hladinu a se vztyčenou hlavou doplaval k druhému břehu. Vylezl z vody, na okamžik se zastavil, krásný a silný hřebec, který nosil na hřbetě čtyři syny Ajmonovy. Zařehťal, vzepjal se a dal se do běhu, brzy zmizel v lesních houštinách.

Tak se Bajard zachránil. Utekl do nekonečných hvozduů Ardenského lesa, kde se před dávnými lety ukrýval s Renaldem a s jeho bratry – praví se v písničkách, že tam žije dodnes, volný jako pták, že přebíhá z paseky na paseku a spásá zelenou travu podle potoků a studánek; kdo má jen trochu štěstí, ještě dnes ho může uvidět a uslyšet.

Král Karel odjel do Paříže, do svého paláce, tři bratři s Klarisou se vrátili na Montalban a Renald s Malgisem putovali po cizích a vzdálených zemích; mnohá hrdinství spolu učinili a mnoho statečných činů. Ubíhaly dny, týdny a měsíce, zamířili zpátky do vlasti: tam se rozloučili, Malgis odešel do své rodné Dordoně a Renald se vydal domů na Montalban. Zpráva o jeho návratu letěla daleko před ním, pronikla až k Alardovi, Guiskardovi a Richardovi, jeho bratrům. Vyjeli mu vstříc, uvítali ho s velikou radostí a objímali ho něžně a z lásky, společně se vrátili na Montalban.

Mnoho se však změnilo za tu dobu, co byl Renald pryč. Už nebyla mezi živými Klarisa, jeho žena, Klarisa s jasnou tváří, a Renald přislíbil, že nikdy nechce žádnou jinou. Vyrostli a odjeli jeho dva synkové, vyjeli do světa dobývat slávy.

Renald poslouchal, bratři vyprávěli, pak zase vypravoval on; dlouhé dny a dlouhé noci si tak vypravovali. Avšak když se Renald dozvěděl, že jeho věrný kůň Bajard žije volně ve velikém lese a že unikl králově pomstě, neměl už stání. Jedné noci, když všichni spali, nejstarší z Ajmonových synů tiše vstal, oblékl se do prostých šatů, sestoupil po schodech a nikým nepozorován došel až k bráně. Zavolal strážného, ten přišel blíž, uviděl Renalda a zvolal:

„Pane, kam odcházíte? Mám strach, když vás vidím takto neozbrojeného, probudím hned vaše bratry.“

„Ne, příteli, nedělejte to,“ odpověděl Renald mírně. „Řekněte jim zítra ráno, že je pozdravuji, ať na mne vzpomínají v dobrém.“ Na prstě se mu zaleskl zlatý prsten, Renald jej stáhl a řekl: „Vezměte si, dávám vám ten prsten z přátelství. Dobře jste mi sloužil, toto je moje odměna.“ Strážný byl už starý muž, poděkoval a slzy mu začaly kanout z očí, nemohl říci jediné slovo.

Renald odešel po lesních stezkách, spěchal v měsíční noci stále dál a dál od Montalbanu. Vyšlo slunce, nastal den, bratři se probudili a spatřili Renaldovo lůžko prázdné. Ptali se jeden druhého, hledali svého nejstaršího bratra po celém hradě, ale nikde ho nenalezli.

Objevili však jeho pancíř, dřevec i kopí, meč i štít, železné boty i zlaté ostruhy, nic z toho si nevzal na cestu. Běželi ke strážnému, ten jim všechno pověděl a ukázal jim i zlatý prsten, který dostal darem od Renalda. Bratři vsedli na koně, hledali Renalda po celém okolí, ale marně, nenalezli ho; s prázdnou se vrátili za soumraku domů.

Renald zatím spěchal dál a dál, ve dne kráčel hustým a hlubokým lesem, v noci po cestách mezi městy a vesnicemi. Živil se morušemi, česnekem a planými jablky, pil vodu ze studánek a přespával ve stínu skal.

Tak kráčel stále dál a mířil k velikému lesu mezi řekami, k Ardenskému lesu; jednoho dne zrána konečně zaslechl v dálce vzdálený dusot kopyt, lehounký vítr zanesl až k němu slabé a daleké ržání jeho koně.

Usmál se a znovu vykročil, spěchal cestou necestou, v srdci měl radost a mír.

\* \* \*

Příběh je u konce, co ještě bylo dál?  
Bratři se vrátili zpátky na Montalban,  
tam žili pokojně po všechen další čas  
jak přátelé, a jeden druhého měl rád.  
To příběh byl o čtyřech synech Ajmona,  
starého rytíře, co v Dordoni měl hrad,  
o věrném přátelství, jež zrada nezmohla,  
ba ani příkoří a křivdy, hlad či mráz,  
o bájném koni z pohádek, jenž stále jako pták  
je volný, jako pták, a žije dodneška  
prý tam, co Renald žil, v zeleném lese na horách.  
Příběh je u konce, jděte už klidně spát.

Končí se osudy a život Renalda.

*Venku už je dávno tma, ale v síni měšťanského sídla je rušno. Pán domu se vrátil z přístavu, přivezl náklad koření i drahocenných látek a teď vystrojl hostinu na šťastné shledání. Rozdal dary svým synům a dcerám, celý den vyprávěl o vzdálených zemích, o moři, o podivných zvyklostech lidí, kteří žijí pod jinými hvězdami.*

*Stoly se prohýbají pod tíží jídel, víno teče proudem, ve vzduchu se vznáší těžká vůně pečeného masa a cizokrajného ovoce. Všichni se najedli víc než dosyta, na tvářích se jim perlí pot a těžce oddychují.*

*Pán domu pokynul zpěvákovi, aby přednesl svou píseň pro poučení i kratochvíli. Zpěvák v pestrém šatě si otřel hřbetem ruky mastnou bradu, povstal od svého stolu u dveří a předstoupil před pána i jeho rodinu. Hluboce se uklonil, usmál se a čekal.*

*Měšťan se zhluboka napil z cínového poháru, pohlédl na zpěváka, pak uhodil pěstí do dubového stolu, až mísy a poháry nadskočily, a zvolal:*

*„Zazpívej nám pořádnou píseň, ukaž, co umíš! Ale ať v tom příběhu není nuda, jinak tě dám vyhnat smečkou psů! Vyprávěj nám, co zpívají písně o cizích zemích a dívech, ať se potěšíme i zasmějeme!“*

*Uvelebil se pohodlně v křesle, zpěvák se znovu hluboce uklonil a začal zpívat.*

*Už hodně dávno tomu je...*

# Oberon

Už hodně dávno tomu je, co odehrál  
se příběh podivný, jejž nyní zazpívám.  
Ba věru, sotva kdo si ještě vzpomíná,  
jak těžké osudy kdys prožil rytíř z Gaskoňska,  
co Huonem byl zván. Ať jenom naslouchá  
teď každý pozorně, však pravdu povím vám,  
jak mladý Gaskoněk se vydal do světa  
a dobrodružství zažil vskutku zázračná,  
jak obry uviděl, se skřítkem rozmlouval,  
jenž chránil ho a věrně pomáhal  
mu v tísní nejhorší. To není pohádka  
a nebudu vám lhát. Můj příběh začíná,  
bavte se dobře!

Král Karel už je starý, už vládne dlouhou řadu let. Pod hermelínovou kožešinou se chvěje chladem i v nejparnějším létě, je unaven a vyčerpán dlouhými lety válečných výprav, už nedokáže ani vystoupit do sedla. Proto svolá jednoho dne své barony a požádá je, aby zvolili nového krále Francie.

Všichni sklonili hlavu, potom se přihlásil o slovo staříčkový vévoda Naimes a řekl:

„Nevzdávejte se vlády nad Francií, pane. I kdybyste čtyřicet let odpočíval na lůžku, nemusíte se ničeho bát. Zůstaneme vám věrni a dokážeme ubránit zemi proti komukoliv.“

Král jen smutně zavrtěl hlavou a zahalil se ještě víc do pláště z hermelínu. „Ne,“ řekl tiše, „snímám z hlavy svou zlatou korunu a už ji nikdy nevložíím zpátky. Rozhodl jsem se a už své rozhodnutí nezměním.“

Rádcí a baroni viděli, že krále neoblomí. Požádali proto, aby si sám vybral následníka; všichni věří, že to bude dobrá a spravedlivá volba.

Král nepřemýšlel dlouho. „Dobrá,“ řekl s úlevou, „dědicem Francie bude tedy můj syn Charlot. Přiznávám, že je trochu větroplach, snadno mu vzkypí krev v žilách. Však víte všichni, že nekráčel vždycky rovnými cestami, a jistě jste nezapomněli, jak v návalu prchlivosti zabil syna rytíře Ožiera z Dánska. Ale já věřím, že s vaší pomocí bude vládnout dobře a spravedlivě. Není silák – vždyť mi už bylo sto let, když se narodil; avšak až vypěje, bude jistě uvážlivější.“

Rádcové se zasmušili, na čelech se jim objevily vrásky.

„Pane,“ promluvil znovu vévoda Naimes, „má-li být dobrým vládcem, aspoň mu domluvte. Povězte mu, že se bude muset změnit.“

Král se rozhlédl po síni a vyhledal očima svého syna. Byl to krásný pětadvacetiletý muž, štíhlý a usměvavý; všichni se k němu obrátili a v duchu se ptají, jaký z něho bude král.

Karel zdvihl ruku a zvolal třesoucím se hlasem:

„Synu, pojď blíž a nemeškej ani chvíli, neboť přišel čas, aby ses ujal svého dědictví. Víím, že v této chvíli není na světě člověka, který by beztrestně urazil Francii, ale tím spíš musíš být moudrý a rozvážný. Buď spravedlivým vladařem a nedopouštěj se křivd, jež zničí i toho nejstatečnějšího krále. Radím ti, vyhýbej se zrádcům a zbabělcům, hledej si společníky jen mezi statečnými a nezatvrzuj své srdce proti chudákům a nešťastným. Jen tak budeš dobrým králem.“

Charlot poklekl a slibuje otcí, že bude vládnout podle svého nejlepšího svědomí i podle dobrých připomínek zkušených rádců. Usmívá se, na všech stranách se rozlehne jásot a radostné volání, jen starý král se dívá na svého syna zamyšleně, neboť zná jeho chyby a ví, že ho v budoucnu čeká mnoho starostí.

V tu chvíli se přihlásil o slovo rádcí Amaury a řekl se špatně utajenou zlobou:

„Pane, jestliže odevzdáváte vládu nad Francií svému synovi právě v této chvíli, pak činíte velikou chybu, protože už dávno vás mnoho

lidí této země nemá ani v lásce, ani ve vážnosti. Vím o kraji, a není ani tak daleko od Paříže, kde stačí, aby kdokoliv vyslovil vaše jméno, a bude v mžiku rozsekán na kusy.“

Karel pobledl ve tváři a vyrazil ze sebe výkřik úžasu a hněvu.

„Ten kraj,“ pokračoval však Amaury nemilosrdně, „leží v okolí Bordeaux. Je to Gaskoňsko, země vzpurníků a rváčů. Před sedmi lety tam zemřel vévoda Seguin a zanechal po sobě dva syny: Huona a Gérarda. Jsou to lidé nepočetní, buřiči a nespokojenci, kteří vám odmítají sloužit. Radím proto dobře: chcete-li předat svému synu království, a nikoli starosti, dejte mi hlouček rytířů, nic jiného nežádám. Obsadím s jejich pomocí Bordeaux a přivedu vám oba ty zrádce, abyste je oběsil. Teprve potom bude v zemi klid a Charlotovi nebude hrozit hned na samém začátku jeho vlády krvavý spor.“

Domluvil a v sále nastalo ticho, Karel sklonil hlavu a zamyslíl se. Všichni uvažují o radě vévody Amauryho, avšak nikdo netuší, co se za ní skrývá. Nikdo neví, že před lety připravil Seguin Amauryho o velký a pevný hrad, a že jen proto teď žádá rádce smrt dvou nevinných. Vévoda cítí, že jeho rada nepadla na dobrou půdu, a rychle proto mluví dál, vášnivými slovy se snaží podepřít svůj návrh a líčí vzpurnost Seguinových synů.

Když domluvil, přihlásil se o slovo vévoda Naimes a uvážlivými slovy hájí Seguina, po jehož boku kdysi bojoval o čest své země; nemůže uvěřit, že věrný Gaskoňec vychoval tak špatně své syny. Domluvil, král Karel zvážil oba hlasy a nakonec rozkázal, aby do Bordeaux odjela nevelká skupina posílů, která by oba Seguinovy syny pozvala do Paříže: ať sami projeví své smýšlení, ať sami řeknou, proč tolik nenávidí krále!

Poslové vyjeli bez meškání na cestu a brzy dorazili do Bordeaux. Jaké však bylo jejich překvapení, když namísto vzbouřenců našli vlídné hostitele, kteří je přivítali se všemi poctami!

„Je-li to nutné,“ prohlásili oba bratři společně, „bez odkladu pojedeme do Paříže a pozdravíme krále. Rádi mu projevíme svou úctu, aby věděl, že mu chceme sloužit oddaně a věrně!“

Spěšně se rozloučili se svou matkou, ta jim ještě dala na cestu několik dobrých rad a slzy jí přitom tekly proudem; rozloučila se s nimi, jako by je už nikdy neměla uvidět živé.

Oba bratři vyjeli s veselým zpěvem a brzy se blíží k Paříži. Už jim zbývá projet jen malým hájem a budou u cíle své cesty. Les bývá jindy klidný, pokojný, jen listí tam šumí ve větru a ve větvích zpívají ptáci. Tentokrát je však les plný podivných zvuků. Z houštiny cinkne podkova, v úvalu narazí tlumeně meč na kov či zavrže řemení. V úkrytech se skrývá houf ozbrojenců; v jejich čele je zrádce Amaury a netrpělivě očekává, až se objeví Huon s Gérardem. Nemůže dopustit, aby se oba bratři setkali s králem, protože by vyšla najevo jeho zrada. Tři kroky za ním sedí na koni mladý muž v bohatě zdobené zbroji a netrpělivě sleduje cestu od Bordeaux; v dlani svírá rukojeť meče a každou chvíli se postaví do třmenů, aby lépe viděl. Je to Charlot, Karlův syn a nejbližší společník zrádce Amauryho.

Konečně se na návrší objevil hlouček jezdců a rychle se blíží. Huon je veselý, zpívá si, ale jeho bratr Gérard mlčí, srdce mu tíží zlá předtucha a myšlenky mu kalí vzpomínka na neklidné sny, které ho pronásledovaly po celou noc.

Sotva vjeli pod rozložitě větve stromů, vyřítil se z úkrytu Charlot s tváří ukrytou v bohaté zbroji a s mečem v ruce se vrhl na mladíckého Gérarda. Gérard byl ještě chlapec, v boji nezkušený, a tak ani nesáhl po zbrani, jen zdvihl ruce před tvář, aby se chránil. Charlot ho nemilosrdně srazil z koně a vyrazil vítězný výkřik. Jezdci strnuli; první se vzpamatoval Huon, krev mu vzkypěla v žilách, vrhl se na neznámého útočníka a mohutnou ranou meče mu rozpoltil hlavu. Byla to dobrá rána, avšak jediný, kdo se z ní raduje, je zrádce Amaury.

Charlot je mrtev, zajásal v duchu, a Francie bude moje! Dřív než se rok sejde s rokem, připravím o život i Charlotova otce a pak už mi nic nebude stát v cestě ke královské koruně. Já budu králem, já!

Zatímco Huon se svými přáteli obvazuje bratrovi rány, Amaury a jeho jezdci vyčkávají tiše v lesních houštinách. Huon se vyhoupl na koně, jeho druhové mu opatrně vložili do náruče zraněného Gérarda a celý zástup se vydal na další cestu; jedou do Paříže za králem Karlem, aby žádali spravedlnost.

Po malé chvíli se vynořil z lesa další hlouček jezdců; v jejich čele je Amaury a před sebou má na koňském hřbetě mrtvé tělo Karlova syna.

Gaskoňci dojeli k paláci, seskočili z koní a s hněvem v srdci běželi vzhůru po mramorových schodech.

„Král Karel je zrádce,“ volá Huon chraptivě, sotva vkročil do veliké síně, „neboť nás pozval do Paříže jen proto, aby nás dal cestou zabít!“

„Dokažte svoje slova,“ řekl král a třásl se hněvem po celém těle, „dokažte, že je to pravda!“

„Tady mám důkaz!“ vykřikl Huon. Položil svého bratra královi k nohám a strhl mu obvazy. Zraněný Gérard pobledl ještě víc a rty mu zmodraly.

Také král Karel zbledl ve tváři, chvíli se díval nechápavě na ubohého Gérarda, pak si zakryl dlaněmi oči a zvolal žalostně:

„Běda, třikrát běda! Co si jen počnu? Po celém světě budou o mně vyprávět zpěváci špatných písní, že už jsem se chystal umřít, a přece jsem se ještě dopustil zrady; že navzdory svým rokům a šedinám jsem dal zabít nevinné dítě!“

Když takto bědoval, ozval se z nádvoří dusot koní a vzápětí se rozlehl na schodech nářek a pláč. Král zmlkl, neboť uslyšel, jak muži i ženy volají na nádvoří jediné jméno:

„Charlot, Charlot!“

Obrátil se ke svému nejstaršímu rádci a zeptal se slabým hlasem:

„Co se to děje? Zaslechl jsem jméno svého syna. Víím, že je mrtev a že ho nezabil nikdo jiný než Huon, ten vzpurník a zlotřilec z města Bordeaux.“

Rádce už neměl čas odpovědět, do síně se vrátil zástup rozvášněných mužů. V jejich čele nesou na zaprášeném štítě mrtvé Charlotovo tělo a král si s nářkem zakrývá oči.

„Pane,“ řekl mírně rádce Naimes, „jste král a chovejte se podle toho. Tady pláč nepomůže, zeptejte se raději Amauryho, co se stalo a kdo to učinil. Zeptejte se ho na jméno vraha.“

„Vraha?“ zvolal Amaury a ukázal prstem na Huona. „Stojí před vámi!“

Huon tasil meč a také Amaury se chopil zbraně. Okamžitě se kolem nich vytvořil neprodyšný kruh.

„Dobrá,“ přikývl král, „vkládám spravedlnost do vašich rukou. Dokažte v boji, kdo z vás má pravdu a kdo je lhář!“

Oba muži se vrhli proti sobě a bojují tak urputně, že z mečů a štítů odletují jiskry i drahé kamení. Dlouho, dlouho tak bojovali, avšak Huonovi dodával sílu spravedlivý hněv a Amaury začal pomalu ochabovat; už se jen bránil, ustupoval, ještě několikrát se pokusil o výpad, ale pak znenadání Huon prudce zaútočil a srazil svého protivníka k zemi.

Každý souboj však dokáže pravdu vítěze jen tehdy, když poražený třeba až posledním dechem přizná svou vinu; avšak Huonova rána byla tak prudká, že Amaury jen slabě pohnul bezkrevnými rty a vydechl naposled.

Zástup kolem nich stojí a mlčí, každý ví, že pravda je na vážkách. Huon se obrátil ke králi a přerývanými slovy mu vysvětlil, co se stalo v lese nedaleko Paříže. Jezdci z Bordeaux potvrdili jeho slova a rádci žádají krále, aby dal nevinnému milost; avšak král vidí před sebou jen tělo svého mrtvého syna a řekne unaveně:

„Nechci už nic slyšet a žádám vás, abyste mě nechali na pokoji. Můžete mě prosit stokrát a tisíckrát, abych Huonovi odpustil, ale já to neučiním, protože mi zabil syna.“

V tu chvíli povstal bělovlasý vévoda Naimes, nejstarší z králových rádců, a řekl důstojně:

„Pane, sloužili jsme vám, protože jsme věřili, že sloužíme spravedlnosti. Víme, že vaše slova vede bolest nad ztrátou syna, ale jste král a nesmíte se dopustit křivdy. Jestliže nechcete odpustit nevinnému, nemůžeme dál zůstat na vašem dvoře, protože bychom ztratili vlastní čest.“

Obrátil se ke králi zády, zamířil k východu a za ním se pomalu a se sklopenou hlavou ubírají všichni ostatní rádci. Karel se na ně chvíli dívá nechápavě, potom je začal volat zpátky: prosil je a zapřísahal, v očích měl slzy, sliboval, že jim vyplní každé přání, že jim dá všechno, co jen budou chtít. Rádci se zastavili, váhají, uvědomují si, jak je starý král bezmocný, a pomalu se vracejí na svá místa. Hlavu mají skloněnou, jako by se styděli.

Huon pochopil, že král nevěděl o Charlotově činu.

„Pane,“ řekl mírně, „nechceme stát proti vám. Učiním vše, co si jen budete přát, a jestliže rozkážete, půjdu třeba do pekla, abyste uvěřil mé nevině. Nepřeji si nic víc než žít s vámi v pokoji a míru.“

Král ho chvíli pozoroval očima ještě vlhkýma od slz a se rty sevrěnými. Potom se napřímil a řekl:

„Odpustím vám, když splníte mé tři podmínky. Půjdete do Babylóna a odevzdáte mé poselství emíru Gaudissovi, saracénskému vládci. Avšak připravíte o hlavu prvního Saracéna, kterého potkáte v emírově paláci, a třikrát políbíte jeho dceru, krásnou Esklarmondu. A to ještě není všechno: musíte být tak výmluvný a tak vynalézavý, aby mi emír poslal hrst vousů ze své bílé brady a čtyři vlastní zuby. Záleží na vás, učiníte-li tak po dobrém či po zlém, to vám ponechávám na vůli; avšak vrátíte-li se s prázdnou a nesplníte-li třebas jen jedinou z mých podmínek, přijdete o hlavu.“

Domluvil a v sále nastalo ticho. Všichni se s údivem dívali na svého krále a ptali se v duchu, zda se nepomátl na rozumu; rádcové sklonili hlavu.

Také Huon se chvíli díval na krále nechápavě, jako by nevěřil vlastnímu sluchu, potom se však napřímil a řekl rázně:

„Podivné podmínky jste mi uložil, pane. Avšak slíbil jsem, že učiním všechno, co mi přikážete, a proto přijímám. Splním všechno, co jste mi uložil.“

Potom se obrátil, zdvihl něžně svého bratra a bez jediného dalšího slova odešel z královské síně.

Nechtěl ztratit ani okamžik, a proto se nevrátil do Bordeaux, aby se rozloučil s matkou; ještě toho dne se začal připravovat na dalekou cestu. Vladařské povinnosti nad svým krajem odevzdal Gérardovi a už nemyslí na nic než na královské podmínky. Ví, že je musí splnit, děje se co děje, má-li žít jeho rodný kraj v klidu, a to vědomí ho pohánělo ke spěchu.

Jezdci se zraněným Gérardem se vrátili do Bordeaux a Huon se vypravil s třinácti druhy na dalekou cestu.

Dny míjejí a mladý Gaskoňec ujíždí se svými přáteli stále dál a dál do země saracénské. Minul Řím, Brindisi, už vkročil na arabskou půdu. Nedopřeje si odpočinku ani na okamžik, bez ustání pobízí své jezdce k většímu spěchu. Avšak čím víc se vzdaluje od rodné země, tím větší na něj padá stesk; ještě nikdy nebyl tak dlouho ve světě a stesk ho přemáhá, zle se mu stýská po sladké Francii, po matce i bratru Gérardovi. Jede cizí zemí v slunečním úpalu, v horkém větru z pouště, hlavu má sklopenou, vzdychá a do očí se mu derou slzy, které hned vysouší horký vítr. Všichni jeho průvodci se trápí, když vidí svého pána v takovém žalu, ale marně mu domlouvají, marně se ho pokoušejí rozveselit.

Jedou hlubokým lesem k Rudému moři; náhle se z houštiny vynoří malý mužíček, vysoký sotva jako tříleté dítě, ve tváři je krásný jako samo slunce. Na ramenou má třpytivý plášť prošívaný zlatem a v ruce luk s hedvábnou tětivou, na krku mu visí roh ze zlata a slovnoviny. Zastaví se, chvíli si prohlíží jezdce, potom se usměje, přiloží roh ke rtům a zatroubí.

Z rytířů rázem spadne únava, stesk se rozplyne a zmizí, dokonce si začnou zpívat; u srdce je jim veselo, jako by se napili opojného vína.

„Můj bože,“ podivil se Huon, „co je to za divy? Kdo nám to vstoupil do cesty tak znenadání?“

Mužíček přestal troubit a jezdci se vzpamatovali.

„Je to lesní skřítek a jistě zná kouzla a čáry,“ varují Huona. „Nemluvte s ním, pane, ať nepropadneme jeho vůli. Určitě je to čaroděj!“

Zastavili se a mužíček je oslovil:

„Zdravím vás všechny, kteří jste vkročili do mého lesa, a prosím vás, abyste i vy mě pozdravili jako svého dobrého přítele.“

Jezdci se však obrátili jako na povel a dali se jinou cestou, aby unikli nečistým kouzlům. Mužíček se za nimi chvíli díval, potom zdvihl ruku, dotkl se svého zlatého rohu a ihned se rozpoutala veliká bouře. Vichřice vyvrací stromy z kořenů, ptáci se zmítají v povětrí, divoká zvířata vybíhají z vývratů a bezradně hledají úkryt před blesky a přívalem. Huon a jeho muži prchají dál, náhle se však ocitnou na břehu široké rozvodněné řeky a marně hledají brod. Po dlouhém hledání se ocitnou na stejném místě, kde byli před chvílí, a proti nim znovu stojí malý lesní skřítek; stojí přímo před nimi na břehu řeky, dívá se na ně a mlčí.

„Pane,“ oslovil ho Huon, „povězte nám, proč nás tak pronásledujete? Řekněte nám pravdu!“

„To kvůli tobě,“ odpověděl skřítek. „Mám velikou moc vidět do každé lidské duše, a protože v té tvé vidím jen věrnost a čistotu, chci ti nabídnout své služby i pomoc. Ty ovšem ještě nevíš a netušíš, kdo to s tebou vlastně rozmlouvá. Jsem Oberon, král víl, a můj palác je nedaleko odtud, v městě Monmuru. Velmi se podivíš, když ti povím, že mým otcem byl Julius Caesar a matkou lesní víla Morgue, vlastní sestra krále Artuše a nejkrásnější ze všech víl. Byl jsem jejich prvním a jediným synem; když jsem se narodil, přišly k mé matce všechny víly, aby ji pozdravily. Čtyři z nich přistoupily k mé kolébce, aby mi určily budoucnost. Ta první nebyla příliš moudrá, a tak rozhodla, abych zůstal po celý život malý jako skřítek; když mi pak byly tři

roky, přestal jsem růst a takový už zůstanu navždycky. Protože mi však chtěla dát do vínku i něco dobrého, rozhodla, že budu nejhezčí ze všech tvorů, hezký jako samotné slunce; a tvář mám od té chvíle takovou, jak ji vidíš.

Druhá víla mi dala do vínku, abych uměl číst v lidských srdcích a myslích; sotva na někoho pohlédnu, hned znám všechny jeho činy i sny, i všechnu jeho moudrost i zločiny a slávu a všechny jeho hříchy, i takové, které teprve spáchá a jejichž hrůzu ještě ani netuší. Třetí sudička mi dala dárek ještě pěknější: mohu se přenést, kamkoli se mi jen zachce, i do té nejvzdálenější země, i na ten nejpustší ostrov, omývaný mořem třeba až na konci světa. A kdykoli budu chtít, mohu si v okamžiku postavit nejkrásnější paláce se stoly plnými jídla a pití, co jenom hrdlo ráčí.

Také čtvrtá sudička měla dobré srdce a dala mi do vínku neobvyklý dar: není na světě divokého zvířete ani ptáka v povětrí, aby mě neposlechli na jediné slovo, i kdyby to byla nelítostná a krvavá šelma; kdykoli si budu přát, zkrotne jako beránek, stačí jen malé znamení ruky. Nikdy nezestárnu, navždycky zůstanu mladý; a až jednou přece jen přijde můj konec, čeká mě místo přímo v ráji.

A ještě něco mi daly víly – kouzelný roh. Ten roh kdysi samy vyřezaly ze slonoviny na jednom ostrově v moři a obdarovaly ho zázračnou mocí: když na něj zatroubím, nemocní se uzdravují a nikdy už se jim nemoc nevrátí; hladoví jsou nasyceni a žízniví ztrácejí žízeň; i ten nejutrápenější a nejsmutnější člověk na světě zapomene na svůj smutek a začne si zpívat. A co víc: když na můj roh někdo zatroubí, ať je to kdekoli na světě, slyším ho ve svém paláci v Monmuru.“

Huon se velmi podivil takové řeči a Oberon pokračoval:

„Vím, že jsi nejedl už dlouhé tři dny a že všichni tvoji jezdci jsou na smrt unaveni. Můžete se tedy najíst a napít, co jenom hrdlo ráčí.“

Než se jezdci vzpamatovali, lesní palouk je plný stolů, které se prohýbají pod skopci na rožních a pod číšemi nejlepšího vína. Najedli

se a napili, avšak Huon má strach před tolika divy, váhá a chce jet raději dál; žádá proto Oberona, aby ho propustil. Hned nato se však rozpoutá divoká bouře, a když se utiší, stojí na holé pláni čtyři sta jezdců v plné zbroji.

„Pane,“ řekl Huon, „propust'te mě. Mám svůj úkol a musím ho splnit, děj se co děj.“

„Já vím,“ přikývl Oberon, „avšak musíš vědět, že se mi líbíš a že ti chci něco darovat.“

Domluvil a podal Huonovi pohár na víno, posázený drahokamy.

„Kdo má čisté srdce a žije v milosti, může se z tohoto poháru kdykoli napít a nikdy nedopije až do dna; sotva ho přiloží ke rtům, hned je plný až po okraj.“

Huon uchopil pohár a přiložil ho ke rtům, aby vyzkoušel ten neslýchaný div; sotva se ho dotkl, pohár se naplnil a Huon se napil dychtivými doušky. Potom si otřel rty a zeptal se:

„Děkuji, pane. Ale teď už snad mohu jít?“

Oberon zavrtěl hlavou. „Ne, ještě ne.“ Sejmul z krku svůj roh ze zlata a slonoviny, podal jej Huonovi a řekl:

„Ještě mám pro tebe jeden dar. Kdybys byl v nouzi, stačí jen zatroubit a přijdu ti na pomoc s velkým zástupem bojovníků, ať jsi kdekoli. A teď můžeš jít, máš volnou cestu.“

Rozloučili se, Oberon zmizel v houštinách a Huon se svými společníky ujíždí dál. Podivné setkání mu nejde z mysli, a protože je mladý, skoro ještě chlapec, hned chce ten zázračný roh vyzkoušet. Mluvil Oberon pravdu, uvažuje v duchu, anebo lhal? Opravdu se objeví a přivede sto tisíc válečníků? Avšak zdá se, že má dobré srdce; jestliže přijde, jistě mi odpustí.

Huon zatroubil; v okamžiku se z dálky ozval dusot koní a hluk, jako by se blížila bouře. Než se Gaskoněc vzpamatoval, stálo před ním sto tisíc po zuby ozbrojených jezdců v čele s Oberonem.

„Odpust'te,“ vykřikl Huon, „ještě jsem však nepotřeboval vaši pomoc!“

Oberon se usmál. „Odpouštím ti,“ řekl mírně, „ale je mi smutno, když si pomyslím, kolika chyb se ještě v životě dopustíš a jak drazé za ně budeš platit. Pokračuj v cestě a buď zdrav. A ještě něco: nezapomeň, že si odvážíš nejenom pohár a kouzelný roh ze zlata a slonoviny, ale i mé srdce.“

Rozloučili se a Huon se svými třinácti rytíři ujíždí směrem k Babylónu.

Jeli přes hory a doly, plahočili se v slunečním úpalu i v nekonečných lijácích, avšak měli s sebou Oberonovy dary, a tak už nikdy nepocítili hlad ani žízeň; a kdykoli je přemáhal stesk po vzdálené vlasti a smutek jim svíral srdce, zadul Huon na kouzelný roh, jezdci znovu zdvihli hlavu a tiše začali pobroukávat píseň svého rodného kraje, dalekého Gaskoňska.

Tak putovali cizí a neznámou zemí, až se jednoho dne ocitli u hradeb velikého hradu. Před bránou stáli dva mědění muži, v rukou měli těžké kovové tyče a bez ustání spolu zápasili – ve dne i za soumraku, v dešti i při slunci, bez konce a bez umdlení, ba i v noci se rozléhal tmou kovový třesk jejich zbraní. Huon a jeho jezdci je dlouho pozorovali a nevycházeli z údivu. Nakonec se však přece jen odhodlali a zabušili na bránu. Těžká vrata se otevřela, jezdci vjeli se zatajeným dechem do nádvoří a zamířili k mramorovým schodům paláce, s mečem v ruce se vydali vzhůru k hodovní síni. Uprostřed sálu stál obr, vysoký sedmnáct stop; sotva je spatřil, rozesmál se a smál se tak dunivě, až se palác otrásal v základech.

„Co tu pohledáváte s těmi hračkami v rukou?“ zeptal se konečně a otřel si z tváře slzy smíchu. „Snad mě nechcete připravit o hlavu? Copak vám nikdo neřekl, že kdokoli se obleče do této zbroje, je nepřemožitelný?“

Huon pohlédl na obrovu bělostnou zbroj, bělejší, než jsou květy na jarní louce.

„Však se přesvědčíme,“ řekl posměšně, „jak dlouho odolá vaše kouzelná zbroj mému meči!“

Obr se znovu rozesmál.

„Před mou zbrojí je každý meč jen dětská hračka. To není zbroj jen tak ledajaká: kdysi dávno patřila králi skřítků a víl, kterému jsem ji v nestřežené chvíli sebral. Moji zbrojíři ji vytepali, abych se do ní vůbec vešel; však na ní pracovali tak dlouho, že je tenká jako lístek.“

Huon sevřel meč v ruce pevněji.

„Jak se jmenoval ten král?“ zeptal se výhrůžně.

„Přece Oberon,“ zasmál se obr, „nikdy jste to jméno neslyšeli? Nikdy jste neslyšeli o králi skřítků a víl? Zná mnoho kouzel, ale bez téhle zbroje je zranitelný jako každý smrtelník.“

Huon si pomyslel, že by se mu Oberonova zbroj hodila pro těžké úkoly, které ho čekají v Babylónu, ale dřív než stačil promluvit, uslyšel, jak se za jeho zády s třeskem zavřel vchod do paláce. Jezdci sebou trhli.

„Starejte se, jak umíte,“ řekl obr s posměškem. „Přišli jste nezváni, a proto zůstanete tak dlouho, jak jen si budu přát. Není v silách žádného smrtelníka otevřít brány; to dokážu jen já, když třikrát otočím svým kouzelným prstenem. Ale to neudělám.“

„Také patřil Oberonovi?“ zeptal se hněvivě Huon. „Také prsten jste mu ukradl?“

„Jsi moc zvědavý,“ řekl obr a dlouze zív. „Už mě začínáš nudit.“

Potom se obrátil k Huonovi zády a odešel bez nejmenšího strachu, že ho vetřelci zezadu napadnou.

Huon a jeho druhové osaměli. Nejistě vyšli ze síně a dlouho bloudili po prázdných chodbách; s úžasem si prohlíželi podivné přístroje a kovové sochy bojovníků ve výklencích sálů a v záhybech každé chodby. Pokoušeli se najít dveře, jimiž by unikli, ale všechny východy byly uzavřeny tak pevně, že by ven neproklouzla ani myš. Teprve na konci dlouhé chodby poslední dveře povolily, Huon vkročil opatrně do zšeřelé síně a strnul. Na velikém loži pokrytém drahocennými kožešinami ležel obr s rukama pod hlavou a spal. Jeho bělostné brnění se povalovalo na zemi vedle lůžka.

Huon zaváhal. Napadlo ho, že může obra zabít a zmocnit se jeho zbroje, ale okamžitě tu myšlenku zahnal. Zabít nepřítele ve spánku – to není čin důstojný bojovníka. Přistoupil k lůžku, uchopil obra za rameno a prudce jím zacloumal. Obr vykřikl, otevřel oči a vyskočil.

„Mohl jsem vás zabít,“ řekl Huon, „ale neučinil jsem to, protože by to nebylo čestné. Chci se s vámi utkat v rovném boji.“

Obr se zasmál a řekl: „Jak se může utkat v rovném boji červ s obrem?“ Potom se přestal smát a podíval se na Huona pozorněji.

„Příliš mnoho si troufáš,“ řekl hněvivě. „Cožpak si opravdu myslíš, že mě dokážeš porazit silou vlastního meče?“

„Ovšem,“ přikývl Huon. „Pokud budeme bojovat opravdu bez čarovných zbrojí a kouzel. Potom vám nepomůže nic na světě; ale vy jste zbabělec a mluvka a nevěříte vlastní síle.“

„Dobrá,“ řekl obr zuřivě. „Abys věděl, že na tebe stačím sám, budu s tebou bojovat bez svého brnění. A co víc, můžeš si z něho obléknout aspoň kousek, protože i ta nejmenší část má stejně kouzelnou moc. Uvidíš, že ti nic nepomůže a že tě porazím, neboť tě musím ztrestat za tvou drzost a pýchu.“

Huon zdvihl několik kroužků bílého pancíře a připevnil si je na ramena. Potom tasil meč a vrhl se proti obrovi. Ten nečekal prudký výpad, ustoupil o krok a rozmáchl se mečem tak rázně, že přetl velkým vyřezávaný sloup; komnata se otřásla a na překvapeného obra se snesla prška kamení a omítky. Velikán zavrával a v tom okamžiku zaútočil Huon prudce jako liška, když se vrhá na svou kořist. Jedinou ranou srazil obra k zemi, vzal mu prsten a třikrát jím otočil. V tom okamžiku se hradní brána se skřípotem otevřela, Huon vyrazil vítězný pokřik a spolu se svými druhy vyběhl z paláce a z hradu, kolem měděných mužů, kteří stále ještě zápasili kovovými tyčemi, až se třesk jejich zbraní rozléhal široko daleko.

Teprve v lesní houštině se Huonovi jezdci zastavili. Napili se vody ze studánky, odpočinuli si a pak zamířili k městu Babylónu.

Jeli několik dní, až dorazili na mořský břeh. Hladina moře se táhla až k obzoru a nikde nespatri ani nejmenší bárku. Když tak stáli bezradní a posmutnělí, vynořil se náhle z mořských vln maličký mužík s tváří dítěte a vystoupil na břeh.

„Kdo jste a jak se jmenujete?“ zeptal se Huon přísně.

Skřítek ho pozdravil a řekl:

„Jmenuji se Maladron a přicházím, abych vám pomohl. Posílá mě můj pán Oberon, ale velmi se na vás zlobí, protože přespříliš zneužíváte jeho oddanosti a zapomínáte na své pravé poslání. Vás, pane, dopravím před brány Babylóna; avšak nespolehejte se už, že vám Oberon pomůže.“

Huon neřekl nic, pomyslí si, že Oberon má dobré srdce a nenechá ho v tísní. Obrátil se ke svým jezdcům a požádal je, aby vyčkali jeho návratu; potom předstoupil před Maladróna a řekl:

„Jsem připraven; udělejte, co udělat máte.“

Skřítek sklouzl do vody, proměnil se v delfína a zvolal:

„Posaďte se na moje záda, pane, v malé chvíli vás dopravím před palác emíra Gaudisse.“

Huon uposlechl, a než se nadál, stál sám a sám před branami Babylóna.

Byl dobře vyzbrojen, na ramenou měl bělostný kroužkovaný pancíř, který ho činil nezranitelným, u pasu měl kouzelný pohár a na krku se mu houpal roh ze zlata a slonoviny, jehož zvuk uslyší král víl ve vzdáleném Monmuru, kdykoli jen Huon zatroubí; na prstě se mu leskl prsten, kterým si může otevřít všechny brány. Cítil se bezpečný a silný, bezstarostně vkročil do města a zamířil k emírově paláci. Netrpělivě vyběhl po schodech až do hodovní síně a rozhlédl se: síň byla plná Saracénů, na vyvýšeném místě odpočíval sám emír s dlouhým bílým vousem a uprostřed sálu seděla krásná Esklarmonda po boku urostlého saracénského bojovníka. Na první pohled Huon pochopil, že se tu právě slaví svatba emírovy dcery.

Všechny zraky se obrátily k vetřelci, který se tak znenadání objevil v hodovní síni; Huon sevřel v ruce rukojeť meče a už dál nečekal.

Vrhl se mezi překvapené Saracény, utál hlavu ženichovi, a než se kdo vzpamatoval, přeskočil stůl, obejmul kolem ramen krásnou Esklarmondu a třikrát ji políbil na obě tváře.

Saraceni vykřikli, vytasili své strašlivé zakřivené meče a v kruhu stále těsnějším a těsnějším se blížili k Huonovi. V poslední chvíli však povstal emír Gaudisse a zvolal:

„Počkejte s vykonáním trestu za tu opovážlivost, však cizinec spravedlnosti neujde. Ať nám nejdřív prozradí, odkud přišel a co pohledává na mém dvoře.“

Kruh se rozestoupil, Huon předstoupil před emíra a řekl:

„Pane, přicházím z daleké Francie a nesu vám poselství od krále Karla. Můj pán vás žádá, abyste mu bez prodlení vrátil syna Pipinova, kterého jste proti vši spravedlnosti zajal, a nadto abyste poslal do Paříže dary, jež si můj král a pán určil.“

Emír přimhouřil hněvivě oči, pak se zeptal:

„Jaké dary si přeje váš dobrý král?“

„Nic vzácného,“ pokrčil Huon rameny. „Nic víc než váš bílý vous a čtyři vaše zuby, stoličky. Jsou to maličkosti, hlouposti, ale já neodejdu, dokud je nedostanu; to mi můžete věřit.“

Víc už nestačil promluvit ani jediné slovo. Rozlícení Saraceni se na něj vrhli, rázem ho srazili k zemi, strhli z něho bílou kroužkovanou zbroj, z rukou mu vyrazili meč, Oberonův roh i kouzelný pohár, ba i prsten, který otvírá všechny brány; pak ho spoutali a uvrhli ho do vězení.

Ve tmě a vlhku očekává Huon svůj osud a doufá, že nějakým divem či Oberonovým zásahem unikne trestu. A vskutku nedoufá marně: uprostřed noci náhle zaslechne, jak se dveře jeho vězení tiše otvírají, kdosi vstoupil do kobky a pomalu se blíží. Huon čeká bez dechu a velmi se obává, že nadchází jeho poslední hodinka; avšak hlas, který se ozve ze tmy, není hlasem trestu, ale hlasem krásné Esklarmondy.

„Přišla jsem za vámi,“ řekla tiše emírova dcera, „abych vás vysvobodila, neboť jste nejstatečnější ze všech mužů. Kromě toho jsem

vám zavázána vděčností, protože jste mě zbavil člověka, který mi byl k smíchu. Vstaňte a pojdte za mnou, vyvedu vás z vězení.“

Huon povstal a následoval noční návštěvnici, která ho spleť tajných chodeb vyvedla za brány Babylóna, na pokraj veliké temné houštiny. Tam se zastavili a Esklarmonda řekla:

„Ukryjte se v lese a čekejte tak dlouho, dokud si pro vás nepřijdu. Vráťím se, jakmile nastane vhodná chvíle, a ta nastane brzy; o to se už postarám.“

Poté se rychle vzdálila. Když ráno objevily strážce, že je vězení prázdné, rozhlásila emírova dcera hrdě, že cizince sama ztrestala na hrdle; vždyť kdo jiný by měl vykonat spravedlnost než žena, kterou vetřelec připravil o ženicha?

Tak byl Huon zachráněn. Ve dne v noci se skrýval v houštinách, toužebně vyhlížel ze svého úkrytu k hradbám a čekal, až přijde jeho příležitost. Ta nadešla dřív, než tušil.

Jednoho dne se znenadání zdvihl na obzoru veliký lomoz a blížil se jako bouře. Už bylo slyšet zvonění mečů a ržání koní, země se otřásala; Huon se vyšplhal na blízké návrší a uviděl, že se k Babylónu blíží veliké vojsko, v jehož čele kráčel strašlivý obr. Jmenoval se Agrappart, ale to Huon ještě nevěděl; právě tak netušil, že je to bratr jiného obra, kterého Huon zabil v jeho vlastním paláci. Agrappart objevil mrtvolu, usoudil, že je to dílo emíra Gaudisse, a teď přicházel potrestat viníka.

To už se na hradbách ozvaly polnice a ječivě troubily na poplach; v celém Babylónu zavládl veliký zmatek a nářek. I sám emír se díval z nejvyšší věže na valící se záplavu nepřátel, už poznal, že pro Babylón nastává těžká hodina, a trpce litoval, že je mrtev statečný cizinec, který jediný ho mohl zachránit před hněvem obra Agrapparta.

Když tak bědoval, přistoupila k němu krásná Esklarmonda a pravit:

„Otče, nenaříkejte, neboť cizinec je živ, a když budete chtít, pomůže vám proti vašemu úhlavnímu nepříteli.“

Pak přivedla Huona do paláce; Gaskoněc slíbil, že emírovi pomůže, žádal však zpátky všechno, co mu vzali: zázračný prsten, pohár, bílý pancíř i roh ze zlata a slonoviny.

Když se tak stalo, vyjel sám a sám z městských hradeb; byl bezstarostný a klidný, neboť věděl, že se mu nemůže přihodit nic zlého. Jel přímo proti nepřátelskému vojsku, nevšímal si deště střel ani oštěpů, které se na něho snášely jako hustý mrak, vytasil meč, obořil se přímo na obra Agrapparta a srazil ho z koně. Když nepřátelské vojsko spatřilo ten div, zaváhalo a pak se obrátilo v divokém zmatku na útěk.

Huon se vrátil zpátky k babylónskému emírovi, ale ten brzy zapomněl na vděčnost; nepřítel byl daleko za hradbami a emír věděl, že se už sotva vrátí. Vysmál se Huonovi do očí a Gaskoněc se nad tou proradností zle pohněval.

„Když se posmíváte mé odvaze,“ řekl prudce, „pak byste měl mít aspoň strach před mým přítelem Oberonem, který mi kdykoli může přispěchat na pomoc a pokořit každého, kdo mi chce uškodit. Daroval mi několik dobrých kouzel a já vám ukážu jejich moc, když mě budete urážet.“

Emír se zasmál. „Muž, který se nemůže dovolávat své statečnosti, musí se dovolávat kouzel,“ řekl uštěpačně; „a jestliže jste pokořil Agrapparta, pak to byla jen náhoda. Vašeho přítele Oberona neznám a znát ani nemohu, protože jste si ho vymyslel, abyste mě obelstil.“

Huon místo odpovědi přiložil ke rtům roh ze zlata a slonoviny a zatroubil tak mocně, že mu div nepopraskaly žíly na spáncích. Zvuk rohu ještě ani nedozněl a už se v dálce ozval lomoz, jako když se blíží prudká bouře.

Saracéni se polekali, byli přesvědčeni, že se to znovu vrací Agrappartovo vojsko. Připravovali se zmateně k obraně, ale to už bouře burácela pod hradbami, a než se kdo nadál, vřítilo se do Babylóna sto tisíc Oberonových válečníků. Saracéni před tou silou odhodili zbraně a prchají ve zběsilém útěku, vzdávají se neznámé-

mu nepříteli na milost a nemilost, jen emír Gaudisse se nevzdává, tasí meč a bojuje tak dlouho, dokud nepadne.

Vítězové pak odevzdají Huonovi ustřižené emírovi vousy a čtyři jeho stoličky; Gaskoňec přijme ten vzácný a vytoužený dar a vyjde z paláce, aby pozdravil Oberona.

Maličký vojevůdce ho obejmě a znovu ho zapřísahá, aby nezneužíval jeho darů; potom ho políbí na obě tváře a v čele svého vojska opouští pokořený Babylón.

Huon se díval za svým přítelem tak dlouho, dokud mrak prachu nad vzdalujícím se vojskem nezmizel za obzorem. Potom se obrátil a vyběhl po mramorových schodech vzhůru do paláce, objal krásnou Esklarmondu kolem ramen a požádal ji, aby se chystala na cestu.

Avšak sotva tak učinil, zaslechl z nádvoří lomoz zbraní a vzrušené hlasy; než se mohl přesvědčit o původu toho náhlého hluku, vřítíl se do síně zástup Saracénů. Uchopili Huona, vzali mu Oberonův roh, pohár i kouzelný prsten a bílou zbroj, vyvlekli ho z paláce a odvezli spoutaného Gaskoňce na opuštěný ostrov, kde ho uvrhli do vězení. Tam leží Huon nahý jako v den, kdy spatřil světlo světa, spoutaný na nohou i na rukou, se zavázanýma očima, a čeká na smrt.

Zatím krásná Esklarmonda marně běduje a naříká, nikdo nepocítí lítost nad jejím zoufalstvím. Saracéni ji provdali za krále Galaфра, avšak král má dobré srdce a nemůže se dívat na smutek a slzy své ženy; proto jí dovolí, aby žila po dva roky sama ve svých komnatách, dokud nezapomene na cizince z daleké země francouzské. Teprve potom bude žít po boku svého muže jako jeho žena a královna.

Dny míjejí, avšak pro Huona se čas nedělí na dny a noci, neboť ve svém vězení nevidí slunce ani hvězdy. Leží spoután v okovech a čeká na smrt, brání se, stále ještě doufá, že ho jeho přítel neopustí ani tentokrát.

Znenadání se otevřou dveře vězení, Huonovi spadne šátek z očí, ruce i nohy má volné. Vyskočí, spatří před sebou droboučkého skřítku s krásnou tváří a radostně vykřikne:

„Malabron! Oberonův posel!“

Skřítek přikývl.

„Ano, jsem Oberonův posel. Můj pán mě posílá, abych vás zbavil pout a vyvedl z vězení.“

Potom vedl Huona chodbami, až vyšli brankou ve zdi na mořský břeh. Kolem dokola se prostírá nekonečná hladina moře, ale Huon ví, že je zachráněn. Malabron vklouzl do vody, proměnil se v delfína a Huon se mu posadil rozkročmo na hřbet jako na koně. Za malou chvíli ostrov zmizel v dálce, Huon znovu stojí na pevné zemi, Malabron je pryč, delfín je pryč, Gaskoněc je sám a sám a uvažuje, kterým směrem se má dát, aby znovu našel krásnou Esklarmondu a s ní i všechno ostatní.

Jde lesem, prodírá se houštinami, které ho zraňují do krve. Konečně našel sotva znatelnou stezku a ta ho vede tak dlouho, až jednoho dne potká osamělého potulného zpěváka, který bloudí světem od hradu k hradu, od paláce k paláci a živí se zpěvem a vyprávěním příběhů.

Huon se k němu přidal a tak ti dva táhnou krajem, zaprášení, unavení a hladoví; občas je kroky zavedou na nějaký hrad, či aspoň osamělou tvrz, kde mohou při hostině obveselit pána domu. Tehdy dostanou najíst a napít a s novou nadějí putují krajem – od paláce k paláci, od hradu k hradu, od písně k písni. Všude se Huon vyptává po krásné Esklarmondě, a všude jen každý vrtí hlavou.

Míjejí měsíce a jednoho dne zabloudí oba potulní zpěváci do vznešeného paláce, kde Huon konečně uslyší vytouženou zprávu. Není to však dobrá zpráva: krásná Esklarmonda žije v paláci krále Galaфра jako jeho žena. Na další už Huon nečeká, pobízí svého druha ke spěchu a dnem i nocí oba putují ke Galaфrovu sídlu.

Konečně se objeví nad lesnatým návrším zlaté věže královského paláce. V síni je právě velká hostina, avšak oba zpěváci zůstanou pod hradbami a začnou zpívat nejkrásnější ze svých písní.

Esklarmonda zaslechla známý hlas a srdce se jí sevřelo. V nestřeženém okamžiku opustila hodovní síň, běžela do své komnaty, vzala

do náruče Oberonův roh, pohár, zbroj i prsten, seběhla po schodech paláce a radostně pozdravila Huona.

Pak putovali všichni tři tak dlouho, až našli čekající gaskoňské jezdce, a společně zamířili k mořskému břehu. Tam se Huon rozloučil se zpěvákem a nastoupil s krásnou Esklarmondou i se svými druhy na loď, jež vzápětí zamíří na širé moře, k dalekým břehům Francie. Jen nakrátko se Huon zastaví se svou Saracénkou v Římě, aby si ji vzal za ženu, a už zase spěchá dál a dál, k rodnému Gaskoňsku.

Konečně stojí pod hradbami svého města. V očích má slzy a srdce se mu svírá radostí; netuší, že jeho strasti ještě nejsou u konce, neboť to nejčernější zklamání ho teprv čeká.

S úlevou v srdci vjel do bran Bordeaux, po dlouhých letech stoupá po schodech svého domova. Jeho bratr Gérard ho vítá s otevřenou náručí a políbí ho na tvář a na ústa; avšak jen on sám ví, že to políbení není upřímné. Už dávno se pozdravil z těžkých ran, jež utrpěl v lese nedaleko Paříže, dávno už přestal věřit, že se Huon vrátí z dalekých cest, a za každou cenu si chce zachovat svěřenou moc; proto horečně vymýšlí prostředky, jimiž by se svého bratra zbavil. Huon má v srdci radost z návratu i smutek nad smrtí své matky, která se ho už nedočkala; ještě netuší, co ho čeká, neví, že se mu nad hlavou stahují těžké černé mraky, které věští, že celé to plahočení bylo nadarmo; že marně přeplul tolik moří, marně trpěl hladem a žízní, marně dával život všanc, marně přemohl tolik nepřátel; že marně ukazuje své mladé ženě krásné zdi města Bordeaux. Ve chvíli nejméně očekávané ho obklopí zástup Gérardových věrných, zrádci připraví Huonovy druhy o život a jejich bezduchá těla naházejí do vody. Huon sám je spoután a uvržen do studeného vězení – o to studenějšího, že je to vězení v rodných zdech. A co je nejhorší: Gérard vzkázal do Paříže králi Karlovi, že se jeho bratr vrátil s prázdnýma rukama, že nesplnil uložené podmínky a že se odmítá podřídit moci francouzského krále.

Karel vzplanul při té zprávě zuřivým hněvem a slibuje Huonovi nejtěžší trest. Ze všech rádců jen staříčkový vévoda Naimes se odváží pozdvihnout hlas a zmírnit jeho hněv.

„Pane, jste král a nesmíte propadnout slepému hněvu. Vydejte se do Bordeaux, ale nedbejte jen slov Gérardových. Vyslechněte oba bratry, a teprve potom bude čas vynést rozsudek.“

„Ano,“ přikývl král, „pojedu do Bordeaux. Ale jen proto, abych Huona odsoudil k smrti, protože nesplnil mé podmínky, a ještě mě uráží.“

Spěšně shromáždil své nejvěrnější a vydal se do Bordeaux. Marně se Huon zapřísahá, že je nevinný, marně vypravuje králi, co všechno zažil, nikdo mu nevěří, všichni pokládají jeho slova za smyšlenky a lži.

„Jestliže je pravda, co říkáte,“ ozval se rádců Naimes, „máte přece důkazy. Předložte svou kořist, kterou jste přinesl ze saracénské země, dokažte pravdivost svých slov!“

Huon má však jen prázdné ruce a jeho slovům nevěří nikdo – nikdo kromě staříčkého rádce. V nejtěžší chvíli vystoupí Gérard s jizvou na tváři, skloní se před králem a položí mu k nohám čtyři emírovy zuby i hrst bílých vousů.

„Pane,“ řekl pokorně, „zatímco můj bratr válčil jen slovy u stolů plných vína, pokusil jsem se ve vši skromnosti splnit sám vaše podmínky. Zde jsou důkazy, jež nejlépe potvrzují pravdivost mých slov. Budete-li žádat další, pak mi zajisté nebudou chybět: v hradních komnatách je v poutech krásná Esklarmonda, dcera emíra Gaudisse, kterou jsem přivedl na důkaz svých činů z dalekého Babylóna.“

Huon marně křičí a volá, až mu na spáncích vystupují žíly, marně se snaží rozlomit pouta a slibuje zrádci nejstrašnější pomstu; král povstane a vynese rozsudek – Huon je uznán vinným a bude oběšen.

„Dopustí-li se váš král takové křivdy,“ nařiká krásná Esklarmonda ve vězení, „nechci už žít déle v zemi, kde vládne taková nespravedlnost. Vráťím se mezi Saracény a budu mít pro vás všechny jen opovržení.“

Nikdo však neposlouchá krásnou Esklarmondu, nikdo se už nezajímá o její osud.

Zatímco Huon běduje nad svým údělem, rádce Naimes se pokouší aspoň získat čas a oddálit nespravedlivý rozsudek. Žádá krále, aby převezl Huona do Paříže nebo Orleansu, ale starý král příliš dychtí po krvavé pomstě a nechce už slyšet ani slovo námitky.

Už je postavena šibenice, už se shromáždil veliký zástup, už vyvádějí odsouzence z vězení. Znenadání se však ozve před branami města hluk obrovského vojska; je slyšet ržání koní, křik jezdců a řinčení kovu. Dřív než stráže stačily zavřít brány, valí se do hradeb sto tisíc jezdců a v jejich čele jede maličký válečník ve zlatém plášti, s tváří krásnější než slunce: Oberon!

Seskočí z koně, kráčí přímo k Huonovi a několik kroků před ním se zastaví. V okamženi spadnou Huonovi pouta z rukou i nohou, odsouzený se vztyčí a radostně obejmě malého krále z Monmuru.

Oberon se obrátil ke králi, položil před něho svůj roh ze zlata a slonoviny, kouzelný pohár i bílou kroužkovanou zbroj. Pak uchopí pohár a řekne přísně královým baronům:

„Kdo z vás je spravedlivý, ať se napije! Kdo z vás se nedopustil křivdy, ať přijíjí na zdraví svého krále!“

Jeden po druhém zdvíná váhavě pohár k ústům, ale pohár je v okamženi prázdný, nikdo si nedokáže smočít rty v červeném víně. Sklánějí hlavy, mlčí, nikdo z nich nepromluvil ani slovo. Oberon je smutně pozoruje a nikdo se mu nedokáže podívat zpřímá do očí. Potom začal král skřítků a víl vyprávět a vypráví dlouho, dlouho. Jak potkal v lese nedaleko Rudého moře Huona, jak Seguinův syn bojoval s obrem a jaká nebezpečí podstoupil v městě babylónského emíra, jak odvážně splnil všechno, co mu král uložil. Když domluvil, obrátil se ke zrádci Gérardovi a v očích se mu zableskl hněv.

„Přiznejte se ke svému zločinu,“ zvolal přísně, „povězte pravdu o své hanebnosti!“

Gérard padl na kolena, zakryl si dlaněmi tvář, vypověděl všechno, co učinil a jaké zrady se dopustil na svém vlastním bratru. Král Karel zbledl hněvem nad jeho proradností a bez prodlení přikázal,

aby byl Gérard potrestán nejtěžším trestem. Marně se přimlouval rádce Naimes, marně prosil Huon za svého bratra, král zůstal neoblomný, a tak byl rozsudek po právu vykonán.

Potom král Karel odevzdal Huonovi vládu nad Gaskoňskem a v celém městě nastal veliký jásot; největší radost však měl rádce Naimes.

S velikou slávou se chystal král Karel vyjet z rozveseleného Bordeaux zpátky do Paříže. V tu chvíli však přistoupil k Huonovi Oberon, smutně se usmál a řekl:

„Bratře, nastal čas loučení i pro mne. Zvu tě, abys nejdéle do tří let přijel za mnou do Monmuru, rád bych ti odevzdal celé své pohádkové království. Dostaneš na čelo zlatou korunu a budeš vládnout celé mé říši.“

„A co vy,“ zeptal se Huon užasle, „proč mi chcete odevzdat to, co vám po právu patří?“

„Protože už nechci dál žít v tomto světě plném křivd. Vráťím se tam, odkud jsem přišel a kde mě už čekají.“

Zdvihl hlavu nahoru k jitrnímu nebi; zlaté slunce rozlévalo na čisté obloze svou světlou září a nad obzorem dohasínaly poslední hvězdy. Oberon se usmál a jeho úsměv byl plný stesku.

Pak se objal s Huonem, v čele svého velikého vojska vyjel z bran města a zamířil ke vzdálenému obzoru. Hluk zástupu slábl v dálce, až zmlkl docela, jen veliký mrak zvířeného prachu stál nějakou dobu nad lesem, a pak se začal pomalu rozplývat, mizel a mizel, až zmizel docela.

A to je konec příběhu o králi Karlovi, o jeho synu Charlotovi, o zrádci Amaury, o vévodovi Naimesovi, o odvážném Huonovi a jeho bratru Gérardovi, o krásné Esklarmondě z daleké země saracénské, o emírovi, jejím otci, o dvou obrech, a hlavně o tom, na něhož byste neměli zapomenout: o králi víl a skřítků, maličkém Oberonovi z města Monmuru.

## Čtenáři na rozloučenou

*Každá doba má své hrdiny a bohatýry. Také naše doba je má. Čteme o nich, potkáváme je, chceme jimi být.*

*Proč se tedy vracet tak daleko, proč ta dlouhá cesta z našeho věku raket a kosmických lodí až do dvanáctého a jedenáctého století, kdy se lidé oblékali k bitvám do železa, ale v míru orali jen dřevěným pluhem nebo jen zakřivenou větví?*

*Protože hlas hrdinů těch vzdálených časů nám není vzdálený, najdeme-li v něm to, co zůstalo živé.*

*Lidé tehdy žili docela jinak, než žijeme my, ale už věděli, že člověk nesmí a nemůže žít jen sám pro sebe a nemyslet na druhé.*

*Hrdinské písně nám ukazují nejen statečné činy a kousky někdejších bohatýrů; ukazují nám i jejich život a jejich zvyky, myšlení a city jejich doby. Vyprávějí o cti a věrnosti, o statečnosti bojovníků i přátelství bratrů, o službě rodné zemi. Poznáváme z nich i mnoho dalších věcí: jak vlastně doopravdy vypadaly tehdejší hrady a jak kolem nich vznikala města, jak rytíři žili a jak se oblékali, jak se tehdy bojovalo: že každá bitva byla jen množstvím osobních soubojů, že se hradů dobývalo spíš trpělivým obléháním a vyhladověním obránců než přímým útokem na hradby, že král neměl vlastní vojsko, ale že mu byli povinni pomáhat rytíři jeho země, kdykoli je zavolal.*

*Písně o bohatýrech a jejich hrdinských činech patří k nejkrásnějším památkám středověkého písemnictví. Zachovaly se ve Francii a ve Španělsku, v Německu i v Rusku, kde se jim říká byliny, protože vyprávějí o tom, co bylo.*

*Čtenář, který si dnes takové příběhy přečte, začne být zvědavý: nestačí mu, že to bylo, ale chce vědět, kdy to bylo, proč to bylo, a hlavně jak to doopravdy bylo.*

*Posadíme se tedy spolu někam ke starým knížkám, setřeme z nich prach, začneme luštit starodávné písmo i starou řeč, jakou se dnes už nikde nemluví – a hle, najednou začínají obrázky ožít, slyšíme cinkot podkov, vzdálený hluk bitev, dusot kopyt, troubení polnic... A to je chvíle, kdy můžeme začít s otázkami. Tak tedy první z nich:*

### JAK JSOU VŠECHNY TY PÍSNĚ VLASTNĚ STARÉ?

*Všechny pocházejí z krátkého období sedmdesáti pěti let: byly složeny mezi lety 1175 až 1250. Zachovalo se jich asi osmdesát, ale jistě jich bylo víc; předpokládáme, že se jich hodně ztratilo, zapomnělo nebo že je nikdo nezapsal.*

### KDO HRDINSKÉ PÍSNĚ SKLÁDAL?

*Jména skladatelů neznáme a nevíme dost dobře, kdo si je vymyslel. Jistě si je často vymýšleli ti, kteří je zpívali. Jedni byli slavní a proslulí; jiní museli putovat se svými písněmi od hradu ke hradu, a ještě jiní byli tak chudí, že museli své příběhy prodávat na tržištích, aby neumřeli hladem.*

### JAK PÍSNĚ VZNIKALY?

*První z nich – píseň o Rolandovi – je zároveň z nejstarších. Ve své době se posluchačům tak líbila, že si zpěváci museli vymýšlet pro svého hrdinu další a další příběhy. Ale jak to měli udělat, když Roland na konci první písně zahynul? Zpěváci si však uměli poradit. Když nemohli vyprávět, co se stalo s Rolandem potom, začali vyprávět, co dělal Roland předtím. Museli tedy v dalších písních zpívat o jeho dřívějších hrdinských činech, potom o jeho mládí, o jeho dětství, o jeho rodičích a předcích. Je to něco podobného, jako byste si pustili nejdřív poslední díl filmu a první až nakonec. Jeden vědec vtipně napsal, že si středověký zpěvák musel vymýšlet pro syny jejich otce. Proto jsme se dočetli v prvním příběhu, že Roland hrdinně padl, a v dalším, pozdějším vyprávění teprve přichází jako neznámý mladý muž na Karlův dvůr.*

*Jistě se teď zeptáte:*

## VYMÝŠLEL SI ZPĚVÁK OPRAVDU? NEBO SE VŠECHNO STALO TAK, JAK PŘÍBĚHY VYPRÁVĚJÍ?

*Na to je těžká odpověď. Každý příběh je jako pestré klubko, které lze těžko rozmotat. Hlavní postavy příběhů bývají skutečné, ale mnoho jejich činů je vymyšleno. To dnes sice víme my, ale nevěděli to posluchači, kterým byly písně určeny. Pro ně to byl učiněný dějepis. My dnes už víme, že ne každý mohl přijít a zazvonit na slavný zvon, který dal zavěsit král Karel před vchod svého paláce, aby se kdokoli mohl dožádat spravedlnosti, když mu bylo ukřivděno. Historická pravda se v písních mísila s pohádkou, fantazie se skutečností.*

*Nejvíc toho vědci zjistili o Rolandovi. Král Karel se skutečně vracel ze Španělska, skutečně byl jeho zadní voj zaskočen v pyrenejském průsmyku a zničen; a opravdu byl v zadním voji rytíř Roland – bretonský markrabí Hruotlant. Podle data na náhrobku známe i přesné datum bitvy – 15. srpen 778. Ve skutečnosti se však tehdy král do průsmyku nevrátil, protože buď o bitvě nevěděl, nebo se o ní dozvěděl pozdě. Také král Karel je historickou postavou – žil v letech 768–814. I příběh o Oberonovi má svůj historický základ: bordeauxský hrabě Seguin padl v bojích s Normany roku 845, Charlot je pravděpodobně totožný se synem Karla Lysého, který byl zraněn u Compiègne jakýmsi Albuinem. Oberon sám odpovídá mytickému Alberichovi.*

*Velikost hrdinských písní ovšem neměříme podle toho, jak odpovídají dějepis, ale podle jejich básnické krásy a podle umění, s jakým nám staří zpěváci líčili vlastnosti svých hrdinů. Vzpomeňte si na Staré pověsti české, to je něco podobného.*

## JAK TAKOVÁ PÍSEŇ PŮVODNĚ VYPADALA?

*Každá byla veršovaná a její sloh byl velmi prostý, aby jí porozuměl každý – vždyť velká většina posluchačů neuměla číst ani psát a nikdy nechodila do školy! Na konci veršů nebyly rýmy, ale opakovala se tam vždy stejná samohláska – a teď si představte, že musela být stejná až do konce sloky a že některé sloky měly až 1100 veršů! Každá sloka*

*byla něco podobného, jako je dnes v příběhu kapitola. Nejkratší písně měly asi tisíc veršů, jiné byly delší. Náš příběh o Renaldovi měl 21 103 veršů – to už je píseň, kterou byste museli poslouchat pěkných pár večerů! Také příběh o Oberonovi měl v originále úctyhodný rozsah – na 20 000 veršů.*

*Vývoj písní je nesmírně zajímavý a zachycuje i vývoj tehdejší společnosti. Srovnajte si třeba postavy králů z jednotlivých příběhů: v Písni o Rolandovi je to skutečný vládce, kterého všichni ctí, potom už král s mnoha slabostmi a nakonec král, který už není ani spravedlivý, ani moudrý a proti němuž rytíři bojují. Jistě jste si všimli, jak se mění i sloh písní. Píseň o Rolandovi je prostá a strohá, vyprávění o synech Ajmonových je už mnohem složitější a barvitější. Z těchto důvodů rozdělují literární vědci hrdinské písně do tří hlavních skupin: do cyklu královského, do cyklu Viléma Oranžského a do cyklu odbojníků.*

*Nejzajímavější je po této stránce příběh o Oberonovi. Byl napsán v době, kdy už oblība hrdinských písní v jejich původní podobě upadala: pod vlivem dvorské vzdělanosti se vyvinul z bohatýrské epopoje rytířský román, protože dvorskému vkusu vyhovoval víc než drsné a prostinké písně o činech. Nová společnost toužila po nových příbězích, plných divů a dobrodružství; náměty k těmto románům čerpala z literatury starověké a z bretonských pověstí o králi Artušovi i hrdinech jeho stolového kruhu – ty pronikaly do Francie z Anglie. Velké oblibě se v té době těšily i báje a mytologické příběhy. Zájem o divuplné cizí země rostl i pod vlivem křížových výprav. Všechny tyto prvky a vlivy nacházíme právě v Oberonovi: základem je hrdinská píseň, ale projevuje se tu i zájem o exotický orient, jsou tu prvky pohádkové.*

*Nakonec byl živel rytířský zcela pohlcen živlem dobrodružným. Tím však vývoj zdaleka neskončil: svět hrdinské epiky se dostává do vyslovených parodií – např. ve skladbě Aucassin a Nicoletta z konce 12. století odmítá mladý hrdina bojovat, dokud nedostane za ženu saracénskou zajatkyňi, do které se zamiloval; ba ocitne se i v zemi, kde jsou všechny rytířské ctnosti obráceny naruby – královna vede*

*vojsko do bitvy, v níž se válčí nikoli dřevci a meči, ale vejci a prašivkami. V pokleslé podobě přežívali hrdinové písní až do 18. století, kdy skončili v jarmarečních tiscích tzv. modré knihovny. Ze zapomenutí vytrhlo hrdinskou epiku až 19. století.*

*Někteří hrdinové písní o činech se objevili i v jinýchruzích umění. Tak například Oberona přebásnil do němčiny Wieland a jeho pohádkových motivů použil Shakespeare ve svém Snu noci svatojánské. V písní nazvané Děťství Godefroyovo vystupuje labuť rytíř, jehož použil ve své básni Wolfram von Eschenbach a v opeře Lohengrin i skladatel Richard Wagner.*

## V ČEM SE LIŠÍ VYPRÁVĚNÍ V NAŠÍ KNÍŽCE OD ORIGINÁLU?

*Každý, kdo se vrací k starým příběhům, má dvě základní možnosti. Bud' jich použije jen jako inspirace a pak je vypráví po svém; staré příběhy jsou mu tak jen prostředkem k vlastnímu vyjádření. Tak například postupoval Julius Zeyer, který použil některých motivů z hrdinské epiky ve své Karolinské epopeji, ale zkombinoval je a rozvinul zcela po svém – v atmosféře, která mu byla vlastní; o původním světě hrdinských písní nám prozrazuje takové zpracování velmi málo, ale o to také vypravěči tohoto typu nejde.*

*Knížka, kterou jste dočetli, má jiný záměr: autor chtěl zachovat a tlumočit svět hrdinských písní co nejvěrněji; proto zachovává nejenom charaktery hrdinů, ale i celou stavbu příběhu, jeho hlavní motivy, způsob vyjadřování, styl, charakteristické obraty. Proto chtěl naznačit i ve veršovaných ukázkách, jak píseň vypadala ve skutečnosti; jestliže vypravuje prózou to, co bylo psáno ve verších, snaží se aspoň zachovat metodiku věty a její rytmus. Dokonce šel tak daleko, že se pokusil zachovat i za stoupení jednotlivých druhů slov: například poměr a výskyt podstatných jmen, přídavných jmen, sloves... Šlo mu zkrátka o to, aby čtenář pronikl do světa hrdinské epiky co nejvíc; přitom ovšem vyprávěl pro moderního čtenáře, pro čtenáře této doby – pro vás.*

*Ještě něco? – Ano, to hlavní.*

## PROČ JSME VYBRALI Z OSMDESÁTI PŘÍBĚHŮ PRÁVĚ TYTO?

*Vybrali jsme je nejenom proto, že je považujeme za nejhezčí a nejcharakterističtější pro jednotlivé etapy vývoje hrdinské písně, ale také a především proto, že mluví živou řečí i dnes, že zachycují celý vývoj rytířské společnosti. Chtěli jsme zachytit krásu, prostotu i velikost starých písní a povědět jejich příběhy tak, abyste jim porozuměli i vy, chlapci a děvčata z dvacátého století. Vždyť kdo z vás by si nepřál být odvážný jako Roland, moudrý jako Olivier, věrný v daném slovu jako Renald a jeho bratři? I když tu odvahu, statečnost a věrnost v daném slovu uplatňujeme dnes docela jinak a jinde než na bitevním poli s těžkým mečem v ruce.*

*Končí se slovo čtenáři na rozloučenou.*

## Výslovnost místních jmen

Angers – *anžé*

Avignon – *aviňon*

Bordeaux – *bordó*

Compiègne – *kompijéň*

Gironde – *žironda*

Loire – *loára*

Montmartre – *momártr*

Nîmes – *ným*

Poitou – *poatů*

Provence – *prováns*

Roncesvalles – *ronsesvaljes*, francouzsky Roncevaux – *ronsvó*

Seine – *séna*

## Základní literatura

### A

*La chanson de Roland*, éd. Joseph Bédier, Paris 1937

*Le Charroi de Nîmes*, éd. J. L. Perrier, Paris 1931

*Berta de li gran pié*, éd. Ad. Musafia, Romania III–IV,  
Paris 1874–1875

*Li Romans de Berte aus grans piés*, éd. P. Paris, Paris 1832

*Renaus de Montauban*, éd. H. Michelant, Stuttgart 1862

*Le roman d'Auberon*, éd. M. A. Graf, Halle 1878

*Huon de Bordeaux*, Marburg 1873

### B

Joseph Bédier, *Les Légendes épiques, recherches sur la formation des chansons de geste*, Paris 1914–1921

Léon Gautier, *Les Épopées françaises I–IV*, Paris 1878–1897

Gaston Paris, *Histoire poétique de Charlemagne*, Paris 1865

Gaston Paris, *La Littérature française au Moyen âge*, Paris 1888

Jean Eychner, *La Chanson de geste, essai sur l'art épique des jongleurs*,  
Genève 1955

*Istoria zapadno-evropejskoj literatury, I. Ranněje sredněvekovje i Vozrožděnije* (red. V. M. Žirmunskij), Moskva 1959

**Václav Cibula**  
**Hrdinské legendy staré Francie**

Ilustrace na obálce Evgeniy Kazantsev/Shutterstock.com  
Redakce Petra Kučerová

Vydala Městská knihovna v Praze  
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání  
Verze 1.0 z 2. 9. 2022

ISBN 978-80-274-2567-9 (epub)  
ISBN 978-80-274-2568-6 (pdf)  
ISBN 978-80-274-2569-3 (prc)